

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย)

ปริญญา

วรรณคดีไทย	วรรณคดี
สาขา	ภาควิชา

เรื่อง บทเพลงลูกทุ่ง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547: การศึกษาภาพสะท้อนและบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรม

Thai Country Songs (1994-2004): A Study of the Social and Culture Roles and Functions

นามผู้วิจัย นายจำลอง วงษ์ชัย

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์พร แสงทักษิณ, M.A.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ญาดา อารัมภีร์, Ph.D.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประอรรถน์ ตั้งกิตติภากรณ์, M.A.)

หัวหน้าภาควิชา

(อาจารย์วรรณ นาวิกรม, M.A.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

บทเพลงลูกทุ่ง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547: การศึกษาภาพสะท้อนและ
บทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรม

Thai Country Songs (1994-2004): A Study of the Social and Culture Roles and Functions

โดย

นายจำลอง วงษ์ยี่

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย)

พ.ศ. 2552

จำลอง วงษ์ยี่ 2552: บทเพลงลูกทุ่ง พ.ศ. 2537 - พ.ศ. 2547: การศึกษาภาพสะท้อนและ
บทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรม ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย)
สาขาวิชาวรรณคดีไทย ภาควิชาวรรณคดี ประธานกรรมการที่ปรึกษา:
รองศาสตราจารย์พร แสงทักษิณ, อ.ม. 240 หน้า

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาบทเพลงลูกทุ่ง พ.ศ. 2537- พ.ศ. 2547 ในด้าน
ภาพสะท้อนและบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังและ
วิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งพบว่า เพลงลูกทุ่งมีวิวัฒนาการมาจากเพลงพื้นบ้านและเพลงไทยเดิม
ต่อมาเพลงลูกทุ่งจึงได้รับอิทธิพลจากเพลงและดนตรีสากล ส่วนสภาพสังคมและวัฒนธรรม
ในช่วง พ.ศ. 2537- พ.ศ. 2547 แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคม
อุตสาหกรรมหรือสังคมที่มีความทันสมัยมากขึ้น โดยมีตัวแปรคือ ระบบเศรษฐกิจ
ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก

จากการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในเพลงลูกทุ่งช่วง พ.ศ. 2537 –
พ.ศ. 2547 พบว่า เพลงลูกทุ่งได้สะท้อนภาพสังคมเมืองและสังคมชนบทในด้านสังคม การเมือง
การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา ครอบครัว นันทนาการ และวัฒนธรรม นอกจากนี้
เพลงลูกทุ่งยังมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรม คือ

ในด้านบทบาทหน้าที่ทางสังคม เพลงลูกทุ่งได้ให้ความบันเทิง ให้ความรู้ การรักษา
บรรทัดฐานและจรรยาบรรณสังคม การระบายอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ การช่วยปลดปล่อย
การช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารตลอดจนนโยบายสำคัญของราชการแก่ประชาชน การช่วย
บันทึกภาพและเรื่องราวของสังคม และบทบาทหน้าที่ที่ถือว่าสำคัญคือการทำให้สังคมสงบสุข
การช่วยสร้างความรักความเข้าใจอันดีระหว่างชนในชาติ

ส่วนบทบาทหน้าที่ทางวัฒนธรรมนั้น เพลงลูกทุ่งมีบทบาทหน้าที่ 2 ประการ คือ การ
ปลูกจิตสำนึกในการเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และการส่งเสริมให้เกิดการ
อนุรักษ์และสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

Chamlong Wongyee 2009: Thai Country Songs (1994-2004): A Study of the Social and Culture Roles and Functions. Master of Arts (Thai Literature), Major Field: Thai Literature, Department of Literature. Thesis Advisor: Associate Professor Yuporn Sangtaksin, M.A. 240 pages.

This research is a study of the lyrics of Thai country songs broadcast between the years 1994 – 2004, focusing on their social and cultural roles. The researcher has learned that Thai country songs primarily evolved from local folk songs and classical songs and were later influenced by songs and music from the West. During the years 1994 – 2004, Thai society and culture were changed from agricultural to industrial, or to a modern phase. The causes of these changes were economy system, advanced technology, and western culture.

The study finds that the lyrics of Thai country songs depict various aspects of Thai society, both in the urban and suburban areas: politics, economics, education, religion, domestic life, recreation and culture. The songs played outstanding roles. Socially, they entertained, educated, and maintained social norms. Through their expression of emotions and feelings, they provided consolation, distributed policies and information from the government to the audience. The songs also record social affairs and events taking place during the period. Another important role they played is they promoted understanding and affection among Thai people, thus peacefulness in Thai society was sustained.

Culturally, Thai country songs broadcast between the years 1994 – 2004 performed two functions. Firstly, they aroused the people's adoration of their nation, religion and monarch. Secondly, they promote the conservation of Thai customs and traditions.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

____ / ____ / ____

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ยุพร แสงทักษิณ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้ความกรุณาให้คำปรึกษาอย่างเต็มที่แก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ญาดา อารัมภีร์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ประอรรถรัตน์ ตั้งกิตติภาพรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้คำปรึกษาในการแก้ไขวิทยานิพนธ์เพิ่มเติม ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรีณย์ นักรบ ผู้แทนบัณฑิต สำหรับคำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์วรรณนา นาวิกมูลที่กรุณาช่วยเหลือในการเรียบเรียงบทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ขอกราบขอบพระคุณคณะอาจารย์ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทุกท่าน สำหรับความรู้ทางวรรณคดีไทยที่ให้แก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่

ขอกราบขอบพระคุณคุณใหญ่ ภาณุ คุณแดน บุรีรัมย์ คุณสัมพันธ์ พัทลุง และอาจารย์วาสนา เลขาพันธ์ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนสนับสนุนที่สำคัญด้วยการให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณคุณแม่และขอบคุณทุกคนในครอบครัวที่ให้ความรักความเข้าใจแก่ผู้วิจัยขณะทำวิทยานิพนธ์

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ปริญญาโท วรรณคดีไทยรุ่นที่ 1 และน้อง ๆ ปริญญาโท วรรณคดีไทยรุ่นที่ 2 สำหรับมิตรภาพ กำลังใจและความช่วยเหลือที่มีให้ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาการศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์พรณทิกา ชื่นชาติ และคุณพรพรหม บุญถนอม

จำลอง วงษ์ชัย

เมษายน 2552

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ประโยชน์ของการวิจัย	6
สมมติฐานการวิจัย	6
ข้อตกลงเบื้องต้น	6
ขอบเขตของการวิจัย	7
วิธีการวิจัย	18
เวลาที่ใช้ในการวิจัย	19
นิยามศัพท์	19
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	20
เอกสารเกี่ยวกับเพลงลูกทุ่ง	20
เอกสารเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม	22
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
งานวิจัยเกี่ยวกับภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในเพลงลูกทุ่ง	23
งานวิจัยเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์และการนำเสนอเพลงลูกทุ่ง	25
งานวิจัยเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของนักร้องนักแต่งเพลงลูกทุ่ง	25
บทที่ 3 เพลงลูกทุ่งกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม	27
ภูมิหลังและวิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่ง	27
ภูมิหลังของเพลงลูกทุ่ง	27
วิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่ง	32
สภาพสังคมและวัฒนธรรมในช่วง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547	42
สภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547	44
สภาพวัฒนธรรมไทยในช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547	49
บทที่ 4 ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในเพลงลูกทุ่ง ช่วง พ.ศ. 2537 – 2547	53
ภาพสะท้อนสังคมเมือง	53

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาพสะท้อนสังคมเมืองด้านสังคม	53
ภาพสะท้อนสังคมเมืองด้านวัฒนธรรม	79
ภาพสะท้อนสังคมชนบท	107
ภาพสะท้อนสังคมชนบทด้านสังคม	107
ภาพสะท้อนสังคมชนบทด้านวัฒนธรรม	132
บทที่ 5 บทบาทของเพลงลูกทุ่งต่อสังคมและวัฒนธรรม	181
บทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่งทางสังคม	181
การให้ความบันเทิง	182
การให้ความรู้	191
การรักษาบรรทัดฐานและจรรยาบรรณสังคม	195
การช่วยระบายอารมณ์ความรู้สึก	205
การช่วยปลอบประโลมใจ	208
การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร	211
การบันทึกภาพและเรื่องราวของสังคม	213
การเสริมสร้างความรักและความเข้าใจระหว่างชนในชาติ	215
บทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่งทางวัฒนธรรม	218
การปลูกจิตสำนึกในการเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	219
การส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม	224
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	230
สรุปผลการวิจัย	230
ข้อเสนอแนะ	232
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	233
ประวัติการศึกษา และการทำงาน	240

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

บทเพลงถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับสังคมมนุษย์และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชีวิตมนุษย์จนไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ จนอาจกล่าวได้ว่าบทเพลงคือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสำหรับมวลมนุษยชาติที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และหากจะพิจารณาในแง่สังคมวิทยาจะพบว่าบทเพลงมิได้เป็นผลผลิตอันเกิดจากปัจเจกบุคคลคนใดคนหนึ่งเท่านั้น แต่ยังถือว่าเป็นผลิตผลทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ อีกด้วย ดังที่ ปรานี วงษ์เทศ (2525: 18 อ้างใน จินตนา ดำรงเลิศ, 2533: 3) ได้สรุปคำอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบทเพลงกับสังคมจากหนังสือ “The Rational Social Foundation of Music” ของมาร์ก เวเบอร์ ว่าศิลปะต่าง ๆ โดยเฉพาะดนตรีของชาวยุโรปที่มีลักษณะดังที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นผลเนื่องมาจากปัจจัยทางสังคม (Social factors) เช่น ศาสนา คริสต์ ระบบความเชื่อ รวมทั้งพฤติกรรมอื่น ๆ ที่สืบทอดมาจากประวัติศาสตร์

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าบทเพลงคือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสำหรับมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าชาติใดภาษาใดย่อมจะต้องมีบทเพลงหรือดนตรีตกทอดสืบทอดกันมาทั้งสิ้นไม่เว้นแม้แต่ชนชาติไทยที่มีพัฒนาการด้านบทเพลงที่น่าสนใจไม่แพ้ชาติอื่นใดในโลก โดยเฉพาะบทเพลงลูกทุ่งซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเป็นกวีหรือศิลปินแห่งท้องทุ่งที่อยู่ในตัวตนของคนไทยทุกคนสอดคล้องกับที่ เจนภพ จบกระบวนวรรณ (2532: 37) ได้อธิบายถึงความหมายของบทเพลงลูกทุ่งไว้ว่า “เพลงลูกทุ่งเป็นเพลงที่ซึมลึกอยู่ในสายเลือดของคนไทยทุกคนมาตั้งแต่อดีตเพราะคนไทยเป็นคนในสังคมเกษตรกรรม”

จากคำดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ถึงความสำคัญของบทเพลงลูกทุ่งที่ทำหน้าที่เสมือนเป็นกระจกเงาสะท้อนภาพของสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการใช้ภาษาแบบง่าย ๆ ตรงไปตรงมา ไม่สลับซับซ้อนในลักษณะเดียวกันกับเพลงพื้นบ้าน ต่าง ๆ ของไทย จนกระทั่งกลายเป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในชนบท ในขณะเดียวกันก็เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างบทเพลงลูกทุ่งในฐานะที่เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งกับสังคมว่าต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน แต่ถึง

กระนั้นต้องไม่ลืมว่าการสะท้อนภาพสังคมของวรรณกรรมหรือบทเพลง มิใช่เป็นการบันทึกเหตุการณ์ตามสภาพข้อเท็จจริงทั้งหมด หากแต่เป็นการบันทึกโดยมีข้อเท็จจริงสอดแทรกอยู่เพียงบางส่วนเท่านั้น ดังที่วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2541:196-197) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมไว้ว่า

...กวีถึงจะคนเดียวก็เปรียบเสมือนสามคน คือ นอกจากเป็นนักประพันธ์ช่างแต่งหนังสือแล้ว ยังเป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้น สมัยนั้น และเป็นพลเมืองอีกด้วย เนื่องจากเหตุนี้ นอกจากจะต้องสังวรในอาชีพประพันธ์ของคนในฐานะที่เป็นกวีแล้วในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของคนสมัยนั้นก็ย่อมจะทำเอาหูไปนาเอาตาไปไร่เสีย กับเหตุการณ์ที่ตนเห็นคำดาประจักษ์อยู่แก่ใจหาได้ไม่ และในฐานะที่เป็นพลเมืองอีกเล่าก็ต้องใส่ใจในเหตุการณ์บ้านเมือง ความเคลื่อนไหวของประเทศชาติ ตลอดจนของขึ้นและอาชีพที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งอีกด้วย...

ด้วยเหตุนี้ กวีจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงหน้าที่ของตนได้เลย ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะหรืออาชีพใดๆ กวีย่อมจะต้องมีหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ต่อสังคม บ้านเมือง เพราะกวีเป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคม และสิ่งที่กวีได้สะท้อนออกมา ไม่ว่าจะด้วยเจตนาหรือไม่ก็ตามถือเป็นการใช้วรรณกรรมเพื่อการแสดงออกทางสังคมประการหนึ่ง (Literature is an expression of society) สอดคล้องกับเต็มสิริบุญยสิงห์ (2518:117-128) ที่ได้เสนอแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมในส่วนบทบาทและหน้าที่ของบทเพลงลูกทุ่งไว้ในบทความเรื่อง “อ้อ วรรณกรรมมวลชน” ว่า

...เพลงลูกทุ่งเป็นวรรณกรรมมวลชน มีลักษณะวัฒนธรรมของสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเป็น “วัฒนธรรมพื้นบ้าน” ทำให้เพลงลูกทุ่งมีอิทธิพลต่อคนไทยอย่างกว้างขวางทั้งในด้านความคิด จิตใจ และการแสดงออก เพลงลูกทุ่งจึงเป็นสื่อมวลชนที่เข้าถึงคนไทยได้รวดเร็วและทั่วถึงสิ่งที่ทำให้เพลงลูกทุ่งได้รับความนิยมสูงสืบเนื่องมาจาก เนื้อหาของเพลงเป็นสำคัญ เพราะเนื้อเพลงกล่าวบรรยายเหตุการณ์และสะท้อนปัญหาของสังคมไทยไว้อย่างลึกซึ้งและทันต่อยุคสมัย เพลงลูกทุ่งบางเพลงแสดงอารมณ์ขันอันเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของคนไทย...

อย่างไรก็ตามกระแสการเคลื่อนไหวของสังคม ย่อมจะมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์บทเพลงลูกทุ่งบ้างไม่มากนักน้อย แม้ว่าในความเป็นจริง จุดมุ่งหมายสำคัญในการสร้างสรรค์บทเพลง

ลูกทุ่งก็เพื่อใช้เป็นสื่อในด้านความบันเทิง มิได้มุ่งหมายที่จะสะท้อนความเป็นไปในสังคมมากนัก แต่ถึงกระนั้นบทเพลงลูกทุ่งโดยเฉพาะในยุคหลัง เริ่มมีการปรับตัวและแสดงบทบาทหน้าที่ สะท้อนสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ และค่านิยมของผู้คนที่ต้องสังคมอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งกระแสการเคลื่อนไหวของสังคมดังกล่าวเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะหลากหลาย รวดเร็ว และเป็นไปแบบไม่หยุดนิ่ง ก่อให้เกิดสภาวะการณ์บางอย่างในที่สุดก็กลายเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ที่ชัดเจนที่สุดก็คือภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 ซึ่งนับว่าร้ายแรงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับครั้งที่ผ่าน ๆ มา เพราะถือได้ว่าเป็นภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจที่เกิดแก่ระบบทุนนิยมเป็นครั้งแรก มีผลกระทบสำคัญไปสู่โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ภาวะการลงทุนและความเชื่อถือของประชาคมโลกที่มีต่อประเทศไทยเริ่มลดลงเป็นลำดับ

ภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้นนี้ นับเป็นมูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระบบโครงสร้างของสังคมไทย รวมทั้งปัญหาสังคม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ได้แก่ ค่าเงินบาทลอยตัว ประชาชนมีอำนาจในการซื้อลดลง องค์กรธุรกิจตัดสินใจเลิกจ้างคนงาน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานตามมา ในขณะที่สินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้น ไม่เว้นแม้แต่สินค้าในระบบเงินผ่อน ซึ่งปรากฏในบทเพลงชื่อ “เศรษฐกิจहारสอง” และบทเพลง “เรื่องนี้พี่เกี่ยวแน่” ที่ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี รวมทั้งบทเพลงชื่อ “ถาม ไอ.เอ็ม.เอฟ” ที่ขับร้องโดย นุญโทน คนหนุ่ม และบทเพลงชื่อ “ถึงยุคประหยัด” ที่ขับร้องโดย เพลิน พรหมแดน เป็นต้น

อย่างไรก็ดี แม้วิกฤติทางเศรษฐกิจจะทวีความรุนแรง และส่งผลกระทบไปสู่สภาพสังคม บ้านเมืองมากมายเพียงใด แต่สิ่งหนึ่งซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สังคมไทยสามารถผ่านพ้นวิกฤติต่าง ๆ เหล่านั้นมาได้ก็คือ กำลังใจจากคนไทยด้วยกันที่ได้ช่วยกันระดมความคิด ตลอดจนหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อที่กองทุนเศรษฐกิจให้พลิกฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีกครั้ง เช่นเดียวกับนักประพันธ์เพลงลูกทุ่งในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมก็ได้สะท้อนบทบาทหน้าที่ของตนไว้อย่างมากมาย โดยเฉพาะผลงานเพลงของ สลา คุณวุฒิ ใน พ.ศ. 2543 -2544 มีนัยสำคัญในด้านการสร้างเสริมกำลังใจช่วยปลุกปลอบคนที่ทุกข์ท้อและรอคอยความหวังให้มีพลังที่จะยืนหยัดต่อสู้ต่อไป บทเพลงดังกล่าวเหล่านี้ ขับร้องโดยไมค์ ภิรมย์พร และ ศิริพร อำไพพงษ์ เช่น “ยาใจคนจน” “ขอคนรู้ใจ” ขายแรง แต่งงาน” หัวใจคิดฮอด” “นักสู้ ม.3” “ต้องมีสักวัน” “ปริญญญาใจ” แรงใจรายวัน” เป็นต้น

ในขณะที่ประเทศกำลังประสบกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจอยู่นั้น กระแสการไหลบ่าของเทคโนโลยีต่าง ๆ กลับมีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คนมากยิ่งขึ้น เครื่องคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ เริ่มเป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย สะท้อนอยู่ในบทเพลงชื่อ “รักคุณคอตคอม” ที่ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา บทเพลงชื่อ “มือถือสื่อรัก” ที่ขับร้องโดยเอกชัย ศรีวิชัย หรือบทเพลงชื่อ “โง่เสียมือถือ” ที่ขับร้องโดยชัย ญาดิยะอะ เป็นต้น นอกจากนี้ปัญหาสังคมอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจก็มีปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาการขายบริการทางเพศ และอื่น ๆ บทเพลงหลายบทเพลงได้สะท้อนปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้คน เช่น การลักพาตัวบุคคลสำคัญไปทำร้ายดังที่เป็นข่าวในหน้าหนังสืออยู่เสมอ ๆ จากตัวอย่างบทเพลงที่ชื่อว่า “ตามหาสมชาย” และบทเพลง “สมชายโดนอุ้ม” ที่ขับร้องโดย แมงปอ ชลธิชา เป็นต้น ในขณะที่บทเพลงชื่อว่า “รักตัดตอน” ที่ขับร้องโดย ดาว มยุรี ก็มีนัยบางประการสะท้อนถึงมาตรการปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดอย่างเด็ดขาด ของรัฐบาลในยุคหนึ่งสมัยหนึ่งได้เป็นอย่างดี

บทบาทในด้านอื่น ๆ ของบทเพลงลูกทุ่งที่ยังคงความสำคัญมาโดยตลอดคือบทบาทที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม จากอดีตจนถึงปัจจุบันสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีความผูกพันกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก บทเพลงลูกทุ่งจึงมักจะสอดแทรกหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาไว้ด้วยเสมอ ๆ ในขณะเดียวกันก็สะท้อนความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอันมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมของผู้คนในสังคมเป็นอย่างยิ่ง ความเชื่อดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยควบคุมสังคมให้เกิดความสงบสุขได้ในระดับหนึ่งทีเดียว หรือแม้แต่ความเชื่อที่เบี่ยงเบนไปจากหลักพุทธศาสนาก็นับว่ามีอิทธิพลอยู่ไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ และไสยศาสตร์ อาทิ การทำนายโชคชะตาราศี การทำเสน่ห์ยาแฝด การฝังรูปฝังรอย รวมทั้งความเชื่อในอำนาจของสิ่งที่เร้นลับดังปรากฏจากบทเพลง “นะหน้าทอง” ที่ขับร้องโดย กษ นนทกร ในส่วนของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมซึ่งถือเป็นบทบาทหน้าที่หลักของบทเพลงลูกทุ่งก็ยังคงปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังตัวอย่างจากบทเพลง “โบว์รักสีดำ” ที่ขับร้องโดย ศิริพร อำไพพงษ์ บทเพลง “กระซงหลงทาง” ที่ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย บทเพลง “คอยที่ทุกเทศกาล” ที่ขับร้องโดย ชัย ญาดิยะอะ เป็นต้น ที่สำคัญบทเพลงลูกทุ่งยังมีบทบาทสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อสถาบันสูงสุดของประเทศ โดยเฉพาะสถาบันที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ ปรากฏจากบทเพลง “วอนพ่อตากสิน” ที่ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา บทเพลง “องค์เดียวในโลก” ที่ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย ยิ่งไปกว่านั้นบทบาทของบทเพลงลูกทุ่งมิได้ถูกจำกัดอยู่เพียงเท่านั้น แต่ยังขยายบทบาทและอิทธิพลต่อกวีและวงวรรณกรรมไทยปัจจุบันอีกด้วย

จากการที่มีผู้นำเอาสารัตถะจากบทเพลงลูกทุ่งไปสร้างสรรค์ในรูปแบบหรือแนวทางต่าง ๆ เช่น เนาวัฒน์ พงษ์ไพบูลย์ เขียนบทกวีชื่อ “มนต์เพลงลูกทุ่ง” โดยนำรายชื่อบทเพลงลูกทุ่งที่ได้รับ ความนิยมในอดีตหลายบทเพลงมาร้องเรียงเป็นเรื่องราวในรูปแบบของกลอนสุภาพได้อย่าง น่าสนใจ เริ่มต้นจากบทเพลง “มนต์รักลูกทุ่ง” “ชายสมโบสถ์” “สาวสวนแตง” “สืบทกปีแห่ง ความหลัง” “น้ำตาเทียม” “โปรดเถิดดวงใจ” “บ่เป็นหยิ่งดอก” “รู้ว่าเขาหกลอก” “บัวตูมบัวบาน” “สาวผักไห่” และ “หนุ่มนาข้าวสาวนาเกลือ” ตามลำดับ

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้จะเห็นบทเพลงลูกทุ่งได้สะท้อนภาพสังคมและ วัฒนธรรมไทยตลอดจนบทบาทที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้ เห็นโครงสร้างทางสังคมไทยว่ามีเอกลักษณ์แตกต่างจากสังคมอื่น ๆ อย่างเด่นชัดมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมายิ่งแสดงให้เห็นว่า บทเพลงลูกทุ่งมิได้เลือนหายไปกับยุคสมัยที่ เปลี่ยนแปลงไป ตรงกันข้ามกลับยิ่งจะทวีคุณค่าและความสำคัญมากยิ่งขึ้น อาจจะกล่าวได้ว่าบท เพลงลูกทุ่งคือภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมไทยที่หลากหลายและเด่นชัดที่สุด ทั้งยังเป็น สะพานเชื่อมความคิดระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะ ศึกษาค้นคว้าในหัวข้อ “บทเพลงลูกทุ่ง” พ.ศ. 2537- พ.ศ. 2547 : การศึกษาภาพสะท้อนและ บทบาททางสังคมและวัฒนธรรม”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังและวิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งปรากฏอยู่ในบริบททางสังคมและ วัฒนธรรมในช่วง พ.ศ. 2537- พ.ศ. 2547
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทเพลงลูกทุ่งในช่วง พ.ศ. 2537- พ.ศ. 2547 ในแง่ของภาพ สะท้อนและบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรม
3. เพื่อผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานบทเพลงลูกทุ่งในฐานะที่เป็นมรดกทาง วัฒนธรรมไทยให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

ประโยชน์ของการวิจัย

1. งานวิจัยนี้จะช่วยให้ทราบถึงภูมิหลังและวิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งปรากฏอยู่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในช่วง พ.ศ. 2537- พ.ศ. 2547
2. งานวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นถึงภาพสะท้อนและบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรม
3. งานวิจัยนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานบทเพลงลูกทุ่งในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทยให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

สมมติฐานการวิจัย

เพลงลูกทุ่งระหว่าง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 มีลักษณะเนื้อหาที่สะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรม และมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมในด้านต่าง ๆ

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยประสงค์ที่จะมุ่งศึกษาบทเพลงลูกทุ่งที่มีเนื้อหาของภาพสะท้อนและบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสำคัญ โดยมิได้จำกัดที่ผู้ประพันธ์หรือนักร้อง แต่อย่างใด ส่วนบทเพลงที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้มีทั้งบทเพลงเก่าที่นำมาบันทึกเสียงใหม่และบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ โดยที่กลุ่มเพลงดังกล่าวเป็นเพลงที่เผยแพร่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547

บทเพลงลูกทุ่งบางเพลงที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึงชื่อผู้ประพันธ์ เนื่องจากปัญหาเรื่องความไม่ชัดเจนของที่มาของเพลงและปัญหาเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ของเพลง

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวเคราะห์ภาพสะท้อนและบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของบทเพลง ลูกทุ่ง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 นั้น ผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตด้วยการคัดเลือกบทเพลงที่มีเนื้อหา สะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 330 เพลง จากนักร้องจำนวน 124 คน ดังนี้

1. เพลง แม่ค้าตาลเฉาะ	ขับร้องโดย กนกชล ศรีพันธุ์
2. เพลง คนไต้รักจริง	ขับร้องโดย ก้องฟ้า สุริยะชัย
3. เพลง สักแฟนซื่อวิฑู	ขับร้องโดย กานดา วราพร
4. เพลง กลับหมอนนอนฝัน	ขับร้องโดย กาญจนา มาศิริ
5. เพลง คิดถึงพี่	ขับร้องโดย กาญจนา มาศิริ
6. เพลง ชีวิตรายวัน	ขับร้องโดย กาญจนา มาศิริ
7. เพลง แม่จำช่วยหนูที	ขับร้องโดย กาญจนา มาศิริ
8. เพลง สาวนาคอยพี่	ขับร้องโดย กาญจนา มาศิริ
9. เพลง อติตรัก ว.ก.	ขับร้องโดย เกษม คมสันต์
10. เพลง เก็บไถขึ้นลาน	ขับร้องโดย เกษม คมสันต์
11. เพลง บ้าบอล	ขับร้องโดย เกสร นอนมา
12. เพลง ฝนหลวงชะโลมใจ	ขับร้องโดย แก้วแก้ว กรกต
13. เพลง หนุ่มล่องซุง	ขับร้องโดย โก๊ะดี ฝันรัก
14. เพลง อยากเป็นตลก	ขับร้องโดย โก๊ะดี ฝันรัก
15. เพลง ชับน้ำตามาลัย	ขับร้องโดย ขวัญใจ ไมตรี
16. เพลง พบรักหน้าโรงลิเก	ขับร้องโดย ขวัญใจ ไมตรี
17. เพลง สาวมิสทิน	ขับร้องโดย ขวัญใจ ไมตรี
18. เพลง พระเทพทรงบุญ	ขับร้องโดย คัทลียา มารศรี
19. เพลง รอยแผลเป็น	ขับร้องโดย คัทลียา มารศรี
20. เพลง อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด	ขับร้องโดย คัทลียา มารศรี
21. เพลง ให้กำลังใจตัวเอง	ขับร้องโดย คัทลียา มารศรี
22. เพลง สยามเมืองยิ้ม	ขับร้องโดย คริสตี้ กิ๊ปสัน
23. เพลง สัญญากลับใจ	ขับร้องโดย จอมขวัญ กัลยา
24. เพลง ไก่นาตาฟาง	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี

25. เพลง ขาดคนหุงข้าว	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
26. เพลง จี๋แก้อย่าลืมเกวียน	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
27. เพลง จักรยานคนจน	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
28. เพลง ใจสารภาพ	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
29. เพลง ชวนน้องแต่งงาน	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
30. เพลง ต้องมีสักวัน	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
31. เพลง นางฟ้ายังอาย	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
32. เพลง น้ำมันแพง	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
33. เพลง พุงร้างนางลืม	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
34. เพลง พี่ไม่มีแฟน	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
35. เพลง แม่อยากอุ้มหลาน	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
36. เพลง รักสาวชาวไร่	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
37. เพลง เรื่องนี้พี่เกี่ยวแน่	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
38. เพลง เสริมบุญจิहारสอง	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
39. เพลง สมหวังนะครับ	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
40. เพลง สาวสองเมือง	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
41. เพลง น้องแดงสั่งแฟน	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
42. เพลง พ่อสยาม	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
43. เพลง รักที่ปวดร้าว	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
44. เพลง หนูชอบดั่งค์	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
45. เพลง คอยพี่ที่คูเวต	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
46. เพลง น้ำตาเปิกขอลัก	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
47. เพลง น้ำตาสาววาริน	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
48. เพลง รักสลายดอกฝ้ายบาน	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
49. เพลง รอพี่ที่ บขส.	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
50. เพลง ลูกจ้างถางอ้อย	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
51. เพลง ลืมพี่ที่ธาตุพนม	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
52. เพลง สาวไร่ปอโรแฟน	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
53. เพลง สิทธิหนูอยู่ที่แม่	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี
54. เพลง ผัวฝรั่ง	ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี

55. เพลง สาวกันตรึม	ขับร้องโดย เจเน็ต เขียว
56. เพลง ชิงงานบุญ	ขับร้องโดย เจ๊ียบ กนกพร
57. เพลง ลั่นเกล้าเผ่าไทย	ขับร้องโดย โจนัส แอนเดอร์สัน
58. เพลง สาวคำหมากหุ้ง	ขับร้องโดย โจนัส แอนเดอร์สัน
59. เพลง อยากเป็นคนไทย	ขับร้องโดย โจนัส แอนเดอร์สัน
60. เพลง อีสานเข้ากรุง	ขับร้องโดย โจนัส แอนเดอร์สัน
61. เพลง สายตรวจปวดใจ	ขับร้องโดย เฉลิมพล มาลาคำ
62. เพลง อติตรักบุญบังไฟ	ขับร้องโดย เฉลิมพล มาลาคำ
63. เพลง พบรักที่ กศน.	ขับร้องโดย ชาย วรรณูญ
64. เพลง กระทั่งถึงฝั่ง	ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย
65. เพลง กระทั่งหลงทาง	ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย
66. เพลง คอยนางที่อ่างทอง	ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย
67. เพลง น้ำตาลาไพร	ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย
68. เพลง ป.6 ออกหัก	ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย
69. เพลง ฝนพรำที่ลำน้ำรายณ์	ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย
70. เพลง รักชาวเรือ	ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย
71. เพลง องค์เดียวในโลก	ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย
72. เพลง ลิขสิทธิ์รัก	ขับร้องโดย ณิชชา คารินทร์
73. เพลง น้ำตาโนราห์	ขับร้องโดย ดวงจันทร์ สุวรรณิ
74. เพลง น้ำตาผ้าใจ	ขับร้องโดย ดวงจันทร์ สุวรรณิ
75. เพลง มนต์บุญ	ขับร้องโดย ดวงจันทร์ สุวรรณิ
76. เพลง สาวผมแดง	ขับร้องโดย ดวงจันทร์ สุวรรณิ
77. เพลง ฉันคนบ้านนอก	ขับร้องโดย คาว มยุรี
78. เพลง ดีแต่มาเอา	ขับร้องโดย คาว มยุรี
79. เพลง นายอะหนี่เยะ	ขับร้องโดย คาว มยุรี
80. เพลง แนวหลังยังคอย	ขับร้องโดย คาว มยุรี
81. เพลง มนต์ขลังมัสสุหรี ตอน 1-2	ขับร้องโดย คาว มยุรี
82. เพลง ยืมดวงเสริมดวงหน่อย	ขับร้องโดย คาว มยุรี
83. เพลง รักตัดตอน	ขับร้องโดย คาว มยุรี
84. เพลง สาวแฝงลอย	ขับร้องโดย คาว มยุรี

85. เพลง หนุ่มราชบุรี	ขับร้องโดย คำรง วงศ์ทอง
86. เพลง หนุ่มราชภัฏ	ขับร้องโดย คำรง วงศ์ทอง
87. เพลง รอสาวนุ้ย	ขับร้องโดย เเด่นชัย สายสุพรรณ
88. เพลง สาวออฟฟิศ	ขับร้องโดย เเด่นชัย สายสุพรรณ
89. เพลง สักวาหน้าหนาว	ขับร้องโดย แดง จิตรกร
90. เพลง อย่าขอหมอลำ	ขับร้องโดย ค้อย หมวกแดง
91. เพลง ดอกหญ้าในป่าปูน	ขับร้องโดย ต่าย อรทัย
92. เพลง ดาวเด่น ม.ต้น	ขับร้องโดย ต่าย อรทัย
93. เพลง ฝากเพลงถึงยาย	ขับร้องโดย ต่าย อรทัย
94. เพลง รอทุนคืนถิ่น	ขับร้องโดย ทรงกลด อดงกรณ์
95. เพลง มั่นใจไปได้เฮะ	ขับร้องโดย ทศพล หิมพานต์
96. เพลง หัวใจป้ายแดง	ขับร้องโดย ทศพล หอมพวงษ์
97. เพลง คิดถึงบ้าน	ขับร้องโดย เทิด ทุนทอง
98. เพลง แง่งหน่อ	ขับร้องโดย เทิดไท ชัยนิยม
99. เพลง ข้ามันลูกทุ่ง	ขับร้องโดย ไท ธนาวุฒิ
100. เพลง ใบเดือนจาก รทส.	ขับร้องโดย โทนี่ ศรีสเร็น
101. เพลง เลิกแล้วค่ะสมพงษ์	ขับร้องโดย โทนี่ ศรีสเร็น
102. เพลง ไอ้หนุ่มก่อสร้าง	ขับร้องโดย โทนี่ ศรีสเร็น
103. เพลง หัวใจหล่นที่แม่ริม	ขับร้องโดย ธนพล สัมมาพรต
104. เพลง กอดฉันก่อนลา	ขับร้องโดย ธิดา ดวงดาว
105. เพลง ฉันไม่ใช่ผู้หญิงอ่อนแอ	ขับร้องโดย นก พรพนา
106. เพลง วันห่วยออก	ขับร้องโดย นพรัตน์ ไม้หอม
107. เพลง เด็กคอยใจดี	ขับร้องโดย น้องมายด์ ป่วนเมือง
108. เพลง สาวขอนแก่นขาดรัก	ขับร้องโดย นิค ปวีณา
109. เพลง กินเหลก	ขับร้องโดย บุญโทน คนหนุ่ม
110. เพลง ถาม ไอ.เอ็ม.เอฟ	ขับร้องโดย บุญโทน คนหนุ่ม
111. เพลง ร้างสวรรค์บ้านทุ่ง	ขับร้องโดย บุญโทน คนหนุ่ม - ยอดรัก สลักใจ - สุรชัย สมบัติเจริญ
112. เพลง ไฟดีฟาย	ขับร้องโดย ปีเตอร์ สาริวงษ์
113. เพลง แผลเป็นวันวาเลนไทน์	ขับร้องโดย ฝน ธนสุนทร

114. เพลง สัญญาว่าเล่นไหนด	ขับร้องโดย ฝน ศิลารัตน์
115. เพลง แสบปีเป้เบิร์ชเคย์	ขับร้องโดย ฝน ศิลารัตน์
116. เพลง พี่เฒ่าเหล้าไม่ปloom	ขับร้องโดย พร อภินันท์
117. เพลง วันพระอย่าเว้น	ขับร้องโดย พร ไพโรจน์
118. เพลง ลิ่นมหาสนับ	ขับร้องโดย พร ไพโรจน์
119. เพลง ขอไกลคนลวง	ขับร้องโดย พรพรรณ วนา
120. เพลง เกียงน่าน้อยคอย	ขับร้องโดย พรศักดิ์ ส่องแสง
121. เพลง วอนผิตาแฮก	ขับร้องโดย พรศักดิ์ ส่องแสง
122. เพลง เรารักลูกทุ่ง	ขับร้องโดย พรเพชร เพชรเทวา – เกิดทุน ยอดกตัญญู
123. เพลง อย่าคะ	ขับร้องโดย พิม ไพลิน
124. เพลง ไทยช่วยไทย	ขับร้องโดย พิมพา พรศิริ
125. เพลง อ่อมหอยก้อยกึ่ง	ขับร้องโดย พิมพา พรศิริ
126. เพลง คิดถึงชมทุ่ง	ขับร้องโดย เพลิน พรหมแดน
127. เพลง ถึงยุคประหยัด	ขับร้องโดย เพลิน พรหมแดน
128. เพลง ปลงเสียเถอะ	ขับร้องโดย เพลิน พรหมแดน
129. เพลง มีเพลินเป็นเพื่อน	ขับร้องโดย เพลิน พรหมแดน
130. เพลง เรื่องของเชียน	ขับร้องโดย เพลิน พรหมแดน
131. เพลง แห่นางแมว	ขับร้องโดย ฟ้า สุภาวี
132. เพลง รักสาวพันเหล็ก	ขับร้องโดย ภูมิ พงศ์พันธ์
133. เพลง หนุ่มท่าช้าง	ขับร้องโดย ภูมิ พงศ์พันธ์
134. เพลง รถมอเตอร์ไซด์รักสายลั่นหวั่ง	ขับร้องโดย มนต์รัก มนต์เสน่ห์
135. เพลง กลัว	ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย
136. เพลง ขาควายช่วยแม่	ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย
137. เพลง คิดถึงจิงเลย	ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย
138. เพลง จดหมายผิดซอง	ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย
139. เพลง สาวคลองจินดา	ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย
140. เพลง รอรักหนุ่ม อ.บ.ค.	ขับร้องโดย แมงปอ ชลธิชา
141. เพลง สาวสิบหก	ขับร้องโดย แมงปอ ชลธิชา
142. เพลง อย่าเล่นของ	ขับร้องโดย แมงปอ ชลธิชา

143. เพลง คิดฮอดสาวอุดร	ขับร้องโดย แมน มณีวรรณ
144. เพลง พี่เฒ่าวันเขาหมั่น	ขับร้องโดย แมน มณีวรรณ
145. เพลง ดั่งหักมารักทำไม	ขับร้องโดย แมน มอเตอรืไซค์
146. เพลง ขอคนรู้ใจ	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
147. เพลง คนจนขอลิขิต	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
148. เพลง ด้วยแรงแห่งรัก	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
149. เพลง ได้ฟ้าเดียวกัน	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
150. เพลง น้ำตาฟ้าเย็น	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
151. เพลง บายศรีคนเศร้า	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
152. เพลง ผู้สาวโรงงานอย่าร้องไห้	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
153. เพลง ผู้อยู่เบื้องหลัง	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
154. เพลง แม่พ่อยังรอน้อง	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
155. เพลง ยาใจคนจน	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
156. เพลง ละครชีวิต	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
157. เพลง สงกรานต์คนดำนานรัก	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
158. เพลง ไอ้หนุ่มเสื้อแถม	ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร
159. เพลง คนกรุงเทพ	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
160. เพลง ทหารใหม่ไปกอง	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
161. เพลง พุงกุลาร้องไห้	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
162. เพลง บวชพระดีกว่า	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
163. เพลง โปรดใช้บริการ	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
164. เพลง ปลาแดกแลกสะตอ	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
165. เพลง ผ่อนเมีย	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
166. เพลง ผิดไหมที่ไม่แก่	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
167. เพลง มนต์รักลูกทุ่ง	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
168. เพลง มือถือเขาซื้อให้	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
169. เพลง ไม่มีเวลาไปหาเมียบ่อย	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
170. เพลง แม่เจ้าชาวไทย	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
171. เพลง รถขายกับข้าว	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
172. เพลง วอนรัก	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ

173. เพลง สวรรค์บ้านทุ่ง	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
174. เพลง ตัปเหว่อ	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
175. เพลง หนู่มจีน	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
176. เพลง อย่าลืมเมืองไทย	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
177. เพลง อ.ส. รอรัก	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
178. เพลง อ่อนเฌยไปขอเฌย	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
179. เพลง ไอ้หนู่มปิ๊กอ๊พ	ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ
180. เพลง ไกลบ้าน	ขับร้องโดย ยิ่งยง ยอดบัวงาม
181. เพลง น้ำตาชานา	ขับร้องโดย ยิ่งยง ยอดบัวงาม
182. เพลง สมศักดิ์ สมศรี	ขับร้องโดย ยิ่งยง ยอดบัวงาม
183. เพลง สัญญาเดือนสาม	ขับร้องโดย ยิ่งยง ยอดบัวงาม
184. เพลง เสกนะหน้าทอง	ขับร้องโดย ยิ่งยง ยอดบัวงาม
185. เพลง ขโมยมันอัด	ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ
186. เพลง คนบ้านนอก	ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ
187. เพลง จิ้งจกมันทัก	ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ
188. เพลง ที่พึ่งแห่งคน	ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ
189. เพลง พกเฌยมาด้วยหรอ	ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ
190. เพลง ส่งแฟนขึ้นรถไฟ	ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ
191. เพลง สาวสันกำแพง	ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ
192. เพลง สาว เอ.เอ็ม.	ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ
193. เพลง หนูชอบชอบ	ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ
194. เพลง อำนาจแห่งความคิดถึง	ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ
195. เพลง เอกลักษณ์ไทย	ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ
196. เพลง อะเมซซิ่งไทยแลนด์	ขับร้องโดย ร็อก แสง
197. เพลง ไอ้หนู่มโลโซ	ขับร้องโดย ร็อก แสง
198. เพลง สงสารเอื้องดอย	ขับร้องโดย รังษิ เสรีชัย
199. เพลง ชอบหญิงนุ่งยีนส์	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา
200. เพลง แต่งงานหารสอง	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา
201. เพลง แต่งเนปีหน้า	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา
202. เพลง เฝ้ารักเฝ้ารอ	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา

203. เพลง พ่อ	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา
204. เพลง รักคุณคอตคอม	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา
205. เพลง รักจริงหวังแต่ง	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา
206. เพลง รักจริงให้ดังนัง	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา
207. เพลง รักเพราะถูกสเป็ค	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา
208. เพลง รักหนี่ที่เซเว่น	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา
209. เพลง เสน่ห์ลูกทุ่ง	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา
210. เพลง หัวใจชีร็อกซ์	ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา
211. เพลง คุณลำไย	ขับร้องโดย ลูกนก สุภาพร
212. เพลง ถ้าฉันรวยจะสวยให้ดู	ขับร้องโดย ลูกนก สุภาพร
213. เพลง หนุ่มตลาดนัด	ขับร้องโดย ลูกเพชร-ไหมไทย อุไรพร
214. เพลง ชมดง	ขับร้องโดย ไหวพจน์ เพชรสุพรรณ
215. เพลง มักสาวห่างเครื่อง	ขับร้องโดย ศร สินชัย
216. เพลง มอเตอร์ไซค์ล้อเหยียน	ขับร้องโดย ศร สินชัย
217. เพลง หัวใจหล่นบนรถทัวร์	ขับร้องโดย ศรศรี เสรีไทย
218. เพลง นาคำพร้า	ขับร้องโดย ศรเพชร ศรสุพรรณ
219. เพลง รักมาห้าปี	ขับร้องโดย ศรเพชร ศรสุพรรณ
220. เพลง เสียหน้าที่คาเฟ่	ขับร้องโดย ศรเพชร ศรสุพรรณ
221. เพลง จดหมายรักจากเจแปน	ขับร้องโดย ศิริพร อำไพพงษ์
222. เพลง โบว์รักสีดำ	ขับร้องโดย ศิริพร อำไพพงษ์
223. เพลง ปริญญาใจ	ขับร้องโดย ศิริพร อำไพพงษ์
224. เพลง คนติดทีวี	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
225. เพลง คนสองเมีย	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
226. เพลง ข้าวเจ็ดสี ดีเจ็ดหน	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
227. เพลง ตลาดนัดควาย	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
228. เพลง นักร้องงานวัด	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
229. เพลง น้ำตา ส.จ.	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
230. เพลง พี่ใต้ถุงมือ	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
231. เพลง พ่อค้ากล้วยไข่	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
232. เพลง รักแท้แบบไทย	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง

233. เพลง รักน้องพร	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
234. เพลง วัดบ้านเรา	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
235. เพลง สาวงามเมืองพิจิตร	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
236. เพลง เสียจากกสิกร	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
237. เพลง หนุ่ม อ.บ.ต.	ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง
238. เพลง จดหมายจากลูก	ขับร้องโดย สมมาศ ราชสีมา
239. เพลง น้ำตาคนจน	ขับร้องโดย สมมาศ ราชสีมา
240. เพลง วอนพ่อตาหินช้าง	ขับร้องโดย สมศรี สุโขทัย
241. เพลง แม่ค้าคลองสาม	ขับร้องโดย สมอ เมืองสุพรรณ
242. เพลง ตามหาญาติ	ประพันธ์คำร้องและทำนองโดย สลา คุณวุฒิ
243. เพลง ยามสาว	ประพันธ์คำร้องและทำนองโดย สลา คุณวุฒิ
244. เพลง สาวคาราโอเกะ	ประพันธ์คำร้องและทำนองโดย สลา คุณวุฒิ
245. เพลง คอยรักบุญผ้าป่า	ประพันธ์คำร้องและทำนองโดย สลา คุณวุฒิ
246. เพลง จ้าบจิงเลย	ขับร้องโดย สังคม ยอดนิยม
247. เพลง กลับเขียงรายเถื่อน้อง	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
248. เพลง ขอพรจากแม่	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
249. เพลง ขอพรพระนอนจักรสีห์	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
250. เพลง จดหมายจากน้องตุ๋	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
251. เพลง ถึงชั่วก็รัก	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
252. เพลง ถอนคำสาบาน	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
253. เพลง แท้ก็ไม่มีเธอ	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
254. เพลง น้ำตาชายเหนือ	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
255. เพลง บอกรักฝากใจ	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
256. เพลง แม่ค้าตากม	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
257. เพลง รักเก่าที่บ้านเกิด	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
258. เพลง วอนหลวงพ่อช่วยที	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
259. เพลง หนุ่มน้อยคาเฟ่	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
260. เพลง ออกพรรษาที่เขียงกาน	ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง
261. เพลง ถามแม่ก่อน	ขับร้องโดย สาธิตา สุพรรณษา
262. เพลง สอนหนูหน่อย	ขับร้องโดย สายใจ วลี

263. เพลง รongเท้าหน้าห้อง	ขับร้องโดย สายัณห์ นิรันดร
264. เพลง ร้องไห้ที่ไฟแดง	ขับร้องโดย สายัณห์ นิรันดร
265. เพลง หอมดอกข้าว	ขับร้องโดย สายัณห์ นิรันดร
266. เพลง ชันหมากมาแล้ว	ขับร้องโดย สายัณห์ สัญญา
267. เพลง จูบมัดจำ	ขับร้องโดย สายัณห์ สัญญา
268. เพลง ตัวไกลใจเหงาน	ขับร้องโดย สายัณห์ สัญญา
269. เพลง รักไม่ลืม	ขับร้องโดย สายัณห์ สัญญา
270. เพลง ดวงดีต้องได้	ขับร้องโดย สาลี่ ขนิษฐา
271. เพลง สาวนาหารัก	ขับร้องโดย สาลี่ ขนิษฐา
272. เพลง รักสาวสวนปาล์ม	ขับร้องโดย สิทธิพร สุนทรพจน์
273. เพลง จริใจไก่อกา	ขับร้องโดย สุทธิราช วงศ์เทเวทย์
274. เพลง พระในบ้าน	ขับร้องโดย สุทธิราช วงศ์เทเวทย์
275. เพลง สาวไฮเทค	ขับร้องโดย สุทธิราช วงศ์เทเวทย์
276. เพลง ผู้ใหญ่ช่วยผู้ใหญ่	ขับร้องโดย สุนารี ราชสีมา
277. เพลง แฟนฉันไม่ต้องหล่อ	ขับร้องโดย สุนารี ราชสีมา
278. เพลง รวยแล้วลืม	ขับร้องโดย สุนารี ราชสีมา
279. เพลง ข้าวแกง	ขับร้องโดย สุรัชย์ สมบัติเจริญ
280. เพลง ไอ้หนุ่มผมยาว	ขับร้องโดย สุรัชย์ สมบัติเจริญ
281. เพลง กระต๋อมสาวเมิน	ขับร้องโดย เสรี รุ่งสว่าง
282. เพลง เทพธิดาฟ้าชั้น	ขับร้องโดย เสรี รุ่งสว่าง
283. เพลง ออกหักข้าวบ๊วยบ๊วย	ขับร้องโดย เสรี รุ่งสว่าง
284. เพลง ไอ้หนุ่มภูธร	ขับร้องโดย เสรี รุ่งสว่าง
285. เพลง คำสั่งสังคม	ขับร้องโดย หลิว วรริสตรา
286. เพลง วอนพ่อเลิกยา	ขับร้องโดย หลิว วรริสตรา
287. เพลง คอยพี่ที่สวนกำแพง	ขับร้องโดย อร อรดี
288. เพลง เดี่ยวพุงย้วย	ขับร้องโดย อร อรดี
289. เพลง สาวชาวสวน	ขับร้องโดย อรวิ สัจจานนท์
290. เพลง คอยพี่ที่ไร่อ้อย	ขับร้องโดย อัมพร แหวนเพชร
291. เพลง นางร่อ	ขับร้องโดย อัมพร แหวนเพชร
292. เพลง โคตรหล่อ	ขับร้องโดย อาภาพร นครสวรรค์

293. เพลง โคดคึก	ขับร้องโดย อาภาพร นครสวรรค์
294. เพลง บวชชีหนีข้า	ขับร้องโดย อาภาพร นครสวรรค์
295. เพลง รักหนุ่มเมืองตรง	ขับร้องโดย อาภาพร นครสวรรค์
296. เพลง กลิ่นลูกใหม่	ขับร้องโดย เอ้ พงนา
297. เพลง คนทะเล	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
298. เพลง จากกันวันฮารีรายอ	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย – ดาว มยุรี
299. เพลง ชวนน้องทำบุญ	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
300. เพลง บ้านน่ายังคอย	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
301. เพลง พายหัก	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
302. เพลง รอรถไฟฟ้า	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
303. เพลง สาวกรุงนุ่งสั้น	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
304. เพลง สาวน้ำชา	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย – ดาว มยุรี
305. เพลง สาวไหของ	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
306. เพลง หนุ่มได้ใจชื้อ	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
307. เพลง หนุ่มบ้านดอน	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
308. เพลง หมากัด	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
309. เพลง ออกหักจากปักษ์ใต้	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
310. เพลง อะเมซิ่งเมืองใต้	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
311. เพลง อยากกินหอย	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย
312. เพลง อยู่กันสามคน	ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย - เป็ด กาญจนา
313. เพลง เขตเดียวเบอร์เดียว	ขับร้องโดย เอกพจน์ วงศ์นำค
314. เพลง เสียใจตาที่อาร์ซีเอ	ขับร้องโดย เอกพล มนต์ตระการ
315. เพลง หยาดเหงื่อเพื่อแม่	ขับร้องโดย เอกพล มนต์ตระการ
316. เพลง รวมใจถวายพ่อหลวง	ขับร้องโดย เอกราช สุวรรณภูมิ
317. เพลง สัญญาห้าบาท	ขับร้องโดย เอกราช สุวรรณภูมิ
318. เพลง หัวใจอ่อนแอ	ขับร้องโดย แอน มิตรชัย
319. เพลง วอนพ่อขุน	ขับร้องโดย โอภาส ทศพร
320. เพลง งานบวชนาค	ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์
321. เพลง โชคดีปีใหม่	ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์
322. เพลง ดวงใจประชา (วันพ่อ)	ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์

323. เพลง พรขึ้นบ้านใหม่	ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์
324. เพลง พรชัยตรุษจีน	ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์
325. เพลง พรวันแต่งงาน	ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์
326. เพลง พระแม่สยาม	ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์
327. เพลง วันลอยกระทง	ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์
328. เพลง วันแรงงาน	ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์
329. เพลง สงกรานต์ทั่วไทย	ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์
330. เพลง สุขสันต์วันเกิด	ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัย “บทเพลงลูกทุ่ง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547: การศึกษาภาพสะท้อนและบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรม” จะเน้นการวิจัยเอกสารเป็นสำคัญ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขั้นรวบรวมและศึกษาข้อมูล

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงลูกทุ่ง

1.2 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม

1.3 ศึกษาบทเพลงลูกทุ่งที่พิมพ์หรือบันทึกเทปในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2537-2547 โดยศึกษาประวัติความเป็นมา รวมถึงสาระัตถะ ตลอดจนคุณค่าและแง่คิดที่ปรากฏจากเพลง

1.4 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านเพลงลูกทุ่ง ต่อไปนี้ คุณใหญ่ นายน คุณแดน บุรีรัมย์ คุณสัมพันธ์ พัทลุง

2. ขั้นวิเคราะห์

1.1 วิเคราะห์บทเพลงลูกทุ่งที่สะท้อนภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

1.2 วิเคราะห์บทเพลงลูกทุ่งที่มีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมและวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ

เวลาที่ใช้ในการวิจัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง	พฤศจิกายน 2547 - กุมภาพันธ์ 2548
2. เก็บข้อมูลเพลงลูกทุ่ง	มีนาคม 2548 - ธันวาคม 2549
3. ศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล	มกราคม - กันยายน 2550
4. เขียนรายงานการวิจัย	ตุลาคม 2550 - เมษายน 2551
5. จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม	พฤษภาคม 2551 - มีนาคม 2552
6. รวมระยะเวลาการศึกษาทั้งหมด	4 ปี 5 เดือน

นิยามศัพท์

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของศัพท์เฉพาะไว้ดังนี้

เพลงลูกทุ่ง หมายถึง เพลงที่สะท้อนชีวิต สภาพสังคม อุดมคติ และวัฒนธรรมไทย โดยมีท่วงทำนอง คำร้อง สำเนียง และลีลาการร้องการบรรเลงที่เป็นแบบแผน มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งให้บรรยากาศของความเป็นลูกทุ่ง (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2532)

บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542)

หน้าที่ หมายถึง กิจที่ควรกระทำ หรือกิจที่จะต้องทำ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542)

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวกับเพลงลูกทุ่ง
2. เอกสารที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในเพลงลูกทุ่ง
  - 3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์และการนำเสนอเพลงลูกทุ่ง
  - 3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับชีวิตและผลงานของนักร้องและนักแต่งเพลงลูกทุ่ง

เอกสารเกี่ยวกับเพลงลูกทุ่ง

เลิศชาย คชยุทธ (2538) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาบทเพลงลูกทุ่งไว้ในหนังสือ “ไทยลูกทุ่ง” ตอนหนึ่งสรุปได้ว่าแม้ว่าบทเพลงลูกทุ่งจะมีอายุยืนยาวมากกว่าครึ่งศตวรรษ แต่กลับมีผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าค่อนข้างน้อย และถ้าหากมีก็จะเป็นลักษณะส่วนบุคคล ไม่มีการนำเผยแพร่สู่สาธารณชนอย่างเป็นระบบชัดเจน ผู้เขียนจึงได้รวบรวมข้อเขียนที่เคยลงตีพิมพ์ในนิตยสาร “ศิลปวัฒนธรรม” ตั้งแต่ พ.ศ.2534 มารวบรวมเป็นเล่มเพื่อบันทึกในประวัติศาสตร์หรือตำนานเกี่ยวกับบทเพลงลูกทุ่งในหลายแง่มุม อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้าในเรื่องของบทเพลงลูกทุ่งสืบไป นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของบทเพลงลูกทุ่งว่าเป็นสิ่งที่อยู่ในสายเลือดและวิญญาณของคนไทยในทุกระดับชั้น ที่สำคัญเป็นความภูมิใจที่ไม่อาจประเมินค่าหรือถ่ายทอดออกมาเป็นตัวหนังสือได้

วัฒน์ วรรณยางกูร (2541: 19-20) ได้สะท้อนบทบาทหน้าที่การบันทึกภาพสังคมในงานเพลงของครูไพบุลย์ บุตรขัน ไว้ในหนังสือ “สารคดีชีวิต กิตติวีรกรรม: ไพบุลย์ บุตรขัน” ตอนหนึ่งว่า เนื้อหาบางตอนของบทเพลง “แม่ค้าตากม” อยู่ใน พ.ศ. 2512-2513 สะท้อนให้เห็นสังคม

ชนบทภาคกลาง แถบจังหวัดกรุงเทพฯ ออยุธยา ปทุมธานี ในยุคที่มีการคมนาคมต้องอาศัยทางน้ำเป็นหลัก เพราะถนนหนทางก็ยังไม่สะดวกมากนัก ดังนั้นการเดินทางจากอยุธยามากรุงเทพฯ หรือจากกรุงเทพฯ ไปอยุธยา ต้องอาศัยเรือค่านสายบ้านแพน – ท่าเตียน โดยเฉพาะบริการของบริษัทเรือค่านที่ชื่อว่า “มิตรบ้านแพน” นับว่ามีชื่อเสียงมาก ในขณะที่เดียวกันบทเพลงดังกล่าวก็เชื่อมโยงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของครูไพบูลย์ บุตรขัน ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้อยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา แถบคลองน้ำอ้อมเรียกว่าบ้านท้องกึ่ง ตั้งอยู่ที่ตำบลเชียงรากใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ชูเกียรติ ฉาโรสง และ กม ทัพแสง (2545: 5) ได้ศึกษาประวัติและผลงานของสลา คุณวุฒิ ไว้ในหนังสือชื่อเพลงชีวิต “ศิลปินครูบ้านป่า, สลา คุณวุฒิ” เพื่อบอกเรื่องราวของครูต่างจังหวัดคนหนึ่งที่มีฝันอยากเป็นนักประพันธ์เพลงลูกทุ่งผู้มีชื่อเสียง ทำที่สุดก็พบเส้นทางแห่งความสำเร็จในระดับเดียวกับครูเพลงอาวุโสหลายท่านในอดีต นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงเคล็ดลับและวิธีการประพันธ์เพลงของ สลา คุณวุฒิ ที่ทำให้บทเพลงลูกทุ่งกลายเป็นบทเพลงร่วมสมัย และเริ่มเป็นที่ยอมรับในสังคมทุกระดับชั้นมากขึ้น

แว พงษ์วรรณ (2545: 93-111) ได้อธิบายถึงประวัติความเป็นมาของบทเพลงลูกทุ่งไว้ใน “อีสานคดี ชูลูกทุ่งอีสาน” สรุปได้ว่า จุดกำเนิดของบทเพลงลูกทุ่งแท้จริงมีที่มาจากภาคอีสานและประเทศลาว โดยอ้างถึงในช่วง พ.ศ. 2481-พ.ศ. 2487 รัฐบาลไทยที่มีจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีได้ส่งเสริมลัทธิชาตินิยมตามแบบตะวันตกรวม ถึงการเสริมสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทยด้วยการกำหนดเป็นนโยบายแห่งชาติ มีผลให้เกิดวัฒนธรรมร่วมร่างแพร่กระจายออกไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการละเล่นของสังคมไทยในสมัยนั้น ร่างหรือเรียกอีกชื่อว่ารำไทพายเป็นศิลปะของคนท้องถิ่นอีสานหรือคนในท้องถิ่นภาคเหนือที่มีเชื้อสายลาว เช่น แถบจังหวัดเพชรบูรณ์ ฯลฯ ที่มาของร่างหรือรำไทพามาได้จากการ “เล่านิทานก้อม” ซึ่งหมายถึงนิทานสั้น ที่มักเป็นเรื่องราวเล่าสืบต่อกันมาแต่โบราณ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเล่าในงาน “งานเฮือนดี” หรืองานศพ ทั้งนี้เป็นการช่วยให้คลายความทุกข์โศก ตลอดจนสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แก่แขกที่มาร่วมงาน ส่วนสาเหตุที่เรียกว่ารำไทพาก็เนื่องมาจากการใช้เครื่องดนตรีที่เรียกว่า ไทพ ซึ่งมีลักษณะเป็นกลองหน้าเดียวตีให้จังหวะ และที่เรียกว่าร่างนั้นก็ยึดตามลักษณะการก้าวเท้าเคลื่อนย้ายตามกันเป็นวงของผู้รำ เมื่อชาวกรุงไปพบเห็นก็เรียกขานว่าเป็นร่างพื้นเมือง ซึ่งจังหวะร่างดังกล่าวต่อมาก็คือพัฒนาการสำคัญของหมอลำและบทเพลงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลาย คือ สรินทร์ ภาคศิริ จากบทเพลงที่ชื่อว่า “บึงกัญชา” ที่ขับร้องโดย กาเหว่า เสียงทอง

เอกสารเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2541: 196-197) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมโดยเฉพาะในส่วนของกวีไว้ในหนังสือ “วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์” สรุปความสำคัญไว้ตอนหนึ่งว่า กวีเปรียบเหมือนคนสามคน และในขณะเดียวกันก็ต้องทำหน้าที่สามหน้าที่ด้วยเช่นกัน กล่าวคือในฐานะนักประพันธ์ก็มีหน้าที่แต่งหนังสือ ส่วนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งหรือสมาชิกคนหนึ่งในสังคม ก็ไม่อาจที่จะเพิกเฉยกับเหตุการณ์หรือความเป็นไปในสังคมนั้น ๆ ได้ ยิ่งในฐานะของพลเมืองด้วยแล้ว ยิ่งจำเป็นต้องใส่ใจกับเหตุการณ์บ้านเมือง ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของประเทศชาติตลอดเวลา

เจตนา นาควัชร (2542: 37) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมไว้ในหนังสือ “ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี” มีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่างานประพันธ์ประกอบด้วยส่วนที่นำมาจากประสบการณ์จริง กับส่วนที่สร้างสรรค์จากจินตนาการ การผสมผสานของทั้งสองสิ่งนี้ไม่ได้มีการกำหนดสัดส่วนว่าอย่างใดมากอย่างใดน้อย นักวิจารณ์บางคนลืมนึกไปว่าวรรณกรรมมิใช่ชีวิตจริง การสร้างสรรค์จะต้องเลือกเฟ้น กลั่นกรองประสบการณ์เสียใหม่เพื่อให้เป็นงานศิลปะ และเกิดเป็นความสมจริงขึ้น บางครั้งประสบการณ์บางอย่างอาจจะเป็นเรื่อง แต่ก็มักจะประสบกลมกลืนไปกับความลวงเสมอ

ตรีศิลป์ บุญขจร (2542: 5-6) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมไว้ในหนังสือ “นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)” สรุปความตอนหนึ่งว่าความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมมีอยู่สามลักษณะ ลักษณะที่หนึ่ง วรรณกรรมคือภาพสะท้อนสังคม หมายถึงภาพสะท้อนที่เกิดจากผู้เขียนและเหตุการณ์ในสังคมนั้น ๆ การสะท้อนสังคมของวรรณกรรมมิได้เป็นในลักษณะของเอกสารบันทึกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ทั้งหมด แต่ก็มีความเป็นจริงสอดแทรกอยู่ด้วย ลักษณะที่สอง สังคมมีอิทธิพลต่อนักเขียน และผลงานของนักเขียน เนื่องจากนักเขียนคือหน่วยงานหนึ่งในสังคม ย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ปรัชญา ศาสนา และการเมือง ลักษณะที่สาม นักเขียนและผลงานของนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคมและผู้คนคือ สามารถโน้มน้าวจิตใจได้ อีกทั้งยังทำให้เป็นผู้ที่มีทัศนคติกว้างไกลกว่าคนธรรมดา

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2543: 302) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะของสังคมไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมรุ่นเก่าไว้ในหนังสือ “วิเคราะห์วรรณคดีไทย” สรุปความตอนหนึ่งได้ว่าการศึกษาลักษณะของสังคมไทยจากวรรณคดีเป็นไปได้ง่าย เนื่องจากผู้แต่งไม่มีเจตนาที่จะแอบซ่อนลักษณะของสังคม ตรงกันข้ามกลับปรารภนาที่จะแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของสังคม ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความใฝ่ฝันของคนไทยที่อยากจะมิผู้ปกครองบ้านเมืองที่ดี ซึ่งคล้ายกับแนวคิดของคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั่วไปที่คุ้นเคยกับระบอบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และอยากที่จะมีความสุขในชีวิต โดยที่ไม่ต้องประสบกับภาวะข้าวยากหมากแพง หรือแพ้ยาสงครามต่าง ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในเพลงลูกทุ่ง

ลักขณา สุขสุวรรณ (2521: 30) ศึกษาวิเคราะห์ “วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง” โดยได้กล่าวถึงที่มาของเพลงลูกทุ่งว่ามีที่มาจากเพลงพื้นบ้าน รวมทั้งเพลงไทยเดิมผสมผสานกับลักษณะบางประการของเพลงจากต่างประเทศ จนกลายเป็นเพลงพื้นเมืองชนิดใหม่ ประกอบกับการใช้ภาษาเนื้อหา แง่คิด อารมณ์ขัน ทำให้ในที่สุดเพลงลูกทุ่งกลายเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายกว้างขวางครบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

จินตนา คำรงเลิศ (2533: 339-341) ศึกษาวิเคราะห์ “วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม และการดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทยที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทย ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึง พ.ศ. 2525 พบว่า บทเพลงลูกทุ่งนั้นมีที่มาส่วนใหญ่จากเพลงพื้นบ้าน ต่อมาเมื่อมีดนตรีจากตะวันตกเข้ามาจึงเกิดการผสมผสานกันขึ้นจนกระทั่งกลายเป็นเพลงลูกทุ่งในที่สุด ส่วนยุคสมัยเพลงลูกทุ่งแบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ ยุคต้น ยุคทองของเพลงลูกทุ่ง ยุคภาพยนตร์เพลง ยุคเพลงเพื่อชีวิต และยุคหางเครื่องและคอนเสิร์ต ในขณะที่เนื้อหาของเพลงจะมีความหลากหลาย ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงเรื่องราวของชาวชนบทไทยตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงสถาบันหลักของประเทศ ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยยังขาดกลไกที่จะใช้เครื่องมือในการสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมให้เกิดขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่าเพลงลูกทุ่งมิใช่เป็นสื่อเพื่อความบันเทิงอันบริสุทธิ์เท่านั้น แต่ยังจัดเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตอีกด้วย

จิตติมา ถาวรรัตน์ (2535) ได้ศึกษาวิเคราะห์ “ค่านิยมชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 – 2534” สรุปได้ว่าค่านิยมที่สำคัญของชาวใต้ ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัว ค่านิยมเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา ค่านิยมเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง ค่านิยมเกี่ยวกับศาสนา ค่านิยมเกี่ยวกับประเพณี ค่านิยมเกี่ยวกับภาษา ค่านิยมเกี่ยวกับนันทนาการ ค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกาย ค่านิยมเกี่ยวกับอาหาร และค่านิยมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

พระมหาสมชัย สิริวิฑูตโน (ศรีนอก) (2537) ได้ศึกษาวิเคราะห์ “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย” สรุปได้ว่าเนื้อหาสาระของเพลงลูกทุ่งได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ความเชื่อในเรื่องบุญบาป ภพนี้ภพหน้า นอกจากนี้ยังได้สะท้อนภาพสังคมไทยและวิถีชีวิตแบบไทย ๆ เอาไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ที่สำคัญหลักธรรมต่าง ๆ เหล่านั้นยังใช้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยแก้ปัญหาชีวิตของตนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

สุรพงษ์ สังฆณี (2541) ได้ศึกษาวิเคราะห์ “ค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสาน พ.ศ. 2533-2539” สรุปได้ว่า ค่านิยมดังกล่าวได้แก่ค่านิยมด้านเศรษฐกิจ ค่านิยมด้านประเพณี ค่านิยมด้านศาสนา ค่านิยมด้านการศึกษา ค่านิยมด้านที่อยู่อาศัย ค่านิยมด้านสตรี ค่านิยมด้านนันทนาการ ค่านิยมด้านการเมืองการปกครอง และค่านิยมในด้านที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์

ถาวรย์ บำรุง (2542) ได้ศึกษา “วิเคราะห์ความเป็นท้องถิ่นในเพลงลูกทุ่งภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 – 2541” ได้ข้อสรุปว่าโลกทรรศน์ของชาวไทยภาคใต้มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ โลกทรรศน์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ โลกทรรศน์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และโลกทรรศน์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

งานวิจัยเกี่ยวกับกลวิธีการประพันธ์และการนำเสนอเพลงลูกทุ่ง

สปัน ตันโสภณ (2538) ได้ศึกษา “วิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งแนวขำขัน” โดยศึกษาจากนักร้องที่มีชื่อเสียง 4 คน คือ สุรพล สมบัติเจริญ เพลิน พรหมแดน ไวพจน์ เพชรสุพรรณ และสังข์ทอง สีใส โดยได้จำแนกเนื้อหาบทเพลงออกเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความรัก การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเพศ ฯลฯ ส่วนกลวิธีที่ใช้ในการสร้างอารมณ์ขันคือการล้อเลียนเสียดสี การใช้ภาษา การสร้างเรื่องให้เกินจริง การหักมุมหรือพลิกความคาดหมาย รวมทั้งการกล่าวถึงข้อบกพร่องของผู้ขับร้องเอง ฯลฯ จากผลการศึกษาสรุปว่า เนื้อหาที่ถูกนำมากล่าวถึงมากที่สุดในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งแนวขำขันคือ เรื่องของความรัก ส่วนกลวิธีที่นำมาใช้มากที่สุดคือการล้อเลียนเสียดสี

ศุภัญญา โสภีเทพวัลย์ (2539) ได้ศึกษา “วิเคราะห์ท่วงทำนองการแต่งวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของ พุ่มพวง ดวงจันทร์” พบว่ามีการใช้คำง่ายแต่ไพเราะ นอกจากนั้นมีการใช้คำซ้อน คำซ้ำ คำสแลง คำอุทาน คำที่มีความนัยประหวัด รวมถึงการใช้คำภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะคำภาษาอังกฤษ ส่วนการใช้โวหารก็มีลักษณะที่หลากหลาย ส่วนใหญ่จะเป็นโวหารภาพพจน์

สุดาจันทร์ ไชยโวหาร (2542) ศึกษาวิเคราะห์ “ลักษณะการสื่อความทางเพศจากวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของนักร้องสตรีในวงปี พ.ศ. 2541” พบว่ามีการสื่อความหมายในหลายลักษณะ เป็นต้นว่า การสื่อความทางเพศโดยใช้รูปลักษณ์โดยใช้กริยาท่าทาง หรือ โดยใช้การสร้างสถานการณ์ โดยเฉพาะการสร้างสถานการณ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกในใจสตรีที่มีต่อบุรุษจะพบมากที่สุด

งานวิจัยเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของนักร้องนักแต่งเพลงลูกทุ่ง

ภักยา ภักดิบุรี (2535: 5-9) ศึกษาวิเคราะห์ “การศึกษาวรรณกรรมเพลงของไพบูลย์ บุตรขัน” โดยเริ่มต้นจากชีวิตประวัติและผลงานของไพบูลย์ บุตรขัน ซึ่งถือเป็นนักประพันธ์เพลงที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งของวงการเพลงลูกทุ่ง โดยเฉพาะอัจฉริยภาพในการประพันธ์เพลงศิลปะในการใช้ถ้อยคำ ภาษาท่วงทำนอง ตลอดจนเนื้อหาสาระของบทเพลง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่ามีความคิดสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมในการใช้บทเพลงสะท้อนภาพทางสังคม และวัฒนธรรมรวมทั้งบุคลิกภาพของคนไว้ในบทเพลงได้อย่างน่าอัศจรรย์

วีรวรรณ คลังกรณ์ (2541) ศึกษา “บทเพลงลูกทุ่งของ ชาย เมืองสิงห์: การศึกษาเชิงวิเคราะห์” พบว่าในด้านการใช้ภาษา ผู้ประพันธ์นิยมใช้ภาษาปากมากที่สุด รองลงไปที่คือภาษาแสดงภาษาต่างประเทศและภาษาถิ่น ในด้านของเนื้อหาพบว่านอกจากจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสวดิพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์แล้ว ยังปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก ความเชื่อทางพุทธศาสนา ปัญหาสังคมเมือง ตลอดจนการกล่าวถึงการบริหารบ้านเมืองที่ล้มเหลว หรือแม้กระทั่งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมในชีวิต

รัชดาภรณ์ ศิพผลงาน (2543) ศึกษา “วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของ สมเกียรติ พานทอง (ชาย เมืองสิงห์) โดยมุ่งเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัว ได้แก่ ชีวิตประวัติ ภูมิลำเนา อาชีพ ชีวิตครอบครัว ความรัก และปัญหาในชีวิตสมรส ส่วนในด้านของกลวิธีในการประพันธ์ที่ถือเป็นเอกลักษณ์ก็คือการนำทำนองเพลงพื้นบ้านมาผสมผสานกับทำนองเพลงของตนเอง หรือการนำคำภาษาอังกฤษมาใช้ในการประพันธ์เป็นจำนวนมาก ซึ่งแตกต่างจากเพลงลูกทุ่งทั่วไปทำให้บทเพลงมีความพิเศษและน่าสนใจมากขึ้น

เพิ่มพร ธนสีลังกูร (2544) ศึกษาวิเคราะห์ “วรรณกรรมเพลงของ สลา คุณวุฒิ” ในแง่ของแนวคิดที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม ในขณะที่เดียวกันในด้านการใช้ภาษาก็มีลักษณะที่สละสลวยสวยงามเช่นกัน

บทที่ 3

เพลงลูกทุ่งกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม

ภูมิหลังและวิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่ง

การที่จะศึกษาว่าเพลงลูกทุ่งคือภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม และมีบทบาทต่อพฤติกรรม ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจภูมิหลังของเพลงลูกทุ่งว่ามีที่มาและมีรากฐานอันสำคัญจากเพลงไทยประเภทต่าง ๆ อาทิ เพลงไทยเดิม เพลงพื้นบ้าน และเพลงไทยสากล ในขณะเดียวกันเพลงลูกทุ่งก็ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อบริบททางสังคม โดยเฉพาะการปรับตัวให้ดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันเพลงลูกทุ่งมิได้เป็นสื่อบันเทิงที่จำกัดบทบาทอยู่เฉพาะในสังคมชนบทเท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมไปถึงสังคมเมืองซึ่งเป็นที่รวมของผู้คนและชนชั้นต่าง ๆ การศึกษาภูมิหลังของเพลงลูกทุ่งดังกล่าว นอกจากเป็นการเพิ่มพูนความรู้ด้านสังคมและวัฒนธรรมแล้ว ยังถือเป็นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของชาติอีกด้วย

ภูมิหลังของเพลงลูกทุ่ง

เพลงและดนตรีเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและ การดำรงอยู่ของมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ จนอาจกล่าวได้ว่าชีวิตและบทเพลงไม่สามารถแยกออกจากกัน ได้ โดยเฉพาะเพลงไทยมีความผูกพันกับธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ดังที่ สุกรี เจริญสุข (2539: 9) ได้กล่าวว่า

ไทยเราก็มีดนตรีมาแต่โบราณ ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเรา เวลาทำบุญที่มีพระสงฆ์สวดมนต์เย็น ก่อนจะเริ่มงานก็มีปี่พาทย์โหมโรงและติกลองดังตม ๆ ต่อม ๆ บอกให้รู้ว่าการเริ่มแล้ว การบรรเลงดนตรีจะมีตลอดงานนั้น เวลาที่มีการเทศน์มหาชาติที่วัดก็มีการบรรเลงเพลงประจำกัณฑ์เทศน์แต่ละกัณฑ์ ในงานศพก็มีการบรรเลงเป็นระยะ เช่น

ก่อนพระสงฆ์สวดมนต์เย็น ในเวลาทำบุญใช้เพลงโหมโรงเย็น เมื่อพระสงฆ์มาครบแล้วก็
จะบรรเลงเพลงกราวินและเพลงเชิด เป็นต้น...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนถึงบทบาทและหน้าที่ของเพลงและดนตรีไทยว่ามีความสัมพันธ์อย่าง
ลึกซึ้งกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนมาอย่างยาวนาน ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ กิจกรรมหรือพิธีกรรมที่
เกี่ยวข้องกับศาสนาจะมีเพลงและดนตรีไทยทำหน้าที่กำหนดเวลา รักษาระเบียบพิธี และสื่อให้
ทราบว่าการกิจกรรมหรือพิธีกรรมขณะนั้นอยู่ขั้นตอนใด โดยสังเกตจากเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบ
ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพลงที่เรียกว่าเพลงไทยเดิม

นอกจากจะทำหน้าที่ประกอบกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เพลงและ
ดนตรียังถือเป็นมรดกอย่างหนึ่งของไทย ดังจะเห็นได้จากการแสดงโขน ละคร นาฏดนตรี หรือ
ลิเก ก็มีเพลงและดนตรีไทยเป็นส่วนประกอบ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการ
การตั้งเป็นโรงเก็บเงินมรดกหลวงขึ้น มรดกหลวงดังกล่าวมีอยู่หลายประเภทที่ได้รับความนิยม
โดยเฉพาะลิเกทรงเครื่อง ซึ่งเกิดจากการนำเอาสวดแขกอันมีลักษณะคล้ายการสวดคลุห้สัจของไทย
มาดัดแปลงเนื้อหาให้มีความสนุกสนานมากขึ้น อีกทั้ง การแต่งกายของผู้แสดงก็ปรับเปลี่ยนให้มีความ
สวยงามยิ่งขึ้น ส่วนดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงก็ใช้วงปี่พาทย์มโหรีตามแบบละครรำ ซึ่ง
กำลังเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนั้น การที่นำดนตรีไทยมาบรรเลงประกอบการแสดงต่าง ๆ ทำให้
ท่วงทำนองเพลงไทยเดิมเป็นที่รู้จักแพร่หลายยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี หากกล่าวถึงท่วงทำนองของเพลงไทยเดิมก็ต้องคำนึงถึงจังหวะของเพลงด้วย
เนื่องจากท่วงทำนองและจังหวะจะต้องสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะเพลงไทยประเภทหนึ่งที่เรียกว่า เพลง
เถา ซึ่งประกอบด้วยอัตราจังหวะ ลักษณะต่าง ๆ ดังที่ ชนิตร ภูภาณจน์ (2544: 34) ได้อธิบายไว้ตอน
หนึ่งว่า

...เพลงไทยมีจังหวะอยู่ในตัวของมันเอง เพลงหนึ่งอย่างขี้หมูขี้หมาก็ต้อง 2 จังหวะ แต่ถ้าจะ
ให้เต็มรูปแบบจะต้องมี 3 จังหวะ เรียกว่า 3 ชั้น จึงเกิดมีคำสำหรับเพลงไทยว่า เพลงสามชั้น
สองชั้น และชั้นเดียว คือ อัตราจังหวะของลีลาเพลงสามชั้นจะมีลีลาอัตราเพลงซ้ำ เพลงสอง
ชั้นจะมีลีลาอัตราเพลงปานกลาง เพลงชั้นเดียวจะมีอัตราเพลงเร็ว...

ด้วยเหตุนี้เพลงและดนตรีไทยหรือที่ต่อมาภายหลังเรียกว่า เพลงและดนตรีไทยเดิมจึงมีอิทธิพลต่อเพลงไทยประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะเพลงลูกทุ่งที่มักจะนำเอาท่วงทำนองและจังหวะของเพลงไทยเดิมมาประยุกต์ใช้กันอย่างกว้างขวาง ดัง ภัทยา ภักดีบุรี (2535) ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า

...นักประพันธ์เพลงไทยส่วนมาก โดยเฉพาะนักประพันธ์เพลงลูกทุ่งมักจะนำทำนองไทยเดิมในลักษณะอัตราสองชั้นกับชั้นเดียวมาประพันธ์เนื้อร้องขึ้นใหม่ ทั้งนี้ เพราะทำนองไทยเดิมจำนวนไม่น้อยที่มีความไพเราะคุ้นหูกับคนไทยมานาน ทำนองไทยเดิมที่แพร่หลายและเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป เช่น ลาวดวงเดือน สร้อยเพลง ลาวเสียงเทียน สร้อยแสงแดง (ลาวจ้อย) ลาวดำเนินทราย พม่าราชวาน กระแต เป็นต้น...

ตัวอย่างเพลงลูกทุ่งที่นำเอาท่วงทำนองเพลงไทยเดิมมาใช้ เช่น เพลง “หงส์ปีกหัก” ที่ สุรพล สมบัติเจริญ ประพันธ์คำร้องและขับร้องไว้ ได้นำมาจากทำนองเพลงลาวจ้อยสองชั้นหรือสร้อยแสงแดง ส่วนเพลง “ลูกทุ่งเสียงเทียน” ที่ พยงค์ มุกดา ประพันธ์คำร้อง และชินกร ไกรลาศ เป็นผู้ขับร้อง นั้นนำมาจากทำนองเพลงลาวเสียงเทียน เพลง “รักจางที่บางปะกง” ที่ สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ประพันธ์คำร้องและขับร้องไว้ก็นำมาจากทำนองเพลงแขกมอญบางขุนพรหม เพลง “กินข้าวกับน้ำพริก” ที่ ชลธิ ธารทอง ประพันธ์คำร้อง และผ่องศรี วรนุช เป็นผู้ขับร้องก็นำมาจากทำนองเพลงไทยเดิมที่ชื่อว่า ตันวรเชษฐ เป็นต้น

แม้ว่าเพลงและดนตรีไทยเดิมจะมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการกำเนิดขึ้นของเพลงลูกทุ่ง แต่เพลงและดนตรีอีกรูปแบบหนึ่งที่เรียกกันว่า เพลงและดนตรีพื้นบ้านก็นับว่าเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของเพลงลูกทุ่งด้วยเช่นกัน เพราะหากพิจารณาจากท่วงทำนอง ตลอดจนจังหวะลีลาต่าง ๆ จะพบว่า มีเพลงลูกทุ่งจำนวนมากที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างเพลงลูกทุ่งกับเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลง “พ่อลูกอ่อน” ที่ชาย เมืองสิงห์ ประพันธ์คำร้องและขับร้องไว้นั้น การขึ้นต้นเพลงมีลักษณะการเกริ่นคล้ายกับลีลาของเพลงกล่อมเด็ก เพลง “ตักแตนผูกโบว์” ที่วิเชียร คำเจริญ หรือลพ บุรีรัตน์ ประพันธ์คำร้อง และพุ่มพวง ดวงจันทร์ เป็นผู้ขับร้องไว้นั้น ในท่อนสร้อยมีลักษณะเป็นกลอนห้วนคล้ายคลึงกับลีลาของลำตัดอย่างชัดเจน ส่วนเพลง “หมากัด” ที่เอกชัย ศรีวิชัย เป็นผู้ขับร้องไว้นั้นก็เป็นการนำเอาเพลงอีแซวมาประยุกต์ให้เข้ากับดนตรีสมัยใหม่ได้อย่างไพเราะน่าฟัง อีกทั้งยังสร้างชื่อเสียงให้แก่เอกชัย ศรีวิชัย อย่างมากมาย ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้เอกชัย ศรีวิชัย กลายเป็นนักร้องลูกทุ่งที่มีบทบาทสำคัญด้านการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านของไทย โดยเฉพาะของภาคใต้ในเวลาต่อมา

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเพลงและดนตรีพื้นบ้านมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการของเพลงลูกทุ่งเช่นกัน ดังที่ เอนก นาวิกมูล (2522: 1) ได้เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของเพลงพื้นบ้านกับเพลงลูกทุ่งไว้ตอนหนึ่งว่า

...ถ้าจะเปรียบเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองกับเพลงลูกทุ่งเข้าด้วยกันแล้ว เพลงพื้นบ้านพื้นเมืองก็เป็นเสมือนปุ๋ยคอกของเพลงลูกทุ่ง คือ มีมาก่อน เกิดมานานแสนนาน พอถึงยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง คือ เมื่อสัก 30 กว่าปีมานี้ ปุ๋ย คอกค่านั้นแก่ชราจนเจียนจะสิ้นอายุขัย หลานปู่หลานย่าก็จึงเกิดขึ้นมาให้ความบันเทิงในลีลาสนุกซ้อ ๆ แก่สังคมไทย...

สุกัญญา สุจนายา (2545: 73) ก็ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวไว้ว่า

...เพลงลูกทุ่งได้รวมเอาทำนองเพลงพื้นบ้านภาคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเพลงของภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคใต้ มารวมไว้ในตัวเอง ท่วงทำนองต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นที่คุ้นเคยของชาวบ้าน เพลงลูกทุ่งจึงกลายเป็นมรดกสำคัญที่นิยมอ้างมาเล่นในงานต่าง ๆ แทนเพลงฉ่อย เพลงอีแซว เพลงซอ และหมอลำของเดิมที่นับวันมีแต่จะร่วงโรยไป เมื่อไร้ผู้สืบทอดและขาดผู้ว่าจ้าง...

นอกจากเพลงไทยเดิมและเพลงพื้นบ้านจะเป็นรากฐานอันสำคัญของเพลงลูกทุ่งดังกล่าวมาแล้ว เพลงไทยอีกประเภทหนึ่งที่เรียกว่า เพลงไทยสากลที่เกิดขึ้นภายหลังก็นับว่ามีบทบาทและอิทธิพลต่อเพลงลูกทุ่งด้วยเช่นกัน และอาจจะมีลักษณะร่วมกันมากกว่า หากพิจารณาจากเนื้อหาของเพลง ดนตรีประกอบ ตลอดจนวิธีการนำเสนอ รวมถึงการแสดงต่าง ๆ ด้านหน้าเวที

ดังที่ทราบกันแล้วว่า ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยคณะราษฎรใน พ.ศ. 2475 เพลงไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ เพลงไทยเดิมกับเพลงพื้นบ้านหรือเพลงพื้นเมือง แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวทำให้เกิดเพลงอีกประเภทหนึ่งซึ่งเรียกกันว่า เพลงไทยสากล ที่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างเพลงไทยกับเพลงสากลของตะวันตก ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมหาศาลต่อเพลงและดนตรีไทยในเวลาต่อมา ในขณะที่วงการละครร้องซึ่งเป็นผลมาจากการรับเอาอิทธิพลและวัฒนธรรมตะวันตกก็เริ่มได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2476 ซึ่งจากปรากฏการณ์ดังกล่าวได้

ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนสำคัญของเพลงและดนตรีไทยในเวลาต่อมา ดังที่ ปรานี วงศ์เทศ (2525) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

...ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 นั้น ดนตรีไทยยังเป็นที่นิยมของประชาชนทั่ว ๆ ไป เป็นเครื่องผ่อนคลายอารมณ์ แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วัฒนธรรมตะวันตก พร้อมกับวิทยาการสมัยใหม่ได้เข้ามาเปลี่ยนบรรยากาศในสังคมไทย คนไทยเริ่มเสื่อมความนิยมในดนตรีไทย...

อันที่จริงเพลงและดนตรีสากลเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการที่ได้มีพระราชดำริจัดตั้งกองทหารเกณฑ์ตามแบบตะวันตก โดยโปรดเกล้าฯ ให้ว่าจ้างนายทหารชาวอังกฤษ 2 นาย คือ ร้อยเอก อิมเปย์ กับร้อยเอก นอกซ์ มาเป็นครูฝึกสำหรับการฝึกแถวและการตั้งแถวแสดงความเคารพนั้นจะต้องมีเพลงบรรเลงประกอบ แต่เนื่องจากในสมัยนั้นไทยเรายังไม่มีเพลงในลักษณะดังกล่าว จึงจำเป็นต้องใช้เพลง “GOD SAVE THE QUEEN” ของอังกฤษแทนไปก่อน ต่อมา พ.ศ. 2431 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้นักประพันธ์เพลงชาวรัสเซียชื่อ บิโด้ สซูโรฟสกี ประพันธ์ทำนองเพลงสำหรับค่านับหรือแสดงความเคารพแบบเป็นทางการขึ้น ซึ่งต่อมาก็คือเพลงสรรเสริญพระบารมีที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

การถือกำเนิดขึ้นของเพลงค่านับหรือเพลงที่ใช้แสดงความเคารพแบบเป็นทางการดังกล่าวกลายเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการเล่นแตรฝรั่ง หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า แตรวง ต่อมารัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีแนวคิดที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาชาติอารยประเทศ จึงมีนโยบายปรับปรุงวัฒนธรรมการละเล่นต่าง ๆ ให้มีความเป็นระเบียบแบบแผนมากขึ้น โดยเฉพาะการนำเอาการละเล่นรำโทนแบบของชาวบ้านมาพัฒนาจนกลายเป็นรำวงมาตรฐานในที่สุด โดยใช้แตรฝรั่งหรือแตรวงเป็นเครื่องดนตรีบรรเลงประกอบจังหวะ ส่วนเพลงที่ใช้เล่นก็นำมาจากเพลงไทยเดิมและเพลงพื้นบ้านทั่วไป รวมถึงเพลงที่เลียนแบบมาจากวัฒนธรรมตะวันตก การกำเนิดขึ้นของรำวงมาตรฐานมีส่วนทำให้วัฒนธรรมการเล่นแตรวงแพร่กระจายไปสู่สังคมต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะสังคมชนบทได้นำไปใช้ในกิจกรรมหรือเทศกาลงานรื่นเริงต่าง ๆ รวมถึงนำไปเป็นเครื่องดนตรีบรรเลงให้เพลงประเภทต่าง ๆ คือ เพลงชีวิต เพลงตลาด เพลงชาวบ้าน หรือที่เรียกกันในเวลาต่อมาว่า เพลงลูกทุ่ง ดังจะเห็นได้จากมีการนำเอาจังหวะรำวงและแตรวงมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะผลงานของเบญจมินทร์ ที่มีเพลงในจังหวะและลีลา

แบบร่างเป็นจำนวนมาก จนได้รับการขนานนามว่า เป็นราชาเพลงร่างของไทย ดังที่เลิศชาย คุชยุทธ (2538: 63) ได้กล่าวถึงฉายาตลอดจนความสำคัญของเบญจมินทร์ไว้ว่า

...เขาเป็นเจ้าของเพลงรักแท้จากหนุ่มไทย ร่ำรวย ฯลฯ ที่ร้องเอง แต่งเอง และได้รับฉายาว่า “ราชาเพลงร่าง” กล่าวได้ว่า เป็นนักร้องต้นแบบของราชาเพลงลูกทุ่ง สุรพล สมบัติเจริญ คนรุ่นหลังหากไม่เชื่อก็ลองเดินไปตามแผงเทป แล้วซื้อเทปของเบญจมินทร์มาฟัง นอกจากจะพบว่าโทนเสียงออกไปในลักษณะที่คล้ายกับสุรพลแล้ว ทำนองเพลงหลายเพลงยังเหมือนกับเพลงที่สุรพลร้องเสียอีก จะว่าเบญจมินทร์ไปเลียนแบบสุรพลก็คงไม่ได้ เพราะเบญจมินทร์เกิดมาก่อน ร้องมาก่อน สุรพลนั้นมาทีหลัง...

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า เพลงลูกทุ่งมีพัฒนาการและอิทธิพลมาจากเพลงไทยเดิม เพลงพื้นบ้าน และเพลงไทยสากล

วิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่ง

นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงราว พ.ศ. 2487 เป็นต้นมา เพลงชีวิต เพลงตลาด หรือเพลงชาวบ้านได้ถือกำเนิดขึ้นและพัฒนามาเป็นเพลงลูกทุ่งเช่นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นระยะเวลากว่าครึ่งศตวรรษ ทำให้เห็นถึงวิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งอย่างชัดเจนพอสมควร จินตนา ดำรงเลิศ (2532: 45) ได้จำแนกยุคสมัยของเพลงลูกทุ่งออกเป็น 5 ยุคโดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ว่า

...เพลงลูกทุ่งได้ถือกำเนิดมานานพอที่จะสรุปถึงวิวัฒนาการในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ได้ ถ้าพิจารณาจากองค์ประกอบด้านผู้แต่งเพลง นักร้อง เนื้อหาของเพลง เครื่องดนตรี และการแสดงบนเวที เราสามารถพิจารณาวิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งโดยแบ่งออกได้เป็น 5 ยุค คือ 1. ยุคต้น 2. ยุคทองของเพลงลูกทุ่ง 3. ยุคภาพยนตร์เพลง 4. ยุคเพลงเพื่อชีวิต 5. ยุคทางเครื่องและคอนเสิร์ต...

ยุคต้น ยุคต้นของเพลงลูกทุ่งนั้นเริ่มขึ้นเกือบจะพร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของเพลงและดนตรีสากลคือในราว พ.ศ. 2490 จนถึง พ.ศ. 2500 ดังได้กล่าวมาแล้วว่าเพลงลูกทุ่งในระยะแรกมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นเพลงชีวิต เพลงชาวบ้าน และเพลงตลาด ซึ่งเนื้อหาของเพลงจะสะท้อนด้านการเมืองและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม วงดนตรีที่ได้รับความนิยมสูงสุด

ในยุคนี้ ได้แก่ วงดนตรีจุฬารัตน์ของมงคล อมาตยกุล วงดนตรีของ พยงค์ มุกดา และวงดนตรีของ สุรพล สมบัติเจริญ ส่วนนักร้องที่เป็นผู้ถ่ายทอดบทเพลงก็มักจะมีลีลาการร้องแบบเสียงดังฟังชัด มีวิธีการเล่นลูกคอในลักษณะต่าง ๆ แต่ละคนจะมีน้ำเสียงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว บางคนมีสำเนียงเสียงร้องในลักษณะเหนือและเพี้ยนไปตามถิ่นกำเนิดของตน จนทำให้นักร้องหรือนักประพันธ์เพลงดังกล่าวบางคนถือเป็นตำนาน และเป็นต้นแบบแก่นักร้องในยุคต่อมา ดังธีรภาพ โลหิตกุล (2540: 13) ได้กล่าวยกย่องไว้ว่า ...เพลงลูกทุ่งในปัจจุบันล้วนมีรากฐานมาจากเพลงชีวิตที่ศิลปินชั้นครูอย่าง แสงนภา บุณราศรี เสน่ห์ โกมารชุน ไพบุลย์ บุตรขัน คำรณ สัมบุณณานนท์ ได้บุกเบิกสร้างสรรค์ไว้ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2480-2490 นั่นเอง...

ยุคทองของเพลงลูกทุ่ง ยุคนี้เริ่มขึ้นราว พ.ศ. 2507 จนถึง พ.ศ. 2512 เหตุที่กล่าวว่ายุคนี้เป็นยุคทองของเพลงลูกทุ่ง เนื่องจากเพลงลูกทุ่งได้รับความนิยมสูงสุด และแพร่หลายกว้างขวางอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยเฉพาะเมื่อมีการจำแนกประเภทเพลงไทยสากลออกเป็นเพลงลูกทุ่งและลูกกรุงใน พ.ศ. 2507 จากนั้นใน พ.ศ. 2509 ได้มีการจัดงานประกวดแผ่นเสียงทองคำพระราชทานครั้งที่สองขึ้น ปรากฏว่าเพลง “ช่อทิพย์รวงทอง” ผลงานการประพันธ์ของ พยงค์ มุกดา ขับร้องโดย สมยศ ทัศนพันธ์ ได้รับรางวัลแผ่นเสียงทองคำพระราชทานประเภทนักร้องชายยอดเยี่ยม ซึ่งถือเป็นนักร้องลูกทุ่งคนแรกที่ได้รับรางวัลอันทรงเกียรติดังกล่าว สำหรับวงดนตรีลูกทุ่งที่ได้รับความนิยมในยุคนี้ ได้แก่ วงดนตรีของเทียนชัย สมญาประเสริฐ วงดนตรีของสมานมิตร เกิดกำแพง และวงดนตรีของสุรพล สมบัติเจริญ ในยุคนี้วงดนตรีลูกทุ่งต่าง ๆ มีการแข่งขันกันค่อนข้างสูง โดยมักจะมีการจัดประชันวงดนตรีลูกทุ่งกันอยู่เสมอ ๆ เพื่อวัดคะแนนนิยมจากแฟนเพลง วงดนตรีลูกทุ่งของสุรพล สมบัติเจริญมักจะชนะเลิศได้รับการขนานนามให้เป็นราชาเพลงลูกทุ่งในที่สุด ต่อมาเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2511 สุรพล สมบัติเจริญ ถูกลอบยิงจนเสียชีวิต ขณะแสดงอยู่ที่วิกแสงจันทร์ หน้าวัดหนองปลาไหล อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม การเสียชีวิตอย่างไม่คาดฝันของสุรพล สมบัติเจริญในครั้งนั้นก่อให้เกิดความตื่นตัวขึ้นในวงการเพลงลูกทุ่งอย่างสูง เป็นต้นว่า สถานีวิทยุต่าง ๆ พร้อมใจกันเปิดเพลงของสุรพลกันเป็นระยะเวลายาวนาน ในขณะเดียวกันนักประพันธ์เพลงลูกทุ่งจำนวนมากก็แต่งเพลงเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่สุรพล สมบัติเจริญ บรรดานักร้องและวงดนตรีลูกทุ่งต่าง ๆ ก็พยายามแข่งขันกันสร้างผลงานการแสดงด้านหน้าเวทีเพื่อให้เป็นที่ชื่นชอบของแฟนเพลงไม่ว่าจะเป็นไวพจน์ เพชรสุพรรณ ก้าน แก้วสุพรรณ ทูล ทองใจ ชาย เมืองสิงห์ ผ่องศรี วรนุช พร ภิรมย์ สมานมิตร เกิดกำแพง ขงยุทธ เชื้อชาญชัย เป็นต้น

การแข่งขันกันสร้างผลงานการแสดงของบรรดานักร้องและวงดนตรีลูกทุ่งดังกล่าว โดยเฉพาะการแสดงด้านหน้าเวที รวมถึงระบบไฟแสงสีและเสียง เพื่อให้เป็นที่ถูกใจของผู้ชมนั้น จำเป็นจะต้องมีการลงทุนสูง ส่วนหนึ่งจึงต้องอาศัยเงินทุนจากนายทุนนอกวงการเพลงลูกทุ่ง จนอาจกล่าวได้เป็นจุดเริ่มต้นของการนำเพลงลูกทุ่งเข้าสู่ระบบทุนนิยม ดังที่ ศิริพร กรองทอง (2547: 273) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

...ภายหลังการเสียชีวิตของสุรพล สมบัติเจริญ เหล่านักร้องทั้งเก่า และใหม่อีกเป็นจำนวนมากต่างแข่งขันกันสูง ซึ่งในภาวะเศรษฐกิจทุนนิยมขยายตัวต่างต้องพึ่งพานายทุนภายนอกวงการเพลงกันมากขึ้นเป็นลำดับ วงการเพลงลูกทุ่งได้ก้าวเข้าสู่ระบบนายทุน ทั้งด้าน วงดนตรี กระบวนการผลิต และงานเพลงอย่างชัดเจน...

ส่วนนักประพันธ์เพลงที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ ได้แก่ ไพญญ์ บุตรจันทร์ สำเนียง ม่วงทอง ฉลอง การะเกด และจิ๋ว พิจิตร เป็นต้น ด้านเนื้อหาของเพลงลูกทุ่งในยุคนี้ค่อนข้างจะหลากหลาย เช่น เพลง ตลกแบบแทรกอารมณ์ขัน ประชด และเสียดสีสังคม โดยเฉพาะผลงานเพลงส่วนใหญ่ของ สุรพล สมบัติเจริญ เพลง “ทุกขรัยแปด” ของชาย เมืองสิงห์ เพลง “ดาวลูกไก่” ของ พร ภิรมย์ และเพลง “บวชพระดีกว่า” ของไวพจน์ เพชรสุพรรณ ก็สะท้อนถึงปรัชญาและแนวคิดทางพุทธศาสนาไว้ด้วย เช่นกัน

ยุคภาพยนตร์เพลง ดังที่กล่าวมาแล้วว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2512 ถึง พ.ศ. 2515 ภายหลังการเสียชีวิตของสุรพล สมบัติเจริญ เพลงลูกทุ่งได้กลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง มีนักร้องและนักประพันธ์เพลงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เนื้อหาของเพลงมีความหลากหลายมากขึ้นตามไปด้วย จากที่เคยกล่าวถึงสภาพชีวิตของผู้คนในชนบทเป็นส่วนใหญ่ก็เริ่มที่จะให้ความสนใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมเมืองมากขึ้น ซึ่งถือเป็นการพัฒนาไปอีกขั้นหนึ่งของเพลงลูกทุ่งในยุคนี้ ส่วนวงการภาพยนตร์ไทยก็มีการพัฒนาการมากขึ้นเป็นลำดับเช่นกัน โดยเฉพาะแนวคิดที่จะนำเพลงลูกทุ่งเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของภาพยนตร์ไทย เมื่อรังสิ ทศนพยัคฆ์ได้สร้างภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบุคคลและวงการเพลงลูกทุ่ง 2 เรื่อง คือ เรื่อง “สุรพลลูกพ่อ” และเรื่อง “สิบหกปีแห่งความหลัง” ซึ่งก็ถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ส่วนภาพยนตร์เพลงที่รังสิ ทศนพยัคฆ์ สร้างและกำกับจนประสบความสำเร็จจนกลายเป็นประวัติศาสตร์ ไม่เฉพาะแต่วงการภาพยนตร์ไทยเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงวงการเพลงลูกทุ่งด้วยคือ เรื่อง “มนต์รักลูกทุ่ง” ซึ่งรวบรวมเอาบรรดานักร้องลูกทุ่งที่มีชื่อเสียงอยู่ในขณะนั้น เช่น ไพรวลัย ลูกเพชร บุญผา สายชล ศรีไพร ใจพระ บรรจบ เจริญพร พรไพร เพชรคำเนิน

มาประชันบทบาทการแสดงกับมิตร ชัยบัญชา และเพชรฯ เขาวราษฤทธิ์ คารากายยนตร์ที่มีชื่อเสียงที่สุดในยุคนั้น โดยมอบหมายให้ไพบูลย์ บุตรขัน เป็นผู้ประพันธ์เพลงประกอบภาพยนตร์ ซึ่งหลายเพลงก็ยังถูกกล่าวถึงอยู่เสมอ ๆ โดยเฉพาะเพลง “มนต์รักลูกทุ่ง” ที่ไพรวลัย ลูกเพชร ขับร้องไว้เป็นเพลงที่ทรงคุณค่า และถือเป็นสัญลักษณ์ของเพลงลูกทุ่ง นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญขึ้นในวงการเพลงลูกทุ่งในยุคนั้น ดังที่ วัฒน วรรณยางกูร (2541) ได้กล่าวถึงความสำเร็จและอิทธิพลของเพลงดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

...เพลงมนต์รักลูกทุ่ง ไพบูลย์ บุตรขัน ประพันธ์เพลง ไพรวลัย ลูกเพชร ขับร้อง เพลงที่พลิกชีวิตผู้ประพันธ์ ผู้ร้อง ผู้สร้างภาพยนตร์ ตลอดจนวงการเพลงลูกทุ่งนักร้องหน้าตาแบบพระเจ้าปดุงยังไม่เสร็จ กลับเดินพาเหรดขึ้นจอภาพยนตร์เป็นทิวแถว วงดนตรีลูกทุ่งมาตรฐานที่สุดอย่างจุฬารัตน์ยังถึงกับวงแตก เมื่อนักร้องหลัก ๆ ในวงไปสนุกกับการเล่นหนังมากกว่าร้องเพลง...

จากความสำเร็จครั้งสำคัญของภาพยนตร์เรื่อง “มนต์รักลูกทุ่ง” ทำให้ต่อมาเมื่อมีการสร้างภาพยนตร์ก็มักจะมีการนำนักร้องลูกทุ่งหรือเพลงลูกทุ่งเข้ามาเป็นส่วนประกอบเพิ่มมากขึ้น บางเรื่องผู้สร้างและผู้กำกับการแสดงถึงกับมอบหมายบทบาทสำคัญให้นักร้องลูกทุ่ง เช่น ภาพยนตร์เรื่อง “โพน” ที่นำเอาสังข์ทอง สีใส นักร้องในสังกัดวงดนตรีจุฬารัตน์ที่มีฉายานามว่าเป็น “นักร้องหน้าผี” มาเป็นผู้ร่วมแสดงนำจนประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ นับจากนั้นเป็นต้นมาสังข์ทอง สีใส ก็ได้มีโอกาสแสดงภาพยนตร์ไทยอีกหลายเรื่อง นอกจากสังข์ทอง สีใส แล้ว รุ่งเพชร แหลมสิงห์ ก็เป็นนักร้อง ลูกทุ่งอีกผู้หนึ่งที่ได้ขับร้องเพลงประกอบภาพยนตร์และร่วมแสดงนำในภาพยนตร์เรื่อง “ทุ่งเศรษฐี” และอีกหลาย ๆ เรื่อง หลังจากนั้นก็มีนักร้องลูกทุ่งอีกหลายคนต่างทยอยกันเข้าสู่วงการภาพยนตร์ เช่น กังวานไพร ลูกเพชร เพชร โพธาราม พนม นพพร เป็นต้น

จากการที่เพลงลูกทุ่งและนักร้องลูกทุ่งได้เข้าไปมีส่วนร่วมในวงการภาพยนตร์ไทย มีผลให้เพลงลูกทุ่งในยุคนั้นได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในขณะที่เดียวกันนักร้องและวงดนตรีลูกทุ่งก็พัฒนาตนเองและวงดนตรีของตนให้มีความน่าสนใจมากขึ้น อาทิ การมีรีวิวประกอบเพลง การมีหางเครื่องเดินด้วยลีลาสวยงาม ซึ่งถือเป็นการเพิ่มสีสันให้แก่การแสดงหน้าเวทีได้เป็นอย่างดี

นักร้องในยุคนี้นี้มีจำนวนมาก ส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง เช่น ไพรวลัย ลูกเพชร รุ่งเพชร แหลมสิงห์ ศรีคีรี ศรีประจวบ สังข์ทอง สีใส

กั้ววานไพร ลูกเพชร เพชร พนมรุ้ง พนม นพพร ชินกร ไกรลาศ สมัย อ่อนวงศ์ สุชาติ เทียนทอง
ยุพิน แพรทอง ระพิน ภูไท ชาตรี ศรีชล เพชร โพธาราม กาเหว่า เสียงทอง เสกศักดิ์ ภูกันทอง
สาธิตา กิ่งทอง เตือนใจ บุญพระรักษา บุญผา สายชล โฆมิต นพคุณ ภูมิต ภูสว่าง เป็นต้น

ส่วนนักประพันธ์เพลงที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับ ได้แก่ ไพบุลย์ บุตรขัน ฉลอง ภูสว่าง
พงษ์ศักดิ์ จันทรูกษา กานท์ การุณวงศ์ สุรินทร์ ภาคศิริ เป็นต้น

ยุคเพลงเพื่อชีวิต หลังจาก พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา วงการเพลงลูกทุ่งได้รับผลกระทบจาก
วิกฤตการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะหลังจากวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ได้ก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับ
การเมืองขึ้นอย่างแพร่หลาย ที่สำคัญคือแนวคิดที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยที่สะท้อนถึงการ
ต่อต้านอำนาจเผด็จการ และความไม่ชอบธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นต้นว่าคนจนถูกเอารัดเอาเปรียบ
จากพ่อค้าหรือนายทุน หรือสภาพทางสังคมของผู้คนยังคงมีความเหลื่อมล้ำอยู่ค่อนข้างมาก ทำ
ให้ศิลปินรุ่นใหม่โดยเฉพาะนักร้องและนักประพันธ์เพลงต้องการสะท้อนถึงแนวคิดและสภาพการณ์
ต่าง ๆ ดังกล่าว จึงทำให้เกิดวงดนตรีประเภทเพลงเพื่อชีวิตขึ้น ที่สำคัญคือ วงคาราวาน ซึ่งถือเป็น
ต้นแบบของวงดนตรีเพื่อชีวิตในยุคต่อมา เช่น วงคาราวาว คนด่านเกวียน แสมเมอร์ เป็นต้น

จากการที่ยุคนี้วงดนตรีเพื่อชีวิตมีอิทธิพลสำคัญต่อแนวคิดและการแสดงออกในด้านต่าง ๆ
ของผู้คน โดยเฉพาะด้านการเมือง จึงทำให้เพลงลูกทุ่งที่ปกปิดที่สะท้อนภาพชีวิตของผู้คนในชนบทอยู่
แล้ว ยังสะท้อนภาพของผู้คนในชนบทอย่างแพร่หลายชัดเจนขึ้น ในยุคนี้นิรุธบาลให้เสรีภาพในการ
นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเมือง รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์สังคมในลักษณะเปิดกว้างมากขึ้นด้วย
ในขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษาและประชาชนเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับ
กลุ่มผู้มีอำนาจและอิทธิพลในสังคมก็เริ่มปรากฏเด่นชัด เช่น องค์การนิสิตนักศึกษา กลุ่มสหภาพ
แรงงาน กลุ่มสหพันธ์ชาวไร่ชาวนา เป็นต้น ซึ่งจากปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้เพลง
ลูกทุ่งจำนวนหนึ่งพยายามสะท้อนปัญหาความยากจนของชาวไร่ชาวนา ความไม่เสมอภาคทาง
สังคมระหว่างคนรวยกับคนจน รวมถึงความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม ดังปรากฏจากเนื้อหา
ของเพลง “ข้าวไม่มีขาย” ขับร้องโดย ศรีเพชร ศรีสุพรรณ ใน พ.ศ. 2518 เพลง “โอ้ชาวนา” เพลง
“เราคนจน” และเพลง “ค่าด้วยเพียงดิน” ซึ่งเป็นผลงานการประพันธ์และขับร้องโดย สดใส
รุ่งโพธิ์ทอง เป็นต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าในยุคเพลงเพื่อชีวิตนี้ โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2518 เริ่มมีบทเพลงลูกทุ่งผสมบทเพลงที่เรียกว่า “เพลงพุด” เกิดขึ้นโดยการนำเอาเหตุการณ์บ้านเมืองหรือแม้แต่ในชีวิตประจำวันของผู้คนมาล้อเลียนและสอดแทรกด้วยอารมณ์ขัน ในขณะที่เดียวกันก็แฝงแง่คิดไว้อย่างน่าสนใจ เช่น ในสมัยรัฐบาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช มีนโยบายผันเงินสู่ชนบท และจัดตั้งสภาตำบลเพื่อพัฒนาระบบประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น สงเคราะห์ สมัตถภาพงษ์ก็ได้นำมาประพันธ์เป็นบทเพลง “ก้านผันเงิน” และเพลง “พรรคกระสอบหาเสียง” ให้เพลิน พรหมแดน เป็นผู้ขับร้อง และได้กลายเป็นแนวเพลงที่สร้างชื่อเสียงให้เพลิน พรหมแดน จนได้รับการยกย่องให้เป็นราชาเพลงพุดของไทยในเวลาต่อมา

สำหรับนักร้องที่ได้รับความนิยมคนอื่นๆ ได้แก่ สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ศรีเพชร ศรีสุพรรณ ชายธง ทรงพล จีระพันธุ์ วีระพงษ์ ศักดิ์สยาม เพชรชมพู บานเย็น รากแก่น สายัณห์ สัญญา สัญญา พรนารายณ์ น้ำอ้อย พรวิเชียร เป็นต้น ส่วนนักประพันธ์เพลงที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ ได้แก่ ชลธิ์ ธารทอง ฉลอง ภู่อ่าง ชงชัย เล็กกำพล โผผิน พรสุพรรณ กานท์ การณวงศ์ จิว พิจิตร และประดิษฐ์ อดตะมั่ง

หลังจากเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เพลงลูกทุ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองเริ่มมีน้อยลงด้วยเงื่อนไขและนโยบายด้านการเมืองของรัฐบาลในขณะนั้น เท่ากับว่าเป็นการยุติบทบาทของยุคเพลงเพื่อชีวิตไปโดยปริยาย ในพ.ศ. 2520 เนื้อหาของเพลงลูกทุ่งส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนมาสะท้อนสภาพการณ์ทางสังคม โดยเฉพาะปัญหาการย้ายถิ่นฐานของชาวชนบทเข้าสู่เมืองหลวง และการเดินทางไปขายแรงงานในประเทศแถบตะวันออกกลาง อาทิ เพลง “ฉันทนาที่รัก” ขับร้องโดย รักชาติ ศิริชัย เพลง “พาร์ทเนอร์เบอร์ห้า” ขับร้องโดย พุ่มพวง ดวงจันทร์ เพลง “น้ำตาเมียซาอู” ขับร้องโดย พิมพ์ พรศิริ เป็นต้น

ยุคทางเครื่องและคอนเสิร์ต ในยุคทางเครื่องและคอนเสิร์ตนี้ไม่เฉพาะแต่เนื้อหาของเพลงลูกทุ่งเท่านั้นที่เปลี่ยนแปลงไปจากยุคก่อน ด้านการบริหารจัดการวงดนตรีก็แตกต่างจากยุคก่อนมาก เนื่องจากระบบทุนนิยมได้เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในวงการเพลงลูกทุ่งยิ่งขึ้น ซึ่งมีผลให้วงดนตรีลูกทุ่งเป็นจำนวนมากต้องยุบวง เพราะขาดผู้สนับสนุนด้านเงินทุน ด้วยเหตุที่ว่าการทำงานดนตรีลูกทุ่งจะต้องใช้ทุนสูง โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับอุปกรณ์การแสดง เครื่องเสียง เครื่องไฟที่ทันสมัย อีกทั้งการแสดงหน้าเวทีก็จะต้องสวยงามตระการตา จึงจำเป็นต้องผลิตชิ้นเรื่องเครื่องแต่งกายของ

บรรดานักร้อง นักดนตรี และหางเครื่องเป็นพิเศษ ดังนั้นเงินทุนจึงเป็นปัจจัยสำคัญ ดังจะเห็นได้จาก พ.ศ. 2516 วงดนตรีสายัณห์ สัญญาได้รับความอนุเคราะห์ด้านเงินทุนจากxonน้อยเจ้าของปั๊มน้ำมันแห่งหนึ่ง ต่อมา พ.ศ. 2518 วงดนตรียอดรัก สลักใจ ก็มีเต๋อดวง ดอกกรัก นักจัดรายการวิทยุที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งในขณะนั้นเป็นผู้อุปการะ ในขณะที่วงดนตรีสรเพชร ศรสุพรรณ ก็ได้ เป๊ยก บ้านโป่ง พิธีกรและนักจัดรายการเพลงลูกทุ่งอีกผู้หนึ่งให้การสนับสนุน หลังจาก พ.ศ. 2519 วงดนตรีศรัทธา เมฆวิเชียร ก็มีคุณนายน้อย อังกินันท์ คหบดีที่มีฐานะเป็นผู้ออกทุนให้ และ พ.ศ. 2520 วงดนตรี สุรชัย สมบัติเจริญ ก็ได้รับความช่วยเหลือในหลาย ๆ ด้านจากประจวบ จำปาทอง เจ้าของผลิตภัณฑ์ครีมไข่มุกกวนอิมและนักจัดรายการวิทยุที่ได้รับความนิยมมากที่สุดผู้หนึ่ง

ปรากฏการณ์สำคัญอีกประการหนึ่งในยุคหางเครื่องและคอนเสิร์ตนี้คือการมีดาราภาพยนตร์หลายคนเปลี่ยนบทบาทมาเป็นนักร้องลูกทุ่ง ด้วยการตั้งวงตรีออกเดินสายรับงานแสดงเช่นเดียวกับนักร้องลูกทุ่งทั่วไป เช่น สุรียา ชินพันธ์ สายัณห์ จันทรวินุลย์ รวมทั้ง กรุง ศรีวิไล ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการแสดงภาพยนตร์เรื่อง “ซูปเปอร์ลูกทุ่ง” ที่ประสบความสำเร็จอย่างน่าพอใจ จนมีการเรียกร้องให้ทางดนตรีลูกทุ่งขึ้นอย่างจริงจัง และในที่สุดวงดนตรีลูกทุ่งของกรุงศรีวิไล ก็เกิดขึ้นได้จริง แม้ว่าจะเป็นระยะอันสั้นก็ตาม ต่อมา ปรีศนา วงศ์ศิริ นางเอกละครโทรทัศน์ที่มีชื่อเสียงก็ได้กลายเป็นนักร้องลูกทุ่งผู้มีชื่อเสียงด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะผลงานเพลงที่เป็นที่รู้จักในกลุ่มนักฟังเพลงลูกทุ่ง เช่น เพลง “สาวนาหารัก” และเพลง “สาวเมืองกาญจน์” เป็นต้น

นับจากนั้นเป็นต้นมาดารานักแสดงรวมทั้งศิลปินตลกหลายคนก็นิยมที่จะออกเทป แม้ว่าส่วนใหญ่อาจจะไม่ได้ตั้งเป็นวงดนตรีลูกทุ่งตระเวนเดินสายหรือออกรับงานแสดงเช่นในอดีต ศิลปินตลกที่มีอัลบั้มในแนวเพลงลูกทุ่ง เช่น เต๋อ ดอกสะเดา เทพ โพธิ์งาม หม่ำ จ๊กมก โน้ต เชิญยิ้ม ศรีหนุ่ม เชิญยิ้ม ชูศรี เชิญยิ้ม เอ็ดดี้ ผีนารัก จาตุรงค์ มกจ๊ก โก้ดี ผีนารัก ฯลฯ ส่วนดารานักแสดงที่มีชื่อเสียงไม่ว่าจะเป็น สรพงษ์ ชาตรี หรือมนตรี เจนอักษร ต่างก็เคยมีอัลบั้มแนวเพลงลูกทุ่งเป็นของตนเองมาแล้วทั้งสิ้น ซึ่งสะท้อนถึงความนิยมของผู้คนที่มีความชื่นชอบเพลงลูกทุ่งได้เป็นอย่างดี นอกจากดารานักแสดงและศิลปินตลกแล้ว ยังมีนักร้องในแนวเพลงอื่น ๆ เช่น แนวเพลงสตริง และแนวเพลงเพื่อชีวิตได้เปลี่ยนแนวมาร้องเพลงลูกทุ่งกันมากขึ้น และหลายคนก็ประสบความสำเร็จอย่างคาดไม่ถึง เช่น นิค นิรนาม นักร้องแนวเพลงเพื่อชีวิตได้นำเพลงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยมสูงสุดในอดีตของคารณ สัมปณานนท์ และสุรพล สมบัติเจริญ มาขับร้องใหม่ในลีลาของตนเอง โดยใช้ชื่ออัลบั้มว่า “หยิบลิบ” ในสังกัดของนิธิทัศน์ โปรโมชั่น ปรากฏว่าได้รับความนิยมอย่างดียิ่งจนมีอัลบั้มเพลงต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย เช่นเดียวกับ โอภาส ทศพร หรืออ้อด บรันดี นักร้องนำ

วงบรันดี ซึ่งถือเป็นวงสตริงขวัญใจวัยรุ่นในขณะนั้น เมื่อมีการทำอัลบั้มเพลงต่าง ๆ ก็มักจะมีการนำ เพลงลูกทุ่งอย่างน้อย 1 เพลงรวมไว้ด้วยเสมอ จนในที่สุดก็เปลี่ยนมาร้องเพลงในแนวเพลงลูกทุ่ง อย่างเต็มตัว โดยการออกอัลบั้มเพลงลูกทุ่งที่ชื่อว่า “เพลงหวานซูปเปอร์คลาสสิก” ซึ่งเป็นการ รวบรวมเอาเพลงเก่าของนักร้องที่มีชื่อเสียงในอดีต อาทิ ศรีคีรี ศรีประจวบ รุ่งเพชร แหลมสิงห์ และระพิน ภูไท มารวบรวมไว้ในอัลบั้มเพลงดังกล่าว ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จอย่างงดงาม เช่นกัน หลังจากนั้นก็มีนักร้องแนวเพลงอื่น ๆ เริ่มให้ความสนใจและหันมาร้องเพลงแนวเพลงลูกทุ่ง กันมากขึ้น ซึ่งก็มีทั้งประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ

สำหรับความนิยมที่ผู้คนมีต่อเพลงลูกทุ่งในยุคนี้ คือ ราว พ.ศ. 2520 ถือว่าเพลงลูกทุ่งได้รับความนิยมน้อยลงไม่แพ้ยุคอื่น โดยเฉพาะบรรดานักร้องที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับในขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็น สายัณห์ สัญญา ขอดรัก สลักใจ ศรีชัย เมฆวิเชียร สุรัชย์ สมบัติเจริญ ศรีเพชร ศรีสุพรรณ เพลิน พรหมแดน อาจรวมถึง พุ่มพวง ดวงจันทร์ ศรินทรา นิยากร และสุนารี ราชสีมา ดังจะ เห็นได้จากนักร้องแต่ละคนจะมีกลุ่มแฟนเพลงให้การสนับสนุนอย่างเหนียวแน่น ด้วยการรวมตัวกัน เป็นชมรมต่าง ๆ ตามชื่อสกุลจริงหรือชื่อสกุลที่ใช้ในการร้องเพลง อาทิ ชมรมดีเสมอ ซึ่งหมายถึง กลุ่มแฟนเพลงที่สนับสนุน สายัณห์ สัญญา ส่วนชมรมสลักใจ หมายถึง กลุ่มแฟนเพลงที่ให้การ สนับสนุน ขอดรัก สลักใจ และชมรม เมฆวิเชียร ปราบชัยโจร หมายถึง กลุ่มแฟนเพลงที่ให้การ สนับสนุน ศรีชัย เมฆวิเชียร หรือชมรมสมบัติเจริญ ซึ่งหมายถึง กลุ่มแฟนเพลงที่ให้การสนับสนุน สุรัชย์ สมบัติเจริญ เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมี การตั้งสมญานามให้นักร้องที่มีชื่อเสียงดังกล่าวข้างต้น ด้วย เช่น สายัณห์ สัญญา มีสมญานามว่า “ขวัญใจคนเดิม” ขอดรัก สลักใจ ก็มีคนยกย่องให้เป็น “พระเอกลูกทุ่ง” ส่วน ศรีชัย เมฆวิเชียร ก็ได้ชื่อว่าเป็น “หวานใจตลอดกาล” เป็นต้น

ต่อมา พ.ศ. 2528 เพลงลูกทุ่งเริ่มได้รับความนิยมน้อยลง เนื่องจากกระแสของวัฒนธรรม คนตรีตะวันตกเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากมีนักร้องจากชาติตะวันตกได้เข้ามาเปิด การแสดงดนตรีในรูปแบบที่เรียกว่า “คอนเสิร์ต” กันมากขึ้น ซึ่งก็มีผลกระทบโดยตรงต่อวงการ เพลงลูกทุ่ง ประกอบกับแนวเพลงอื่น คือแนวเพลงสตริงซึ่งได้รับอิทธิพลจากดนตรีของตะวันตก ก็ เริ่มได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้เพลงลูกทุ่งเริ่มเข้าสู่ภาวะซบเซา ถึงแม้จะมีนักร้องและผลงานเพลงต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายและต่อเนื่อง แต่ก็ไม่มีนักร้องคนใดหรือ ผลงานเพลงใดที่โดดเด่นขึ้นมาจนทำให้วงการเพลงลูกทุ่งกลับมาได้รับความนิยมเหมือนเดิมได้ จนกระทั่ง พ.ศ. 2535 เพลง “สมศรี 1992” ผลงานการประพันธ์ของ วุฒิ วรรณศักดิ์ ขับร้องโดย ยิ่งยง ยอดบัวงาม ก็ได้สร้างความสำเร็จครั้งสำคัญให้แก่วงการเพลงลูกทุ่ง โดยเฉพาะยอดจำหน่ายเทป

เพลงที่มีมากกว่า 5 ล้านดลัป ซึ่งถือว่าสูงเป็นประวัติศาสตร์ของวงการเพลงลูกทุ่ง ที่สำคัญได้ทำให้วงการเพลงลูกทุ่งกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้ง ดังที่ นิตยสารลูกทุ่งเอฟ เอ็ม (2540: 1) ได้กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความสำเร็จในครั้งนั้นว่า

...เพลงสมศรี 1992 วุฒิ วรรณคดี เป็นผู้แต่งคำร้องทำนอง เบื้องหลังเขาเขียนเพลงนี้ไว้แต่ครั้งยังเป็นลูกวงอยู่กับสายัณห์ สัญญา เคยนำไปให้นักร้องบันทึกเสียงแล้วหลายคนแต่ไม่ประสบความสำเร็จ เช่นเดียวกับตัวอังกะลุงเองก็เคยอัดเพลงมาแล้วหลายชุดแต่ไม่ทะลุถึงความดัง แต่เมื่อบันทึกเสียงเพลงสมศรี ชีวิตอังกะลุงก็เปลี่ยนไปในทันที วงการเพลงลูกทุ่งต้องตะลึงกับยอดขายที่น่าอัศจรรย์ที่ปัจจุบันยังไม่มีเพลงไหนทำลายสถิติได้ และได้เป็นเพลงที่ช่วยจุดให้เพลงลูกทุ่งกลับมาเป็นที่สนใจอีกครั้ง เพราะห้วงเวลานั้นเพลงลูกทุ่งกำลังซบเซาอย่างหนัก ถึงขนาดมีเสียงกล่าวขานกันว่าเป็นเหือกสุดท้ายของเพลงลูกทุ่ง เตรียมชุดหลุมฝังได้เลย...

หลังจากเพลง “สมศรี 1992” ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่ดังกล่าว ใน พ.ศ. 2539 ก็มีเพลงลูกทุ่งจำนวนมากที่ได้รับความนิยม เช่นเพลง “สังนาง” ผลงานการประพันธ์ของ สถาพร แก้วสุโพธิ์ ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย เพลง “รักน้องพร” ผลงานการประพันธ์ของ เกียรติเฉลิมชัย ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง เพลง “เลิกแล้วค่ะ” ผลงานการประพันธ์ร่วมกันของ สมนึก อินชุม กับวุฒิพงษ์ ของอ่อน ขับร้องโดย อาภาพร นครสวรรค์ รวมถึงเพลง “หมากัด” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย นับจาก พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาก็มีเพลงลูกทุ่งที่โดดเด่นและได้รับความนิยมตามมาอย่างต่อเนื่อง เช่นเพลง “ยาใจคนจน” ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร เพลง “รักจริงให้ดิงนัง” ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา เพลง “รองเท้าน้ำหอม” ขับร้องโดย สายัณห์ นิรันดร์ เพลง “คุณลำไย” ขับร้องโดย ลูกนก สุภาพร เพลง “กระเป๋ามาแฟนทิ้ง” ขับร้องโดย เกรียงไกร สุวรรณภูมิ เพลง “กระทงหลงทาง” ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย เพลง “ขอเป็นพระเอกในหัวใจเธอ” ขับร้องโดย สุทธิราช วงศ์เทเวศน์ เพลง “หัวใจคิดสอ” ขับร้องโดย แดง จิตรกร เพลง “โทรหาแม่เฒ่า” ขับร้องโดย ต่าย อรทัย เพลง “อย่าขอมมอลำ” ขับร้องโดย ต้อย หมวกแดง และเพลง “เด็กคอยใจดี” ขับร้องโดย น้องมายด์ ป่วนเมือง เป็นต้น

ความสำเร็จอย่างต่อเนื่องของเพลงลูกทุ่งที่ได้กลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง แม้จะต้องเผชิญกับกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่ค่อนข้างรุนแรงก็ตาม ส่วนหนึ่งมาจากเนื้อหาของเพลงลูกทุ่งที่ค่อนข้างหลากหลาย ในขณะที่เดียวกันเนื้อหาที่กระทบและเข้าถึงจิตใจของผู้คน โดยเฉพาะการต่อสู้

กับความยากจน การเสริมสร้างกำลังใจเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมที่สับสนวุ่นวายได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ในด้านแนวคิด ท่วงทำนองของเพลงก็มีรูปแบบที่หลากหลายเช่นกัน มีการผสมผสานกับแนวเพลงอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้เกิดความร่วมมือมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การที่สังคมมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีทางการสื่อสารทำให้เพลงลูกทุ่งสามารถแพร่กระจายและเข้าถึงสังคมได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะทางสื่อวิทยุและโทรทัศน์ บั๊จจ๊ยและเงื่อนไขที่กล่าวมาทั้งหมดล้วนมีผลต่อความสำเร็จของเพลงลูกทุ่งในยุคหางเครื่องและคอนเสิร์ต

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ แต่ปัญหาและอุปสรรคบางประการที่ทำให้เพลงลูกทุ่งได้รับผลกระทบและทำให้ไม่สามารถพัฒนาไปสู่จุดสูงสุดได้ก็คือ เรื่องระบบทุนนิยมกับปัญหาเรื่องการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญารวมถึงลิขสิทธิ์ ดังจะเห็นได้ว่าในระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา ระบบทุนนิยมได้เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อวงการเพลงลูกทุ่งมากยิ่งขึ้น เป็นต้นว่านักร้องจะต้องมีสังกัดและต้องปฏิบัติตามสัญญาที่ทำไว้กับต้นสังกัดอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้การทำเพลง รูปลักษณ์ของนักร้องหรือศิลปิน รวมถึงวิธีการรับงานแสดงจะต้องอยู่ในการดูแลของบริษัทต้นสังกัดทั้งสิ้น ซึ่งบางครั้งข้อสัญญาต่าง ๆ ก็ทำให้เกิดความขัดแย้งและนำไปสู่กรณีพิพาทกันระหว่างนักร้องหรือศิลปินกับต้นสังกัดอยู่เสมอ ๆ ไม่เว้นแม้แต่นักประพันธ์เพลงที่มีมักจะ เป็นฝ่ายที่เสียเปรียบในเรื่องของสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ จนบางครั้งถึงกับต้องออกมาเรียกร้องขอความเป็นธรรม ดังที่ ชลธิ ธารทอง (2547: 200) ได้สะท้อนความรู้สึกกับข้อใจไว้ตอนหนึ่งว่า

...ผมพูดเรื่องเหล่านี้ นักแต่งเพลงรุ่นใหม่อาจก่อนขอคว้า ถ้าไม่ตามกระแส ไม่เดินตามนายทุน ถึงเวลาเดือดร้อน ไม่มีข้าวกิน ไม่มีเงินค่าเทอมลูก ไม่มีค่าผ่อนรถผ่อนบ้าน อาจารย์ช่วยผมได้หรือเปล่า อุดมคติกินได้ไหม เจอเข้ามานี้ผมก็พูดไม่ออก แต่นายทุนเขารู้ความจำเป็นเหล่านี้ จึงพยายามบีบให้นักแต่งรุ่นใหม่ขายขาดลิขสิทธิ์ ค่าเพลงซื้อขาดเพราะอะไร เพราะต่อไปการขายเพลงจะสู่ลิขสิทธิ์การจับเก็บไม่ได้ ทั้งในคาราโอเกะ โรงแรม ร้านอาหาร บนเครื่องบิน ต่างประเทศ เปิดผ่านวิทยุ ทำเป็นหนังสือร้องรำตามสถานที่ต่าง ๆ ฯลฯ ทุกหย่อมหญ้าเก็บได้หมด เรื่องนี้จึงยอมไม่ได้ เป็นการทำบาบบนหลังคน คิดดูซิว่า ค่าแต่งเพลงแค่หมื่นสองหมื่น นายทุนเอาไปทำได้สิบล้านร้อยล้าน ห่างกันไม่เห็นฝุ่นเหมือนท้องฟ้ากับเหว ยังเบียดเบียนเรื่องลิขสิทธิ์อีกหรือ...

การเข้ามาดำเนินธุรกิจเพลงลูกทุ่งของนายทุนดังกล่าว แม้จะมีผลกระทบต่อศิลปินนักร้อง และนักประพันธ์เพลงลูกทุ่งอยู่บ้าง โดยเฉพาะในด้านค่าตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่อาจจะถูกลดทอนลง เนื่องจากการบริหารจัดการด้านธุรกิจ และกระบวนการผลิตศิลปินและเพลงต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับบริษัทหรือต้นสังกัดเกือบจะทั้งหมด ซึ่งบางครั้งก็อาจจะก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งจนนำไปสู่การฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายในที่สุด อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาในแง่ดีการที่นายทุนเข้ามาลงทุนทำธุรกิจด้านเพลงก็ทำให้เกิดการแข่งขันเพื่อสร้างผลงานที่ดีมีคุณภาพ ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์ก็คือ ผู้บริโภคหรือผู้ฟังนั่นเอง

จากยุคหางเครื่องและคอนเสิร์ต ตั้งแต่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนับว่ามีระยะเวลาค่อนข้างยาวนาน จึงทำให้มีจำนวนนักร้องมากขึ้น นอกจากนักร้องที่ถือว่าเป็นนักร้องยอดนิยม และเป็นต้นแบบให้นักร้องคนอื่น ๆ อาทิ สายัณห์ สัญญา ยอดรัก สลักใจ ศรีชัย เมฆวิเชียร สุรชัย สมบัติเจริญ ศรีเพชร ศรีสุพรรณ พุ่มพวง ดวงจันทร์ ฯลฯ ดังที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้ว ยังมีนักร้องที่มีชื่อเสียงและมีผลงานเป็นที่ยอมรับอีกเป็นจำนวนมากเช่น เสรี รุ่งสว่าง สุณารี ราชสีมารังษี เสรีชัย ศิรินทรา นิยากร เอกชัย ศรีวิชัย เอกพจน์ วงศ์นาค พรศักดิ์ ส่องแสง ยิ่งยง ยอดบัวงาม จักรพรรณ์ อาบครบุรี รุ่ง สุริยา สันติ ดวงสว่าง อาภาพร นครสวรรค์ ไชยา มิตรชัย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย ฝน ธนสุนทร ไมค์ ภิรมย์พร แดง จิตรกร ชัย ญาติโยม สุทธิราช วงศ์เทเวศน์ ทศพล หิมพานต์ จินตหรา พูนลาภ คัทลียา มารศรี ดาว มยุรี ต่าย อรทัย เอกราช สุวรรณภูมิ สายัณห์ นิรันดร์ ศิริพร อำไพพงษ์ เป็นต้น ส่วนนักประพันธ์เพลงที่มีชื่อเสียงและมีผลงานโดดเด่น ได้แก่ ชลธี ธารทอง ลพ บุรีรัตน์ ก้อง กางก้าง เนาว์ อนุรักษ์ ทินกร ทิพย์มาศ วิไล พนม ณพนรรจ์ ขวัญประภา คอย อินทนนท์ ชวนชัย นิคมพะวงศ์ ธีระพันธุ์ ชูพินิจ และ สลา คุณวุฒิ

จะเห็นได้ว่า เพลงลูกทุ่งมีพัฒนาการมาจากเพลงพื้นบ้าน เพลงไทยเดิม และเพลงไทยสากล ในขณะที่วิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งในแต่ละยุคสมัยก็แสดงให้เห็นวัฒนธรรมทางด้านเพลงและดนตรีไทย ในขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างดี

สภาพสังคมและวัฒนธรรมในช่วง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547

สังคมไทยในอดีตได้ชื่อว่าเป็นสังคมที่มีความเกื้อกูลและสมานฉันท์กันเสมอมา เห็นได้จากน้ำใจไมตรีที่มีให้แก่กัน การยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ตลอดจนความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญ แต่ในระยะเวลาหลาย

ปีที่ผ่านมาเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคม เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น มีผลให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนั้น ค่านิยมที่เน้นด้านวัตถุก็ยิ่งทำให้ผู้คนมีความแตกต่างกันมากขึ้น โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนที่นับวันจะยิ่งปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันสังคมไทยได้พัฒนามาสู่ความเป็นสังคมวัตถุนิยมเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ถือเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาการและความเจริญก้าวหน้าของสังคม ดังที่ศาสตราจารย์คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2548: 133) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนว่า

...ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยผลักดันให้โลกเข้าสู่มิติใหม่ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างประเทศ ประชาชนมีโอกาพัฒนาศักยภาพของตน เด็กไทยได้รับการดูแลด้านสุขภาพ ได้รับสารอาหารครบถ้วน ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสได้เรียนหนังสือและมีงานทำ มีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากร และวัฒนธรรมนำภูมิปัญญาของตนมาใช้เลี้ยงชีพด้วยเศรษฐกิจแบบพอเพียง คนไทยมีโอกาได้รับรู้ข่าวสารรอบโลก สามารถทำงานผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ มีการเติบโตทางเศรษฐกิจมีการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายได้ในระดับหนึ่ง...

อย่างไรก็ดี แม้ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะก่อให้เกิดพัฒนาการด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนดังกล่าวมาแล้ว แต่ในขณะเดียวกันก็อาจส่งผลเสียอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะการละเลยภูมิปัญญา และคุณค่าของบรรพบุรุษ การมองข้ามวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมอันดีงาม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการรับหรือนำเข้าวัฒนธรรมตะวันตกมากเกินไปจนความจำเป็นจนนำไปสู่ความล่มสลายทางสังคมและวัฒนธรรมจนกลายเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาเด็กกำพร้า ปัญหายาเสพติด ปัญหาการขายบริการทางเพศ รวมถึงปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดเป็นผลมาจากการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง

การศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมในช่วง พ.ศ. 2537–พ.ศ. 2547 ให้ได้ภาพที่ชัดเจน และครอบคลุมทุกด้านควรต้องพิจารณาสภาพโดยทั่วไปของสังคมเมืองและชนบท ใน ขณะเดียวกันก็จะต้องให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรมของสังคมเมืองและสังคมชนบทด้วยเช่นกัน

สภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา สังคมไทยได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างต่อเนื่อง อันที่จริงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำดังกล่าวนี้เริ่มขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2533 เรียกกันว่าเป็นภาวะเศรษฐกิจยุคฟองสบู่แตก ซึ่งถือเป็นภาวะวิกฤตเศรษฐกิจครั้งยิ่งใหญ่ที่สังคมไทยประสบ ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลในขณะนั้น คือ รัฐบาลของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ต้องประกาศลอยตัวค่าเงินบาท จึงทำให้ค่าเงินบาทขาดเสถียรภาพ ดังที่ อาทร จันทวิมล (2548: 355-356) ได้กล่าวถึงสถานการณ์ของเงินบาทในขณะนั้นไว้ตอนหนึ่งว่า

...วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2540 รัฐบาลของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ไม่สามารถตรึงค่าของเงินบาทไว้ได้เพราะเงินดอลลาร์สหรัฐฯ จวนจะหมดคลัง จึงประกาศให้ค่าเงินบาทลอยตัว ทำให้เงินบาทลดค่าลงอย่างรวดเร็ว จาก 24.70 บาท กลายเป็นกว่า 40 บาทต่อดอลลาร์ การลดค่าเงินบาทครั้งนั้นทำให้หนี้ทั้งหลายที่กู้มาเป็นเงินดอลลาร์มีมูลค่าเป็นเงินบาทสูงขึ้นเกือบเท่าตัว เช่น ถ้ากู้มา 1,000 ดอลลาร์ เมื่ออัตราแลกเปลี่ยน 24.70 บาท เท่ากับเป็นหนี้ 24,700 บาท แต่ถ้าอัตราแลกเปลี่ยน 44 บาท เท่ากับเป็นหนี้ 44,000 บาท (การลดค่าเงินบาททุก 1 บาท จะเพิ่มหนี้ของประเทศถึง 100,000 ล้านบาท)...

ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลให้องค์กรธุรกิจจำนวนมากประสบภาวะล้มละลายจนต้องเลิกกิจการ เนื่องจากไม่สามารถหาเงินมาผ่อนชำระหนี้ต่าง ๆ ได้ ในขณะเดียวกันโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่หลายโครงการต้องหยุดชะงัก เพราะไม่มีเงินทุนที่จะนำมาใช้หมุนเวียน ซึ่งสาเหตุหนึ่งมาจากการที่สถาบันการเงินรวมถึงธนาคารต่าง ๆ หยุดการให้กู้ยืม โรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งที่ต้องปิดตัวลง อันเนื่องมาจากการขาดเงินทุนที่จะนำมาเป็นค่าใช้จ่ายซื้อวัตถุดิบ ทำให้มีคนว่างงานเพิ่มขึ้น หนี้ต่าง ๆ และอสังหาริมทรัพย์ก็ตกต่ำลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้บริษัทในต่างประเทศทยอยโอกาสเข้ามาซื้อซื้อหุ้นในราคาถูก ๆ ทำให้ธุรกิจรวมถึงกิจการต่าง ๆ อาทิ ธนาคาร โรงแรม และบริษัทในเครือประกันภัยตกอยู่ในความครอบครองของชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก วิกฤตการณ์ดังกล่าวเรียกกันว่าเป็น “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ซึ่งได้แพร่กระจายและส่งผลกระทบกับประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศที่

มีความสัมพันธ์ด้านธุรกิจกับไทย เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ และ ญี่ปุ่น เป็นต้น

นอกจากภาครัฐบาลและองค์กรธุรกิจจะได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจดังกล่าว ประชาชนก็ได้รับผลกระทบตามไปด้วยและอาจมีความรุนแรงยิ่งกว่า ด้วยเหตุที่ว่าเป็นผลกระทบโดยตรงจากราคาสินค้าอุปโภคบริโภค รวมถึงสินค้าประเภทบริการมีราคาสูงขึ้น ในขณะที่รายได้ของประชาชนยังคงเท่าเดิม ทำให้อำนาจในการซื้อด้วยระบบเงินสดลดลงไป เป็นเหตุให้สินค้าและบริการในระบบสินเชื่อและเงินผ่อนได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น อาจจะเป็นการเพิ่มภาระด้านหนี้สินให้แก่ประชาชนอย่างไม่มีวันจบสิ้นในอนาคตก็เป็นได้ ดังที่ จันทศรี สุตโต (2546: 17) ได้กล่าวถึงที่มาและความสำคัญของสินค้าเงินผ่อนว่า

...การซื้อขายสินค้าด้วยระบบเงินผ่อนมีมาก่อนเศรษฐกิจยุคฟองสบู่แตก แต่ปรากฏผลกระทบเด่นชัดในช่วงภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้สภาพการเงินไม่คล่องตัว การทำมาหากินเป็นไปด้วยความยากลำบาก สินค้ามีราคาแพงขึ้น ผู้ซื้อขาดกำลังซื้อสินค้าด้วยระบบเงินสด ทำให้ประชาชนนิยมซื้อสินค้าด้วยระบบเงินผ่อน รถยนต์ บ้าน หรืออื่น ๆ ต้องซื้อด้วยระบบเงินผ่อนทั้งสิ้น...

ในขณะที่มาตรการการแก้ไขต่าง ๆ ที่รัฐบาลได้ดำเนินการมีทั้งการขอรับความช่วยเหลือด้านการเงินจากรัฐบาลญี่ปุ่น การกู้ยืมเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือ ไอ.เอ็ม.เอฟ นอกจากนั้นก็ส่งเสริมนโยบายด้านการประหยัด เช่น โครงการพลังงานหารสอง ซึ่งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ตามสื่อโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ รวมถึงนโยบายส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งก็ได้รับการต้อนรับอย่างน่าพอใจจากหลาย ๆ ฝ่าย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนก็พยายามกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการปรับลดอัตราดอกเบี้ย พร้อมทั้งส่งเสริมธุรกิจด้านอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งมาตรการทั้งหมดที่ได้กล่าวมาก็สามารถคลี่คลายปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

สภาพสังคมเมืองในช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 สภาพทั่วไปของสังคมเมืองในช่วงนี้ได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมือง ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่สับสน วุ่นวายยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้ทางด้านเศรษฐกิจ หลังจากเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นใน พ.ศ. 2540

ทำให้ผู้คนต้องต่อสู้แก่งแย่งแข่งขันกันมากขึ้น ที่สำคัญสินค้าอุปโภคบริโภคก็มีราคาสูงขึ้นมาก ในขณะเดียวกันผู้คนจำนวนมากก็ประสบปัญหาการว่างงานจากการถูกปรับออกจากงานซึ่งเป็นผลมาจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ในทางสังคมโดยเฉพาะปัญหาความยากจน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการขายบริการทางเพศ และอื่น ๆ ทำให้สังคมมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ผู้คนมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่เคยมีให้แกกันก็เริ่มลดน้อยลงเป็นลำดับ

ส่วนด้านการเมืองนั้นก็นับว่ามีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในยุคสังคมประชาธิปไตย อันหมายถึงการรู้จักเคารพสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลอื่น รวมถึงการยอมรับเสียงของคนส่วนใหญ่ และรับฟังความคิดเห็นของคนส่วนน้อยซึ่งถือว่าเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญในสังคมด้วยเช่นกัน หลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬใน พ.ศ. 2535 มีแนวคิดเรื่องการปฏิรูปการเมืองเกิดขึ้น มีการให้ความสำคัญแก่การเมืองในภาคประชาชนมากขึ้น อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวก็ยังไม่สัมฤทธิ์ผลมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากนักการเมืองส่วนใหญ่ก็ยังคงเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม นอกจากนั้นอำนาจนิติบัญญัติที่ด้วยกฎหมายต่าง ๆ ที่จะต้องสัมพันธ์กับอำนาจการบริหาร ก็ยังมีข้อบกพร่องอยู่พอสมควร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกฎหมายที่ล้าสมัยและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ในขณะเดียวกันการบังคับใช้กฎหมายบางครั้งก็ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่หรือข้าราชการมากเกินไป จนก่อให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัย ที่สำคัญที่สุดก็คือ กระบวนการด้านนิติบัญญัติหรือรัฐสภาที่เป็นไปอย่างล่าช้าไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

สภาพสังคมชนบทในช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2533 จนถึง พ.ศ. 2540 ไม่ได้ส่งผลกระทบเฉพาะแต่ในสังคมเมืองเท่านั้น แต่ยังได้ขยายวงกว้างไปสู่สังคมชนบทด้วย ที่สำคัญคือค่าครองชีพที่สูงขึ้น ซึ่งหมายถึงค่าใช้จ่ายที่จะต้องเพิ่มมากขึ้นไปด้วย สังคมชนบทที่ผู้คนส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งไม่มีความแน่นอน ทั้งนี้เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรต้องขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศหรือธรรมชาติแวดล้อมเป็นสำคัญ ปีใดเกิดฝนแล้งหรือน้ำท่วม ผลผลิตไม่ได้ตามที่คาดหมาย หรือผลผลิตขายไม่ได้ราคา เกษตรกรก็ต้องประสบกับภาวะขาดทุน ซึ่งกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของสังคมชนบท นอกจากนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ก็มักไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง เงินทุนที่จะใช้ในงานต่าง ๆ ก็มักจะมาจากการกู้หนี้ยืมสิน ซึ่งจะกลายเป็นภาระผูกพันที่ยากจะแก้ไขได้ในระยะเวลาอันสั้น ในขณะที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติก็มักจะมุ่งเน้นนโยบายด้านการขยายตัวและเติบโตทาง

เศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม จึงส่งผลให้สังคมชนบทมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสังคมเมืองหรือสังคมอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีจำนวนลดลง ในขณะที่ผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ อาทิ ข้าราชการ พนักงานบริษัทเอกชน ลูกจ้างในโรงงาน หรือคนรับใช้ตามบ้านเรือนกลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เป็นที่น่าสังเกตว่าอาชีพดังกล่าวนี้มักจะมียู่ในสังคมเมือง นับเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของคนชนบทสู่สังคมเมืองยังคงเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากอยู่ต่อไป

อย่างไรก็ดีความพยายามที่จะสร้างความกินดีอยู่ดีให้แก่สังคมชนบทก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล และหน่วยงานด้านการเกษตร ดังจะเห็นได้จากการนำเอาเทคโนโลยีทางการเกษตรเข้ามาใช้เพื่อช่วยพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรอย่างจริงจังมากขึ้น แต่ปัญหาก็คือความรู้ความเข้าใจด้านเทคโนโลยีของผู้คนชนบทรวมถึงเงินทุนมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรยังทำได้ไม่เต็มที่ สมัยรัฐบาลของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร คือ หลังจาก พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา มีนโยบายกระจายรายได้สู่ชนบท ซึ่งเป็นการช่วยแก้ปัญหาความยากจน ตลอดจนปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของคนชนบทสู่สังคมเมือง ในขณะเดียวกันก็ช่วยลดปัญหาความแออัดของสังคมเมืองได้ในระดับหนึ่ง นโยบายดังกล่าวทำให้เกิดโครงการต่าง ๆ ที่สำคัญได้แก่ โครงการวัวล้านตัวเพื่อเกษตรกร โครงการสามสิบบาทรักษาทุกโรครวมถึงโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายเรื่องกองทุนหมู่บ้าน นโยบายและโครงการดังกล่าวมีการเรียกขานกันว่าเป็นนโยบายเชิงประชานิยม นอกจากนั้นผู้ที่มิชอบพาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชนบทก็คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานแนวพระราชดำริในการแก้ปัญหาเกษตรกรในชนบท โดยเน้นหลักความสามัคคี ความเสียสละ ประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้คนชนบทสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด หลักการดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นทฤษฎีใหม่อันเป็นที่มาของแนวคิดสำคัญที่เรียกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ดังที่อุดม เชยทิวส์ (2542: 121) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ไว้ว่า

...เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การพยายามพึ่งตนเองช่วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ให้ “พอมีพอกิน” โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถจะผลิตเองได้ ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้จากของที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือในประเทศให้มากที่สุด พยายามก่อหนี้ให้น้อยที่สุด และควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย หรือให้มีรายจ่ายไม่เกินรายรับ...

จากแนวคิดเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” ได้พัฒนามาเป็น โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หลายโครงการ อาทิ โครงการที่เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรน้ำ การพัฒนาที่ดิน การปศุสัตว์ การ ประมงและสหกรณ์ ตลอดจนโครงการหลวงที่ส่งเสริมให้ชาวไทยภูเขาหันมาปลูกพืชเมืองหนาว แทนการปลูกฝิ่น นอกจากนี้มีการก่อตั้งมูลนิธิในพระบรมราชูปถัมภ์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา ศักยภาพ ตลอดจนความรู้ความสามารถของผู้ด้อยโอกาสในท้องถิ่นชนบท ซึ่งได้รับความสำเร็จใน ระดับที่น่าพอใจ ไม่ว่าจะเป็นมูลนิธิอานันทมหิดล มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิพระดาบส และมูลนิธิ ศิลปชีพพิเศษ ซึ่งที่กล่าวมานี้ได้สะท้อนถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่ออาณาประชาราษฎร์สม กับที่ทรงได้รับการยกย่องให้เป็นองค์ภูมิปัญญาของแผ่นดิน

ส่วนสภาพสังคมชนบทด้านสังคมและการเมืองได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก อันเป็น ผลมาจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ และทางการเมือง จนนำไปสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติในเวลาต่อมา นอกจากนั้นแนวคิดทางการเมืองเรื่องระบอบประชาธิปไตยที่ยึดหลักของ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ทำให้สังคมชนบทมีความตื่นตัวและเกิดการรวมกลุ่ม กันเป็นองค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างอำนาจต่อรองหรือปกป้องผลประโยชน์ของตนเองกันมากขึ้น โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น สหพันธ์ชาวนาไรชาวนาภาค อีสาน เครือข่ายหนี้สินเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์โคนม และสมาคมชาวไร่อ้อย เป็นต้น ในด้านผลกระทบที่เกิดจากการเมืองเริ่มจากแนวคิดที่จะพัฒนาและส่งเสริมระบอบ ประชาธิปไตยและการเมืองในระดับภูมิภาค ด้วยการกระจายอำนาจบริหารราชการจากส่วนกลางสู่ ภูมิภาค เป็นต้นว่า การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือ อ.บ.จ. รวมถึงการออกพระราชบัญญัติ สภาตำบลขึ้นใน พ.ศ. 2537 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นขององค์การบริหารส่วนตำบลในเวลาต่อมา ในส่วน ขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือที่เรียกกันว่า อ.บ.ต. นั้น บางครั้งก็ถูกมองว่าเป็นช่องทางการ แสวงหาประโยชน์ของผู้มีอิทธิพลและนักการเมืองท้องถิ่น ในขณะที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองส่วน ท้องถิ่นในระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงผู้นำทางสังคมหรือศาสนา เช่น ครู และพระสงฆ์ ก็ยังไม่ สามารถเป็นที่พึ่งของชาวบ้านได้ เนื่องจากบางครั้งยังสับสนและไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ที่แท้จริง ของตน ที่สำคัญมีการใช้ตำแหน่งหน้าที่เพื่อหาผลประโยชน์ของตน ดังนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539: 29) ได้ ให้ข้อสังเกตไว้ว่า

...ในประเทศไทยกำนัน ผู้ใหญ่ มีธุรกิจและอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านเลย เช่น รับเหมาก่อสร้างนอกหมู่บ้าน ซึ่งทำให้ผลประโยชน์ของเขาไปผูกพันอยู่กับนายอำเภอมากกว่าชาวบ้าน แต่เขาก็มีอิทธิพลในหมู่บ้าน ซึ่งในฐานะส่วนตัวของเขาเองที่ เป็นผู้จ้างงานรายใหญ่ และใน

ฐานะที่เขาเป็นผู้นำที่เป็นทางการของหมู่บ้าน ครูซึ่งเคยเป็นอธิพลท้องถิ่นหรือผู้นำท้องถิ่นที่มีความสำคัญก็กลายเป็นครูมอเตอร์ไซด์ไปหมดแล้วไม่ได้สัมพันธ์กับชาวบ้านในฐานะผู้นำอุดมการณ์อย่างเคยเป็นมา แต่สัมพันธ์ในฐานะนายทุนเงินกู้บ้าง ในฐานะข้าราชการซึ่งมีทรัพยากรในมืออยู่มากกว่าชาวบ้านบ้าง ฯลฯ หรือแม้แต่พระดั่ง ๆ จำนวนมากก็กลายเป็นพระดั่ง “แห่งชาติ” ในหลายกรณีแทบจะไม่ได้สัมพันธ์อะไรกับคนท้องถิ่นเลย แม้แต่การรับบิณฑบาต...

สภาพสังคมชนบทดังกล่าวแสดงถึงสภาพปัญหาและวิธีการดำรงอยู่ของผู้คนชนบทที่ควร จะได้รับการดูแลแก้ไขอย่างเข้มแข็งและจริงจัง โดยเฉพาะพัฒนาการด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่จำเป็นจะต้องมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบแบบแผน เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นสังคม ที่ทันสมัยและยั่งยืนในอนาคต

สภาพวัฒนธรรมไทยในช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547

วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์การเรียนรู้ของคนใน สังคมเดียวกัน โดยได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ควิระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ จนนำไปสู่การ สืบทอดและกลายเป็นมรดกทางสังคมในที่สุด ดัง ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม (2544: 5) ได้อธิบาย ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับสังคมว่า

...วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ได้อยู่ลอย ๆ และหยุดนิ่ง หากสัมพันธ์กับบริบททางสังคม เวลา และสถานที่ โดยเฉพาะบริบททางสังคมนั้นเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คน ในสังคมสร้างขึ้นมามีชีวิตชีวาพร้อมกัน จึงเป็นของสังคมนั้น ๆ หากอยู่ลอย ๆ หรือโดด ๆ ไม่ จะต้องเป็นของสังคมหรือของคนกลุ่มนั้นกลุ่มนี้เสมอ ดังนั้น การที่จะรู้ในเรื่อง พัฒนาการของวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่ต้องควบคู่ไปกับพัฒนาการทางสังคมด้วย...

เนื่องจากสังคมกับวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น การเปลี่ยนแปลงทางด้าน สังคมย่อมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน ในอดีตระบบความเชื่อและ ปรัชญาทางศาสนาอาจเป็นเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แต่นับตั้งแต่ พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา ระบบเศรษฐกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศได้กลายเป็นเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะ

สภาพัฒนธรรมซึ่งแบ่งเป็น สภาพัฒนธรรมของสังคมเมือง และสภาพัฒนธรรมของสังคมชนบท

สภาพัฒนธรรมของสังคมเมืองใน พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 ดังได้กล่าวมาแล้วว่า นับจาก พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา สังคมไทยไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมชนบทต่างได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ โดยเฉพาะสังคมเมืองได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในหลาย ๆ ด้าน ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และค่านิยม ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมทางด้านจิตใจที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและแนวปฏิบัติของผู้คนอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ โดยเฉพาะค่านิยมที่เน้นด้านวัตถุ ซึ่งมีส่วนทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนเป็นไปในลักษณะที่รีบเร่ง เนื่องจากทุกจังหวะในการดำเนินชีวิตถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขของเวลา ความล่าช้าอาจหมายถึงการพลาดโอกาสที่ดีที่สุดของชีวิตไปก็เป็นได้ ในขณะที่เดียวกันการต่อสู้แข่งขันกันของผู้คนในสังคมถือเป็นเรื่องปกติสำหรับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมเมือง

นอกจากผลกระทบอันเกิดจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่ถือเป็นตัวแปรสำคัญที่เปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมเมือง โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรม อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างประเทศซึ่งอยู่ในรูปของเครื่องอุปโภคบริโภค ตลอดจนเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก็ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเด่นชัดมากยิ่งขึ้น เริ่มจากด้านที่อยู่อาศัย เนื่องจากสังคมเมืองเป็นศูนย์กลางความเจริญทำให้มีผู้คนอาศัยกันอย่างหนาแน่น แต่ที่ดินรวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับการก่อสร้างที่อยู่อาศัยมีราคาแพง ผู้คนจึงไม่นิยมสร้างบ้านเอง แต่มักจะซื้อบ้านสำเร็จรูปที่มีลักษณะเป็นบ้านจัดสรรหรือใช้วิธีการเช่าอาคารชุดประเภทแฟลต อพาร์ทเมนต์ แมนชั่น คอนโดมิเนียม รวมถึงห้องเช่าราคาถูก ส่วนด้านการแต่งกายก็สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการสวมใส่เสื้อผ้าและเครื่องประดับที่มีราคาแพงหรือที่นำเข้าจากต่างประเทศ นอกจากนั้นการสวมใส่เสื้อผ้าของสุภาพสตรีก็มีลักษณะเปิดเผยมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมแล้วยังอาจจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ตนเองได้ โดยเฉพาะภัยจากการถูกคุกคามทางเพศ

ส่วนในด้านการบริโภค ผู้คนในสังคมเมืองก็ได้รับเอาวัฒนธรรมการบริโภคจากตะวันตกมากขึ้น ด้วยเหตุที่เวลาส่วนใหญ่สูญเสียไปกับการทำงาน ทำให้การปรุงอาหารรับประทานเองเป็นเรื่องค่อนข้างยุ่งยาก การออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านหรือซื้ออาหารสำเร็จรูปจึงเป็น

ทางเลือกของหลาย ๆ คน นอกจากนี้อาหารของชาติต่าง ๆ ก็เริ่มเป็นที่นิยมเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอาหารจีน อาหารญี่ปุ่น อาหารเกาหลี และอาหารจากประเทศตะวันตก ซึ่งมีทั้งที่มีคุณค่าและไม่ค่อยมีคุณค่าทางโภชนาการ โดยเฉพาะอาหารประเภท “ฟาสต์ฟู้ด” นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว วัฒนธรรมอีกด้านหนึ่งที่ปรากฏเด่นชัดจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นสัญลักษณ์สำคัญของวัฒนธรรมด้านวัตถุในสังคมเมืองคือ เทคโนโลยีและสารสนเทศที่ถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนอย่างมาก เพราะช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องข้อมูลความรู้ การติดต่อสื่อสาร และนันทนาการหรือการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์เคลื่อนที่หรือโทรศัพท์มือถือที่สามารถใช้ฟังเพลง ชมภาพยนตร์ ตลอดจนเล่นเกมต่าง ๆ ได้ อย่างไรก็ตามแม้เทคโนโลยีดังกล่าวจะมีประโยชน์อย่างมหาศาล ในทางกลับกันก็อาจจะก่อให้เกิดโทษได้ถ้านำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ ดังที่กาญจนา แก้วเทพ (2539: 66) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

...โทรศัพท์มือถือหรือเพจเจอร์โดยรูปแบบและเนื้อหาแล้ว เทคโนโลยีเหล่านี้ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ในการใช้ แต่เมื่อเรานำสิ่งเหล่านี้เข้ามาในสังคมไทย แม้ว่าโดยรูปแบบของเทคโนโลยีแล้วจะอยู่ในยุคสังคมข่าวสาร แต่วัฒนธรรมในการใช้สิ่งเหล่านี้ยังอยู่ในยุคศักดินาเป็นอย่างมาก เพราะเทคโนโลยีเหล่านี้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องหมายแสดงสถานภาพของผู้ใช้ เช่นเดียวกับวัตถุแสดงฐานะของบุคคลในสังคมแบบเจ้าขุนมูลนาย...

สรุปได้ว่าสภาพวัฒนธรรมของสังคมเมืองในช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 เน้นด้านวัตถุเป็นสำคัญ ซึ่งล้วนแต่เป็นผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของสังคม โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและอิทธิพลของต่างประเทศที่นับวันจะยังมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น

สภาพวัฒนธรรมของสังคมชนบทในช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 ในอดีตสังคมชนบทมีลักษณะแตกต่างกับสังคมเมืองค่อนข้างมาก เนื่องจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนส่วนใหญ่ผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติและมีอาชีพเกษตรกรรม ในขณะเดียวกันก็ยึดมั่นสืบทอดหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น ดังจะเห็นได้จากวัฒนธรรม ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมทางด้านวัตถุและวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ วัฒนธรรมทางวัตถุ อันได้แก่ ที่อยู่อาศัย การแต่งกาย อาหาร ยารักษาโรค ซึ่งมักจะสะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของสังคมชนบท โดยเฉพาะการรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อมอย่างเหมาะสมและรู้คุณค่า ในขณะเดียวกันก็ไม่ทำลายความสมดุลทางธรรมชาติอันอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ ตามมาได้ ในขณะที่

วัฒนธรรมทางจิตใจ อันได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ภาษา ความเชื่อ ซึ่งสะท้อนภาพความเป็นสังคมชนบทได้อย่างชัดเจนที่สุด โดยเฉพาะความเชื่อต่าง ๆ ที่มีรากฐานสำคัญจากพุทธศาสนา แต่เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาเริ่มถูกละเลยหรือมองข้าม นอกจากนี้การประพฤติปฏิบัติไม่เหมาะสมของผู้นำศาสนา เช่น พระสงฆ์ ก็มีส่วนนำสังคมไปสู่วิกฤตศรัทธาได้ด้วย ดังที่ นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ (2543: 80) ได้เปรียบเทียบความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาของผู้คนชนบทในอดีตกับปัจจุบันไว้ว่า

...สมัยก่อนชาวพุทธหมั่นเข้าวัดฟังธรรม นำคำสอนของพุทธศาสนามาปฏิบัติ กลัวบาปกรรม ถือศีล 5 อย่างเคร่งครัด แม้แต่พระภิกษุสามเณรก็เคร่งครัดในการปฏิบัติพระธรรมวินัย ไม่คิดประพฤติตัวเป็นอสังขีนำความเสื่อมเสียมาสู่วงการพระพุทธศาสนา แต่ในสังคมปัจจุบันชาวพุทธทั้งฆราวาสและพระสงฆ์มักหย่อนยานในการปฏิบัติหน้าที่ ชาวพุทธปัจจุบันมีจำนวนมากที่นอกจากจะไม่รักษาศีลปฏิบัติธรรมแล้ว ยังกลับไปเหยียดหยามคนที่รักษาศีลอย่างเคร่งครัดว่า “โง่งมงายไม่ทันสมัย” ...

ในขณะที่ความเชื่อทางพุทธศาสนาเริ่มลดน้อยลง แต่ความเชื่อทางโหราศาสตร์และการสะเดาะเคราะห์ ตลอดจนการร้องขอและบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงอำนาจเร้นลับที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติกลับเพิ่มสูงขึ้น เช่น การบนบานศาลกล่าวขอให้ถูกหวย ซึ่งสะท้อนความเชื่อที่ปราศจากเหตุผลของผู้คนในชนบท ดัง ณรงค์ เส็งประชา (2544: 171) ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า “การขอหวยจากต้นตะเคียน การขอความช่วยเหลือจากสิ่งแปลกประหลาด เช่น ขอความช่วยเหลือจากปลาไหลเผือก ตะพานน้ำเผือก กล้วยออกปลีกลางต้น การบนบานศาลกล่าว การบูชาพระราหู ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว แสดงถึงคนไทยเรายังคงมายอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติ”

สรุปได้ว่า สภาพวัฒนธรรมของสังคมชนบทในช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงมากขึ้นตามสังคมเมือง โดยมีปัจจัยสำคัญจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้วิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และความยึดมั่นในพุทธศาสนาเสื่อมถอยลงไปมาก

บทที่ 4

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในเพลงลูกทุ่ง ช่วง พ.ศ. 2537 – 2547

สังคมไทยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สังคมเมืองและสังคมชนบท บทเพลงลูกทุ่งในช่วง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547 ได้สะท้อนให้เห็นภาพของสังคมทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวคือ

ภาพสะท้อนสังคมเมือง

สังคมเมืองเป็นศูนย์กลางความเจริญในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านพาณิชยกรรม การศึกษา และการเมืองการปกครอง ในขณะที่เดียวกันก็ถือเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมที่หลากหลาย อันเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลด้านแนวคิด ความเชื่อ และค่านิยมจากสังคมตะวันตกที่มุ่งเน้นเรื่องของวัตถุมากกว่าจิตใจ อันส่งผลต่อสภาพสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนเป็นอย่างมากทั้งในด้านโครงสร้างและความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม เมื่อเปรียบเทียบสังคมเมืองกับสังคมชนบทจะพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ดังที่ ณรงค์ เสียงประชา (2544: 42) ได้กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมเมืองไว้ว่า “สังคมเมืองเป็นสังคมที่ผู้คนมีความสัมพันธ์กันเพื่อผลทางเศรษฐกิจ หรือผลประโยชน์ในรูปใดรูปหนึ่งมากกว่าผลทางจิตใจ ความสัมพันธ์เป็นแบบ (Formal) มากกว่าสังคมชนบท...”

ภาพสะท้อนสังคมเมืองด้านสังคม

แม้ว่าในระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยโดยเฉพาะสังคมเมืองจะมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น อันส่งผลดีต่อการพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ของสังคมด้วย เช่น ความเจริญทางอุตสาหกรรม รวมทั้งการบริการต่าง ๆ จะอยู่เฉพาะในเขตตัวเมืองเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นค่านิยมที่ดิบอย่างถูกละเลย เนื่องจากผู้คนต่างให้ความสำคัญด้านวัตถุนิยม ทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนเพิ่มมากขึ้น จากการพัฒนาที่มุ่งเน้นที่จะยกระดับฐานะความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจทำให้การบริโภคทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ เป็นไปในลักษณะฟุ่มเฟือย ที่สำคัญก่อให้เกิดมลภาวะในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสุขภาพอนามัยของ

ผู้คน ซึ่งผลกระทบต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นก่อให้เกิดความตึงเครียดในสังคม อันนำไปสู่ภาวะความขัดแย้งและปัญหาสังคมอื่น ๆ มากมาย

ด้านปัญหาสังคม ปัญหาสังคมหมายถึงสภาพการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคม ซึ่งทำให้ผู้คนในสังคมไม่สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างปกติสุข จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือไม่ก็สมควรหาแนวทางเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าวไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำอีก ปัญหาสังคมมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไปจากเดิม หากไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็จะนำไปสู่ปัญหาสังคมได้ในที่สุด นอกจากนี้ความขัดแย้งระหว่างผู้คนในสังคมก็ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญอันจะนำไปสู่ปัญหาสังคมอันหลากหลายได้เช่นกันคือ

ปัญหาความยากจน สังคมเมืองมีคนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น สาเหตุหนึ่งเกิดจากการอพยพย้ายถิ่นของคนชนบท โดยมีเป้าหมายเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หลายคนประสบความสำเร็จในขณะที่บางคนกลับประสบกับความล้มเหลว ที่สำคัญยังต้องเผชิญกับปัญหาความยากจนต่อไป ในที่สุดก็จำเป็นต้องตัดสินใจเดินทางกลับบ้าน เพราะถึงอย่างไรก็ยังมีความรักความอบอุ่นจากครอบครัวรออยู่เสมอ ดังกล่าวถึงไว้ในเพลง “ละครชีวิต” ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร ที่ว่า

หมดแรงอ่อนล้านี้แหละหนาคณจน
สู้และดิ้นรนบางครั้งต้องโดนผู้คนตวงล้อ
ตกงานบ่อยครั้งเงินซื้อข้าวยังไม่พอ
มันท้อมันตรมเพียงใดทุกข์ใจปวดร้าว
กลับแดนอีสานบ้านเกิดเมืองนอน
ลาแล้วละครบทชีวิตเศร้า
ทุ่มเทเท่าใดได้มาแค่ความว่างเปล่า
กลับมาบ้านเรายังมีพ่อแม่เฝ้ารอ

ปัญหาจราจรและมลภาวะ การขยายตัวอย่างรวดเร็วจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและการเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมอุตสาหกรรมจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยีก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างมากมาย โดยเฉพาะภาวะวิกฤตด้านการจราจร ซึ่งนอกจากจะสร้างความเสียหายต่อธุรกิจต่าง ๆ แล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของผู้คน เช่น ทำให้เกิดความเครียด อารมณ์เสีย หงุดหงิดง่าย อันอาจจะนำไปสู่การทะเลาะวิวาทได้ในที่สุด วิธีแก้ไขก็ต้องรู้จักการมีน้ำใจต่อกัน โดยเฉพาะการทำจิตใจให้เยือกเย็น หรือการมองโลกในแง่ดี ดังได้กล่าวถึงไว้ในเพลง “มันก็ไปได้แะ” ที่ขับร้องโดย ทศพล หิมพานต์ ว่า

ฝนตกบ่นว่ารถติด
 ฝนแต่กรุ่นคิด หงุดหงิดอยู่นั่นแหละ
 ฝนไม่ตกรถก็ยังติด
 วันเสาร์อาทิตย์ ก็เหมือนกันนั่นแหละ
 เริ่มต้นจาก อ.ส.ม.ท.
 ตรงนั้นนั่นหนอ ไม่ขอคอนและ
 อยากจะเรียนแยกพิสวง
 ดึกกันจนงง เป็นชั่วโมงเลยแหละ
 ต่อมา ก็ทางควนดินแดง
 ตรงนี้ก็แพง แย่งกันกระแซะ
 ตรงไปอนุสาวรีย์
 ผ่านมาทางนี้ ก็ติดอีกแหละ
อยากจะเตือนเพื่อนหญิงและชาย
อย่าเพิ่งร้อนใจ เดี่ยวมันก็ไปได้แะ

ภาวะวิกฤตด้านการจราจรดังกล่าว ล้วนมีสาเหตุสำคัญมาจากความไม่สมดุลกันระหว่างปริมาณรถที่มีเป็นจำนวนมากกับจำนวนถนนหนทางที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด ซึ่งสาเหตุหนึ่งเกิดจากอุปนิสัยรักความสะดวกสบายของผู้คน ที่มักจะใช้รถยนต์ส่วนตัวแทนที่จะใช้บริการของรถยนต์สาธารณะ ในขณะที่ราคารถยนต์ “มือสอง” ไม่สูงมากนัก อีกทั้งยังสามารถซื้อหามาใช้ได้ง่ายไม่ว่าจะเป็นระบบเงินสดหรือระบบเงินผ่อน จึงทำให้คนนิยมใช้รถส่วนตัวเพิ่มมากขึ้น ดังได้กล่าวถึงไว้ในเพลง “มีเฟลินเป็นเพื่อน” ขับร้องโดย เฟลิน พรหมแดน ว่า

คิดคิดคิด รถติดจะไม่คิดได้ยังไง
 ก็มีรถกันทั่วทุกคน คนรวยคนจนซื้อได้สบาย
 ฮุนไดหรือวอลโว่ หรือโตโยต้าจะมีบีเอ็มจีพอไหว
ซื้อสดหรือผ่อนไม่แพง ขายนามาแปลงก็ซื้อได้สบาย

การที่มีปริมาณรถเป็นจำนวนมาก นอกจากจะก่อให้เกิดปัญหาจราจรดังกล่าว ยังส่งผล
 กระทบถึงภาวะแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาด้านมลภาวะ อันเกิดจากไอเสียและควันจากรถยนต์
 ดังมีกล่าวถึงไว้ในเพลง “คนกรุงเทพฯ” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ที่ว่า

คนเมืองกรุง ยุ่งใจ ยุ่งใจ
 หากใครตื่นสาย ไปไหนไม่ทัน
 หายใจล่ะก็สูดดมควัน
พิษร้ายทั้งนั้น นี่สิอันตราย

ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาอาชญากรรมถือเป็นปัญหาที่คุกคามสวัสดิภาพและ
 ความปลอดภัยของผู้คนในสังคม ทำให้สังคมไม่เป็นปกติสุข อันที่จริงปัญหาอาชญากรรมเป็น
 ปัญหาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นช่วงที่เศรษฐกิจเติบโตขยายตัวหรือเป็นช่วงที่
 เศรษฐกิจตกต่ำก็ตาม ซึ่ง นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ (2541: 160) ได้กล่าวว่า

ประเทศไทยจัดเป็นประเทศหนึ่งที่มีปัญหาอาชญากรรมมากที่สุด เกือบทุกประเภท ไม่
 ว่าจะเป็นประเภทลักขโมย ดิบชิงวิ่งราว จี้ปล้น จับตัวไปเรียกค่าไถ่ ข่มขืนแล้วฆ่า ประทุษร้าย
 กันและกัน แม้กระทั่งความไม่พอใจกันเพียงเล็กน้อยก็จะมีการฆ่ากันได้ หรือขณะที่
 เศรษฐกิจประเทศไทยดีพอสมควรแล้วนั้น ไม่ได้เป็นประเทศที่ยากจนขึ้นแค้นก็ยังพบ
 ปัญหาอาชญากรรมได้...

จากการที่สังคมมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุมากขึ้นเท่าใด ความปลอดภัยเรื่อง
 ทรัพย์สินและร่างกายของผู้คนก็ลดต่ำลงเท่านั้น ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้นทำให้การ
 ต่อสู้แข่งขันยิ่งเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย ผู้ที่ไม่สามารถต่อสู้แข่งขันได้ก็จะอยู่ในสังคมได้อย่าง
 ยากลำบาก ฉะนั้นคนในสังคมจึงพยายามที่จะอยู่รอดให้ได้โดยมิได้สนใจว่าจะเป็นไปโดยวิธีทางที่

ถูกต้องหรือไม่อย่างไร มีการประทุษร้ายกันและกัน การลักขโมยเกิดขึ้น ดังตัวอย่างจากเพลง “คืนแต่มาเอา” ขับร้องโดย ดาว มยุรี ตอนที่ว่า

ไอ้ขโมยที่คอยมาจู่จี้
เรลิมปิดบ้านละต้องมาเล่นเรา
คู่เย็นพัลลมเครื่องถมเอ
กวาดเรียบบ้านเลย แม้แต่หม้อเก่า
เครื่องรางของขลังเกือบทุกอย่างสูญ
เหรียญหลวงพ่อกุณ ก็ยังขโมยเอา
เสื้อชั้นในยี่ห้อโหลยโท่ย
ราคาจึกกร้อย เน้นขโมยก็ยังเอา

นอกจากการประสงค์ต่อทรัพย์สินต่าง ๆ แล้ว อาชญากรรมในอีกลักษณะหนึ่งคือ อาชญากรรมทางเพศก็ถือเป็นภัยที่น่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสตรีที่ไปไหนมาไหนโดยลำพัง หรืออยู่บ้านคนเดียว ก่อนข้างเสี่ยงต่อการถูกข่มขืนกระทำชำเราได้ง่าย ดังตัวอย่างจากเพลง “ขโมยมันอัด” ขับร้องโดย ชู๊ญ ญาติเยอะ ตอนที่ว่า

เสื้อผ้าเก่า ๆ โจรจิ้งเฆ่มันก็เก็บ
มีค้อได้มีค้อเหินบ มันก็เก็บเพราะงกจัด
มาจ้องเอาคน มันจะคันเอาเข็มขัด
ขอหอมแก้มใส ถ้าไม่ให้มันจะอัด
ปล่อยให้หอม ปล่อยให้ฟัด ไม่ถูกอัดก็พอ

ปัญหายาเสพติด ปัญหาเสพติดนับเป็นปัญหาสำคัญและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติ นอกจากนั้นยังเป็นบ่อเกิดของปัญหาสังคมอื่น ๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ในพ.ศ. 2546 รัฐบาลของ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตรได้ประกาศนโยบายทำสงครามกับยาเสพติดด้วยการใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดกับผู้ค้ายาเสพติด จนทำให้เกิดการฆ่ากันเองในกลุ่มของพ่อค้ายาเสพติดเพื่อป้องกันการตรวจสอบจับกุมจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ที่เรียกกันว่า “การฆ่าตัดตอน” คำว่า “ตัดตอน” นี้ได้ถูกนำมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับเรื่องของความรัก ดังตัวอย่างจากเนื้อเพลง “รักตัดตอน” ขับร้องโดย ดาว มยุรี ที่ว่า

เจ็บน้กละ โคนรักตัดตอน

ปวคน้กละ โคนรักตัดตอน

ทั้ง ๆ ที่เรารักก่อน เขาดั้งเก่าแก่

ร้ายกาจเหลือเกินนะแก

ตัดฉันไม๊ ไม่เหลือแม่ตอนะแก

รักคงแต่จะแ้ง ไม่น่าตัดตอน (ซ้ำ)

เอารักฉันมา เอารักฉันมา เอามา ๆ ๆ เอามา

แหม! ไม่น่าตัดตอน

ปัญหายาเสพติดได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวที่สมาชิกเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของผู้เสพหรือผู้ค้า ซึ่งล้วนแต่นำไปสู่ปัญหายาในครอบครัวได้ทั้งสิ้น ผลเสียที่เกิดขึ้นบางครั้งร้ายแรงถึงกับทำให้ครอบครัวล่มสลาย โดยเฉพาะหากผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดนั้นเป็นหัวหน้าครอบครัว เพลง “วอนพ่อเลิกยา” ขับร้องโดย หลิว วรริสร่า ได้สะท้อนให้เห็นถึงพิษภัยของยาเสพติดไว้ตอนหนึ่งว่า

พ่อทำร้ายแม่ หนูสุดสงสาร

ดวงตาของแม่พิการ มันทรมานแค่ไหน

ความสุขเงินทองเคยมี วันนี้หมดไป

เส้นทางที่หนูฝันไป ของหนูเปลี่ยนไปอีกครั้ง

หยุดการศึกษา ต้องลาจากโรงเรียน

ตำราขีดเขียน เรื่องเรียนแล้วสิ้นความหวัง

แม่ไม่สบาย พ่อทำร้ายดวงตาฝ้าฟาง

โลกแม่ที่เคยสว่าง บัดนี้หนทางมืดมน

กลุ่มคนที่มีความเสี่ยงสูงต่อการติดยาเสพติดในอดีตคือ กลุ่มผู้ใช้แรงงานและชนชั้นกรรมาชีพ ต่อมาได้แพร่ระบาดเข้าสู่กลุ่มวัยรุ่น โดยเฉพาะนักเรียน นิสิตนักศึกษา ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุ ที่สำคัญก็คือการคบเพื่อน ทำให้ผู้เสพยาฯยังสัมผัสเสี่ยงต่อการที่จะเป็นโรคติดต่อร้ายแรงทางเพศสภาพดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในเพลง “จดหมายจากลูก” ขับร้องโดย สมมาศ ราชสีมา ตอนหนึ่งที่ว่า

แม่จำขอลาแม่ด้วยจดหมาย
 ด้วยลูกนี้ใกล้ตาย เหลือลมหายใจอีกไม่นาน
เหตุก็เพราะลูกเดินหลงทาง ไม่เคยฟังแม่เตือน
หนีการเรียนคบเพื่อน เสพยาบ้าักุญชายาอี
ลูกติดโรคร้าย เพื่อนก็พากันหนี
 เงินที่มี ใช้นจนไม่ได้เรียน

ปัญหาการขายบริการทางเพศ เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทย มาอย่างยาวนาน และยากที่จะแก้ไข ด้วยเหตุที่ว่าทัศนคติของผู้หญิงจำนวนหนึ่งคิดว่า การขายบริการทางเพศเป็นงานสบายและมีรายได้ดี ผู้หญิงบางคนอาจมิได้สมัครใจที่จะขายบริการทางเพศ แต่ถูกล่อลวง ถูกล่อลวงละเมิดทางเพศ รวมถึงความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ต้องเดินเข้าสู่วงจรอุบาทว์ดังกล่าว จะสังเกตว่าการถูกล่อลวงเพื่อการค้าประเวณีหรือขายบริการทางเพศนั้น มักจะเกิดแก่ผู้หญิงในชนบทที่ห่างไกล โดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่มีความรู้ไม่สูงมากนัก ทำให้ไม่รู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของพวกมิจฉาชีพ ดังตัวอย่างจากเพลง “กลับเขียงรายเถิดน้อง” ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ตอนหนึ่งที่ว่า

กรรมแต่เจ้า หมู่เฮาชาวเหนือ
เข้าใจเหลือเชื่อคนแปลกหน้า
หลงลืมถิ่นกลายเป็นสินค้า
 กลับคืนบ้านเรดีกว่า กลับมาเถิดน้องทอง

ในขณะที่ผู้หญิงบางคนก็ถูกซื้อตัวโดยตรงมาจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง โดยผู้ซื้ออ้างว่าจะพาทำงาน แต่กลับพาไปขายบริการทางเพศ หลายคนต้องทนทุกข์ทรมานแสนสาหัสจากการถูกทารุณกรรมต่าง ๆ ดังได้มีกล่าวไว้ในเพลง “แม่จำช่วยหนูที” ผลงานการประพันธ์ของ พิเศษ แสงเพชร ขับร้องโดย กาญจนา มาศิริ ว่า

แม่จำช่วยมารับหนูที
ลูกสาวแม่นี้ ถูกเขาทารุณโหดร้าย
แม่ขายหนูมา แม่จำได้เงินเท่าไร
 แม่จำรู้บ้างหรือไม่ เขาทำลูกได้กว่านั้น

แม่จำช่วยมารับหนูไป
 หากปล่อยหนูไว้ คงตายสักวัน
เขาซื้อหนูมา เร่พาขายบริการ
 กับชายไม่ซ้ำหน้ากัน โรงงานหนูไม่เคยไป

มีเพลงลูกทุ่งจำนวนมากที่มีเนื้อหากล้าถึงผู้หญิงถูกล่วงไปขายบริการทางเพศ เช่น เพลง “ผู้หญิงติดแอร์” ขับร้องโดย กนกชล ศรีพันธ์ เพลง “นางสาวเฮเลน” ขับร้องโดย ดำรง วงศ์ทอง เพลง “อำภายศว” ขับร้องโดย ยิ่งยง ยอดบัวงาม เพลง “ใต้แสงนีออน” ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร และเพลง “นางบังเอิญ” ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา เป็นต้น

การถูกล่วงละเมิดทางเพศนับเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การค้าประเวณีหรือขายบริการทางเพศ ส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ ทั้งฐานะ อาชีพ และโอกาสทางสังคม ซึ่งก็ได้ถูกพวกมิชชันนารีนำมาใช้เป็นเงื่อนไขหรืออำนาจต่อรองเพื่อแสวงหาประโยชน์ โดยเฉพาะผู้ที่เป็นผู้ใหญ่กว่าหรือแข็งแรงกว่า ก็มักจะกระทำต่อเด็กหรือผู้ที่อ่อนแอกว่า การถูกคุกคามทางเพศและการถูกล่วงละเมิดทางเพศจึงเป็นปัญหาที่ไม่อาจมองข้ามได้ ดังตัวอย่างจากเพลง “อย่าคะ” ผลงานการประพันธ์ของ พิเศษ แสงเพชร ขับร้องโดย พิม ไพลิน ที่ว่า

คุณน้ำ คุณอา อย่าคะอย่ายุ่ง คุณลุงคะ
อย่าเพิ่งเล่นนะ หนูยังเด็กอยู่
ยักก็หัวลืตา น้าอายุผู้ขายเจ้าชู้
หนูยังเด็กอยู่ จีบหนูทุกวัน
คุณลุง อย่าสิ อย่าต้อง เดี่ยวร้องนะ
อย่าจับสีกะ อูราไหวห้วน
 อาทำทะเล่อ ทะเล้นมองตาเป็นมัน
อาเฝ้าจิบฉันทูวัน ห้วนไหว

การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรก็อาจเป็นช่องทางที่จะนำไปสู่การขายบริการทางเพศได้เช่นกัน เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดตลอดจนพฤติกรรมของผู้คนอย่างมาก เช่น การแพร่ภาพที่ยั่วยั่วด้านกามารมณ์ ตลอดจนภาพที่ไม่เหมาะสมอื่น ๆ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ

จะเห็นว่าวัยรุ่นปัจจุบันแสดงออกในเรื่องความรักอย่างเปิดเผย และมีเพศสัมพันธ์กันก่อนเวลาอันควร ซึ่งได้มีกล่าวถึงไว้ในเพลง “น้ำตาผ้าใจ” ขับร้องโดย ดวงจันทร์ สุวรรณิ ตอนที่ว่า

ใจน้องเคลิ้มฝัน

หอมแก้มดั่งฟอด นั่งโศกบ่วอดจนลูกชัน

แต่แล้วเหตุการณ์ เกิดขึ้นก่อนงานวิวาห์

แยกกันหลายคืน บ่ว่ามีสาวอื่นพำพรอด

ได้แสงดาวขาวหวนอด เห็นเขากอดกันหนา

อย่างไรก็ดี ปัญหาการค้าประเวณีหรือขายบริการทางเพศก็ยังมีสาเหตุหลักอยู่ที่ปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอย่างมากมาย เพลง “ถึงชั่วก็รัก” ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ก็ได้กล่าวถึงความยากจน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาการขายบริการทางเพศไว้ว่า

โอเธอหมกอยู่กับความโสมม

ผู้คนทั่วม ให้เธอจมห้วงเหวความโศร

เพราะเธออยากไว้สั้วกั ด้วยหิวจำใจ

ให้ชายลูกได้ร่างกายสุทน

พลีร่างให้ชายชมเพลิน หวังเงินยาไส้

เพียงขอใช้จ่ายสู่ความอับจน

ปัญหาโรคติดต่อที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม โรคเอดส์เป็นโรคติดต่อที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสมซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นและกลายเป็นโรคที่คร่าชีวิตผู้คนไปเป็นจำนวนมาก อันที่จริงโรคเอดส์ได้แพร่ระบาดเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2527 รัฐบาลหลายยุคสมัยก็ได้มีดำเนินงานโดยได้จัดทำแผนป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ตามในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมาสถานการณ์ของโรคเอดส์ก็ยังไม่ดีขึ้น แต่กลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สาเหตุสำคัญก็คือการไม่ยอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางเพศ การสำส่อนทางเพศ ที่สำคัญก็คือการไม่ยอมใช้ถุงยางอนามัยในขณะที่มีเพศสัมพันธ์ เนื้อเพลง “พี่ใส่ถุงมือ” ขับร้องโดย สดใส

รุ่งโพธิ์ทอง ก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของถุงยางอนามัย ซึ่งถือเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ควบคุมปัญหาโรคติดต่อที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสมไว้ว่า

มือพี่ใส่ถุงยาง รักนางต้องใส่ถุงยางไว้ก่อน
 รักกับพี่น้องไม่ต้องอาหาร
 จะหลับจะนอนพักผ่อนสบาย
 โอ้ โอ๊ะ โอ้ โอ๊ะ โอ้
 โอ๊ะ โอ โอ โอ้ โอ โอ้ โอ้ โอ้ย
ใส่ถุงยางอนามัย

เพลง “สมศักดิ์ สมศรี” ขับร้องโดย ยิ่งยง ยอดบัวงาม ก็ได้กล่าวถึงพิษภัยของโรคเอดส์ ซึ่งหากเป็นแล้วก็ยากที่จะรักษาให้หาย ส่วนใหญ่ก็จะเสียชีวิตในที่สุด ดังกล่าวไว้ว่า

เวอร์กรรมแต่ชาติปางไหน
สมศรี โชคร้าย ติดเอดส์ด้วยหนา
 สมศักดิ์ที่รักพี่มาก ก็ต้องมาพรากโดนจับยาบ้า
สมศรี พี่สิ้นชีวา สมศักดิ์ต้องมาเข้าคุกทุกขัใจ

นอกจากโรคเอดส์ซึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรงที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสมแล้ว เรื่องของกามโรคอันได้แก่ ซิฟิลิส โกโนเรียหรือหนองในก็ยังคงปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังกล่าวถึงไว้ในเพลง “สงสารเอื้องคอย” ขับร้องโดย รังสิ เสรีชัย ที่ว่า

ข้าวของเอื้องคอย ถูกหนุ่มเพลย์บอยเด็ดดึง
กามโรครุมทั้ง จึ่งร้องขอความเมตตา
 แสนห่วงแต่น้องเอื้องงาม
 ข้าวน้ำบ่กินเลขหนา
ซิดเซียวป่วยหนัก จนหมอต้องปักเข็มยา
 เอื้องจำหนิจน กลับโดนโรครัก

ปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ปัจจุบันเป็นปัญหาที่บ่อนทำลายเศรษฐกิจอย่างมาก ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะธุรกิจด้านบันเทิง เช่น ธุรกิจเพลงและภาพยนตร์ ต้องสูญเสียรายได้จำนวนมากจากปัญหาเทปผีซีดีเถื่อน ที่นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งเพลง “ฟ้าฝนเป็นใจ” ขับร้องโดย แอน มิตระชัย ได้กล่าวถึงปัญหาดังกล่าวไว้ว่า

มีซีดีอย่าลืมแผ่นเสียง

พี่ได้นอนเตียง อย่าลืมแกร'ไม้'ไผ่

ระวังนะ พี่จะเจอเทปผีซีดีปลอม

เพลง “ลิขสิทธิ์รัก” ที่ขับร้องโดย “ณิชา คารินทร์” ก็ได้สื่อให้เห็นถึงปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาได้อย่างชัดเจน ด้วยการนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องของความรักไว้ว่า

รักของพี่ไปก๊อปปี้มาหรือเปล่า

ของจริงใหม่เล่า รักที่เอาให้น้องนี้

กลัวรักไม่แท้ กลัวปลอมแยเหมือนแผ่นซีดี

จำพวกเทปผี กลัวใจพี่จะปลอมอย่างนั้น

รักของพี่มีคุณภาพหรือไม่ พอตรวจสอบได้

หลอกหรือจริงใจขอดูหลักฐาน

เอามาพิสูจน์หัวใจต่อกัน

ถ้ารักจริงนั้น พี่ต้องยืนยันด้วยขันหมาก

ของปลอมระบาดไปทั่ว น้องนี่ก็กลัว

ถ้ารักพี่แล้วมันจะยาก

กลัวละเมิดลิขสิทธิ์ของคนอื่นผิดเอามาก

ภาพสะท้อนสังคมเมืองด้านการเมืองการปกครอง ใน พ.ศ. 2537 สังคมไทยอยู่ในภาวะของการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองทำให้เกิดความขัดแย้งเรื่อยมา โดยเฉพาะการก่อรัฐประหาร โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือ ร.ส.ช. ใน พ.ศ. 2534 อันถือเป็นชนวนเหตุสำคัญที่นำไปสู่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬใน พ.ศ. 2535 อย่างไรก็ดีแม้ว่าหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬแล้ว การเมืองการปกครองของไทยก็ยังขาดเสถียรภาพอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่มักจะมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองก็อยู่ใน

ภาวะถดถอย โดยเฉพาะภาวะวิกฤตเศรษฐกิจซึ่งส่งผลกระทบต่อการเมืองการปกครองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากระบบเศรษฐกิจมีส่วนสัมพันธ์กับระบบการเมืองอย่างไม่อาจแยกออกจากกันได้ จึงได้เกิดแนวคิดที่จะปฏิรูปและพัฒนาการเมืองการปกครองให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับการเติบโตของภาคเศรษฐกิจ มีการถือกำเนิดขึ้นของสมาคม องค์กร และกลุ่มผลประโยชน์ทางด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยมีจุดประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่มตน ในขณะเดียวกันก็ช่วยบริหารจัดการและแบ่งปันผลประโยชน์กัน ทั้งยังเป็นการสร้างอำนาจต่อรองกับกลุ่มสมาคมและองค์กรอื่น ๆ อีกด้วย การเกิดขึ้นของสมาคมและองค์กรดังกล่าวเป็นการสะท้อนแนวคิดทางด้านประชาธิปไตยหรือด้านการเมืองการปกครองอย่างเป็นรูปธรรมได้พอสมควร

จากการศึกษาวิเคราะห์เพลงลูกทุ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547 พบว่าภาพสะท้อนทางการเมืองการปกครองมีไม่มากนัก ซึ่งก็อาจจะเกิดจากปัจจัย เงื่อนไข หรือข้อจำกัดบางประการ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายด้านการเมืองของรัฐบาล ความเบื่อหน่ายด้านการเมืองของผู้คน ตลอดจนค่านิยมเนื้อเพลงด้านอื่น ๆ มากกว่า อย่างไรก็ตามก็ยังมีบทเพลงจำนวนหนึ่งซึ่งมีเนื้อหาสะท้อนภาพด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งสรุปได้เป็น 3 ด้านคือ 1. การปฏิรูปด้านการเมืองการปกครอง 2. คุณสมบัติของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งทางการเมือง 3. ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

การปฏิรูปด้านการเมืองการปกครอง การปฏิรูปด้านการเมืองการปกครองเพื่อพัฒนาระบบประชาธิปไตยเริ่มเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้นนับตั้งแต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ. 2540 สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวมุ่งเน้นที่จะเพิ่มพูนทัศนคติความสามารถมาดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะด้านบริหารและนิติบัญญัติ ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ให้ประชาชนถูกกลืนโดยสิทธิเสรีภาพ พร้อมกันนี้ก็เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น หรือที่เรียกว่า “การเมืองภาคประชาชน” ในส่วนของการยกร่างรัฐธรรมนูญโดยสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญนั้น ที่ปรากฏชัดเจนที่สุดคือในหมวดที่ว่าด้วยการที่บุคคลจะเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้มีการกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา จำนวน 200 คน ในขณะที่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบเขตเดียวคนเดียวอีก 400 คน รวมกับระบบบัญชีรายชื่ออีก 100 คน ส่วนนายกรัฐมนตรีนั้นมิที่มาจากพรรคใดพรรคหนึ่งที่จะต้องเป็นไปในลักษณะเปิดเผย ซึ่งผลที่ได้จากการปฏิรูปด้านการเมืองการปกครองข้างต้นทำให้พรรคที่เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลไม่จำเป็นจะต้องเป็นพรรคเสียงข้างมากเสมอไป ส่วนผู้ที่ทำหน้าที่ดูแล

จัดการเลือกตั้งให้เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม คือ คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือ ก.ก.ต. เรื่องของการปฏิรูปด้านการเมืองการปกครองบางเรื่องมีปรากฏอยู่ในเพลง “เขตเดียวเบอร์เดียว” ขับร้องโดย เอกพจน์ วงศ์นาค ที่ว่า

เขตเดียวเบอร์เดียว ไม่ต้องคิด
แบบปาดัลิสต์ เลือกพี่น้องน้อง
 แม่เฒ่ากลมจะขึ้นชมสมปอง
 รับรองว่าน้องต้องถูกใจ

คุณสมบัติของผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้กำหนดวุฒิการศึกษาของผู้ที่ดำรงตำแหน่งการเมือง โดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องสำเร็จการศึกษาขั้นต้นระดับปริญญาตรี ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้นคุณสมบัติสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งของผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยคุณงามความดี มีความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้ยึดถือปฏิบัติ โดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริตซึ่งถือเป็นคุณธรรมสำคัญของนักการเมืองทั้งหลาย เช่น นายชวน หลีกภัย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายสมัยของจังหวัดตรัง สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ก็นับว่าเป็นผู้หนึ่งซึ่งได้รับการยกย่องว่ามีความซื่อสัตย์สุจริต ดังเพลง “รักหนุ่มเมืองตรัง” ขับร้องโดย อาภาพร นครสวรรค์ ที่ว่า

รักหนุ่มเมืองตรัง
 ฉันไม่ได้หวังเป็นเมียนายก
 พี่ไม่ซื่อ เพราะหัวใจพี่งามดังทอง

ปัญหาการทุจริตและประพฤติดมิชอบในวงราชการ เป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะการบริหารราชการแผ่นดินที่ยังคงเป็นระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นช่องทางให้ข้าราชการบางคนเบียดบังเอาผลประโยชน์ส่วนรวมมาเป็นของตน เช่น โครงการสำคัญ ๆ ของรัฐบาลที่มีงบประมาณดำเนินการสูง มักมีปัญหาการทุจริตอยู่เสมอ ๆ เพลง “กินแหลก” ขับร้องโดย บุญโทน คนหนุ่ม ก็ได้กล่าวถึงปัญหาดังกล่าวในทำนองประชดประชันว่า

แปลกจริง ละแปลกจริงแปลกใจ
 ทำไมทำไม คนไทยช่างแปลก

กินเรือบรรทุกเครื่องบิน
รถไฟใต้ดิน ตะขึงกินกันแหลก
 กินแหลก แปลกจริงนะเออ
กินคอมพิวเตอร์ เอ้อเฮอเรื่องแปลก
กระจกเหล็ก แข็งเป็กินแหลก
ไม่ยกกะแตก ดำใส่ดำพุง
 กินเข้าไปได้ยังไง

ภาพสะท้อนสังคมเมืองด้านเศรษฐกิจ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2533 เป็นต้นมาวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลก เศรษฐกิจของไทยเริ่มชะลอตัวลงจนเข้าสู่ภาวะชบเซาในที่สุดโดยเฉพาะด้านอสังหาริมทรัพย์ ส่วนราคาสินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้น สวนทางกับรายได้ของประชาชนที่ลดต่ำลง ประจวบกับใน พ.ศ. 2538 เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่อันเป็นผลให้ราคาสินค้า ตลอดจนอัตราเงินเฟ้อยังมีแนวโน้มสูงขึ้นอีก

ในพ.ศ. 2540 หลังจากรัฐบาลของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ประกาศนโยบายลดตัวค่าเงินบาทได้ส่งผลให้เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ที่ชัดเจนที่สุดคือ องค์กรธุรกิจต่าง ๆ อันได้แก่บริษัทและห้างร้านจำนวนมากประสบภาวะขาดทุนจนถึงขั้นล้มละลาย แม้ว่ารัฐบาลจะพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การปรับลดอัตราดอกเบี้ย การส่งเสริมธุรกิจด้านอสังหาริมทรัพย์ รวมถึงการขอความช่วยเหลือด้านการเงินจากรัฐบาลญี่ปุ่น หรือการกู้ยืมเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือไอ.เอ็ม.เอฟ. ในขณะเดียวกันก็พยายามส่งเสริมนโยบายอื่น ๆ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจโดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว ทำให้ภาพรวมของเศรษฐกิจกระเตื้องขึ้นมาได้ในระดับหนึ่ง

ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจดังกล่าวได้ส่งผลกระทบร้ายแรงไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะในสังคมเมืองมีอัตราการว่างงานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อีกทั้งรายได้ของประชากรก็ลดต่ำลงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน การที่ต้องแบกรับภาระค่าครองชีพที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดภาระหนี้สินมากขึ้นตามไปด้วย ผลกระทบอันเกิดจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจจำแนกออกได้เป็นดังนี้

สินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้น การที่รัฐบาลกู้ยืมเงินจากกองทุนกู้ยืมระหว่างประเทศ หรือ ไอ.เอ็ม.เอฟ. เพื่อนำมาใช้ฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจภายในประเทศนั้น ทำให้ต้องปรับ

เพดานระบบการเสียดทาน เช่น การใช้ระบบภาษีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งเท่ากับเป็นการผลักภาระให้แก่ประชาชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังจะเห็นได้จากสินค้าอุปโภคบริโภคเกือบทุกประเภทมีราคาสูงขึ้น ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ดังได้กล่าวถึงไว้ในเพลง “เรื่องนี้พี่เกี่ยวแน่” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ที่ว่า

เงินบาทจะตก นายจะเป็นใคร
 พี่ไม่รวยนาย พี่ไม่เคยสับสน
 รถจะติดจากหมอชิดถึงเมืองชล
 พี่ยังพอทน ไม่สนสักเท่าไร
 แต่เรื่องเดียว ก็เรื่องเกี่ยวกับเธอ
 จะน้อยจะเยอะ พี่ก็ต้องเกี่ยวเข้าไป
 นื่องไปคูนั่ง นื่องไปคูเรื่องไหน
 ไปคูกับใคร ไม่ได้ ไม่ได้ ไม่ได้ ไม่ได้
ข้าวเปล่าเต้าหู้ ไก่หมูนั่งจะแพง
 พี่ไม่แทรกแซง พี่ไม่มีข้อแม้
 จะมือบจะหมู พี่ไม่รู้ไม่้องแง
 ไม่ไปอวแว พี่ยังพอทนไหว

สินค้าระบบเงินผ่อนได้รับความนิยมมากขึ้น การที่สินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้น ในขณะที่รายได้ยังคงเท่าเดิม มีหน้าจั่วบางคนยังต้องถูกปรับลดเงินเดือนลงอีกด้วย ยิ่งกว่านั้นหลายคนต้องประสบกับภาวะการว่างงาน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจ ย่อมจะต้องได้รับความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัส การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าก็คือ การเลือกซื้อสินค้าระบบเงินผ่อน ซึ่งได้กล่าวถึงไว้ในเพลง “ผ่อนเมีย” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ตอนหนึ่งว่า

ใช้หนี้เขาหมด ตามหมายกำหนดเสร็จจรดจะผ่อนเมีย
 สาวเล็กสาวใหญ่ แม่คุณหุ่นไซส์ ถูกใจตรงเพียะ
 นะรักจริงไม่ทิ้งราดเรีย
ผ่อนเจ้าเป็นเมีย คงไม่เสียมากมาย
ช่วงเงินบาทลอยตัว รักซัวร์ ๆ ไม่ให้เสียหาย

ควาน่แก่ ๆ พื้คงแยไม่ไหว

ควาน่อ่อน ๆ พื้คงผ่อนสบาย

อันที่จริงการเลือกซื้อสินค้าระบบเงินผ่อนเป็นที่นิยมมาก่อนยุควิกฤตเศรษฐกิจ แต่มาปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนในช่วงที่เรียกกันว่า “เศรษฐกิจยุคฟองสบู่แตก” สินค้าที่นิยมซื้อระบบเงินผ่อนมีทั้งบ้าน รถยนต์ รวมถึงเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน เช่น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น และอื่น ๆ แม้การซื้อสินค้าระบบเงินผ่อนจะทำให้ไม่ต้องจ่ายเงินคราวละมาก ๆ โดยทยอยจ่ายเป็นงวด ๆ ซึ่งทำให้ยังมีเงินเหลือไว้ใช้ในเรื่องอื่น ๆ แต่ถ้าไม่มีงานทำไม่ว่าจะมาจากสาเหตุใดก็อยู่ในภาวะเสี่ยงที่สินค้าที่ตนผ่อนมาจะถูกยึดคืนเนื่องจากไม่มีเงินชำระค่างวด บางรายก็ต้องพึ่งบริการโรงรับจำนำ ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “เศรษฐกิจहारสอง” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ที่ว่า

งานก็ต้องถูกด น้ำตาท่วมรดที่ผ่อนมาหลายปี

มองปึกอัพถูกยึด รถเครื่องถูกยึด บ้ายบายเพื่อนซี้

วันหลังถ้ามีเวลา จะซื้อเอ็งมา กลับมาอีกที

สร้อยทองกับนาฬิกา ต้องไปฝากเอา เพราะเศรษฐกิจไม่ดี

ปัญหาการถูกเลิกจ้างและปัญหาการว่างงาน ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจส่งผลให้เจ้าของธุรกิจ บริษัท ห้างร้านต่าง ๆ ต้องหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิต ไม่ว่าจะเป็นการปรับลดอัตราค่าจ้างและสวัสดิการต่าง ๆ ลง หรือไม่ก็ใช้วิธีลดจำนวนชั่วโมงทำงานลงเพื่อจะได้จ่ายค่าจ้างน้อยลง และหากถึงที่สุดแล้วยังไม่สามารถคลี่คลายปัญหาดังกล่าวได้ก็จำเป็นต้องใช้วิธีปลดคนงานออก โดยอ้างถึงภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ดังมีการกล่าวถึงไว้ในบางส่วนของเพลง “เศรษฐกิจहारสอง” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี อีกเช่นกันที่ว่า

ไม่ได้อยากออกเลย นื่องเอย นื่องเอย เขาเชิญให้ออก

เจ้านายเขาบอก เขาบอกว่าเศรษฐกิจไม่ดี

โอ้ย โอ้ย โอ้ย โอ้ย โอ้ย โอ้ย (ซ้ำ)

เพลง “น้ำตาคนจน” ขับร้องโดย สมมาส ราชสีมา ก็สะท้อนปัญหาของการว่างงาน อันเนื่องมาจากการล้มละลายของภาคธุรกิจต่าง ๆ ไว้เช่นกันที่ว่า

ศกงานต้องนั่งหน้าเศร้า ๆ รักเราคงต้องสลาย
เงินบาทอ่อนตัว วุ่นวายไปทั่วทั่วไป
โรงงานขาดทุน ไม่มีเงินเหลือเจือจุน ฐูเงินแบงค์ก็ไม่ได้
ลุ่มจม สุดท้ายต้องล้มละลาย
พี่เลยโดนไล่ เจ้านายเขาปล่อยลอยแพ

มาตรการในด้านการประหยัด การบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจ ย่อมเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐบาล นอกจากการกระตุ้นเศรษฐกิจในลักษณะต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ความพยายามที่จะส่งเสริมให้ประชาชนลดสินค้าประเภทฟุ่มเฟือยลง โดยเฉพาะสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ ในขณะเดียวกันก็ให้หันมาบริโภคสินค้าที่ผลิตขึ้นภายในประเทศให้มากขึ้น นอกจากนี้ยังรณรงค์ให้ใช้จ่ายอย่างประหยัด ซึ่งถือว่าเป็นการช่วยชาติได้อีกทางหนึ่ง ดังได้กล่าวถึงไว้ในเพลง “ถึงยุคประหยัด” ขับร้องโดย เพลิน พรหมแดน ที่ว่า

มองเห็นเราเป็นเป่าตลาด
 เขาเข้ามากวาด เอาเงินบาทไปทุกปี
ซื้อทำไมกันจ้ะ ลองมาหาทาง เซฟสตังค์ดูบ้างซี
ใช้จ่ายแต่ในเรื่องจำเป็น กินหุงกินเล่น หยุดกันเสียที
มาร่วมมือถือว่าเพื่อชาติ
 เพราะค่าเงินบาท เราลดลงทุกที

เพลง “ถามไอ.เอ็ม.เอฟ.” ที่ขับร้องโดย บุญโทน คนหนุ่ม ก็สนับสนุนและขานรับนโยบายดังกล่าวของรัฐบาล โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องการใช้ของไทย กินของไทย และเที่ยวเมืองไทย ที่ว่า

กินของไทย ใช้ของไทย
และเที่ยวเมืองไทย มาร่วมใจกันเซฟ
 กระเป๋าเงินงัดต้อง
 ที่เข้าแขนคล้อง ละน้องเจ้าจิ้งเก็บ
ประหยัดเถิดนะทราวมวย
 ประหยัดทำไม ไปถามไอ.เอ็ม.เอฟ.

ด้านพลังงานเชื้อเพลิง โดยเฉพาะการใช้น้ำมันซึ่งถือเป็นปัจจัยและตัวขับเคลื่อนความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจก็มีการรณรงค์อย่างแพร่หลายและต่อเนื่องด้วยเช่นกัน ดังที่สะท้อนอยู่ในเพลง “น้ำมันแพง” ผลงานการประพันธ์ของจำนงค์ เป็นสุข หรือสรวง สันติ ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ตอนที่ว่า

ไม่มีไฟฟ้า อย่าไปฝันถึงมันเลย
เรามาจุดตะเกียง ไม่ต้องเสียดังทรมาน
 แต่ไอ้ออกเอย น้ำมันดันมาแพง
น้ำมันขาดแคลน คุยกับแฟนก็ต้องดับไฟ
 ถึงตอนดับไฟ ขวัญใจไม่ต้องระแวง
 ถ้าพี่ก้าวล่วงล่วงเกิน เชิญให้น้องทุบแข่ง
 ความรักรุนแรง น้ำมันแพง เลveldับไฟคุยกัน

มาตรการการประหยัดในทุกรูปแบบได้ถูกนำมารณรงค์เพื่อช่วยคลี่คลายภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ โดยเฉพาะโครงการพลังงานหารสอง ซึ่งก็สามารถปลูกจิตสำนึกของผู้คนได้พอสมควร แม้แต่คำนิยมในเรื่องการแต่งงานที่มักจะมีขึ้นตอนและพิธีการใหญ่โตก็ยังคงลดลงตามภาวะเศรษฐกิจ ดังได้กล่าวถึงไว้ในเพลง “แต่งงานหารสอง” ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา ที่ว่า

เศรษฐกิจ เป็นพิษจนตกสะเก็ด
แหวนเพชร ไม่มีหมั้นน้อง
แหวนพลอยสวมก่อนเนื้อทอง อย่ามองว่าพี่ผิดคำ
แต่งแบบใหม่ เมืองไทย เมืองไทยยุคฟองสบู่
โก้หรูไม่ดังามขำ
 เปรียบเหมือนเอาฟริกไปทิ้งละลายในคลอง
สร้างเรือนหอเป็นล้าน นงคราญไม่ไหวหรือน้อง
ที่นี่ไม่มีเงินทอง ขอจองบ้านน้องดีกว่า
เศรษฐกิจเป็นพิษจนพูดไม่ออก
เมืองนอกอย่าไปเลยหนา
ข้าวของก็ขึ้นราคา เรามาวิวาห์หารสอง

ภาพสะท้อนสังคมเมืองด้านการศึกษา การจัดการศึกษาของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะได้ปฏิรูปและปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาของชาติมาโดยตลอด แต่ก็ยังไม่อาจทำได้เต็มที่นัก สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากปัญหาความยากจนและภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ รัฐบาลในอดีตก็ไม่ค่อยจะให้ความสำคัญแก่เรื่องการศึกษาเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากเมื่อมีการสรรหาผู้มาดำรงตำแหน่งผู้บริหารด้านการศึกษาของชาติ มักจะไม่ค่อยมีผู้สนใจมากนัก เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับงานบริหารด้านอื่น ๆ อย่างไรก็ดีตามในช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ก็ยังปรากฏให้เห็นถึงความพยายามที่จะปฏิรูปด้านการศึกษายูบ้าง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการเรียนการสอนในทุกระดับ การขยายโอกาสทางการศึกษา การเปลี่ยนระบบการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ที่สำคัญก็คือ การยกระดับหรือวิทยฐานะของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับที่ใกล้เคียงกัน เช่น การออกพระราชบัญญัติเลื่อนวิทยฐานะของวิทยาลัยครูหรือสถาบันราชภัฏขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ ใน พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสในการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้มากขึ้น

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาพัฒนาการทางด้านการศึกษาดังแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2537 เป็นต้นมาจะพบว่ามีความโน้มที่ดีขึ้น ที่สำคัญก็คือเรื่องของการขยายโอกาสทางการศึกษาและแนวคิดด้านการศึกษาของคนในปัจจุบันที่ไม่ได้ยึดติดอยู่กับสถาบันที่มีชื่อเสียงเช่นในอดีต โดยมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นว่าการที่จะเรียนที่ใดคงไม่ใช่สาระสำคัญ ทุกคนมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จได้เท่าเทียมกันถ้ามีความมุ่งมั่นและพยายาม ดังที่ได้กล่าวถึงแนวคิดในเพลง “หนุ่มราชภัฏ” ผลงานการประพันธ์ของ ชลธิ์ ธารทอง ขับร้องโดย ดำรง วงศ์ทอง ที่ว่า

เรียนราชภัฏเพราะเอ็นทรานซ์ไม่ติด

ก็มีสิทธิ์สร้างเสริมเติมฝัน

วาสนาเขาว่าห้ามแข่งกัน

คนเรานั้นเหมือนกันกับละคร

นอกจากไม่ยึดติดกับสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงแล้ว มหาวิทยาลัยเปิดของรัฐบาล เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และมหาวิทยาลัยรามคำแหงก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่าในแต่ละปีมีผู้มาสมัครและศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยดังกล่าวเป็นจำนวนมาก เพลง “วอนพ่อขุน” ขับร้องโดย โอภาส ทศพร ได้กล่าวถึงการเข้ามาศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงไว้ว่า

เธอมาเรียนรามคำแหง

หลายปีแล้วไม่เห็นกลับมา

ไม่รู้เป็นไง ตั้งแต่ไปไม่เคยส่งข่าว

ลืมคนบ้านเรา พี่ชายที่เฝ้าคอยหา

ในขณะเดียวกันระบบการศึกษาอื่น ๆ ก็เริ่มที่จะเปิดกว้างมากขึ้น การศึกษานอกระบบหรือที่เรียกว่า ก.ศ.น. ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ดังได้กล่าวถึงไว้ในเพลง “พบรักที่ ก.ศ.น.” ขับร้องโดย ชาย วรรณูญ ว่า

เราตั้งความหวัง หลังจากจบ ก.ศ.น.

ความรู้ดีพอ เรียนต่อก็ยังมีหวัง

เราเป็นเพื่อนเรียน เพื่อนใจเป็นเพื่อนร่วมทาง

ถ้าเป็นดังหวัง จะเรียนถึงปริญญา

สัญญาอีกทีที่ ก.ศ.น.

อย่าให้รักเราติด ร. เหมือนคราวเรียน ม. เลยหนา

จะไปเรียนรู้ใจ คู่ไปกับเรียนวิชา

ฉลองรับปริญญา ด้วยงานวิวาห์ของเรา

ภาพสะท้อนสังคมเมืองด้านศาสนา จากสภาพเศรษฐกิจที่บีบรัดทำให้คนในสังคมจำเป็นต้องต่อสู้แข่งขันกันมากขึ้น ทำให้ละเลยคุณธรรมและจริยธรรมบางอย่าง เช่น ความเมตตา ซึ่งอยู่ในหมวดธรรมทางพุทธศาสนาที่ชื่อว่า พรหมวิหารสี่ ความเมตตานี้ช่วยให้คนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กัน ในขณะเดียวกันจะก่อให้เกิดความสุขที่ยั่งยืนแก่สังคมส่วนรวมอีกด้วย

ที่น่าวิตกคือ การขาดความเชื่อมั่นศรัทธาต่อศาสนา อันมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการประพฤติปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมของผู้ที่มีบทบาทสำคัญหรือเป็นผู้นำทางศาสนา จนก่อให้เกิดวิกฤตศรัทธา โดยเฉพาะพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพุทธศาสนา ดังสะท้อนอยู่ในเพลง “คำสั่งสังคม” ขับร้องโดย หลิว วรรณูญ ที่ว่า

ท่านผู้มีเกียรติขอบดินขอบใจ

ขอบเอาหัวชุก อยู่ในหัวโขน

ปากว่าถือศีลใจคั่นเป็นโจร
ทำทีอ่อนโยน เหมือนโสดนั้หม่สื

ภาพสะท้อนสังคมเมืองด้านครอบครัว การเปลี่ยนแปลงของสังคมด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากมายต่อครอบครัว ซึ่งในอดีตถือว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของผู้คนมากที่สุด แต่ด้วยภาวะเศรษฐกิจที่บีบรัด คนในสังคมเมืองมักจะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่หรือจะเกือบทั้งหมดไปกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ หน้าที่ในการหารายได้จึงไม่ได้ตกอยู่กับหัวหน้าครอบครัวแต่เพียงฝ่ายเดียว สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวก็ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะผู้ที่เป็นภรรยาหรือแม่บ้าน ดังกล่าวถึงไว้ในเพลง “เสียน้ำตาที่คาเฟ่” ขับร้องโดย ศรีเพชร ศรีสุพรรณ ที่ว่า

เรารักกันอยู่ด้วยกันสองคน
เพราะความจน ต่างดิ้นรนหางาน
เธอได้งานเด่นเป็นนักร้องอยู่ห้องอาหาร
ส่วนฉันได้งาน งานก่อสร้างเป็นกรรมกร

ผลกระทบสำคัญที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม ได้พัฒนาไปสู่สังคมที่นิยมวัตถุ ซึ่งนอกจากจะทำให้ผู้คนต้องแก่งแย่งแข่งขันกันในทุกด้านแล้ว ยังทำให้พฤติกรรมตลอดจนการใช้ชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นไปในทางที่ไม่เหมาะสม ซึ่งอาจจะนำไปสู่การล่มสลายของครอบครัว เช่น หัวหน้าครอบครัวหมกมุ่นกับอบายมุขต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสุรา นารี และการพนันต่าง ๆ ดังมีกล่าวถึงไว้ในเพลง “พี่เมาเหล้าไม่ปอลอม” ขับร้องโดย พร อภินันท์ ที่ว่า

เหล้าปอลอม พี่คงไม่เมา
น้องจงโทษเหล้า เสียเถิดยาหยี
เหล้าจริง พี่เลยต้องเมา
ไปว่าขวดเหล้าให้หน่อยคนดี
ยามเมาให้เจ้าเข้าใจ
เมาเปลี่ยนนิสัย เป็นได้ทุกที
เดิมเดิมนิสัยไม่ชั่ว
พอเมาตามัว วุ่นวายทันที

อันธพาลเจ้าชู้ก็เป็น
ค่าเกิดเนื้อเย็น ค่าเหล่าไปซี

พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอีกลักษณะหนึ่งก็คือ เรื่องความเจ้าชู้ ซึ่งส่วนใหญ่ฝ่ายชายมักมี
 ข้ออ้างต่าง ๆ เข้าข้างตนเองเสมอ ๆ หรือบางครั้งก็สร้างเงื่อนไขต่อรองอย่างไรเหตุผล
 และไม่ละอายแก่ใจ ซึ่งแฝงไว้ด้วยการกดขี่ทางเพศ ดังเพลง “อันธพาลไปขอเมีย” ขับร้องโดย
 ยอดรัก สลักใจ ตอนที่ว่า

เมียจำช่วยเชียว ขอเมียให้ด้วย
เลือกคู่คนที่สวย ๆ คัดเกณฑ์ที่เป็นแก่นสาร
ถ้าเมียเชื่อฟัง เช่นดังที่ผัวต้องการ
ทั้งปีไม่หนีไกลบ้าน คืนวันสำราญรื่นรมย์

การหมกมุ่นในอบายมุขเช่นการพนันก็ถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและไม่สมควรที่จะ
 ลอกเลียนแบบเช่นกัน เนื่องจากการพนันเป็นหนทางไปสู่หายนะ ครอบครัวจะพบกับความสูญเสีย
 ได้ในที่สุด ดังมีกล่าวถึงไว้ในเพลง “ขอไกลคนหลง” ขับร้องโดย พรพรรณ วนา ที่ว่า

เธอเหมือนโจรปล้นชีวิตฉัน
คิดการพนัน เธอผลาญทรัพย์สิ้น
ฉันจนหมดสิ้นทุกอย่าง
เธอเหมือนดังผู้ร้ายน้อย
ตอนนี้คงหาเล่ห์กล
ปล้นหญิงอีกคน รายต่อจากฉัน

ในขณะที่ผู้ชายมักจะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้หญิงซึ่งปกติควรมี
 ภิรมยารยาทเรียบร้อย รักนวลสงวนตัวตามแบบอย่างของวัฒนธรรมไทย แต่ในปัจจุบันพบว่า
 ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยกลับมีพฤติกรรมในทางตรงกันข้ามมากขึ้น เช่น ชื่นชมเพศตรงข้ามในลักษณะ
 ชู้สาวอย่างเปิดเผย ยิ่งกว่านั้นบางครั้งเวลาที่จะคบหาดูใจกันแทนที่ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายเริ่มต้น แต่
 กลับกลายเป็นว่าปัจจุบันนี้ฝ่ายหญิงกลับมีบทบาทมาก ดังได้ปรากฏในเพลงต่าง ๆ มากมาย เช่น เพลง

“พกเมียมาด้วยเหรอ” ที่ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ เพลง “มีเมียแล้วไม่เอา” ขับร้องโดย ดาว มยุรี และเพลง “โคตรหล่อ” ที่ขับร้องโดย อาภาพร นครสวรรค์ ซึ่งมีเพลงท่อนหนึ่งว่า

หล่อ ล้อ หล่อ มีแฟนแล้วก็ไม่เป็นไร
 โสดขึ้นมาเสียดาย จะปล่อยไปทำไมกัน
 พันธุ์หล่อคะพันธุ์หล่อ ขอนะขอเป็นแฟนฉัน
 อยากได้ไว้เป็นเพื่อนกัน ออกลูกออกหลานละหล่อตรึม

นอกจากนี้พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของผู้หญิงทำให้เกิดความเสียหายต่อวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยและสะท้อนถึงความอ่อนแอของสถาบันครอบครัวที่ขาดการปลูกฝังในเรื่องของการรักนวลสงวนตัว ดังจะเห็นได้ตามสถานที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น ศูนย์การค้า สวนสาธารณะ โรงภาพยนตร์ สถาบันการศึกษา หรือแม้แต่ในรถบริการสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็น รถเมล์ รถแท็กซี่ และรถยนต์ส่วนตัว จะพบว่ามีเยาวชนส่วนหนึ่งนิยมใช้เป็นสถานที่ที่แสดงความรักต่อกันอย่างเปิดเผยโดยที่ไม่มีความละอาย พฤติกรรมดังกล่าวมีปรากฏอยู่ในเพลง “ร้องให้ที่ไฟแดง” ขับร้องโดย สายัณห์ นิรันดร ว่า

เจ้าอิงแอบเขาโดยไม่อายใคร
รถเก๋งติดฟิล์มบางใส นั่งมองหัวใจเจียนพัง
 เห็นภาพบาดตา เขาเอามือชกชนน้องนาง
สัญญาไฟเขียวเปิดทาง เขายังหยอกน้องเพลินไป
ไม่อายสายตาของใครหลายคน
แสดงหนังกลางถนน หน้ามึนน้องช่างทำได้
 เก่งงานพาน้องลอยล่องไปจอดหน้าใด
 พี่บิตรรถชิงตามไป เห็นแต่ไฟท้ายกลางเลือน

จากการที่เยาวชนหรือวัยรุ่นยังไม่มีวุฒิภาวะพอที่จะแยกแยะว่าพฤติกรรมใดเหมาะสมหรือไม่เป็นเรื่องที่น่าวิตกมาก โดยเฉพาะพฤติกรรมการเล่นแบบที่อาจจะนำไปสู่การถูกคุกคามและล่วงละเมิดทางเพศได้ เช่น การที่เห็นคนอื่นแสดงความรักต่อกันแล้วอยากจะกระทำบ้าง ดังสะท้อนอยู่ในเพลง “สอนหนูหน่อย” ขับร้องโดย สายใจ วลี ตอนที่ว่า

เห็นคนรักกัน เขานัวเนียกันมันน่าอิจฉา

จูงไม้จูงมือแล้วก็สบตา

หนูเองก็ว่านุใจ

สอนหนูหน่อย หนูไม่เป็น ไม่เป็น

ไม่คิดดีเด่น เอาแค่พอไปไหน

เอาแค่พอ เลือคมั่นคิดหัวใจ

ให้โลกทั้งใบ กลายเป็นสับสน

ส่วนเพลง “สาวสิบหก” ขับร้องโดย แมงปอ ชลธิชา ก็ได้กล่าวถึงทัศนคติของเด็กผู้หญิงปัจจุบันที่มักจะสนใจเพศตรงข้ามก่อนวัยอันควร ซึ่งเป็นเรื่องที่พ่อแม่ผู้ปกครองมีอาจมองข้ามได้เช่นกัน ดังตอนหนึ่งของเพลงที่ว่า

หย่านมแม่มาได้สิบห้าขวบ

ตอนนี้เป็นสาวนอนเดี่ยว

คนไหนใครหนามจะมาเหลียว ให้กลายเป็นเดี่ยวดาย

ฉันเคยเฝ้าคิด หงุดหงิดคิดจะติดป้าย

เปิดรับสมัครชาย ที่ร่างกายมีไฟแรงสูง

สรุปได้ว่าการที่ครอบครัวในสังคมเมืองมีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ภาพสะท้อนสังคมเมืองด้านนันทนาการ สังคมที่เปลี่ยนแปลงประกอบด้วยภาวะวิกฤตเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ตลอดจนความเป็นอยู่ของผู้คนอย่างมาก โดยเฉพาะความเครียดซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิต จนนำไปสู่สุขภาพกายที่อ่อนแอ อันเป็นบ่อเกิดของโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ โดยเฉพาะภาวะซึมเศร้าซึ่งเป็นอาการทางจิตอย่างหนึ่งที่นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น วิธีการหนึ่งซึ่งจะช่วยลดภาวะความเครียดก็คือนันทนาการหรือการพักผ่อนหย่อนใจ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสังคมเมืองเป็นศูนย์รวมความเจริญต่าง ๆ ไม่เว้นแม้แต่เรื่องนันทนาการหรือการพักผ่อนหย่อนใจ ยิ่งในระบบทุนนิยมด้วยแล้ว คนในสังคมเมืองก็ยังมีโอกาส

เลือกวิธีการพักผ่อนหย่อนใจได้มากขึ้นตามความสนใจ ซึ่งอาจจะจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การพักผ่อนหย่อนใจภายในบ้าน และการพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้าน

การพักผ่อนหย่อนใจภายในบ้าน ปัจจุบันการพักผ่อนหย่อนใจของคนในสังคมเมืองมีมากมาย แต่วิธีที่ง่าย สะดวก และประหยัดที่สุดก็คือ การชมรายการต่าง ๆ ทางโทรทัศน์เป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวาง เนื่องจากแทบทุกครัวเรือนมักจะมีโทรทัศน์อย่างน้อย 1 เครื่อง นอกจากนี้เพื่อให้การชมโทรทัศน์มีความบันเทิงและสมบูรณ์แบบมากขึ้น ก็อาจจะนำวิดีโอหรือวีดีโอเข้ามาให้ความบันเทิงด้วย ดังได้กล่าวถึงไว้ในเพลง “คนคิดทีวี” ขับร้องโดยสสส รุ่งโพธิ์ทอง ที่ว่า

ผมมันคิดทีวี ไปไหนต้องเอาทีวีไปด้วย
ผมมันคิดข่าวคิดมวย คิดดาราสวย ๆ ที่หน้าจอทีวี
ผมคิดละครหนังไทย นางเอกใหม่ ๆ เล่นสะใจดี
 พระเอกเล่นไม่ถึงบท ผมเองอยากโคดเข้าไปในทีวี
 ชอบดูสาว ๆ ร้องเพลง เธอนั้นเด่นเก่ง แต่งตัวเซ็กซี่
คุณสถานีปิด เหมือนคนโรคจิตคนคิดทีวี
ข่าวปิดแล้วหงุดหงิดโมโห เปิดวิดีโอคุณแทนทีวี

นอกจากโทรทัศน์แล้ว วิทยุก็ถือเป็นอีกหนึ่งทางเลือกของผู้ที่ต้องการพักผ่อนหย่อนใจ วิทยุนี้มีข้อได้เปรียบตรงที่มีขนาดเล็กและสามารถนำติดตัวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ได้ ปัจจุบันวงการวิทยุมีพัฒนาการที่ก้าวหน้ามากขึ้น ดังจะเห็นได้จากมีสถานีหรือคลื่นวิทยุหลากหลาย ในขณะเดียวกันนักจัดรายการหรือที่เรียกว่าดีเจก็มีวิธีการนำเสนอที่ทันสมัยมากขึ้น เช่น การพูดที่มักจะมีคำศัพท์และสำเนียงภาษาอังกฤษผสมอยู่ด้วยเสมอ ๆ ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟังโดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่น ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “คลื่นลูกใหม่” ขับร้องโดย เอ้ พงนา ที่ว่า

นักจัดรายการ เสียงไม่มันเหมือนดีเจเข้ม
 เบื่อฟังโฆษก เอ.เอ็ม. เปลี่ยนใจไปแล้วแก้วตา...
คลื่นเรดิโอฮอตเวฟ ฮอตโหวด
 ฟังแล้วง่วงไปหมด สำเนียงพูดฟิดโฟว์โฟว์
 คำป้าคำลุง วัยรุ่นเมืองกรุงเขาไม่ชอบใช้
พูดจาภาษาใหม่ ภาษาไทยสมัยพัฒนา

ในยุคที่เรียกกันว่าเป็นยุคการสื่อสารไร้พรมแดนเช่นปัจจุบันนี้ วิธีการพักผ่อนหย่อนใจของคนในสังคมเมืองก็มีพัฒนาการอย่างไร้ขีดจำกัดเช่นกัน โดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบค้นข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ ได้ถูกนำมาใช้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้น นอกจากคอมพิวเตอร์แล้วดาวเทียมก็ถือได้ว่าเป็นเทคโนโลยีที่มีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้ข่าวสารตลอดจนสาระบันทั้งจากทั่วโลก เช่น การถ่ายทอดกีฬาต่าง ๆ ผ่านสัญญาณดาวเทียม ดังได้มีกล่าวถึงไว้ในเพลง “ใต้ฟ้าเดียวกัน” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร ที่ว่า

ดูหนังฟังเพลง กีฬาข่าวสารทั่วโลก
นั่งมวนเขาสกอยู่ต่ออเมริกา
ส่งผ่านดาวเทียม ให้คนไทยเห็นเต็มตา
 ย่อโลกเข้ามา เหมือนมีคาถาอาคม
ทั่วโลกคุยกันสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต
หนังดังข่าวเด็ด ขอแค่กดให้ดูให้ชม
 จะมีอะไรที่ไหนในโลกกลม ๆ
นี่คือสังคมสื่อสาร ไร้พรมแดน

การพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้าน การพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้านเป็นกิจกรรมที่คนในสังคมเมืองนิยมกันมาก บริเวณศูนย์การค้าหรือห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ พบว่ามีวัยรุ่นหนุ่มสาวเป็นจำนวนมากใช้เป็นสถานที่นัดหมายเพื่อพบปะหรือรับประทานอาหารร่วมกัน นอกจากนี้ในห้างสรรพสินค้า หรือศูนย์การค้าใหญ่ ๆ มักจะมีโรงภาพยนตร์ ร้านเกมคอมพิวเตอร์ ซึ่งทำให้คนมีทางเลือกกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้น ส่วนศูนย์การค้าหรือห้างสรรพสินค้าที่มีชื่อเสียงและถือเป็นศูนย์รวมวัยรุ่น โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ ก็คือ สยามสแควร์ ดังมีการกล่าวถึงคำว่า “สยามสแควร์” ไว้ในเพลง “หัวใจออนแอร์” ขับร้องโดย แอน มิตรชัย ที่ว่า

ใจไร้รอย เพียงปลายก้อยไร้แผล
 ไร้แผลรอยมลทินไม่มี
 ดังสำลีขาวแท้ขาวแท้
 จัดห้องหัวใจเลี้ยง งามเท่า ๆ สยามสแควร์

การพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้านในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งได้รับความนิยมไม่แพ้การเที่ยวห้างสรรพสินค้าหรือศูนย์การค้า ก็คือ การท่องเที่ยวตามสถานบันเทิงต่าง ๆ ในยามค่ำคืน อาทิ ผับ เชน บาร์ คาเฟ่ รวมถึงสถานเริงรมย์อื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณถนนเพชรบุรีตัดใหม่ และถนนพระราม 9 โดยเฉพาะย่านที่เรียกว่า อาร์.ซี.เอ. ซึ่งมีการกล่าวถึงไว้ในเพลง “เสียน้ำตาที่อาร์ซีเอ” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย เอกพล มนต์ตระการ ตอนหนึ่งว่า

ทนสู้สุดส่ำห์ เสาะหาน้องมาจนเจอ
หน้าเชคยื่นรอ พบเธอใจเหม่อเมื่อเจอเต็มตา
 เอลอยสายเดี่ยว เธอเดินเกี่ยวเอวชายเข้าบาร์
อายถามบ่ฆ่าเลื่องตา เชคหน้าเข้าอาร์ซีเอ
 เสน่ห์แสงไฟ เปลี่ยนใจคนดี
 หลงมนต์ถนนเพชรบุรี สัญญาฮักอายหักเห
โดนน้องเมินหน้า อายเสียน้ำตาที่อาร์ซีเอ

จากบทเพลงลูกทุ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ทำให้เราเห็นภาพสะท้อนสังคมเมืองได้อย่างชัดเจนพอสมควร โดยเฉพาะการพัฒนาไปสู่สังคมที่นิยมวัตถุอย่างเต็มรูปแบบในอนาคต ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ภาพสะท้อนสังคมเมืองด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และการอบรมสั่งสอนของบรรพบุรุษเพื่อใช้เป็นแบบแผนหรือแนวปฏิบัติสำหรับการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ กับวัฒนธรรมทางจิตใจ วัฒนธรรมทางวัตถุจะครอบคลุมถึงปัจจัย 4 ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต ซึ่งประกอบด้วยที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อาชีพ การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร และการแต่งกาย ส่วนวัฒนธรรมทางจิตใจก็จะครอบคลุมความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ภาษา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมทางจิตใจล้วนแต่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของคนในสังคมทั้งสิ้น

วัฒนธรรมทางวัตถุ ตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา สังคมเมืองได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมที่ทันสมัย ทั้งนี้เนื่องจากความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าทาง

เทคโนโลยี ซึ่งแน่นอนว่าย่อมส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนอย่างมากมาย ที่สำคัญก็คือการรับวัฒนธรรมจากตะวันตกเข้ามาทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนเปลี่ยนไป โดยเฉพาะด้านที่อยู่อาศัย อาชีพ การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร อาหาร และการแต่งกายของคนในสังคมเมือง ดังปรากฏอยู่ในเพลงลูกทุ่งช่วง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547

ที่อยู่อาศัย ในสังคมเมืองนั้นที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะเป็นอาคารสูงหลายชั้นหรือเป็นลักษณะห้องชุด ซึ่งมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป เช่น แพลต อพาร์ทเมนต์ แมนชั่น คอนโดมิเนียม เป็นต้น การที่ต้องสร้างที่อยู่อาศัยในลักษณะดังกล่าว ก็เนื่องมาจากที่ดินมีราคาแพง คนในสังคมเมืองที่มีรายได้น้อยจึงไม่สามารถสร้างหรือซื้อบ้านเดี่ยวเป็นของตนเอง แต่จะอาศัยในห้องชุดมากกว่า เช่น เพลง “รักที่ปวดร้าว” ที่ขับร้องโดย จิ่งหรีดขาว วงศ์เทวัญ ได้กล่าวถึง อพาร์ทเมนต์ไว้ในเพลงตอนหนึ่งว่า

ແ່ຟ້ງຂ່າວລືກໍ່ມື້ເຖົ້າເຢັນ
ທີ່ມາໄດ້ພົບເຫັນ ໃນອາພາກໄມ້ນັ້ນເດີຍວັດ
ສຸດເຈັບປວດຮ້າວ ຮາວຈະອາສາ
ເຫັນເຂົາເຂົ້າຫ້ອງເດີຍວັດ ທ່ານຫົວໃຈແທບວາຍ

เพลง “รองเท้าน้ำห้อง” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย สายัณห์ นิรันดร์ ก็ได้กล่าวถึง “ห้องเช่า” ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับผู้ที่มีรายได้น้อย เนื่องจากค่าเช่าต่อเดือนไม่สูงมากนัก เมื่อเทียบกับอพาร์ทเมนต์หรือคอนโดมิเนียม ดังเพลงตอนหนึ่งที่ว่า

ກອດກັນຊຸກກັນສໍາຮາຍເຕັມທີ່
ຫ້ອງເຮົາຫ້ອງນີ້ ພີ່ອອກເງິນຄ່າເຮົາເດືອນກ່ອນ
ພີ່ເປັນຄົນເຮົາແຕ່ເປັນຜູ້ມານອນ
ປິດປະຕູລຸກລອນ ເຂາຄົນອນທັບຮອຍພີ່ຂາຍ
ດ້ວງລາຫ້ອງເຮົາ ໄມ່ອຍາກເຂົ້າຂາງທາງສາວຣະກໍ
ຂ່າງແສບສັນຕໍ່ ແທ້ເຫນືອດວງແຕ່ແມ່ຄົນຫລາຍໃຈ

อาชีพ กล่าวได้ว่าสังคมเมืองเป็นศูนย์รวมของอาชีพต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพรับราชการ ทำงานบริษัทเอกชน ค้าขาย บริการ กรรมกร ผู้ใช้แรงงาน ตลอดจนอาชีพอิสระอื่น ๆ อีก

เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากคนมีระดับการศึกษาและความรู้ความชำนาญในแต่ละสาขาอาชีพแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามหากเปรียบเทียบกับสังคมชนบทสังคมเมืองแล้ว คนในสังคมเมืองสามารถที่จะเปลี่ยนอาชีพได้ง่ายและรวดเร็วกว่าในชนบท เพราะมีปัจจัยที่เอื้อให้มากกว่า เช่น แหล่งความรู้ ผู้ที่ส่งเสริมหรือสนับสนุน รวมถึงเงินทุนต่าง ๆ ข้อได้เปรียบอีกประการหนึ่งก็คือ คน ๆ หนึ่งสามารถประกอบอาชีพได้มากกว่าหนึ่งอาชีพ ซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ อาชีพในสังคมเมืองที่สะท้อนจากเพลงลูกทุ่งมีหลากหลายและน่าสนใจยิ่งดังนี้

อาชีพรับราชการ อาชีพนี้ยังคงได้รับความนิยมอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง เหตุผลหนึ่งก็อาจจะมาจากค่านิยมที่เชื่อกันว่าเป็นอาชีพที่มีความมั่นคงสูง แม้เงินเดือนอาจจะไม่มากนัก แต่ก็ชดเชยด้วยสวัสดิการต่าง ๆ ที่สำคัญหลายคนถือว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติ บางครั้งหน้าที่การงานอาจจะต้องเสี่ยงกับภัยอันตราย แต่หากเป็นการเสียสละเพื่อสังคมประเทศชาติก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ควรภาคภูมิใจ เช่น อาชีพตำรวจ (ในที่นี้ก็คือ ตำรวจ 191) ดังเพลง “สายตรวจปวดใจ” ขับร้องโดย เกลิมพล มาลาคำ ตอนหนึ่งที่ว่า

191 คือ สายตรวจ รับแจ้งเหตุร้าย

ที่ท่านเรียกใช้ ตำรวจไทยรีบไปทันควัน

ปราบโจรผู้ร้าย เสียตายอยู่แทบทุกวัน

เพื่อหน้าที่การงาน ประชาสุขสันต์เรานั้นสุขใจ

อาชีพค้าขาย อาชีพค้าขายเป็นอาชีพที่ได้รับความนิยมสูง โดยเฉพาะการค้าขายขนาดเล็กที่ไม่ต้องใช้งเงินลงทุนมากนัก เช่น ขายอาหารตามสั่ง หรือขายส้มตำน้ำพริกน้ำมัน อาศัยสถานที่ค้าขายเป็นเพิงพักหรือร้านค้าเล็ก ๆ ดังปรากฏในเพลง “ส้มตำตราดาว” ขับร้องโดย น้ำฝน หยดเพชร ทิวา

นั่งขายส้มตำข้างปั๊มติตราดาว จากเจ้าจรดเย็น

ทุกวันไม่เว้นถูกจิบประจำ

ไฉนคำรักกรอกหูสนั่นวันยันค่ำ

จิบ ๆ ไปจะขายส้มตำ เอาเงินลูกเดียวไม่เกี่ยวกับใคร

บางคนใช้วิธีเงินรูดขายไปเรื่อย ๆ แทนที่จะปักหลักอยู่กับที่ โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ค่อยมีเงินทุนมากนัก ดังกล่าวไว้ในเพลง “รูดเงินถูกหอย” ขับร้องโดย ศิริพร อำไพพงษ์ ตอนที่ว่า

หนูตัดสินใจออกจากบ้านมา
 อยากเป็นดารา นึกว่าคงเด่น
 แต่ไม่มีใคร เขาจ้างให้เป็น
 แแต่ตัวหนูสู้ชีวิตลำเค็ญ
ต้องจับรูดเงิน แล้วตระเวนที่ริมทาง
 ข้าวเหนียวส้มตำและยำבקหอย
 มีลาบมีก้อยและมีชอยห่าง
 มีอ่อมไข่น้ำแล้วก็ยำสะบะบอง
 มีหมกหน่อไหม้ แล้วก็ไก่อบฟาง
 มียำเล็บมือนาง หรือคุณจะสั่งกินก้อยหอยปิ้ง

นอกจากนี้ก็มีอาชีพขายอาหารตามตลาดโต้รุ่ง ซึ่งจะเริ่มขายตั้งแต่หัวค่ำไปจนกระทั่งถึงรุ่งเช้าให้บริการตลอดทั้งคืน โดยมีอาหารต่าง ๆ มากมาย เช่น ข้าวต้ม ก๋วยเตี๋ยว และอาหารอีสานประเภทส้มตำน้ำคอก เป็นต้น ซึ่งลูกค้าส่วนใหญ่ก็คือ ผู้ที่ทำงานกลางคืนและนักท่องเที่ยวทั่วไป เพลง “สาวโต้รุ่ง” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ก็ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

กิจการบ่ใหญ่บ่โต มีโต๊ะสองสามตัวเก่า
ขายของกินอยู่บนทางเท้า
จากค่าน้ำเช่า เขาแห่กันมาชิม
ต้มยำและตำหมากหุ่ง ขายโต้รุ่งปรุงให้ทานจนอิ่ม
 ฝีมือรสแซ่บน่าชิม (ซ่า) ผสมรอยยิ้มเจ้าของร้านคนดี

อาชีพขายอาหารประเภทอาหารสด จำพวก กุ้ง หอย ปู ปลา และอาหารทะเลอื่น ๆ ก็ได้รับความนิยมไม่แพ้กัน ในปัจจุบันเพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค ทางราชการก็จะมีการตรวจสอบคุณภาพของอาหารสดว่าได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้หรือไม่ และสิ่งที่ผู้ค้าควรจะต้องคำนึงถึงให้มากที่สุดก็คือความซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค โดยเฉพาะราคาสินค้าหรืออาหารต่าง ๆ ซึ่งเพลง “สาวแพงลอย” ขับร้องโดย ดาว มยุรี ก็ได้กล่าวถึงว่า

ฉันเป็นแม่ค้าประจำตลาด
ทั้งหอยทั้งปลา ราคาไม่ผิด
กระทรวงพาณิชย์ เขาปิดประกาศ
เชิญเกิดลูกค้า ราคาไม่พลาด
ไม่ขาดกิโล หอยโตไม่แพง

อาชีพค้าขายอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งกำลังได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นคือ อาชีพขายของตามตลาดนัด บ้างก็ตั้งแผงขาย บ้างก็เปิดท้ายรถเพื่อขายสินค้าต่าง ๆ เช่น สินค้าประเภทมือสอง ส่วนสินค้าที่นิยมขายกันในตลาดนัดก็มักจะเป็นอาหารสำเร็จรูปหรือที่ปรุงแล้ว นอกจากนั้นก็เป็นเครื่องใช้ทั่วไป เช่น เสื้อผ้า และรองเท้า ดังเพลง “หนุ่มตลาดนัด” ขับร้องโดย ลูกแพร-ไหมไทย อุไรพร ที่ว่า

กางเกงนอกและกางเกงใน
ของหญิงชายหลายแบบมากล้น
เสื้อบูติกละสุดฮิตน่าสน
เสื้อมือสองก็ขนมาขาย
รองเท้าหนัง ยันรองเท้าแตะ
เชิญท่านแวะซื้อตามสบาย
ทั้งลดแลกแจกแถมมากมาย
แถมคนขายรูปหล่อ รูปหล่อ

รูปแบบหรือวิธีการขายและบริการต่าง ๆ เริ่มมีพัฒนาการมากขึ้นเป็นลำดับ เช่น การใช้รถตระเวนขายกับข้าวไปตามตรอกซอกซอยในหมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้บริโภคทางหนึ่ง เพลง “รถขายกับข้าว” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ก็มีกล่าวถึงว่า

รถขายกับข้าวมาแล้วคุณครับ
ของมากสุดนับ เชิญรับหาซื้อกันได้
อาหารสดหรือว่าแห้ง ไม่แพงเกินไป
รตมาใกล้ ๆ เชิญไว ๆ ทางนี้

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่ารูปแบบและวิธีการขายปัจจุบันมีพัฒนาการขึ้นมาก การขายสินค้าบางอย่างก็มีการสร้างแรงจูงใจในการขาย มีการสร้างเครือข่ายเพื่อขยายฐานของการขาย รวมทั้งวิธีการขายที่เรียกว่าการขายตรง ส่วนกลุ่มเป้าหมายหรือตลาดได้แก่ชนชั้นกลาง ซึ่งถือว่าพอที่จะมีกำลังซื้อได้ สินค้าก็มีหลากหลายทั้งเครื่องอุปโภคบริโภค รวมทั้งเครื่องสำอางของสุภาพสตรี เพลง “สาวมิสทิน” ขับร้องโดย ขวัญใจ ไมตรี ก็ได้กล่าวถึงอาชีพตัวแทนขายเครื่องสำอางไว้ว่า

เสียงกริ่งกริ่งกร่อง เหลือบตามองเห็นสาวมิสทิน
หัวใจคล้ายติดปีกบิน สาวมิสทิน ช่างสวยเป็นบ้า
หน้าตาใส ๆ ดู ๆ ไปช่างไร้มารยา
ใครเห็นใจเด่นประหม่า คาราค็นน่าจะอาย

อาชีพพนักงานขายสินค้าตามห้างสรรพสินค้า อาชีพนี้เป็นอาชีพที่น่าสนใจของคนในสังคมเมือง เนื่องจากได้ทำงานในสถานที่ที่มีเครื่องปรับอากาศเย็นสบาย ได้แต่งตัวสวยงาม ที่สำคัญไม่จำเป็นต้องมีวุฒิการศึกษาสูงมากนัก หญิงสาวในชนบทจำนวนไม่น้อยจึงนิยมเดินทางเข้ามาทำงานตามห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ดังมีกล่าวถึงไว้ในเพลง “ตามหาสาวห้าง” ขับร้องโดย โทนี่ ศรีเตเร็น ที่ว่า

ได้ข่าวว่าเจ้าทิ้งบาง
หนีไปทำงานห้างที่ในเมืองหลวง
แม่เจ้าก็หวั่นไหวว่าใครหลวง
เห็นแต่เพียงจดหมายของพุ่มพวง
บอกไม่ต้องเป็นห่วงได้ทำงานดี
อยู่ไม่ไหวร้อนใจจริงเรา
จัดกระเป๋ารีบไปทันที
จะไปตามคนดีที่ทำงานในห้าง
ทั้งเซ็นทรัล ห้างสรรพสินค้า
ไม่เห็นขวัญตาที่ห้างใหญ่โต
อิมพีเรียลหันไปเวลโก้ตามถึงโรบินสันเดอะมอลล์

อาชีพนักร้องคาเฟ่ นักร้องคาเฟ่เป็นอาชีพหนึ่งที่ต้องพึ่งพรสวรรค์และความสามารถส่วนตัวเป็นสำคัญ รายได้หรือค่าตอบแทนไม่ค่อยแน่นอน บางครั้งคาเฟ่หลายแห่งไม่มีค่าตอบแทนให้นักร้อง ดังนั้นการที่นักร้องจะมีรายได้ก็ต้องอาศัยพวงมาลัยและเงินรางวัลจากแขกเท่านั้น พวงมาลัยและเงินรางวัลก็เชื่อว่าจะได้มาโดยง่าย ยิ่งเป็นนักร้องชายยิ่งมีความยากลำบากมากขึ้นอีกหลายเท่าเมื่อเปรียบเทียบกับนักร้องหญิง เพลง “หนุ่มน้อยคาเฟ่” ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ได้กล่าวถึงหัวอกของนักร้องคาเฟ่ผู้ชายไว้อย่างน่าเห็นใจว่า

ได้แสงไฟส่อง ผมจับไมค์ร้องเพลงมา
เพื่อขอรับความเมตตา กับแขกผู้มาคาเฟ่
 หากินเลี้ยงน้อง ช่วยครอบครัวที่ยังชวนเซ
 มาเป็นหนุ่มน้อยคาเฟ่ หากินกับคนกลางคืน
 นอนไม่เต็มตื่น ถึงเหนื่อยก็ฝืนทนไป
อาลัยท่านไม่สนใจ นักร้องผู้ชายไร้ความสดชื่น
ผัดกับสาว ๆ ร่ำรวยมาลัยเป็นพันเป็นหมื่น
 จี๋เหร่แม่ยกไม่ตื่น ผมได้แต่ยืนเดียวดาย

ข้อได้เปรียบของนักร้องหญิงก็คือความเป็นเพศหญิง ซึ่งมีความนุ่มนวลอยู่ในตัว หากรู้จักการปรนนิบัติเอาใจแขกหรือลูกค้า พูดไพเราะอ่อนหวาน ก็ยิ่งจะทำให้ได้รับความเมตตาเอ็นดูเพิ่มมากขึ้น เพลง “หนูชอบชอบ” ผลงานการประพันธ์ของ ธีระพันธ์ ชูพินิจ ขับร้องโดย ยัย ญาดิเยอะ ได้สะท้อนถึงข้อได้เปรียบดังกล่าวไว้ว่า

<u>ป้า ป้า ขา</u>	คืนนี้ป้ามาดึกจัง
<u>ป้า ป้า ขา</u>	ขอนั่งด้วยคนได้ไหม
<u>ป้า ใจดี</u>	มาทุกทีก็ต้องมาลัย
<u>ถามหน่อยได้ไหม</u>	คืนนี้จะให้กี่พวง
<u>ป้า ป้า ขา</u>	คืนนี้ป้ามาก็คน
<u>ป้า ป้า ขา</u>	คอยป้าคอยจนนั่งง่วง
<u>ป้าเชื้อใหม่</u>	ไม่ได้มาลัยสักพวง
หิวจนแทบทร่วง	<u>หนูนี้เฝ้าหวังคอยป้า</u>

อาชีพตลกคาเฟ่ อาชีพนี้เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคาเฟ่ อาจกล่าวได้ว่า ศิลปินตลกชั้นแนวหน้าของประเทศเกือบจะทั้งหมดล้วนแล้วแต่มาจากตลกคาเฟ่ด้วยกันทั้งสิ้น อาชีพตลกในปัจจุบันถือว่าสามารถสร้างชื่อเสียงและรายได้อย่างงดงาม จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจที่หลายคนใฝ่ฝันอยากมีอาชีพตลก ดังเพลง “อยากเป็นตลก” ขับร้องโดย โก๊ะตี๋ อารามบอย ที่ว่า

ไม่อยากจะเป๋นคารา	เพราะหน้าหนูนันตลก
อยากเป๋นหมา จ๊กมก	หนูอยากเป๋นถั่วแระ
อยากเป๋นหนูเขียวยิ้ม	ก็กลัวเดินหั่วทิมป่อ
อยากเป๋นจาดูรงค์	ก็คงไม่เอาไม่พูด
กลัวคนบอกว่าเป็นตุ๋น	ไม่เอาไม่พูดด้วยแหละ

อาชีพบริการและพนักงานต้อนรับตามสถานบันเทิงต่าง ๆ อาชีพนี้ ส่วนใหญ่จะต้องทำงานในเวลากลางคืน อาจไม่จำเป็นต้องมีความรู้มากนัก แต่สิ่งสำคัญคือ การบริการหรือการเอาอกเอาใจลูกค้าให้ดีที่สุด เพลง “น้ำตาผ้าเย็น” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร ก็ได้กล่าวถึงภาระหน้าที่สำคัญของอาชีพบริการและพนักงานต้อนรับไว้ว่า

ร่ำเรียนมาน้อย ได้งานเป็นบ๊วยร้านเหล้า
 ได้รู้จักสาวใส่ชุดดำมาตามลำพัง
ยื่นผ้าคอยเช็ดเหงื่อ จึงรู้ว่าเธอผิดหวัง
 กินเหล้าฝรั่ง แล้วนั่งร่ำพันทุกคืน
 เห็นเธอสะอื้น จึงยื่นผ้าเย็นตรงหน้า
 เธอก็รับคว้า ชับน้ำตาแล้วยิ้มสุดฝืน

เพลง “สาวคาราโอเกะ” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ก็กล่าวถึงชีวิตของพนักงานต้อนรับ โดยเฉพาะพนักงานผู้หญิงที่มีหน้าที่เป็นเพื่อนสนทนาและบริการต่าง ๆ เช่น รินน้ำหรือรินเหล้าให้แขกหรือลูกค้า บางครั้งจำเป็นต้องแต่งตัวล่อแหลมเพื่อดึงดูดใจแขกหรือลูกค้า ทั้ง ๆ ที่ไม่เต็มใจ การกระทำดังกล่าวยังเสี่ยงต่อการถูกลวนลามและคุกคามทางเพศอีกด้วย ดังได้กล่าวถึงไว้ในเพลงนี้ว่า

ข้าสนธยาน้องมาคาราโอเกะ
แต่งตัวให้เก๋ให้มีเสน่ห์ชวนใจ
แต่งหน้าจิ้มลิ้ม แล้วส่งยิ้มได้เงาแสงไฟ
ต้องข่มความอาย ขอมให้ชายดูบคล้า
เฝ้าคอยเอาใจ เมื่อชายมีนเมาเข้ามา
คอยพูดจ่า ให้เสียและป้าชั้นต่ำ
ต้องเก็บอาการ เมื่อมีอรุณรานลวนลาม
ชวนป้าร้องรำ ทำใจเหมือนคนรื่นรมย์

อาชีพพนักงานบริการตามสถานบริการน้ำมัน ตามสถานบริการน้ำมันหรือปั้มน้ำมันมักจะมีบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรถยนต์แบบครบวงจร การบริการดังกล่าวทำให้มีอาชีพต่าง ๆ เช่น เด็กปั้ม คนล้างรถ ช่างซ่อมรถยนต์ พนักงานขายของในร้านค้าที่อยู่ในสถานบริการน้ำมัน ฯลฯ เนื่องจากปัจจุบันสถานบริการน้ำมันมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการแข่งขันกันสูงส่วนใหญ่ก็จึงต้องมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์กันอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ การบริการ และความสะอาดสบายของลูกค้า แต่ที่เน้นมากเป็นพิเศษก็คือความสะอาดของห้องน้ำ ซึ่งได้กล่าวถึงในเพลง “โปรดใช้บริการ” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ว่า

โปรดใช้บริการที่ปั้มน้ำมันของผมทางนี้
รถน้องสาวออกใหม่ซิง ๆ ถังน้ำมันยังนี้ควรเติมน้ำมันอย่างดี
เติมไปแบบไร้สารตะกั่ว มลพิษไม่กลัว โอ๊ยซัวร์ทันที...
บริการกิจการของเรา มีห้องน้ำไม่เก่า ปั้มเราทำดี
มินิมาร์ทแบบทันสมัย มีของกินของใช้บริการอย่างดี
เติมน้ำมันเช็ดกระจกหมดครด รถถ้าเลอะไปหมดจะล้างรถให้ฟรี

อาชีพขับรถแท็กซี่ อาชีพนี้เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่นิยมกันมาก บางคนยึดเป็นอาชีพหลัก ในขณะที่บางคนทำเป็นอาชีพเสริม อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมก็ล้วนแต่ประสบปัญหาค่าใช้จ่ายสูง ไม่ว่าจะเป็น ค่าน้ำมัน ค่าเช่า และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ยิ่งบางคนที่ไม่มียอดเงินของตนเองด้วยแล้วยังได้รับผลกระทบมากขึ้น โดยเฉพาะในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจและค่าครองชีพที่สูงขึ้น หลายคนต้องเลิกอาชีพขับแท็กซี่ไปในที่สุด ดังมีกล่าวถึงไว้ในเพลง “แท็กซี่ไม่มีเธอ” ผลงานการประพันธ์ของ สัญญาลักษ์ณ์ คอนศรี ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ตอนที่ว่า

แท็กซี่มิเตอร์ ขาดเธอร่วมฝัน

ออกรดทุกวัน น้ำมันรดคือน้ำตา

จำทิ้งแท็กซี่ หนีกลับบ้านนอกคอกนา

ลาก่อนเมืองกรุงเมืองฟ้า กลับทุ่งกุลาไปเลียแผลใจ

อาชีพลูกจ้างในโรงงาน เศรษฐกิจที่เจริญเติบโตได้ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม นิคมอุตสาหกรรมต่าง ๆ มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะจังหวัดระยอง ชลบุรี สมุทรปราการ และปทุมธานี ซึ่งเป็นผลให้แรงงานจากชนบทพากันหลั่งไหลเข้ามาสู่เมืองหลวงและเขตปริมณฑลเป็นจำนวนมาก จุดมุ่งหมายคือการประกอบอาชีพลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ บางครั้งเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจฝืดผวน ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการอาชีพดังกล่าวอย่างที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ เพลง “ผู้สาวโรงงานอย่าร้องไห้” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร ก็กล่าวถึงอาชีพและผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจไว้ว่า

กลับคืนบ้านเรา นะเจ้าผู้สาวโรงงาน

ถ้ากิจการ โรงงานเขาปิดตัวลง

เศรษฐกิจบ้านเรายังไม่มั่นคง

อย่าไปพะวง ของงกลับคืนบ้านนา

อาชีพพนักงานในสำนักงานและบริษัทต่าง ๆ อาชีพนี้เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากเป็นอาชีพที่ค่อนข้างสบาย ได้ทำงานในห้องแอร์ ในขณะเดียวกันก็มีโอกาสได้แต่งตัวสวยงาม จึงเป็นที่นิยมของคนในสังคมเมือง โดยเฉพาะสุภาพสตรี ดังมีกล่าวถึงไว้ในเพลง “สาวออฟฟิศ” ขับร้องโดย เคนซี่ สายสุพรรณ ตอนหนึ่งว่า

จากอีสานบ้านนา มุ่งเข้ามาเมืองหลวง

สุคร่ำขำขำทรวง โดนเขาลวงจนหน้าย

สาวออฟฟิศคนงาม เธอเบื่อเดินตามหลังควาย

บอกว่าทนไม่ได้ มันร้อนกายร้อนใจ

อาชีพกรรมกรและผู้ใช้แรงงาน ผู้ประกอบอาชีพนี้ไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาสูงมากนัก แต่ควรมีทักษะและความชำนาญเฉพาะด้านมากกว่า เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างเชื่อม

ช่างก่อสร้าง ช่างทาสี เป็นต้น อาชีพกรรมกรและผู้ใช้แรงงานดังกล่าวแม้จะเป็นอาชีพที่ได้ค่าตอบแทนไม่มากนัก และอาจจะไม่มีเกียรติในสายตาของคนทั่วไปก็ตาม แต่ก็มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติ และสมควรที่จะได้รับการยกย่องมากกว่าที่เป็นอยู่ ดังเพลง “ผู้อยู่เบื้องหลัง” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร ได้แฝงแนวคิดไว้อย่างน่าสนใจว่า

ดิฉันสูงใหญ่ มือโหดสร้าง
ทั่วทุกเส้นทาง โสสร้างโหดถนน
นั่งนอนสบาย ฮู้บโหดทุกขัณฑ์
กราแดกร้าฝน แบกขนน้นแม่นผู้ใด

อาชีพกรรมกรและผู้ใช้แรงงานนั้นนอกจากจะได้ค่าจ้างที่ค่อนข้างต่ำแล้ว การเบิกจ่ายค่าแรงบางครั้งก็ไม่ตรงตามกำหนด ซึ่งส่งผลกระทบต่อครอบครัว ดังเพลง “ไอ้หนุ่มก่อสร้าง” ขับร้องโดย โทนี่ ศรีสินธุ์ ที่ว่า

ไอ้หนุ่มก่อสร้าง สุดจะหวังไปพึ่งใคร
มองไปทางใดแสนเลือนลอย
ขอเบิกสตางค์จะส่งให้ลูกน้อย
ส่งสารลูกน้อย นับวันนับคืน
หัวเอ๋ยหัวหน้า ช่วยเถิดหนาให้เบิกสตางค์
หัวเอ๋ยหัวหน้า ช่วยเถิดหนาให้เบิกสตางค์
ทำงานมาเจ็ดวันสตางค์ไม่มี
กลับบอกให้รอ รอสิ้นเดือนอีกที
ว่าตอนนี้ ไม่มีเงินไม่มีให้เลย

การคมนาคม สังคมเมืองโดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นศูนย์รวมของธุรกิจต่าง ๆ ทำให้ผู้คนจากทั่วทุกภูมิภาคเข้ามาทำงานและพักอาศัยกันอย่างหนาแน่น การดำเนินชีวิตก็มีลักษณะรีบเร่ง เนื่องจากต้องแข่งขันกันตลอดเวลา การคมนาคมขนส่งก็ต้องมีอย่างเพียงพอ และตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ได้ ในขณะเดียวกันก็จะต้องมีความคล่องตัวและสะดวกสบายด้วย ระบบขนส่งมวลชนที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ทั้งรถยนต์ส่วนตัว รถรับจ้าง

สาธารณะ เช่น รถเมล์ รวมทั้งรถไฟฟ้าทั้งบนดินและใต้ดิน โดยเฉพาะรถเมล์ที่มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้มีรายได้น้อยในสังคมเมือง เพลง “รถเมล์สายรักสายล้นหัวใจ” ขับร้องโดย มนต์รัก มนต์เสน่ห์ ได้กล่าวถึงไว้ตอนหนึ่งว่า

รถเมล์จอดป้าย พี่ชายเดินขึ้นประตู
 เหลือบมอง เห็นน้องโถมตบ
 นั่งอยู่คนเดียวด้านหลัง
 อยากเข้าไปทัก แต่ไม่รู้จักเจ้าเลยหนอนาง
เชอขึ้นรถประจำทาง เห็นหน้านางทุกวัน

ส่วนเพลง “รอรถไฟฟ้า” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ก็กล่าวถึงระบบขนส่งมวลชนที่สำคัญอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งนับวันจะยังมีบทบาทมากขึ้นคือ รถไฟฟ้า ว่า

บ้านเมืองพัฒนา มีรถไฟฟ้าแล้วนะน้องนาง
 ต่อไปไม่ล่าช้า ไม่เสียเวลา เมื่อเราเดินทาง
 แต่ต้องรอน้อยนะแก้วตา
 ขวัญเอยขวัญตา มีรถไฟฟ้า แล้วนะเอบาง

เนื่องจากปัญหาการจราจรหนาแน่นในเขตเมือง ทำให้การคมนาคมโดยทางเรือ มีบทบาทมากขึ้น เช่น การที่มีคนนิยมโดยสารเรือคั่นกันมากขึ้นทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร รวมถึงเขตปริมณฑล เช่น บริเวณท่าช้างวังหลังจนถึงท่าหน้าของจังหวัดนนทบุรี ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “หนุ่มท่าช้าง” ขับร้องโดย ภูมร พงศ์พันธุ์ ที่ว่า

หนุ่มท่าช้างฟังคำ ไซ้มาดอกย้าให้อายขายหน้า
 ทางรถทางเรือ เขาคงไม่หลงใจมากกว่า
 เหมือนนาฬิกา หอทำเรือคั่น
 หมุนเวียนเปลี่ยนไป เหมือนใจบางคน
 สงสารสาวนนท์ อยากช่วยทำสวน
 ท่าช้างจริงใจ รักไม่เรรวน
จะมาเรือคั่น ไม่ให้เป็นเหน็บ

การติดต่อสื่อสาร เทคโนโลยีด้านการติดต่อสื่อสารได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมเมืองจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังจะเห็นได้ว่าในอดีตนั้นการใช้เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะใช้ในธุรกิจการงาน แต่ปัจจุบันได้ครอบคลุมหลายเรื่อง รวมถึงการพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นที่คาดกันว่าในอนาคตเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ จะยังมีพัฒนาการที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ โทรศัพท์เคลื่อนที่หรือโทรศัพท์มือถือจัดได้ว่าเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ได้รับความนิยมสูงสุด รองลงมาคือวิทยุติดตัว และเครื่องถ่ายภาพเอกสาร เป็นต้น ได้รับความนิยมเรื่องการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่หรือโทรศัพท์มือถือนั้นสะท้อนจากบทเพลงลูกทุ่งเป็นจำนวนมาก เช่น เพลง “มือถือเขาซื้อให้” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ เพลง “ไปเสียมือถือ” ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ เพลง “มือถือสื่อรัก” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย เพลง “เบอร์ใคร” ขับร้องโดย อาภาพร นครสวรรค์ เพลง “โทรหาແທ້ເດືອນ” ขับร้องโดย คำย อรทัย เพลง “นั่งเฝ้าเขาจับ” ขับร้องโดย เอกพล มนต์ตระการ เพลง “หัวใจคิดฮอด” ขับร้องโดย แดง จิตรกร และเพลง “สาวไฮเทค” ขับร้องโดย สุทธิราช วงศ์เทเวศย์ ท่อนหนึ่งว่า

สาวเอ๋ยแม่สาวไฮเทค
สวยจริงแม่เด็กตาโต
แต่งตัวก็เก่งงามโก้
ลวดลายเปิดโชว์ถึงใจ
ได้เบอร์มือถือก็นึ่ง
แฟ้มคลิ้งค์เธอสักเบอร์ก็ได้
ที่บ้านมีเครื่องแฟ้มชั้ใหม่
อยากแฟ้มชั้ใจฉันไปให้เธอ

นอกจากโทรศัพท์เคลื่อนที่หรือโทรศัพท์มือถือที่นับวันจะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นแล้ว คอมพิวเตอร์และการติดต่อสื่อสารโดยผ่านเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ตก็กำลังเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายเช่นกัน โดยเฉพาะวัยรุ่นหนุ่มสาวที่มักใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อติดต่อคบหาใจกัน เนื่องจากสะดวกรวดเร็วและประหยัดเวลา ดังเพลง “รักคุณคอตคอม” ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา ที่ว่า

คลิกใจส่งไปทุกวัน
หวังว่าแหม่มจันทร์จะนั่งอยู่หน้าคอม
ความรักมันล้นแน่นอน

ไข่ทอดตก เลยนะแม่ดอกพยอม
 คิดถึงคุณ คิดถึงคุณทุกครั้ง
 อยากพูดดัง ๆ ว่าอยากดมแก้มหอม
เอียงแก้มให้ทางเว็บไซด์นะ
สแกนจูบจะเข้าไปในระบบดอกทคอม

อาหาร ในปัจจุบันวัฒนธรรมการบริโภคของคนในสังคมเมืองเปลี่ยนแปลงไป
 จากอดีตพอสมควร อาหารประเภทฟาสต์ฟู้ด หรืออาหารจานด่วนได้รับความนิยมมากขึ้น รวมทั้ง
 เครื่องดื่มประเภทน้ำอัดลม ซึ่งเป็นผลมาจากการรับเอาวัฒนธรรมการบริโภคแบบตะวันตกเข้ามา
 ดังปรากฏอยู่ในเพลง “รักหนิที่เซเว่น” ผลงานการประพันธ์ของ เจนภพ จบกระบวนวรรณ ขับร้อง
 โดย รุ่ง สุริยา ที่ว่า

กินน้ำเป๊ปซี่ คอยที่เซเว่นอีเลฟเว่น
 คอยเข้าจรวดเย็น ก็ยังไม่เห็นหน้า
บ๊ักไบท์หลายคุ้จนอุ้มนูรา
 แล้วไขว้ขลุ่ยตาไม่มาสักที

อาหารประเภทแฮมเบอร์เกอร์และพิซซ่าซึ่งเป็นอาหารของชาติตะวันตกได้รับความนิยม
 สูงขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นหนุ่มสาวในสังคมเมือง ดังกล่าวไว้ในเพลง “น้องแดงสั่ง
 แพน” ขับร้องโดย จิ้งหรีดขาว วงศ์เทวัญ ที่ว่า

หากพิตกังน มาหวานมาค้ำกับน้องเถิดเนื้อ
 อย่ามัวไปเห่อ สังคมนิยมฝรั่ง
กินแฮมเบอร์เกอร์กับพิซซ่าร้านดัง
 กระเป๋าสตางค์ แห้งแล้งยังไม่เจียมตน

ในเพลง “สักวาหน้าหนาว” ขับร้องโดย แดง จิตรกร ก็ได้แสดงให้เห็นรสนิยมการบริโภค
 ของคนในสังคมเมืองว่า

เจ้าลิ้มลิ้นผู้บ่าวนาเมืองหนองบัว
 ขำว่าคิ้วบ่าวผู้เป็นคู่ใจ
 ลิ้มเห็ดขมยุคาป่าดงไพร
ไปกินไก่เคเอี๋ยฟชีที่คาร์ฟูร์

นอกจากอาหารฟาสต์ฟู้ดหรืออาหารจานด่วนแล้ว คนในสังคมเมืองยังบริโภคอาหารที่มีไขมันสูงซึ่งเสี่ยงต่อการเป็นโรคอ้วน อันนำไปสู่โรคอื่น ๆ ทั้งโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ เป็นต้น นอกจากนี้การอ้วนลงพุงยังทำให้เสียบุคลิกภาพ เพลง “เดี่ยวพุงช่วย” ขับร้องโดย อร อรดี ได้ยกตัวอย่างอาหารที่มีไขมันสูง และกล่าวเตือนให้เห็นถึงพิษภัยว่า

ตามใจปากตกฟากคนอ้วน
อาหารจานด่วน ดัดปากกินแล้วรวย
 หนุ่มหล่อพ่อหม้ายกินกันพุงช่วย
 เชื้อเหอะอยากรวย ต้องกินน้อยน้อย กินน้อยน้อย ต้องกินน้อยน้อย
หมูหันมัสมั่นไก่
พะไลโป๊ยฉ่าย ไช่หวานบัวลอย
ขาหมูชุบเปอร์ตีนไก่
น้ำย่อยมันไหล กระปิบกระปอย
 กินได้แต่กินน้อยน้อย
กินบ่อย ๆ เดี่ยวพุงจะช่วย พุงจะช่วย เดี่ยวพุงจะช่วย

ในขณะที่บางคนมีรายได้มากพอที่จะจับจ่ายซื้อหาอาหารที่มีราคาแพง ๆ มาบริโภคได้ แต่ก็ยังมีอีกหลายคนที่จำเป็นต้องใช้จ่ายอย่างประหยัดอันเนื่องจากรายได้ที่จำกัด โดยเฉพาะผู้ที่หาเช้ากินค่ำ ดังนั้นอาหารประเภทข้าวราดแกงหรือแกงถุง ซึ่งมีราคาถูกพอที่จะซื้อหาได้จึงเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด ดังกล่าวถึงไว้ในเพลง “ข้าวแกง” ขับร้องโดย สุรชัย สมบัติเจริญ ตอนหนึ่งว่า

ผู้คนยากจน คิ่นรินเต็มแรง
 ถุงเงินแห้งแล้ง หมดแล้วคนไทย
 คิ่นเข้าสู่งานวันใหม่
 ต่อลมหายใจ ด้วยข้าวใส่ผักพะแนง

การแต่งกาย วัฒนธรรมจากต่างประเทศมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมเมือง แม้แต่การแต่งกายก็มีพัฒนาการก้าวไกลอย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งเสื้อผ้า หน้าผม ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากการแต่งกายของผู้หญิงที่ค่อนข้างเปิดเผย ไม่ว่าจะเป็นเสื้อสายเดี่ยว กระโปรงสั้น แต่งหน้าทาปากเข้มจัด รวมถึงการสวมรองเท้าส้นหนาหรือที่เรียกว่ารองเท้าส้นตึก ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “สาวกรุงนุ่งสั้น” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ที่ว่า

โห้สายเดี่ยวทั้งวัน

หลากหลายแฟชั่น ประชันน้องนาง

กลับไปบ้านนา ไปบอกคิ้วโก่ง

มานุ่งกระโปรง ทรวดทรงแบบบาง

สั้นบนแล้วยังสั้นล่าง (ซ้ำ)

ไอ้หนุ่มตาข้างน้องยา (ซ้ำ)

แฟชั่นน้อง รองเท้าส้นตึก

เห็นแล้วสะอึก กลัวตกตึกเสียจัง

ทุ่งนาบ้านฉัน มีแต่รองเท้ายาง

สาวกรุงเดินห้าง น้องนางชอบนุ่งสั้นจู้

การสวมเสื้อผ้าที่เน้นรูปร่างและทรวดทรงเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวาง ดังเพลง “ชอบหญิงนุ่งยีนส์” ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา ตอนหนึ่งว่า

ชอบหญิงนุ่งยีนส์ฟิต ๆ

มันฮอตฮิตติดใจผมนี่

หากหญิงนุ่งยีนส์ เจ้ายินดี

ปีทั้งปีกอดให้ฟิตสนิทใน

นอกจากนั้นการตกแต่งผม ทั้งการตัดผม การต่อผม การย้อมหรือการโกรกผมให้เป็นสีต่าง ๆ ก็เป็นที่นิยมมากขึ้น โดยเฉพาะการโกรกผมหรือการทำไฮไลต์เส้นผมให้เป็นสีแดง ฯลฯ ดังปรากฏในเพลง “สาวผมแดง” ขับร้องโดย ดวงจันทร์ สุวรรณีย์ ที่ว่า

มาหลงเสน่ห์ ที่น้องผมแดง
แพ้นมาแรง สายจับใจ สายจับใจ
ผมแดงแรงฤทธิ์ น่าเชิดเชยนัก
 พืมาตกหลุมรัก จนหมดใจ จนหมดใจ

ปัจจุบันแพ้นการไว้ผมยาวในกลุ่มผู้ชายเป็นที่นิยมมากขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการลอกเลียนแบบศิลปินหรือนักร้องจากต่างประเทศ แล้วต่อมาก็ได้แพร่มาสู่วัยรุ่นไทย ดังที่กล่าวไว้ในเพลง “ไอ้หนุ่มผมยาว” ผลงานการประพันธ์เพลง คนุ์ อันตระกูล ขับร้องโดย สุรชัย สมบัติเจริญ ว่า

เพียงเจอไอ้หนุ่มผมยาว
น้องสาวก็ลืมพี่หมดสิ้น
น้ำใจเจ้าไม่วิน ไปหลงลมลิ้นเจ้าศิลปินผมยาว
 มันเจ็บใจ เจ็บใจเสียจริง ๆ
 มาทอดทิ้งให้เหลือแต่ตัวเปล่า ๆ
 มันเจ็บใจ เจ็บใจเหลือจะกล่าว
 ออกพี่ราว ดังลูกมะพร้าวตกดิน

จะเห็นได้ว่าการแต่งกายของคนในสังคมเมืองมีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า หน้า ผม ตลอดจนเครื่องประดับหรือข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัวจะต้องมีชื่อและราคาแพง เพื่อแสดงถึงรสนิยมและฐานะทางสังคม ปรากฏอยู่ในเพลง “คุณลำไย” ขับร้องโดย ลูกนก สุภาพร ที่ว่า

เธอหรือจะมี แฟนที่หุ่นดีอย่างฉัน
 ทรวดทรงนี้ ลูกครึ่งแบบมะริกัน
เปลี่ยนสไตล์ทุกวัน
นำแฟชั่นที่ทันสมัย
 จมูกคู่กันเป็นคม เส้นผมก็ทำไฮไลต์
 กระเป๋าก็ค็อกโคดา ยางเกงก็ยีนส์ล้าย

นอกจากนี้คนในสังคมเมืองยังนิยมใช้ผลิตภัณฑ์เสริมความงาม และใช้บริการคลินิกเสริมความงามต่าง ๆ โดยเฉพาะการทำศัลยกรรมอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ตนเองดูดีในสายตาคนอื่น ถึงแม้จะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงก็ตาม ซึ่งสะท้อนอยู่ในเพลง “ถ้าฉันรวย จะสวยให้ดู” ขับร้องโดย ลูกนก สุภาพร ที่ว่า

ถ้าฉันรวยจะสวยให้ดู
 รับรองเลิศจนกว่านางสาวไทย
ที่ไม่งาม หมอทำให้ได้ (ซ้ำ)
ยกเครื่องบินใหม่ได้ดังโฆษณา
แก้มไม่ตึงเขาดึงให้เนียน
หน้าผากผิผิวเนียนจนกลัวตา
หุ่นไม่เปรียวเอาชิ้นเจียงผา
อบผิวดัดหน้า ลอกฝ้าคัดฟัน

นอกจากนั้นการเสริมสร้างบุคลิกภาพด้วยการใช้เครื่องมือและการดูแลรักษาจากแพทย์ก็เป็นที่นิยมในสังคมเมือง เช่น การใช้เหล็กคดหรือครอบฟันเพื่อให้จัดฟันให้สวยงามเป็นระเบียบ ได้รับความนิยมมากขึ้น ดังกล่าวไว้ในเพลง “รักสาวฟันเหล็ก” ผลงานการประพันธ์ของจเด็จ ดวงมาลา ขับร้องโดย ภมร พงศ์พันธุ์ ที่ว่า

รักเจ้าแม่สาวฟันเหล็ก
 ยามยิ้มสวยเก๋ใจโล
ใส่ครอบคัดฟันสุดเก๋
 ดูเท่บาดหัวใจชาย
เข่ายกงามล้ำสมัย
แฟชั่นใหม่กำลังฮิตกัน
 ก่อนนี้เธอดูเรียบ ๆ
มาสวยเรียบตอนเธอคัดฟัน

วัฒนธรรมทางจิตใจ ในขณะที่วัฒนธรรมทางวัตถุได้รับผลกระทบจากด้านเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในสังคมไทย

วัฒนธรรมทางจิตใจก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และภาษา เมื่อพิจารณาเนื้อเพลงลูกทุ่งในช่วง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547 ก็จะเห็นสภาพ วัฒนธรรมทางจิตใจดังนี้

ขนบธรรมเนียมประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณีหมายถึงกิจกรรมทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ยึดถือและปฏิบัติสืบมา ในขณะเดียวกันก็ใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในสังคมเมืองจะมีความหลากหลายมากกว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในชนบท สาเหตุเนื่องจากสังคมเมืองเป็นศูนย์กลางความเจริญหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตก และเป็นผลให้ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนขนบประเพณีของตะวันตกเข้ามาสู่สังคมอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เช่น ประเพณีการจัดงานวันเกิด และประเพณีการจัดงานวันวาเลนไทน์

ประเพณีการจัดงานวันเกิด ในอดีตประเพณีการจัดงานวันเกิดตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยนั้น ส่วนใหญ่เป็นการทำบุญตักบาตร รับประทานอาหารร่วมกัน ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว แต่หลังจากรับอิทธิพลวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ตะวันตก ทำให้ประเพณีดังกล่าวเริ่มมีขั้นตอนที่ซับซ้อนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดงานเลี้ยงที่หรูหรา มีการให้ของขวัญ การด้อมอวยพร และมีการตัดเค้กเป่าเทียนวันเกิดพร้อมกับการร้องเพลง อวยพรวันเกิด ซึ่งปรากฏอยู่ในเพลง “แฮปปี้เบิร์ธเดย์” ขับร้องโดย ฝน ศิลารัตน์ ที่ว่า

แฮปปี้เบิร์ธเดย์ทูยูที่เกิดวันนี้
ทั้งแฮปปี้ทั้งปี ก็แปลว่าความสุขสันต์
ทุกคนที่มา ก็ขอให้แฮปปี้กัน
ส่วนตัวฉันนั้น แฮปปี้ทุกวันทุกคืน
ยกแก้วขึ้นมา อวยพรให้อีกสักที
ใครเกิดวันนี้ ขอให้อายุยืน
มีเงินเหลือใช้ ปราศจากความทุกข์ขมขื่น
แฮปปี้ทุกวันทุกคืน มีรักยั่งยืนนิรันดร์

ประเพณีการจัดงานวันวาเลนไทน์ วันวาเลนไทน์เป็นคตินิยมของความเชื่อของ ตะวันตกที่ถือว่าเป็นวันแห่งความรัก ตรงกับวันที่ 14 กุมภาพันธ์ของทุกปี ในวันนี้หนุ่มสาวจะถือ

เป็นโอกาสบอกความรู้สึกที่ดีที่มีต่อกัน ด้วยการใช้ดอกกุหลาบเป็นสื่อหรือสัญลักษณ์ ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “แปลเป็นวันวาเลนไทน์” ขับร้องโดย ฝน ธนสุนทร ที่ว่า

ไม่อยากให้ถึงวันวาเลนไทน์
สิบสี่กุมภาพันธ์ หัวใจร้องไห้ทุกครั้ง
วันแห่งความรัก ต้องกลายเป็นวันรักพัง
 เพราะคนเคยให้ความหวัง เขาพังรักกลางกุมภาพันธ์
 หลอกให้ไปหา แล้วลาถิ่มกัน
กุหลาบหลุดมือซีดสิ้น เห็นเขากอดกันคำตา

ค่านิยม ค่านิยมเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจที่ช่วยให้คนในสังคมมีแนวปฏิบัติที่ถูกต้องสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ที่สำคัญทำให้ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข บันเทิง ผาพิจิตร (2549: 13) ได้ให้ความหมายของค่านิยมไว้ว่า “ค่านิยม หมายถึง สิ่งในกลุ่มสังคมหนึ่ง ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ น่ากระทำ น่ายกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง หรือว่าค่านิยมเป็นวัฒนธรรมที่กำหนดพฤติกรรมของสมาชิกของสังคมโดยส่วนรวมนั่นเอง...”

ค่านิยมที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเพลงลูกทุ่งใน พ.ศ. 2537-2547 มีอยู่หลายลักษณะซึ่งมีทั้งค่านิยมในด้านบวกและในด้านลบดังต่อไปนี้

การเคารพเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันสำคัญสูงสุดของสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน ดังเพลง “สยามเมืองยิ้ม” ที่ขับร้องโดย คริสตี้ กิ๊บสัน ได้กล่าวถึงไว้ตอนหนึ่งว่า

คนไทยรักชาติ และศาสนา
เทิดองค์เจ้าฟ้าผู้ทรงเปี่ยมเมตตา

แม้ว่าสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว แต่สถาบันกษัตริย์ก็ยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติเสมอมา พระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่ออาณาประชาราษฎร์ โดยเฉพาะแด่พสกนิกรชาวไทยเท่านั้นแต่ยังแผ่ไพศาลไปถึงชาวต่างชาติ ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ

ซึ่งยากจะหาพบได้จากแดนใด ดังเพลง “องค์เดียวในโลก” ผลงานการประพันธ์ ชลธิ์ ธารทอง
ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย ได้กล่าวไว้ว่า

แผ่นดินไทย ไม่เคยรู้พระเจ้าแผ่นดิน
คั่งน้ำทิพย์รินอุ่นเกล้าเกล้า
ตั้งแต่สมัยสุโขทัยอยุธยา
เรื่อยลงมาถึงกรุงเทพฯ เมืองฟ้าอมร
ประวัติศาสตร์ไทย จดจำไว้ให้โลกเลื่องลือ
ว่าถิ่นนี้คือ ถิ่นที่คลายร้อน
เพื่อนบ้านไทยหัว ชัดเชพเนจร
มีที่หลับนอน ข้าวน้ำกินฟรี
ทั่วโลกคงอิจฉาเรา คงเศร้าเรามีแต่เขาไม่มี
มีความห่วงหาอาทรทุก ๆ นาที
มีความปรานีจากองค์พระเจ้าแผ่นดิน

การให้ความสำคัญกับการศึกษา การศึกษานับว่าเป็นสิ่งจำเป็น นอกจาก
จะเป็นเครื่องมือสำหรับการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวแล้ว ยังช่วยยกระดับชีวิตความ
เป็นอยู่และฐานะทางสังคมให้สูงขึ้น หากว่าผู้ใดสำเร็จการศึกษาขั้นสูงจากสถาบันที่มีชื่อเสียง
โดยเฉพาะจากต่างประเทศก็จะได้รับการยกย่องมากเป็นพิเศษและมีโอกาสที่จะมีความก้าวหน้าตาม
ไปด้วย คำนิยามนี้สะท้อนในเพลง “ฉันคนบ้านนอก” ขับร้องโดย ดาว มยุรี ที่ว่า

บอกฉันนั้นมาจากนา ส่วนเธอนั้นมาจากนอก
ก็อยู่กับคนละมุม ก็คบกับคนละลือก
เหตุผลก็เธอคนบางกอก เป็นนักเรียนนอก ฉันมันนักเรียนใน
ไอ้ฉันได้เรียนแค่ราม มีหรือจะตามเธอได้
ก็เกรดมันคนละเกียร์ ไม่เคลียร์ไม่เจอเซอร์ไพรส์
พอรู้สู้เขาไม่ได้ แค่นักเรียนในและใจถูร

ความนิยมวัตถุมากกว่าจิตใจ เนื่องจากคนในสังคมเมืองมักจะยกย่องผู้มี
เงินและอำนาจโดยละเลยความสำคัญด้านจิตใจ หลายคนจึงพยายามที่จะไขว่คว้าหรือแสวงหา

ทรัพย์สินเงินทอง บ้าน รถยนต์ ตลอดจนข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ จนถึงขั้นที่มีคำกล่าวว่า “นับถือเงินเป็นพระเจ้า” ซึ่งจะเห็นได้จากเพลง “หนูชอบดั่งค์” ขับร้องโดย จิ้งหรีดขาว วงศ์เทวัญ ที่ว่า

ดั่งค์ ดั่งค์ เป็นไฉนไม่รู้ ใจหนูถึงชอบดั่งค์

ถามใจทุกครั้ง ก็ชอบดั่งค์ทุกครา

หายใจเป็นดั่งค์ คนไหนรักฉัน คนนั้นต้องมีดั่งค์

เมื่อต้องเลือกระหว่างความรักกับเงินตราผู้หญิงหลายคนมักเลือกเงินตรามากกว่า ดังเพลง “ออกหักซ้ำบ๊วยบ๊วย” ผลงานการประพันธ์ของ วิไล พนม ขับร้องโดย เสรี รุ่งสว่าง ได้กล่าวไว้ว่า

อยากรู้ค่าที่ผู้หญิงบูชา

น้ำใจหรือว่าเงินตรา หรือสักดินายิ่งใหญ่

ชีเห่ใจซื้อ กับรูปหล่อใจร้าย

ใครจะต้องแพ้ฝ่าย ใครจะได้ความรัก

ยอมรับความรักแท้จริง เป็นสิ่งหาได้ยาก

ซื้อตรงนั้นคงไม่พอให้รัก

สิ่งที่หญิงตระหนัก คนรักจะต้องหล່รววย

ความนิยมสิ่งหรูหราฟุ่มเฟือย คนในสังคมเมืองจำนวนไม่น้อยนิยมสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีราคาแพง โดยเฉพาะสินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศประเภทเครื่องสำอาง เสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ แม้จะมีราคาค่อนข้างสูงแต่ก็ยังเป็นที่ต้องการอยู่เสมอ เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ หรือโทรศัพท์มือถือก็ต้องใช้ของที่มียี่ห้อหรือมีราคาแพง เพื่อแสดงถึงรสนิยมและฐานะ ดังสะท้อนอยู่ในเพลง “มือถือเขาซื้อให้” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ที่ว่า

มือถือทำแวร เนื่อเย็นเด็นดิน

ราคาหลายหมื่น น้องไม่ได้ซื้อ

เป็นเครื่องบอกรัก ได้เป็นอย่างดี

ไอ้หนุ่มเศรษฐีสบายรื้อ

ผู้คนฮาฮือ มือถือมาแรง

เพราะโทรศัพท์มือถือ

ที่มันหาวหือ ทำพีโหยแห่ง
 พีแค้นจนแน่นอุรา จะขายไร่นาสักแปลง
ซื้ออย่างแพง ๆ สักหาบกระบุง

ความนิยมการเลี้ยงโชคและการพนัน คนไทยส่วนใหญ่ถือว่าการเลี้ยง
 โชค และการพนันเป็นปรากฏการณ์ปกติ ไม่เว้นแม้แต่คนในสังคมเมืองที่มีระดับการศึกษาสูง การ
 เลี้ยงโชคและอบายมุขเป็นความหวังที่จะช่วยให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ในความเป็นจริงผลที่
 ได้รับมักออกมาในทางตรงกันข้าม โดยเฉพาะผู้ที่นิยมเล่นหวย ไม่ว่าจะเป็นหวยที่ถูกกฎหมายหรือ
 ผิดกฎหมายก็ตามมักจะนำไปสู่ปัญหาหนี้สิน ดังได้สะท้อนไว้ในเพลง “วันหวยออก” ขับร้องโดย
 นพรัตน์ ไม้หอม ที่ว่า

ฝันของคนจน ทุกคนรอวันหวยออก
 เจ้าแม่ท่านบอก เลขเด็ดเจ็ดห้ารู้รูนุ่น
ข้าวของจำนำทำทุน เอาเงินหมุนรอลุ้นเสี่ยงดวง
หวยหลวงหวยรัฐ โดยฟัดทุกงวด
 เจ็บปวดนั่งเศร้าเหงาว่าง
หวยเถื่อนหวยฉ้อก็กินจนกลวง
หมดดวงได้ดินบนดินกินไป

ส่วนการพนันก็เป็นเรื่องที่สร้างปัญหาสังคม โดยเฉพาะการพนันฟุตบอลที่แพร่ระบาด
 อย่างกว้างขวาง ที่น่าวิตกกังวลบรรดาเยาวชนหรือกลุ่มนิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มเสี่ยงในลำดับต้น ๆ
 ส่วนใหญ่จะเป็นการพนันฟุตบอลที่ถ่ายทอดสดผ่านดาวเทียมจากต่างประเทศ โดยเฉพาะฟุตบอล
 ลีกของประเทศในยุโรป ที่ได้รับความนิยมสูงสุดก็คือ ฟุตบอลพรีเมียร์ลีกของอังกฤษ รองลงมาคือ
 บุนเดสลีกาของเยอรมัน คัลโชเซียร์รี่ของอิตาลี และลา ลีกาของสเปน เพลง “บ๊ายบอล” ขับร้องโดย
 เกสร นอนมา ก็ได้สะท้อนปัญหาการพนันฟุตบอลว่า

พอหลับ ๆ ละมันขยับลุกตั้งค์ แหมดีลังกาหลังเหมือนชิโก้เมืองไทย
 มันบ้ามาครี๊ดบ๊ายอาร์เซนอล ยิงบอลสโมสรบ๊ายกบ้าใหญ่
 มันบ้าสเปอร์อินเตอร์โรมา บาร์เซโลนา มันอิงบ๊ายเหลือหลาย
 มันบ้ามีลานบาเยิร์นโบโร บ๊าลาซิโอยูเว่เชื่อไหม

มันบ้าเบ๊คแฮมบ้าโรนัลโด บ้าหลุยส์ ฟิโกบ้าักโจลูกใจ
 เอ็ดการ์ดาวิด บ้าเวยัน รุนีย์ บ้าเชยรี อองรีไอ้สิงห์ปิ่นไว
 มันบ้าปิแรส ซีดาน ริวัลโด มันบ้าโรแบร์โต คาร์ลอสหัวใส
เดี๋ยวก็กลับสิบ เดียวก็กลับห้า สงสัยจะบ้ารักษาไม่หาย
เดี๋ยวก็ควบลูกครึ่ง เดียวก็ครึ่งควบลูก เดียวแพงเดียวลูกไม่รู้ว่าจะอะไร
 บ้าแต่บอล บ้าแต่บอล บ้าแต่บอลละบอล ๆ ๆ ๆ
 บ้าแต่บอล บ้าแต่บอล มันนอนไม่หลับมันโทรศัพท์ต่อบอล
 กลับมาบ้านทำหน้าที่ซื้อบื้อ มันดีหน้าซื้ออยู่สโมสร
ต้องเอาไปเลิกที่ถ้ากระบอก ให้มันสำรองออกมาเป็นลูกบอล
 บ้าแต่บอล บ้าแต่บอล บ้าแต่บอล ๆ ๆ ๆ

การนิยมมีอนุภรรยา การที่ผู้ชายนิยมมีภรรยามากกว่าหนึ่งคนไม่ว่าจะ
 ด้วยเหตุผลใดล้วนส่งผลกระทบในทางลบต่อครอบครัวทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชีวิตความเป็นอยู่
 เงินทอง รวมทั้งเวลา ซึ่งหากหัวหน้าครอบครัวบริหารจัดการได้ไม่ดีพอก็อาจจะทำให้เกิดปัญหาขึ้น
 ได้ ดังที่สะท้อนไว้ในเพลง “ไม่มีเวลาไปหาเมียหน่อย” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ที่ว่า

ไม่มีเวลาไปหาเมียหน่อย
ป่านนี้คงคอย เหนงหายใจลอยคอยหา
 น้องจงเข้าใจ เพราะไม่ได้มีเวลา
อยากจะไปหาแต่ว่าเวลาไม่มี

นอกจากนั้น หากมีภรรยาหลายคน การที่จะอยู่กินกันฉันสามีภรรยา ก็อาจจะมีปัญหามากขึ้น
 เนื่องจากทั้งสองฝ่ายอาจจะไม่สามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ การที่สามี
 จะแสดงความรักต่อภรรยาหลวงและภรรยาในวัยเยาว์ในเวลาหรือสถานที่เดียวกันนั้น เป็นเรื่องที่ไม่
 เหมาะสมในสังคมและวัฒนธรรมไทย เพลง “คนสองเมีย” ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ก็ได้
 สะท้อนการแสดงออกดังกล่าวไว้ว่า

ผมมีเมียสองคน ให้น้ำมรดกนอนคนละข้าง
ส่วนผมต้องนอนคั่นกลาง
 พอใกล้สว่าง กอดนางทั้งสองคน

หัวค่ำหอมแก้มเมียน้อย

ดึก ๆ หน่อยหอมแก้มเมียหลวง

เสียงไก่ขันผมนั่นเริ่มวัง

ผมพาเธอควงขึ้นสวรรค์ชั้นบน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าค่านิยมที่สะท้อนจากเพลงลูกทุ่งในช่วง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547 ได้แสดงถึงภาวะสังคมในยุคนี้อย่างชัดเจน

ความเชื่อ ความเชื่อเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความศรัทธา ในขณะเดียวกันก็กระตุ้นให้คนเชื่อและปฏิบัติตาม ซึ่งเพิ่มพร ธนีสังการ (2544: 148) ได้อธิบายความหมายของความเชื่อไว้ว่า

ความเชื่อ หมายถึง สภาพที่บุคคลมีความมั่นใจ มีความคิดเห็นคล้อยตามและพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นทราบ เพื่อให้เกิดความมั่นใจและเห็นคล้อยตามโดยไม่คำนึงว่าความเชื่อนั้น ๆ จะมีเหตุผลหรือสามารถพิสูจน์ได้หรือไม่...

ความเชื่อของคนไทยส่วนใหญ่มักจะมีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งพื้นฐานความเชื่อดังกล่าวจะปรากฏเด่นชัดในสังคมชนบท แต่ในสังคมเมืองความเชื่อมักจะเป็นเรื่องของเหตุผลเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาอันเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดปัญญา ซึ่งใช้พิจารณาความถูกผิด ตลอดจนเหตุและผลได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในขณะเดียวกันก็ใช้เป็นแนวทางสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเมืองที่มีแต่ความสับสนวุ่นวายได้เป็นอย่างดีมีความสุข เพลง “นรชาติวางวาย” ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร ก็สะท้อนเรื่องความเชื่อที่ใช้หลักเหตุผลไว้ว่า ความรวยความจนไม่ได้ติดต่อกันทางพันธุกรรม การที่จะประเมินค่าว่าใครเป็นคนดี หรือไม่ดีต้องดูว่าสามารถต่อสู้กับปัญหาชีวิตได้มากน้อยเพียงใด ท้ายที่สุดไม่ว่าจะยากคิมีจนอย่างไร ก็ขอให้ใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ดังเพลงตอนที่ว่า

รวยจนไม่ใช่กรรมพันธุ์

เงินใครเงินมัน ไม่เคยไปอิงลา

เงินทองไม่ใช่ศักดิ์ศรี

วัดชั่ววัดดีอยู่ที่สุปัญญา

เวลาพิสูจน์ค่าของคน
 คิเลวไม่ได้เกี่ยวกับจน
 ถึงแม้ขัดสน แต่ไม่จนปัญญา

ในสังคมที่นิยมวัตถุโดยเฉพาะสังคมเมืองมักจะให้ความสำคัญแก่ผลตอบแทนจากการลงทุนทำกิจการต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นทรัพย์สินเงินทอง หรือผลประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ แม้แต่การทำบุญหลายคนก็ยังเชื่อว่าจะได้รับผลบุญเป็นการตอบแทน ซึ่งอาจจะขัดแย้งกับหลักความเชื่อทางศาสนาอยู่บ้าง จะเห็นได้ว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนในสังคมอยู่ไม่น้อย ดังที่ได้สะท้อนในเพลง “สมหวังนะครับ” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ที่ว่า

คนตายก็หวังจะฟื้น
 คนตื่นจะไม่หวังได้ใจ
 ยังอยู่ก็หวังกันไป
 ไม่มีใครไม่หวังหรือคุณ
 คนจนก็หวังกับหาย
 คนรวยก็หวังกับหุ่น
 ทำบุญละก็หวังได้บุญ
 ลงทุนก็หวังกำไร

จะเห็นว่าความเชื่อเรื่องของเหตุผล ตลอดจนความเชื่อเรื่องผลแห่งการกระทำมีลักษณะสอดคล้องกับหลักของศาสนาพุทธอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะเรื่องของกฎแห่งกรรมและพุทธวจนะที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ซึ่งพื้นฐานความเชื่อดังกล่าวค่อนข้างจะแตกต่างจากสังคมชนบท ดังจะกล่าวถึงในภายหลัง

ภาษา ในอดีตเพลงลูกทุ่งมีความโดดเด่นในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเนื้อหาสาระที่น่าสนใจ มีการสอดแทรกแง่คิดที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต นอกจากนั้นภาษาหรือถ้อยคำที่ใช้ง่าย ๆ ตรงไปตรงมา แต่แฝงความงามอย่างเรียบง่ายไว้ แสดงถึงศิลปะในการเลือกใช้ถ้อยคำได้เป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันภาษาของเพลงลูกทุ่งมีพัฒนาการแตกต่างจากอดีตค่อนข้างมาก ส่วนหนึ่งเกิดจากอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาในวงการเพลงลูกทุ่ง ไม่ว่าจะเป็นการใช้

ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ รวมถึงการใช้คำสแลงในเนื้อเพลงมากขึ้น นอกจากนั้นก็ยังปรากฏว่ามีการนำคำหรือภาษาที่ไม่มีความหมายชัดเจนมาใช้มากขึ้นเช่นกัน

การใช้ภาษาต่างประเทศ การใช้ภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษเป็นที่นิยมในบทเพลงลูกทุ่ง ดังปรากฏอยู่ในเพลง “รักเพราะถูกสเป็ค” ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา ที่ว่า

เคยพูดไว้จะไม่เจ้าชู้อีกหนา
ต้องแก้งลิ้มวาจา มาผิคสัญญาเพราะเด็ก
ถ้าเป็นพระรุ่นนี้ มาจากบลิ๊อค (ซ่า)
ไม่ได้เข้าคองซ็อก เลยอยากลองร็อกเล็ก ๆ
เมื่อเจอคนที่ถูกใจ
เลยต้องฝืนกลืนก็น้ำลาย ไม่นั่นใจต้องได้เช็ก
จะได้หนุ่มอีกหลายปี ถูกสเป็คอย่างนี้พาชีวีเพอร์เฟกต์
เพียงเห็นหน้าก็ซู้ซ่าสดใส
คงได้ป๊ายหัวใจ เพราะทรมายถูกสเป็ค

เนื้อเพลง “หัวใจซืрокซ์” ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา ก็ปรากฏว่ามีการใช้คำภาษาอังกฤษที่ว่า

ใจดันฉบับ ป่านนี้คงยังคงจืด
ซืрокซ์ฟรีด ๆ สีมิกก็คงเริ่มจาง
หัวใจแค่นี้ ก้อปี้จนช้าน้องนาง
เป็นห่วงแม่คนใจกว้าง
เขาทิ้งขว้างบ้างคงจะซึ้ง

การใช้ภาษาสแลง ส่วนการใช้คำหรือภาษาสแลง ซึ่งนิยมกันในหมู่วัยรุ่นนั้นเริ่มปรากฏอยู่ในเพลงลูกทุ่งมากขึ้นเป็นลำดับ ทำให้เพลงลูกทุ่งมีความทันสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะคำว่า จ๊าบ คำว่า ชิ่ง ซึ่งปรากฏในเพลง “จ๊าบจิงเลย” ขับร้องโดย สังคม ยอดนิยม ที่ว่า

จ๊าบ ๆ จ๊าบ ลูกสาวใครไฉไลเป็นบ้า
งามจากเท้าไปจนถึงหัว

ใครได้เป็นผัวทำตัวดีหน่อยหนา

สาววัยซึ้ง แต่งหน้าแต่งตา

เดินไปเดินมา ใครก็ว่าจ๊าบ ๆ

เพลง “หัวใจป้ายแดง” ขับร้องโดย ทัดพล หอมพวงษ์ ก็มีการใช้คำว่า “กิ๊ก” ที่เป็นคำสแลงไว้ว่า

โศคล้านเปอร์เซ็นต์

เหมือนเบนซ์รุ่นใหม่ไฟแรง

นอกในละไส้ก็ทุกแห่ง

หัวใจป้ายแดง เชิญรับมาจอง

การใช้คำที่ไม่มีความหมายชัดเจน การใช้คำหรือภาษาอีกรูปแบบหนึ่งในเพลงลูกทุ่งก็คือ การใช้คำหรือภาษาที่ไม่มีความหมายแน่ชัดว่ามีที่มาจากที่ใด และความหมายของคำหรือภาษาดังกล่าวก็ยังไม่แน่ใจว่าจะตีความได้ถูกต้องหรือไม่ คำบางคำก็อาจจะได้รับอิทธิพลจากภาษาอังกฤษอยู่ ดังที่ปรากฏในเพลง “โฟดิฟาย” ขับร้องโดย ปีเตอร์ โฟดิฟาย ที่ว่า

โฟดิโฟดิโฟดิฟาย เฮสไอไลท์ตะแห่นว (ซ้ำ)

พอร้องไปฟังไปชักเข้าท่า

แต่ไม่รู้ว่าเป็นภาษาอะไร

ร้องเองฟังเองก็พอไหว

เอ้าร้องได้ แต่ต้องแปลเอาเอง (ซ้ำ)

โฟดิโฟดิโฟดิฟาย เฮสไอไลท์ตะแห่นว (ซ้ำ)

โฟดิโฟดิโฟดิฟาย แย้ว แยว แยว แย้ว แยว แห้ว แยว แห้ว

เพลง “รักจริงให้ดิงนั่ง” ผลงานการประพันธ์ของ เจนภพ จบกระบวนวรรณ ขับร้องโดย รุ่งสุริยา มีคำว่า “ดิงนั่ง” ซึ่งไม่มีความหมายแน่ชัด ดังปรากฏในเพลงว่า

รักจริง ๆ ให้ดิงนั่ง ดิงนั่ง ๆ ถี ๆ

จำได้ไหมคนดี คำนี้นี่เราเข้าใจกัน

ถึงมันไม่มีความหมาย

แปลไม่ได้ก็ไม่สำคัญ

เป็นภาษาสวรรค์ ที่สองเรานั่นรู้จักก็พอ

จะเห็นว่าภาพสังคมและวัฒนธรรมของสังคมเมืองที่ปรากฏอยู่ในเพลงลูกทุ่ง มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตค่อนข้างมาก ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่รับมาจากตะวันตก

ภาพสะท้อนสังคมชนบท

ในขณะที่สังคมเมืองเป็นศูนย์กลางความเจริญในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านธุรกิจ สังคมชนบทก็เป็ศูนย์กลางของเกษตรกร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังจะเห็นได้ว่าจำนวนประชากรกว่าร้อยละ 80 เป็นชาวบ้านที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชนบท มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ในขณะเดียวกันก็มีความใกล้ชิดผูกพันกับธรรมชาติค่อนข้างมาก ซึ่งวาสนา ดอนจันทร์ทอง (2546: 53) ได้อธิบายถึงลักษณะของชนบทไว้ว่า “สังคมชนบทเป็นสังคมที่ห่างไกลความเจริญ มีประชากรอาศัยอยู่อย่างเบาบาง มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ทุ่งนา ป่าเขา แม่น้ำ ลำคลอง ชาวบ้านรู้จักคุ้นเคยกันแบบญาติพี่น้อง คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน...”

ภาพสะท้อนสังคมชนบทด้านสังคม

ในสังคมชนบทคนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ถ้าอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลหรือใกล้แม่น้ำลำคลองก็จะทำประมง ทั้งนี้และทั้งนั้นก็ขึ้นกับสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย จากการที่ชาวชนบทส่วนใหญ่อาศัยอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นทุ่งนา ป่าเขา แม่น้ำลำคลอง และอากาศที่บริสุทธิ์ จึงทำให้คุ้นเคยกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ในขณะเดียวกันก็มีความภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น ตลอดจนวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของตน ดังมีกล่าวถึงไว้ในเพลง “เรารักลูกทุ่ง” ขับร้องโดย พรเพชร เพชรเทวา และเทิดทูน ยอดกตัญญู ว่า

ชื่นเอยสดชื่นหัวใจ สุขสดใสธรรมชาติบ้านนา

ผมชอบเสียงนกกา ชอบทอดแหหาปลา

ชอบหนักหนาคือขาดอง

ชอบคานาชอบจีหลังควาย ชอบเรือพายชอบว่ายน้ำคลอง

ผมชอบกบเขี่ยครีง ชอบรวงข้าวสีทอง

และชอบคูนั่งขายยา

นอกจากความภูมิใจในท้องถิ่น ชาวไร่ชาวนาจำนวนมากไม่น้อยต่างก็ภูมิใจอาชีพเกษตรกรที่มีส่วนสำคัญในการประคับประคองประเทศชาติในยามที่เกิดปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ดังเพลง “สวรรค์บ้านทุ่ง” ผลงานการประพันธ์ของชลธี ธารทอง ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ที่ว่า

หอมกลิ่นน้ำคลองที่ปลายท้องทุ่ง

สาวลงซอณั่งอยู่ท้ายทุ่งเหวว่า

แดนนี้คือสวรรค์บ้านนา

ในน้ำมีปลาในนามีข้าวทั่วบาง

ฉันหลับฝันดีที่เพิงไม้ไผ่

ถึงจนทนได้ และภูมิใจไม่จาง

คนที่้องนามือหนาหน้าบาง

ราเดียวเกี่ยวฟางสร้างพลังชาติไทย

อย่างไรก็ตามใน พ.ศ. 2537 สังคมชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปพอสมควร เป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ที่สำคัญระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบทมีพัฒนาการที่ดีขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรมากขึ้น นอกจากนั้นมีชาวชนบทจำนวนมากไม่น้อยที่เริ่มหันเหไปประกอบอาชีพอื่นแทนอาชีพเกษตรกร เช่น ข้าราชการ พ่อค้า นักธุรกิจ และรับจ้าง เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันสภาพแวดล้อมในชนบท ทั้งไร่นาและทุ่งหญ้าที่เขียวขจีเริ่มหมดไป เพราะถูกแทนที่ด้วยหมู่บ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรมหรือรีสอร์ท ดังได้มีการกล่าวไว้ในเพลง “คิดถึงชมทุ่ง” ขับร้องโดย เพลิน พรหมแดน ที่ว่า

นกเอี้ยงเลี้ยงควาย นกยางยืนเรียงราย

นกเขาไฟจับอยู่บนคอน

ผ่านไปหลายปีไม่เห็นมีเหมือนก่อน

อกใจสะท้อนแสงอาวรณ์ยามดู
 มาเยือนทุ่งเดิมครั้งใดแล้วให้วังเวง
เสียงขลุ่ยพลั่วบรรเลง หายไปพร้อมควายเคยคู่
รีสอร์ท โรงแรม ทาوهاสัมาแซมแทนอยู่
นกเขาเคยจึกกรู หายไปเหมือนสิ้นเสียงร้อง

จากสภาพความเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะปัญหาสังคม

ภาพสะท้อนสังคมชนบทด้านปัญหาสังคม ทุกสังคมย่อมจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ไม่เว้นแม้แต่สังคมชนบท เมื่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมชนบท ทำให้ลักษณะเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น อาชีพเกษตรกรรมเริ่มน้อยลง อาชีพรับจ้างมีมากขึ้น นอกจากนั้นความสัมพันธ์ของคนในชนบทเปลี่ยนแปลงไป ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็เริ่มลดน้อยลง ยิ่งไปกว่านั้น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญในการดำรงชีวิตของคนในชนบทเริ่มถูกทำลายมากขึ้น ส่งผลกระทบจนก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของคนชนบทสู่เมืองหลวง และปัญหาครอบครัว เป็นต้น

ปัญหาความยากจน ปัญหานี้สำคัญที่สุดและอยู่คู่กับสังคมชนบทไทยมาอย่างยาวนาน และเป็นปัญหาเรื้อรังที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ปัญหาความยากจนมีสาเหตุสำคัญมาจากภัยธรรมชาติและภาระหนี้สินต่าง ๆ โดยเฉพาะสาเหตุที่เกิดจากภัยธรรมชาตินั้นเป็นเรื่องที่ควบคุมได้ค่อนข้างยาก เช่น อุทกภัยซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแต่ละครั้งก็ทำความเสียหายให้แก่เกษตรกรและพื้นที่เกษตรกรรมอย่างมหาศาล จนบางครั้งเกษตรกรแทบจะสิ้นเนื้อประดาตัว ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “ชีวิตรายวัน” ขับร้องโดย กาญจนา มาศิริ ตอนหนึ่งว่า

มองดูน้ำนอง หมองเศร้าเห็นข้าวจมน้ำ
 นาก็เช่าเขาทำ กรรมแท้แม่จำพ่อจำ
 จะทำฉันใดดีเล่า ข้าวขาดนาปีหน้าจะกินอะไร
 สงสารแม่จั่ง จ้องมองนาเห็นน้ำตาแม่สุดร้าวใจ
 สงสารเหลือเกิน พ่อทำไฉน หนี้สินก็หลายนานาไรก็จม

สภาพธรรมชาติที่ปรวนแปร ในขณะที่บางปีเกษตรกรประสบอุทกภัยอย่างหนักจนพืชผลไร่นาได้รับความเสียหาย แม้แต่สถานที่ที่จะพักอาศัยก็แทบไม่มี แต่บางปีเกษตรกรประสบภาวะฝนแล้งจนแทบจะไม่มีน้ำทำนา แม้แต่น้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคก็หาได้ยาก ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “น้ำตาชานา” ขับร้องโดย ชิงชง ยอดบัวงาม ตอนหนึ่งว่า

โอ้เราชานาจะมีใครเห็นใจเล่า
 ถูกลมแดดเผาทำนามาแต่ละปี
เมื่อยามหน้าแล้ง ข้าวในนาตายแห้งทุกที่
คอยน้ำฝนไม่มี เห็นทีจะแย่มาก
 เมื่อยามหน้าฝน ชานาก็ยังจนยาก
 น้ำเหนือไหลหลาก พายุกระหน่ำลงมา
 น้ำท่วมอีกแล้ว ไม่แคล้วต้องกินน้ำตา
 นาล่มทุกครา หนี้สินก็ทวีมากมาย

นอกจากภัยธรรมชาติแล้ว แมลงศัตรูพืชก็เป็นตัวการสำคัญที่สร้างความเสียหายอย่างมากแก่เกษตรกร ประกอบกับปุ๋ยและยาฆ่าแมลงศัตรูพืชมีราคาแพง มีหน้าซ้ำผลผลิตที่ได้ยังถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง เกษตรกรจึงต้องยอมกู้หนี้ยืมสินอันนำไปสู่ปัญหาความยากจนในที่สุด ดังกล่าวถึงไว้ในเพลง “เสียงจากกลีกร” ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ตอนหนึ่งที่ว่า

ฝนฟ้าตกผิดฤดู เพลี้ยหนูอีกโรคแมลง
 เหมือนดังจะแกล้งชาวไร่ชานา
กู้เงิน โอดอกก็แพง ยาฆ่าแมลงก็แพงดังว่า
สิ้นปีใช้หนี้ไม่หมด ไข่เกลี้ยงพูดปล่โตนกดราคา
 เอาละโว้ย เอาละวา ชาวไร่ชานาละถึงคราอดตาย

ปัญหาหนี้สินนับวันจะยิ่งปรากฏมากขึ้น โดยเฉพาะเกษตรกรที่ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง ต้องเช่านาทำจะได้รับความเดือดร้อนมาก ที่สำคัญก็คือ การถูกกดราคาผลผลิตจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นปัญหามาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ดังกล่าวไว้ในเพลง “นายอะหนี้เยะ” ขับร้องโดย ดาว มยุรี ว่า

ปีไหนมีข้าวเยอะแยะ
แต่ราคานั้นแหละนี่แย่มาก
 ก็มีนาเยอะแยะ นาเช่าเขานะยะ
นาฉันทะไรคะ กระเบาะเดียวก็ไม่มี
ญาติโกโหติกา ร่นปุ่นร่นย่าก็เป็นมาแบบนี้
ญาติโกโหติกา ร่นยายร่นตาเป็นมาอย่างนี้
พอได้ข้าวแล้วก็ให้หนี้สิน
แต่ข้าวจะกิน ชะเอียงเอย เม็ดเดียวก็ไม่มี

ส่วนสถาบันการเงินหรือแหล่งเงินกู้สำหรับเกษตรกรก็มีมากมาย ทั้งที่เป็นของรัฐบาลและเอกชน แต่ที่ได้รับความนิยมก็คือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เนื่องจากมีเงื่อนไขในการผ่อนชำระหนี้ที่เอื้อแก่เกษตรกรทั้งอัตราดอกเบี้ยต่ำและระยะเวลาในการผ่อนชำระที่ยาวนาน แต่ถึงกระนั้นเกษตรกรบางรายก็ยังประสบปัญหาการผ่อนชำระหนี้ ด้วยเหตุจำเป็นต่าง ๆ ดังกล่าวไว้ในเพลง “ไบเดือนจาก ธ.ก.ส.” ขับร้องโดย โทนี ศรีสเร็น ตอนหนึ่งว่า

พ่อมาตายช้าแม่อังสึมป่วย
 ที่จำนองไว้ได้เงินพอช่วยเยียวยา
 ขุดมันเพื่อหวังจะได้เงินมา
 ต้องขายราคาค่ากว่าเม็ดดินเม็ดทราย
ไบเดือนจาก ธ.ก.ส. นั้น
 เขาให้เวลาสิบห้าวันแล้วเรา
 มองไร่มันแล้วใจแสนเศร้า
 หากเขายึดไปจะทำไงดี

ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของคนชนบทสู่เมืองหลวง สืบเนื่องจากปัญหาความยากจนอันเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรม ราคายูและยาฆ่าแมลงศัตรูพืชมีราคาสูงขึ้น ผลผลิตที่ได้ก็ขายไม่ได้ราคาเนื่องจากถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา และขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้คนในชนบทจำนวนมาก โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องเดินทางเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ หรือหัวเมืองใหญ่ ๆ อันนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ซึ่งจะได้กล่าวในลำดับต่อไป ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของคน

ชนบทผู้เมืองหลวงนั้นปรากฏอย่างเด่นชัดในเพลงลูกทุ่งเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 เช่น เพลง “ชีวิตมนต์สิทธิ์” ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย เพลง “จงเก็บใจ รอ” ขับร้องโดย ดำรงค์ วงศ์ทอง เพลง “ส่งฮักส่งแสง” ขับร้องโดย ศิริพร อำไพพงษ์ เพลง “ทิ้ง คว้าตามแฟน” ขับร้องโดย สมมาศ ราชสีมา เพลง “จากบ้าน” ขับร้องโดย จินตหรา พูนลาภ เพลง “ขายแรงแต่งงาน” ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร และเพลง “ไกลบ้าน” ที่ขับร้องโดย ยิ่งยง ยอด บัวงาม ก็ได้กล่าวถึงสาเหตุและความจำเป็นที่ต้องเดินทางมาหางานทำในกรุงเทพฯ ไว้ตอนหนึ่งว่า

เพราะพ่มี้นจนคนที่ไหนแล
ต้องจากบ้านจากพ่อและแม่
 คงจะแค้นคอยวันนั้นมา
 ต้องจากไกลมาลัยบ้านป่า
จากทุ่งนามาหางานทำ
เพราะพ่มี้นจน สู้คืนรนเรื่อยไป
เข้าสู่กรุง สู่กรุงวิไล
 หัวใจพี่เฝ้าระกำ
 ทำงานเหงื่อกายไหลฉ่ำ
ตากแดดหน้าดำต้องทำเพราะจน

เพลง “อีสานเข้ากรุง” ขับร้องโดย โจ้ไนส์ แอนเดอร์สัน ก็ได้กล่าวถึงความทุกข์ยากของคน ชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากการทำเกษตรกรรมไม่ได้ผล สาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่มี ไม่เพียงพอ การขาดโอกาสทางการศึกษา ในที่สุดคนชนบทก็ทำให้ต้องตัดสินใจเข้ามาหางานทำใน กรุงเทพฯ ดังเพลงตอนหนึ่งว่า

ในฤทัยให้ทุกข์เหลือทน ให้หมองหม่นคนภาคอีสาน
 แดนกันดารถิ่นนี้มีคน ผู้จนยากพักพาอาศัย
 โอ้อีสานแผ่นดินที่แสนกว้างใหญ่
ผู้คนทั่วไป อาศัยแหล่งน้ำทำนา
ไร้ป่อโคกคัลย์ ไร่มันก็ดูสิ้นท่า
นั่งคอยฝนฟ้า น้ำตาเปียกทั้งพวงแก้ม
แดนกันดารถิ่นนี้ไม่มี ไฟฟ้าที่แสงแข่งจันทร์แรม

ร่ว้งแซมกับเกวียนสักคัน นั้นก็ไม่มีให้เด็กเห็น
การศึกษาได้มาแค่เขียนชื่อเป็น
สังคมที่เห็นก็เป็นแค่วัดมีงาน
ด้วยความยากไร้ คัดใจต้องไปไกลบ้าน

ส่วนเพลง “คิดถึงจังเลย” ผลงานการประพันธ์ของ นพพร เมืองสุพรรณ ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย ก็กล่าวถึงเงื่อนไขที่ทำให้ชายหนุ่มในชนบทต้องจากคนรักเพื่อเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ ซึ่งก็คือการหาเงินทองเพื่อใช้สร้างครอบครัวร่วมกันไว้ว่า

โถมกรุงเทพฯ เพื่อหางานทำ
ตากแดดหน้าดำ พิทนทำไป
ทำงานรับจ้างทุกแห่งหน
เป็นเพราะความจนยากเข็ญใจ
หวังเก็บเงิน ไปแต่งกับเธอ

นอกจากการเดินทางเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ หรือตามหัวเมืองใหญ่ ๆ คนชนบทจำนวนไม่น้อยยังนิยมไปทำงานในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในแถบตะวันออกกลาง ประเทศญี่ปุ่น ใต้หวัน และฮ่องกง เนื่องจากได้ค่าตอบแทนสูง ที่สำคัญตลาดแรงงานในต่างประเทศส่วนใหญ่ต้องการแรงงานประเภทช่างเทคนิคและช่างฝีมือ หรือไม่ก็ประเภทกรรมกรผู้ใช้แรงงานทั่วไป ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องมีการศึกษาสูงมากนัก คนชนบทหลายคน จึงจำเป็นต้องขายไร่นาเพื่อใช้เป็นทุนในการเดินทางไปทำงาน บางคนประสบความสำเร็จมีเงินทองกลับบ้าน ตรงกันข้ามบางคนนอกจากจะไม่ประสบความสำเร็จแล้ว ยังประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ ทั้งถูกหลอกไปทำงานแต่ไม่มีงานให้ทำหรือที่เรียกว่าถูกหลอขาย ชำร่วยกว่านั้นบางคนยังถูกทารุณกรรมต่าง ๆ ผู้หญิงบางคนถูกพาไปขายบริการทางเพศจนแทบจะเอาชีวิตไม่รอด ดังที่สะท้อนอยู่ในเพลง “จดหมายรักจากแจแปน” ขับร้องโดย ศิริพร อำไพพงษ์ ที่ว่า

เขียนบอกเว้าส่งข่าวมาหา
สิ้นสัญญาสี่ตัว คือ เมื่อบ้าน
สงสารสาวไทยที่ไปแจแปน
บางคนยากแค้นแสนลำบากลำบาก

ถูกหลอกก็มี เจอแคงค์ผีหลอกคน
ยากูซ่าพาจน สงสารบางคนแสนทรมาณ
 สงสารสาวไทยไกลบ้าน (ซ้ำ)
ไปทำงานตกค้างญี่ปุ่น ผู้ใจบุญกะจิง

เพลง “คอยพี่ที่คูเวต” ขับร้องโดย จินตหรา พูนลาภ ก็สะท้อนปัญหาการไปขายแรงงานในประเทศแถบตะวันออกกลาง บางคนเดินทางไปเป็นเวลาหลายปีโดยไม่ได้ส่งข่าวคราวให้ทางบ้านรับรู้ ทำให้ครอบครัวรู้สึกเป็นห่วง ดังตอนที่ว่า

ป้านี้ตัวพ้อยู่ที่ไหน
รู้ไหมว่าใครเขาเป็นห่วง
หลายปีพี่ไปเสี่ยงดวง
อยู่เมืองหลวงคูเวตประเทศไคโร

ปัญหาครอบครัว เมื่อคนหนุ่มสาวซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญของครอบครัวต้องเดินทางไปทำงานต่างถิ่นเพื่อหาเงินส่งกลับมาบ้าน ทางบ้านหรือครอบครัวส่วนใหญ่จึงจะเหลือเฉพาะคนแก่และเด็ก ทำให้เกิดปัญหาแก่สมาชิกในครอบครัว เช่น ขาดความอบอุ่น เกิดภาวะซึมเศร้า อันอาจนำไปสู่ปัญหาด้านสุขภาพจิตได้ ดังสะท้อนอยู่ในเพลง “บ้านนาคอย” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ตอนหนึ่งว่า

“บ้านนาเรานั้นทุกวันเงียบเหงา
หนุ่ม ๆ สาว ๆ เข้ากรุงกันหมด
เหลือไว้คนแก่เฝ้าบ้านทุกวันวันรันทด
โธ่ถึงเห็นนั่งหลังซด
ลูกหลานไปหมดไปเลี้ยวเลี้ยวดวง”

ภาพสะท้อนสังคมชนบทด้านการเมืองการปกครอง หลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬใน พ.ศ. 2535 ก่อให้เกิดปรากฏการณ์สำคัญทางการเมืองขึ้น ประชาชนเริ่มตื่นตัวและติดตามข่าวสารด้านการเมืองเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันรัฐบาลก็พยายามรณรงค์และประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้และความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยแก่ประชาชนมากขึ้น ทำให้คนชนบทเริ่มที่จะให้ความสำคัญเกี่ยวกับ

สิทธิและหน้าที่ของตนตามระบอบประชาธิปไตย หลายคนเริ่มสนใจการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การซื้อสิทธิขายเสียง และการเมืองการปกครองในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น ถ้าศึกษาเนื้อเพลงลูกทุ่งในช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 อาจจะจำแนกภาพสะท้อนด้านการเมืองการปกครองได้เป็น 3 ประเด็นสำคัญคือ 1. ความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย 2. พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักการเมือง 3. การปกครองระดับท้องถิ่น

ความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย

การเลือกตั้งถือเป็นหน้าที่สำคัญของคนไทยหรือผู้ที่เกิดบนผืนแผ่นดินไทยตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อทำหน้าที่ออกกฎหมายและบริหารราชการบ้านเมืองแทนคนส่วนใหญ่ของประเทศ ผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องมีบัตรประจำตัวประชาชนที่แสดงว่าเป็นคนไทยและมีคุณสมบัติครบถ้วน ส่วนวิธีการเลือกตั้งก็ต้องดำเนินการตามขั้นตอน ตั้งแต่ตรวจสอบรายชื่อผู้มีสิทธิในคูหาเลือกตั้ง จากนั้นก็กากบาทหมายเลขที่ตนจะเลือก สุดท้ายคือการหย่อนบัตรลงหีบเลือกตั้ง ขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้ทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจให้ดี เพลง “คนจนขอสิทธิ” ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร ก็ได้สะท้อนเรื่องสิทธิการเลือกตั้ง โดยนำมาเปรียบกับเรื่องความรัก ในขณะเดียวกันก็สอดแทรกเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งไว้ว่า

เกิดมาชาตินี้ที่มีแต่สิทธิเลือกตั้ง

กระเป๋าสตางค์เหลือค้ำแค่บัตรประชาชน

ไม่มีสิทธิหวัง เลือกทางจึงยังดิ้นรน

เมื่อเจอหน้ามัน คนจนขอมีสิทธิบ้าง

ขอสิทธิอีกครั้งนั้นเปิดทางให้

ขอจองห้องใจ ก่อนใครแจกเงินกันกลาง

เส้นทางอื่นตัน ช่วยกันห้องใจเปิดทาง

ดูหาใจนาง เปิดทางให้กาเบอร์ใจ

พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักการเมือง พฤติกรรมการซื้อสิทธิขายเสียงยังคง

ปรากฏให้เห็นอย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น ในขณะที่ผู้ที่กำกับดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมก็คือคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือ ก.ก.ต. ซึ่งมีทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค นอกจากนี้เมื่อมีการทุจริตในการเลือกตั้ง คณะกรรมการ

การเลือกตั้งก็มีอำนาจที่จะลงโทษด้วยการยกเลิกผลการเลือกตั้งนั้น ๆ ตลอดจนระงับสิทธิผู้รับสมัครเลือกตั้งหรือที่เรียกว่า “แขวน” ดังปรากฏอยู่ในเพลง “คนจนขอสิทธิ” ตอนหนึ่งที่ว่า

ลูกผู้ชายขอสิทธิหัวใจเลือกแฟน
เลือกตั้งโดนแขวน เลือกแฟนคงไม่โดนขาย
 วอนพ่อแม่เลี้ยงอย่างเอาทองกันใจ
ใครซื้ออย่าขาย เก็บใจเจ้าไว้คอยพี่
 เกิดมาชาตินี้หากใจได้สิทธิเลือกเข้า
 เงินในกระเป๋าเก็บพอสู้ออันทันที
 จะสู้ชีวิตแลกสิทธิเป็นคู่ชีวิต
 ขอเพียงคนดี อย่าขายสิทธิรักให้ใคร

นอกจากการซื้อสิทธิขายเสียงแล้ว การที่ผู้สมัครบางคนทุ่มงบประมาณจำนวนมากในการหาเสียงเลือกตั้งถือเป็นเรื่องที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง เนื่องจากอาจทำให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อนได้ นอกจากนั้น “หวัคะแนน” ที่ไม่ซื่อสัตย์ก็อาจจะทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งพลาดหวังได้ ดังตัวอย่างเหตุการณ์หลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดบางแห่ง มีกล่าวไว้ในเพลง “น้ำตา ส.จ.” ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ว่า

โหยมันอยากตาย มันแค้นใจเพราะไม่ได้เป็น ส.จ.
ทุ่มเงินเป็นแสนหวังหวัคะแนนเป็นต่อ
 มันเจ็บใจแสบ หวัคะแนนลงล้อ
ทั้งอมทั้งขม น้ำตา ส.จ. มันไหล
โหยผิดหวังเสียศักดิ์แล้วก็ยังไม่ได้
ถูกเมียก็ห้าม คิดจะทำการใหญ่
 เลือกตั้งคราวหน้า ผมจะมาลงใหม่
 คราวนี้ไม่ได้ มันนึกน้อยใจเหลือเกิน

การปกครองระดับท้องถิ่น แนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจบริหารจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เริ่มปรากฏเด่นชัดหลังการออกพระราชบัญญัติสภาตำบลขึ้นในพ.ศ. 2537 ส่งผลให้เกิดองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นที่เรียกว่า องค์การบริหารส่วนตำบล หรือที่เรียกว่า อ.บ.ต. ซึ่งมีความ

ใกล้ชิดกับชุมชนหรือท้องถิ่น เนื่องจากสมาชิกในองค์การบริหารส่วนตำบลก็คือคนในท้องถิ่นที่
เข้าใจปัญหาและความต้องการของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็ย่อมตระหนักถึง
ความสำคัญ ตลอดจนบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างดี ดัง
สะท้อนไว้ในเพลง “หนุ่ม อ.บ.ต.” ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ที่ว่า

เหนื่อยยังงี้ก็ซึ้งน้ำใจแม่พ่อ
ที่เลือกเราเข้า อ.บ.ต. คงจะพอช่วยเป็นแรงใจ
มุ่งทำงานเหมือนคั้งฟันเน้นนานมีมา
รับพัฒนาทางประปา ไฟฟ้าสดใส
และคอยให้ความช่วยเหลือเอื้อให้ผู้ทำนาไว้
ว่างจากนาาก็ให้เลี้ยงปลาเลี้ยงไก่
หมั่นพูดจาถามไถ่ เรื่องราวใด ๆ หากใครมีมา

เพลง “รอรักหนุ่ม อ.บ.ต.” ผลงานการประพันธ์ของสมหวัง โกสูงเนิน ขับร้องโดย แมงปอ
ชลธิชา ก็ชี้ให้เห็นคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลว่า จะต้องทำงาน
แบบเข้าถึงคนในท้องถิ่น ที่สำคัญต้องพร้อมที่จะให้คำปรึกษา และความช่วยเหลือแก่ชาวบ้าน
ตลอดเวลา นอกจากนั้นต้องเป็นผู้ที่ทำงานเพื่อส่วนรวมโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ดังเพลง
ตอนที่ว่า

พี่ อ.บ.ต. ถึงไม่หล่อแต่ก็โดนใจ
ขยันพวง่ายใช้ง่าย ชาวบ้านพอใจทุกคน
สร้างสรรค์ผลงานหลากหลาย มุมเหตุใจให้ชุมชน
ไม่หาประโยชน์ใส่ตน
ทำเพื่อตำบลน่ารักเหลือเกิน

แม้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีบทบาทในการปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น แต่การ
ปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบเดิมที่มีกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่มีอำนาจ ก็ยังคงมีความสำคัญและ
จำเป็นอยู่เช่นเดิม เพราะคนชนบทส่วนใหญ่ค่อนข้างคุ้นเคยกับระบบการปกครองดังกล่าว ที่นำ
สังเกตกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านนั้นสามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าของลูกบ้านได้อย่าง
ใกล้ชิดและตลอดเวลา ดังกล่าวถึงไว้ในเพลง “ผู้ใหญ่ช่วยผู้ใหญ่” ขับร้องโดย สุนารี ราชสีมา ที่ว่า

อย่าท้อใจต้องล้มเลิกเป็นผู้ใหญ่
 บอกแล้วไง ต้องเทใจให้ราษฎร
ลูกบ้านมีทุกข์เขามาปลุกถึงที่นอน
ต้องรีบจรเสียดภัยก่อนลูกบ้านลีหลอ

จะเห็นได้ว่าด้านการเมืองการปกครองของสังคมชนบทมีพัฒนาการขึ้น มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งทำให้เกิดการตื่นตัวด้านการเมืองการปกครอง อันจะนำไปสู่พัฒนาการสำคัญของระบอบประชาธิปไตยในอนาคต

ภาพสะท้อนสังคมชนบทด้านเศรษฐกิจ ดังที่ทราบกันว่ารายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจของคนชนบทส่วนใหญ่มาจากการเกษตรเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการทำไร่ทำนา ซึ่งผลผลิตที่ได้ส่วนหนึ่งเก็บไว้บริโภคภายในครอบครัว ส่วนที่เหลือก็นำไปขายแต่ก็มักจะไม่ไ้ราคา เนื่องจากปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่สำคัญก็คือ การถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา อย่างไรก็ตามแม้ว่าฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชนบทจะไม่สูงมากนัก แต่ทรัพยากร สภาพธรรมชาติ และพืชพันธุ์ธัญญาหารก็ยังคงอุดมสมบูรณ์ ยกเว้นบางพื้นที่เท่านั้น เช่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างไรก็ตามปัจจุบันเริ่มมีการนำเอาเทคโนโลยีทางการเกษตรมาใช้ ประกอบกับการนำเอาแนวคิดตามแบบทฤษฎีใหม่มาใช้มากขึ้น เช่น การทำไร่นาสวนผสม ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “รอรุ่นคืนถิ่น” ขับร้องโดย ทรงกลด อดุลกรณ์ ว่า

บ้านนอกถึงจนมีกิน
ผักบุ้งกระถินเก็บกินสบาย
ข้าวอ้อยปลาหอยผักขม
ไร่นาสวนผสมค่อยเป็นค่อยไป

การทำไร่นาสวนผสมถือเป็นการปฏิรูปภาคการเกษตรที่เป็นผลมาจากแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ แทนที่จะมุ่งทำการเกษตรเฉพาะด้าน ก็ปรับเป็นการทำการเกษตรแบบครบวงจรหรือรอบด้าน เช่น สามารถทำไร่ ทำนา ทำสวน หรือเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เดียวกันได้ โดยที่กิจกรรมทุกอย่างสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี ดังกล่าวถึงไว้ในเพลง “รักแท้แบบไทย” ผลงานการประพันธ์ของ สติชัยพงษ์ สถาพร ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ว่า

พี่ไถทำนาเอง ต้องชมพี่เก่งแน่นอน

คราดไถทำนาดอน

ตรงไหนดินอ่อนปลูกพริกไทย

มะเขือข้าวโพดฟักแฟง

จะปลูกตามแอ่งแล้วหยอดแดงไทย

อย่างไรก็ตาม การทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่ก็ยังต้องขึ้นอยู่กับธรรมชาติและสภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนชนบทอย่างมาก ถ้าปีไหนน้ำทำอุทกสมบูรณ์ ข้าวกล้าก็ได้ราคาดี ทำให้มีทุนที่จะดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ในชีวิตต่อไป เช่น การแต่งงาน ดังมีกล่าวสะท้อนไว้ในเพลง “หอมดอกข้าว” ขับร้องโดย สายัณห์ นิรันดร์ ตอนหนึ่งว่า

ปีนี้ฝนดีเสียด้วย

กอข้าวสวยกว่ากอกล้วยน้ำว่า

หอมดอกข้าวเหมือนแค้นสาวจำปา

ยามหน้านาคิดถึงจำปาทุกปี

ถ้ามีเงินพอ พี่จะขอแค้นแดง

ข้าวเปลือกแพง คงได้แต่งปีนี้

การที่ต้องพึ่งพาสภาพดินฟ้าอากาศ บางปีเกิดฝนแล้งหรือน้ำท่วม ทำให้พื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรได้รับความเสียหาย ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้มีผลกระทบต่อรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจของคนชนบท อันอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายอื่น ๆ ตามมา เช่น การงดหรือต้องเลื่อนกำหนดโครงการต่าง ๆ เช่น การแต่งงาน ดังปรากฏอยู่ในเพลง “ปีนี้แต่งแน่” ขับร้องโดยรุ่ง สุริยา ตอนที่ว่า

รอเฝ้าขายข้าวจากนา

น้ำนองไหลบ่าจนข้าวปลาเสียหาย

วันงานเราเคลื่อน ผลัดเดือนแล้วเลื่อนน่าอาย

ปีนี้จะดีหรือร้าย เป็นไฉนจะไม่ยอมฟัง

นาล่มนาแล้งก็แต่งแน่นอน

คู่ ธ.ก.ส. มาก่อน ดัดทอนแล้วผ่อนทีหลัง

ขึ้นรถต่อไป หวังใจวิวาห์จะพัง

เดือนสี่รอน้ำสังข์
เครื่องไฟต้องดั่งแน่นอน

นอกจากการต้องพึ่งพาสภาพดินฟ้าอากาศแล้ว ค่าใช้จ่ายเรื่องปุ๋ยและยาฆ่าแมลงก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้รายได้ของเกษตรกรลดลง ทั้งยังก่อให้เกิดภาระหนี้สินอีกด้วย ดังเห็นได้จากเพลง “แม่พ่อยังรอน้อง” ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร ตอนหนึ่งว่า

เฝ้ารอคอย เงินน้อยใช้ไปไม่พอ
กู้ ธ.ก.ส. ก็ยังไม่พอค่าปุ๋ย
นาตอนปีนี้ไม่มีแล้วดินร่วนซุย
นาต้องการปุ๋ย ปุ๋ยต้องใช้เงินซื้อมา
รอแม่พ่อเฝ้ารอทุกวัน
เข้ามาทำงานได้เงินรีบส่งเดือนนา
หากเจ้ามัวเพลิน ใช้เงินจนลืมบ้านนา
ทางออกแม่พ่อชรา
คงหากู้ เงินนายทุน

กล่าวโดยสรุปได้ว่าสภาพด้านเศรษฐกิจของผู้คนในชนบทส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับต่ำ อันเนื่องมาจากการผลิตที่ยังต้องพึ่งพาสภาพดินฟ้าอากาศ ในขณะเดียวกันปัญหาการขาดปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะเงินทุนหมุนเวียนยังเป็นปัญหาเรื้อรังต่อไป

ภาพสะท้อนสังคมชนบทด้านการศึกษา แม้ว่ารัฐบาลในหลายยุคสมัยจะพยายามผลักดันนโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาจากระดับประถมศึกษาสู่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาในที่สุด แต่ก็ยังคงมีความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสในการศึกษาระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมืองค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพราะมีสาเหตุมาจากปัญหาความยากจน ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “ป.6 ออกหัก” ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย ตอนที่ว่า

สุขเธอคงมีอีกโ	บ้านโตเข้ามีรถรา
เรามีเพียงสองล้อ	ข้าพ่อก็เป็นชาวนา
เรียนเก่งก็แค่ ป.6	ป.6 ที่ไม่มีค่า

วันนี้ได้เห็นเต็มตา   คนมีปัญญาเขามาวัน

ปัญหาความยากจนเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้นโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาทำได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากเมื่อเด็กสำเร็จหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับแล้ว โอกาสที่จะเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา มีค่อนข้างน้อย ยิ่งในระดับอุดมศึกษาด้วยแล้วแทบจะไม่ต้องกล่าวถึง เพลง “ปัญญาใจ” ผลงานการประพันธ์ของ สกล คุณวุฒิ ขับร้องโดย ศิริพร อำไพพงษ์ ก็ได้เน้นให้เห็นความไม่เสมอภาคทางการศึกษาในสังคมชนบทไว้อย่างชัดเจน ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนถึงปัญหาความยากจนซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความไม่เสมอภาคดังกล่าวไว้ว่า

ได้ฮักกับอ้ายเหมือนใจได้ปัญญา
ชีวิตผู้สาวบ้านนา วุฒิการศึกษามีน้อย
ขาดโอกาสเรียน เพราะจนเป็นคนเลือนลอย
 โชคดีที่อ้ายเฝ้าคอย หยัดยื่นให้โอกาสใจ

อย่างไรก็ดี แม้ว่าความไม่เสมอภาคทางการศึกษา และการขาดโอกาสทางการศึกษาในสังคมชนบทจะยังคงมีอยู่ แต่ก็มีแนวโน้มว่าอีกไม่นานนักก็น่าจะมีทิศทางที่ดีขึ้น เนื่องจากรัฐบาลได้ส่งเสริมและพัฒนามูลาการด้านวิชาชีพครูให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ถือเป็นสถาบันหลักในเรื่องการผลิตบุคลากรด้านการศึกษา เพลง “น้ำตาเปี่ยมขอลัก” ผลงานการประพันธ์ของ สติชัยพงษ์ สถาพร ขับร้องโดย จินตหรา พูนลาภ สื่อให้เห็นถึงปณิธานอันแน่วแน่ของผู้ที่สำเร็จการศึกษาวิชาชีพครู ด้วยการอาสาสอนในโรงเรียนต่างจังหวัด ซึ่งเป็นการช่วยยกระดับและพัฒนาการศึกษาของคนในชนบทได้เป็นอย่างดี ดังเพลงตอนที่ว่า

จบราชภัฏเขาจัดให้เกรดเอครู
บรรจุเป็นครู ขอมายู่ต่างจังหวัด
รักเด็กบ้านดอน มาสอนอยู่โรงเรียนรัฐ
 มีเด็กเป็นเพื่อนเหมือนญาติ ผูกพันอยู่บ้านพักครู

ปัจจุบันคนในชนบทก็เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษามากขึ้น ด้วยการนิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในระดับสูง โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “เก็บไถขึ้นลาน” ผลงานการประพันธ์ของ มนต์รี หลักหาญ ขับร้องโดย เกษม คมสันต์ ว่า

ความรู้มีเพียงแค่ชั้น ป.4

ทำมานานหลายปี ส่งลูกนี้เรียนวิทยาลัย

พอเรียนมาน้อย ใช้แรงทำนาเหมือนควาย

กลัวลูกต้องจับหางไถ จึงส่งให้ลูกมีวิชา

เด็กและเยาวชนในชนบทก็เริ่มมีความมุ่งมั่นและหันมาให้ความสนใจเรื่องของการศึกษาต่อเพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ว่าปัจจุบันอาจจะยังขาดโอกาสในการศึกษาเพราะปัญหาความยากจน แต่ก็มีความหวังว่า วันหนึ่งจะต้องประสบความสำเร็จ ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “ดอกหญ้าในป่าปูน” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ต่าย อรทัย ที่ว่า

หัวใจติดดิน   สวมกางเกงยีนส์เก่า ๆ

ใส่เสื้อตัวร่อยเก่าเก่า   แต่ใจสาวบ่ค่อยราคา

หวังไว้วันหนึ่ง   เรียนจบชั้นที่ใฝ่รอมมา

จะสวมมงกุฎดอกหญ้า   ถ่ายรูปปริญญาหวานมาบ้านเรา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการขยายโอกาสทางการศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัยและเงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ ทรัพยากรที่ฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชนบทยังอยู่ในระดับต่ำ ทรัพยากรด้านการขยายโอกาสทางการศึกษาก็ยังคงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก

ภาพสะท้อนสังคมชนบทด้านศาสนา สังคมชนบทไม่ว่าจะเป็นภูมิภาคใดมักจะให้ความสำคัญเรื่องศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการนำเอาหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นหลักพรหมวิหาร 4 โลกธรรม 8 ทิศ 6 และไตรลักษณ์ ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุขขึ้นในสังคม อันที่จริงพุทธศาสนากับสังคมชนบทมีความผูกพันใกล้ชิดกันมาอย่างยาวนาน คนชนบทส่วนใหญ่เลื่อมใสศรัทธาพุทธศาสนา และแสดงออกด้วยการทำบุญและบริจาคทาน โดยเฉพาะการทำบุญซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเสมือนการต่อทุนไว้สำหรับชาติภพต่อไป ปัจจุบันมีผู้นิยมทำบุญกันครั้งละหลาย ๆ วัด เช่น การไปไหว้พระ 9 วัด ซึ่งก็มีเหตุผลที่แตกต่างกันไป บางคนเชื่อว่าจะได้บุญมาก บางคนเชื่อว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์ บางคนไม่ค่อยมีเวลา เมื่อมีโอกาสมานะจึงทำให้คุ้มค่า แต่จะด้วยเหตุผลใดก็ตามถือว่าคนในสังคมชนบทมีความศรัทธาต่อพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะเมื่อ

เปรียบเทียบกับคนในสังคมเมือง เรื่องการทำบุญนี้มักจะกล่าวไว้ในเพลงลูกทุ่งเป็นจำนวนมาก เช่น เพลง “ชวนน้องทำบุญ” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ตอนที่ว่า

ไป ๆ นะแม่คุณ   ไปทำบุญวัดเกตไชโย
ปิดทองสมเด็จอาจารย์โต   แล้วจะได้สุขใจเรื่องรอง
 พักบ้านพี่สักคืน   พาขวัญยืนเยี่ยมพี่เยี่ยมน้อง
 บ้านพี่อยู่ที่โพธิ์ทอง   ดัดฟังกลองแม่น้ำเจ้าพระยา
 จะพานวลน้องล่องเรือ   สุขใจเหลือลมพัดเย็นกาย
 น้องนั่งพี่จะเป็นคนพาย   ชมทิวทัศน์ไปเพลินใจเพลินตา
 ถูกคลื่นซัดพัดแรง   เรือตะแกงเอียงซ้ายเอียงขวา
 เรือใหญ่มั่นวิ่งสวนมา   คลื่นซัดชำน้องจำอย่าตกใจ
 รีบพาน้องขึ้นท่าแล้วก็พานั่งรถยนต์ ทำบุญกันที่วัดสวน
 สุขเหลือล้นพระเนรมากมาย
ไปวัดสกุณาแล้วย้อนมาวัดนางใน
ทำบุญให้ทั่ว ๆ ไป เกิดชาติไหนจะสบายอร่า

คนในชนบทถือว่าการบริจาคเงินเพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่าง ๆ เช่น วิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ เป็นการช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งจะได้จากการทอดกฐินและผ้าป่าสามัคคีเพื่อที่จะนำเงินมาใช้ในการดังกล่าว ดังเพลง “วัดบ้านเรา” ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

วัดบ้านเรา ดูโบสถ์เก่าศาลาก็พัง
ยังขาดสตางค์ จะซ่อมวัดซ่อมวา
 เฝ้าขออนุญาตโยมทั่วหล้า
เฝ้าคอยกฐินผ้าป่า
คอยแรงศรัทธาที่จะมาทำบุญ

จะเห็นได้ว่าคนในชนบทให้ความสำคัญกับการทำบุญเป็นอย่างมาก เพลงลูกทุ่งก็ได้สะท้อนค่านิยมอันถือเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยดังกล่าวไว้เป็นอย่างดี

ภาพสะท้อนสังคมชนบทด้านครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันสำคัญที่สุดในชนบท ครอบครัวมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยาย อันเกิดจากการที่สมาชิกภายในครอบครัวอาศัยอยู่ร่วมกัน หรืออยู่ในละแวกใกล้เคียงกัน แม้ว่าบางคนจะมีครอบครัวแล้วก็ตาม ดังจะเห็นว่าบ้านเรือนของคนในชนบทก็มักจะแวดล้อมด้วยบ้านของเครือญาติ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัว ดังในเพลง “อยู่กันสามคน” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย และเปิ้ล กาญจนา มีกล่าวไว้ที่ว่า

- “ซ)   แจ๋วจริง ๆ นะนี้ บอกมาที่บ้านเธออยู่ไหน
 ญ)   บ้านนี้อยู่ชายคลองหัวไทร
 ช)   อยู่กับใคร ญ) อยู่กันสามคน
 ซ)   อ้อเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ ดีแท้ผู้มีพระคุณ
 ญ)   บ้านนี้อยู่เป็นคนยากจน
 ช)   จะรักคนจนเพราะจนเหมือนกัน”

นอกจากคนชนบทจะพักอาศัยอยู่ร่วมกัน กิจกรรมหรือการงานต่าง ๆ ก็มักจะกระทำร่วมกัน ส่วนหนึ่งก็อาจจะเป็นผลมาจากความจำเป็นในเรื่องของแรงงาน โดยเฉพาะในสังคมเกษตรกรรมนั้นแรงงานภายในครอบครัวนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากไม่ต้องเสียค่าจ้างค่าแรงซึ่งอาจจะต้องใช้ทุนสูง ในขณะที่เดียวกันการช่วยกันทำงานของสมาชิกภายในครอบครัวก็ยังทำให้ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นด้วย เพลง “ทุ่งร้างนางลิ้ม” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ได้สะท้อนให้เห็นถึงการร่วมแรงร่วมใจในการทำงานของสมาชิกภายในครอบครัวชนบท ไว้ตอนหนึ่งว่า

- มองลิบลัวแถวทิวพนา
 ใกล้คำฆ่าสนธยา กลุ่มขวานาก็เลิกจากงาน
คุณพ่อเดินหน้า ต่อมาก็เป็นแม่ท่าน
ท้ายสุดก็คือแฟนฉัน
 เมื่อก่อนนั้น รักปานจะกลืน

ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นมิได้มีเฉพาะผู้เป็นสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสัตว์เลี้ยงประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะควาย ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำไร่ทำนา ในขณะเดียวกันก็เปรียบเสมือนเป็นเพื่อนคู่ทุกข์คู่ยากของชาวไร่ชาวนาด้วย เมื่อถึงคราวจำเป็นที่จะต้องจากกันไม่ว่า

จะเกิดจากเหตุผลใด ย่อมจะต้องรู้สึกอาลัยอาวรณ์ ดังได้สะท้อนอยู่ในเพลง “ขายควายช่วยแม่” ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย ว่า

ยืนมองควายข้า น้ำตาไหลปรี่ หลายปีผ่านมา
เป็นเพื่อนคู่หนา หน้าฝนทนสู้
 แคร่ร้อนไม่อาทรร้องกู่
 ข้าเองก็นึกเอ็นดู ไม่รู้จะเป็นอย่างไร
 พาไปกินหญ้า เวลาแดดอ่อน ตอนขึ้นจากนา
 ค่ำเข้าชaya ค่ำสุ่มไฟให้
 ยุงรินมิให้บินตอมไต่
แต่คราวนี้ต้องจำใจ ขายไปเพราะเงินไม่มี
 มันถึงคราวช่วย
 แม่ข้าล้มป่วยด้วยโรคมะเร็ง
 สอบถามหมอจนท่านแข็ง
 จึงขายเอ็งเพื่อช่วยชีวิต
ออกสะท้านสงสารเอ็งเหลือที่
ขาดควายเพื่อนที่แสนดี ข้านี้คงอดทำนา
ควายคงรู้ว่า ถึงคราต้องจาก เหมือนอยากอ้อนวอน
ทิ้งร่างลงนอนสะท้อนใจข้า
 อย่าแค้นขอแทนคุณมารดา
 ท่านเป็นผู้ที่เลี้ยงมา เพื่อนจำจงให้อภัย

ภาพสะท้อนสังคมชนบทด้านนันทนาการ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนชนบทแตกต่างจากสังคมเมืองค่อนข้างชัดเจน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่สำคัญการที่คนชนบทประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งจำเป็นต้องใช้ระยะเวลายาวนานเกือบตลอดทั้งปี ทั้งกว่าที่ผลผลิตจะเจริญเติบโตเต็มที่จนสามารถเก็บเกี่ยวได้ก็ต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร ทำให้เวลาที่พักผ่อนหย่อนใจมีค่อนข้างจำกัด บางคนจึงอาศัยเวลาช่วงที่ทำงานหรือระยะเวลาระหว่างที่รอผลผลิตเจริญ ทำกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจไปด้วย ซึ่งมีทั้งที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม เนื่องจากคนชนบทมีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจจึงมักจะได้จากสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น เช่น การกัศปลา ชนไก่ การตั้งวงดื่ม

สุรา ฯลฯ ดังสะท้อนอยู่ในเพลง “คนบ้านนอก” ผลงานการประพันธ์ของ ชลธิ์ ธารทอง ขับร้องโดย
ยู้ย ญาดิเยอะ ที่ว่า

เศรษฐีบ้านนอกดีไก่อ่ เศรษฐีบ้านในดีกอล์ฟ
คนจนทนนอนกระต๊อบ เลย์ไม่ชอบดีกอล์ฟดีไก่อ่
เมืองกรุงเขามีบ้านดี บ้านนาเขามีบ้านคอง
เป่าแคนแทนเล่นโฟล์คซอง พระจันทร์ฉายส่องต่างชาวดีแอนไวท์
ไม่มีกัศดาการชวนชิม ข้าวเหนียวปั้นจิ้มก็อ้อมมไป

เนื่องจากสังคมชนบทเป็นท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลความเจริญ บางท้องถิ่นอยู่ในพื้นที่
ทุรกันดาร การที่จะหากิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจในลักษณะเดียวกับสังคมเมืองจึงเป็นเรื่องที่เป็นไป
ได้ยาก โดยเฉพาะสถานบันเทิงหรือแหล่งเริงรมย์ต่าง ๆ แม้ว่าจะมีสถานบันเทิงดังกล่าวแต่ด้วย
เงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจก็อาจจะเป็นอุปสรรคสำคัญอีก จากการศึกษาเนื้อเพลงลูกทุ่งตั้งแต่
พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 พบว่ากิจกรรมด้านนันทนาการของสังคมชนบทมี 2 ลักษณะได้แก่ การ
พักผ่อนหย่อนใจทั่วไปและการพักผ่อนหย่อนใจในงานเทศกาลต่าง ๆ

การพักผ่อนหย่อนใจทั่วไป การที่ฐานะทางเศรษฐกิจของคนชนบทอยู่ในระดับ
ค่อนข้างต่ำ กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจก็จะต้องเน้นที่ความสะดวกและประหยัดเป็นหลัก เช่น
พักผ่อนหย่อนใจอยู่กับบ้านด้วยการฟังวิทยุ หรือชมรายการหรือสาระบันเทิงต่าง ๆ ทางโทรทัศน์
โดยเฉพาะวิทยุหนึ่งส่วนหนึ่งก็ยังเป็นวิทยุที่เรียกว่า วิทยุทรานซิสเตอร์ ซึ่งใช้ถ่านไฟฉาย ภายหลังจึง
ได้เปลี่ยนมาใช้วิทยุที่ใช้พลังงานไฟฟ้าหรือที่เรียกว่าวิทยุเทป เพลง “สังเฝานซื้อวิทยุ” ซึ่งขับร้อง
โดย กานดา วราพร ก็ได้สะท้อนการพักผ่อนหย่อนใจด้วยการฟังวิทยุไว้ว่า

อยากได้วิทยุสักเครื่อง พี่เข้าเมืองซื้อฝากด้วย
เอาเครื่องสวย ๆ สีใบตองกล้วยแห้ง
ถ้าได้เครื่องสีแดง เสียงมันแรงฟังดี
เลือกเอาเครื่องมีเพลงลูกทุ่งหมอลำละคร
ฟังแก้ร้อนตอนทำนาปี
เปิดฟังก่อนซื้อแหละดีเน้อ
เปิดฟังก่อนซื้อแหละดี อย่าลืมนะพี่เอาสีแดง ๆ

ข้อดีของวิทยุก็คือมีขนาดเล็กและพกพาติดตัวไปได้โดยสะดวก ชาวไร่ชาวนาจึงนิยมนำวิทยุไปฟังในขณะที่ทำไร่นานานา ซึ่งก็ช่วยให้เกิดความเพลิดเพลินและมีความสุข โดยเฉพาะรายการที่นิยมที่สุดคือประเภทเพลงลูกทุ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคลื่นความถี่ในระบบ เอ.เอ็ม. ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “สาวเอเอ็ม” ขับร้องโดย ชัย ญาติเยอะ ว่า

บ้านนาทุ่งบ่่าหาบกระบุงลุยนา
พูดภาษาไทยเดิมท่องตลาด
มีวิทยุราคาร้อยกว่าบาท
บ้างฟังในกระจาด
บ้างก็พาขอบกระบุง
อยากมีสุขใจก็เอี่ยมมือไปหมุนเข็ม
เปิด เอ เอ็ม ฟังเพลงของลูกทุ่ง

นอกจากวิทยุ โทรทัศน์ก็เป็นสื่อบันเทิงราคาถูกที่มีบทบาทมากขึ้นในการพักผ่อนหย่อนใจภายในบ้าน แทบจะทุกหลังคาเรือนนิยมฟังและชมรายการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข่าว ละคร หรือเพลง ดังเพลง “ฝากเพลงถึงยาย” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ต่าย อรทัย ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

กินข้าวหลายเคี้ยว ยายสีได้แข็งแรง
คอยเปิดทีวียามแลง นั่งแงงหลานอยู่หน้าจอ
ได้ร้องเพลงดังหวัง เหมือนพบเส้นทางไปต่อ
ยามใดเพลงหลานผ่านจอ ยายคงสีพอยิ้มได้
ฝากเสียงเพลงให้ ฝากใจผ่านจอทีวี
ถ้าหากหลานไปได้ดี ความหวังเคยมีคงมาใกล้

การพักผ่อนหย่อนใจในงานเทศกาลต่าง ๆ การที่สถานบันเทิงหรือแหล่งเริงรมย์ในสังคมชนบทมีน้อย การพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้านที่พอจะสามารถทำได้บ้าง ก็คือการพักผ่อนในโอกาสเทศกาลหรืองานประเพณีของท้องถิ่น รวมถึงงานวัดและงานประจำปีต่าง ๆ เพลง “ไอ้หนุ่มภูธร” ผลงานการประพันธ์ของ ชลธิ์ ธารทอง ขับร้องโดย เสรี รุ่งสว่าง ได้สะท้อนภาพงานวัดไว้ว่า

ไม่เห็นจะจ้อ ถ้าไม่มีทอระทัศน์
งานวัดเขาก็จัดมากมาย
 เสียผ่านประตู่ ก็มานั่งดูสบาย
 ปะเหมาะเคราะห์ดี ก็มีรางวัลมากมาย
 พี่กับน้องชาย ยังเคยได้แบ่งอย่างดี

จังหวัดในเขตภาคเหนือตอนล่างหรือภาคกลางตอนบน ประเพณีแข่งเรือยาวที่บริเวณหน้าวัดท่าหลวง ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อเพชร พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดพิจิตร ถือเป็นงานประเพณีที่สำคัญ นอกจากผู้คนจะมาสักการะทำบุญปิดทองหลวงพ่อเพชรแล้วยังถือโอกาสเที่ยวชมมหรสพต่าง ๆ เป็นการพักผ่อนหย่อนใจไปด้วย ดังมีปรากฏอยู่ในเพลง “สาวงามเมืองพิจิตร” ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ที่ว่า

ผิวเรืองเหลืองผ่องดังทองมาเจือ
งานวัดแข่งเรือ ท่าหลวงเหมือนดวงมาด้อง
 น้อยยืนดูเรือ อยู่เหนือตลิ่งริมคลอง
 แอบรักโฉมตรู แอบดูแอบมอง
 ใ้หนุ่มกะนอง ตามซัดติดเรือ
งานวัดท่าหลวง บวงสรวงพ่อเพชร
 แล้งหน้านาเสร็จ ลูกใครจะไปสู่ขอ
 ทำมาหาทุน บนบานพึ่งบุญหลวงพ่อ
 เสร็จข้าวในนา เก็บหาเงินพอ
 จะขอแต่งงานกับน้อง
สาวเมืองพิจิตรอดีตชาละวัน

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีงานประจำปีที่มีชื่อเสียงอยู่มากมาย เช่น งานกาชาดของจังหวัดอุดรธานีที่เรียกว่า “งานทุ่งศรีเมือง” ซึ่งจัดอยู่ที่บริเวณทุ่งศรีเมืองใกล้เคียงกับการจังหวัดในงานนี้ชาวบ้านจะนำเอาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของอำเภอต่าง ๆ มาจำหน่ายในราคาย่อมเยา เพลง “คิดฮอดสาวอุดร” ซึ่งขับร้องโดย แมน มณีวรรณ ก็ได้กล่าวถึงงานดังกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

คิดฮอดอำลำ แก้มอำน้ำสาวอุดร
 บ่เป็นอันกินอันนอน คิดฮอดสาวอุดรธานี
งานทุ่งศรีเมือง ลือเลื่องเมื่อปีก่อนนี้
 พานพบสบตาคนดี เหมือนดั่งมีมนต์ขลังฝังใจ

ส่วนภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาก็มีประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนามากมาย เป็นต้นว่า ประเพณีทำบุญในวันมาฆบูชา ประเพณีเดือนสิบ และงานวัดมหาธาตุ ดังมีสะท้อนอยู่ในเพลง “อะเมตซึ่งเมืองใต้” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ตอนหนึ่งที่ว่า

วันเพ็ญเดือนสาม นัคพบนงคราญที่นครศรี
งานวัดพระธาตุพระเจดีย์
 วกลงกระบี่พังงานไกล่กัน

ส่วนมหรสพ รวมทั้งการละเล่นซึ่งอยู่ในงานเทศกาลดังกล่าวก็มีหลากหลาย ทั้งที่เป็นมหรสพและการละเล่นทั่วไป เช่น ภาพยนตร์ ดนตรี มหรสพ หรือการละเล่นประจำท้องถิ่น เช่น ลิเก ลำตัด เพลงเรือ หมอลำ ลำซิ่ง มโนราห์ หนังตะลุง เป็นต้น เพลง “ไอ้หนุ่มโลโซ” ขับร้องโดย ร็อก แสง แสง ก็ได้สะท้อนถึงมหรสพ “หนังกลางแปลง” และการแสดงหมอลำไว้ว่า

นางเอยก่อนเคยเที่ยวงานบ้านนอก
 เข้ากรุงไปเรียนบางกอก เป็นสาวไฮโซโก้เก๋
 แต่งตัวเปรี้ยว ๆ เธอเที่ยวแต่อาร์ซีเอ
 โลโซโหลยโหลยไม่เท่า
ดูหมอลำเที่ยวหนังกลางแปลง

นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม เช่น เทศกาลงานดอกฝ้ายบานที่เมืองเลย ที่นิยมจัดกันในช่วงระหว่างเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ แต่ละปีนั้นก็มักจะจัดให้มีมหรสพสมโภชด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะการแสดงหมอลำดังสะท้อนอยู่ในเพลง “รักสลายดอกฝ้ายบาน” ขับร้องโดย จินตหรา พูนลาภ ที่ว่า

งานดอกฝ้ายเมืองเลย เราได้เจอกันผูกสัมพันธ์รักแน่น
 ยังจำได้ไหมแฟน ที่ตามจิบน้ำองต่างเฝ้ามองตากัน
นั่งดูหมอลำ หนาว ๆ ถอดเสื้อหนาวให้กัน
 คิดถึงพี่ทุกวัน หนุ่มเมืองเลยที่เคยเอาใจ

การแสดงลำซิ่ง ซึ่งเป็นพัฒนาการของการแสดงหมอลำที่ได้รับความนิยมอย่างสูง
 เนื่องจากการประยุกต์การแสดงหมอลำในแบบดั้งเดิมมาผสมผสานกับเพลงลูกทุ่ง และดนตรี
 สมัยใหม่ได้อย่างลงตัว มีจังหวะและท่วงทำนองที่เร้าใจ การแสดงหมอลำซิ่งเป็นที่นิยมกันอย่าง
 กว้างขวาง โดยเฉพาะในงานบุญต่าง ๆ ของท้องถิ่น ดังสะท้อนไว้ในเพลง “ซิ่งงานบุญ” ขับร้องโดย
 เจียบ กนกพร ว่า

เอามา มา มา มา มา (ซ้ำ)
ออกร้ายลิลลา จังหวะลำซิ่ง
ดนตรีปลุกเร้าดีจริง
 อย่างมันมันเฮามาซิ่งกัน
 สนุกสุขสันต์ ม่วนมันเฮฮา

การแสดงพื้นบ้านอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งได้รับความนิยมอย่างสูงโดยเฉพาะบริเวณจังหวัด
 กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม คือ การแสดงโปงลางที่ปัจจุบันได้แพร่หลายไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ
 รวมถึงภาคกลางด้วย เอกลักษณะสำคัญของการแสดงโปงลาง ก็คือ ไหซอง และผู้หญิงที่ทำหน้าที่ตี
 ไห ดังได้กล่าวไว้ในเพลง “สาวไหซอง” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ว่า

พีนีสรูปหล่อ ย่นแค้นวลลอสิสัด ไมตรี
 หลงมนต์โปงลางแสนม่วน
ฮักสาวเนื่อวลติดไหซองโสภี
 อยากสมัครแบกกลองแบกไห ไปไต่ไปด้วยคนดี
 ฮักเจ้าบ่คลายหน้าหนี ฮักเทพีไหซองคนงาม

ส่วนมหรสพหรือการแสดงพื้นบ้านของชาวอีสานได้ ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และ ศรีสะเกษ คือ การแสดงกันตรึม ซึ่งก็มีจังหวะและท่วงทำนองที่เร้าใจเช่นกัน ดังกล่าวไว้ในเพลง “สาวกันตรึม” ขับร้องโดย เจเน็ต เทียว ว่า

แฟนเพลงอยู่ไหน ช่วยมาให้แรงใจบ้างซี (ซ้ำ)

มาชิมมาเดินกันน้องพี่ สุขใจให้คลายเศร้าซึม

ด้วยจังหวะมัน ๆ เดินกันด้วยเพลงกันตรึม

เจเน็ตเทียวจะโงะพริ้มพริ้ม สาวกันตรึมขอเพียงแรงใจ (ซ้ำ)

ส่วนภาคใต้ มหรสพและการแสดงพื้นบ้านที่น่าสนใจคือ หนังตะลุงและมโนราห์ ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของชาวนครศรีธรรมราช เพลง “หนุ่มใต้ใจซื่อ” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ได้กล่าวถึงกิจกรรมยามว่างของคนใต้ไว้ว่า นอกจากการท่องเที่ยวทางทะเลและการชมกีฬาชนวัวแล้ว ก็ยังมีการชมการแสดงหนังตะลุงและมโนราห์ ดังสะท้อนอยู่ในเพลงดังกล่าวว่า

หากมีแฟนดวงแขนสักคน

จะพาหน้านมไปตัดยางพารา

ไปแลเลกว้าง ยามว่างดูหนังตะลุงโนราห์

พาชมแกงเหลือง กินแกงพุงปลา

ยามว่างจะพาดูกีฬาชนโค

ส่วนภาคกลาง โดยเฉพาะบริเวณจังหวัดสุพรรณบุรี อยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี มีมหรสพหรือการเล่นประจำท้องถิ่น ได้แก่ เพลงน้อย อีแซว ลำตัด และเพลงเรือ โดยเฉพาะเพลงเรือเป็นการเล่นที่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะต้องลงเรือร้องโต้ตอบกันไปมา ซึ่งมักจะนิยมเล่นกันในฤดูน้ำหลาก หรือในเทศกาลและประเพณีต่าง ๆ เช่น ทอดกฐินและทอดผ้าป่า เป็นต้น เพลง “ร่างสรวรค์บ้านทุ่ง” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ สุรชัย สมบัติเจริญ และบุญโทน คนหนุ่ม ได้สะท้อนถึงมหรสพดังกล่าวไว้ว่า

ลำตัด เพลงน้อย เพลงเรือ

ความสุขเหลือเฟือ ไม่น่าเบื่อหรรษา

สร้างสรรค์บ้านทุ่ง

แสงทองส่องทุ่ง ยามใกล้รุ่งงามตา

นอกจากเพลงน้อย อีแซว ลำตัด เพลงเรือ ที่ถือเป็นมรดกสำคัญของท้องถิ่นภาคกลางแล้ว ลิเกหรือนาฏคนตรีก็ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางเช่นกัน แม้ปัจจุบันอาจจะได้รับความนิยมลดน้อยลง เนื่องจากคนส่วนใหญ่สนใจความบันเทิงตามแบบตะวันตกมากกว่า อย่างไรก็ตามลิเกก็ยังได้รับการกล่าวถึงอยู่เป็นระยะ ๆ ดังปรากฏอยู่ในเพลง “พบรักหน้าโรงลิเก” ขับร้องโดย ขวัญใจไมตรี ที่ว่า

มาพบवलน้อง เนื้อทองบ้านนาหน้าโรงลิเก
 ทั้งสวยทั้งเก้ เกินสาวชาวกรุง
 ใส่เสื้อลายดอก บ่งบอกให้รู้ภูมิลำเนา
 ประแป้งหอมฟุ้ง น้ำปรุงไม่มี

ภาพสะท้อนสังคมชนบทด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมจะมีลักษณะเช่นไรย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม ดังจะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่แตกต่างกันมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพ เช่น ภาคเหนือมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและป่าเขา มีอากาศค่อนข้างหนาวเย็น คนส่วนใหญ่จึงมีอาชีพการทำป่าไม้และปลูกพืชเมืองหนาว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แม้พื้นที่จะเป็นที่ราบสูง แต่เนื่องจากสภาพดินเป็นดินปนทราย ประกอบกับมีอากาศแห้งแล้งจึงเพาะปลูกไม่ได้เต็มที่ ผู้คนส่วนใหญ่ก็จะประกอบอาชีพทำไร่และเลี้ยงสัตว์ ในขณะที่ภาคใต้มีพื้นที่ติดกับทะเล อาชีพส่วนใหญ่จึงเป็นการประมง ส่วนภาคกลางมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะที่จะเพาะปลูกหรือทำเกษตรกรรม ผู้คนจึงยึดอาชีพทำไร่ ทำนา ทำสวน จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน เช่นเดียวกับสภาพแวดล้อมทางสังคม อันได้แก่ สถาบันต่าง ๆ ทางสังคม เช่น ครอบครัว การศึกษา ศาสนา ระเบียบการเมือง การปกครอง ก็มีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรม ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียมปฏิบัติของผู้คนด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเพลงลูกทุ่งช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 ทำให้จำแนกภาพสะท้อนด้านวัฒนธรรมออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมทางจิตใจ

วัฒนธรรมทางวัตถุ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา สังคมชนบทได้รับผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเช่นเดียวกับสังคมเมือง แต่อาจจะไม่รุนแรงเท่าก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนที่สุดคือวัฒนธรรมทางวัตถุ ซึ่งเริ่มเปลี่ยนแปลงคล้ายกับสังคมเมืองมากขึ้น ทั้งในด้านที่อยู่อาศัย อาชีพ การติดต่อสื่อสาร อาหาร และการแต่งกาย

ที่อยู่อาศัย ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นบ้านเรือนไทยแบบใต้ถุนสูง มีทั้งที่เป็นไม้ทั้งหลัง และลักษณะครึ่งตึกครึ่งไม้ โดยขึ้นอยู่กับฐานะของแต่ละคน การที่ผู้คนปลูกบ้านโดยมีใต้ถุนสูงเนื่องจากมีข้อดีหลายประการ เช่น เวลาเกิดอุทกภัยก็ยังมีที่อยู่อาศัย ในขณะเดียวกันก็สามารถใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนเป็นที่พักผ่อนหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นการมีบ้านใต้ถุนสูงจะช่วยให้อากาศถ่ายเทได้ดีอีกด้วย ซึ่งเป็นการสะท้อนภูมิปัญญาของคนชนบทได้เป็นอย่างดี สังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็นิยมปลูกบ้านใต้ถุนสูง เพื่อใช้ใต้ถุนเป็นยุ้งฉางสำหรับเก็บข้าว หรือเป็นเล้าหรือคอกเลี้ยงสัตว์ ดังสะท้อนอยู่ในเพลง “พี่เฒ่าวันเขาหมั่น” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย แมน มณีวรรณ ที่ว่า

ยื่นข้างเล้าไก่ มองไปบนเรือนน้องนั้น
ไอ้หนุ่มคนนั้น สวมแหวนหมั้นให้เธอแล้วหนอ
เขาวางสินสอด พี่ต้องหยอดเหล่าขาวลงคอ
ใช้ฤทธิ์แอลกอฮอล์ สยบความท้อแทนการร้องไห้

ประโยชน์อีกประการหนึ่งของบ้านเรือนไทยใต้ถุนสูงช่วยป้องกันอันตรายจากผู้ประสงค์ร้าย โดยเฉพาะพวกโจร นอกจากนี้ยังช่วยป้องกันการลักลอบพบปะของหนุ่มสาวได้ด้วย เพราะว่าการที่ชายหนุ่มจะเข้าหาหญิงสาวได้นั้น ต้องใช้วิธีปีนขึ้นบ้าน ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกพ่อแม่หรือผู้ปกครองของหญิงสาวจับได้ ดังสะท้อนอยู่ในเพลง “เฝ้ารักเฝ้ารอ” ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา ตอนที่ว่า

อยากขึ้นไปหา แก้วตาก็ท้อ
คิดไปหัวใจเริ่มฝ่อ เกรงกลัวพ่อไม่กล้าขึ้นไป
แต่รักเหลือล้น สู้ฟันทนสู้ทนข่มใจ
ก้าวขาสะกดไม้ไป แล้วส่งหัวใจขึ้นไปก็พอ

สภาพเศรษฐกิจที่ไม่เอื้ออำนวยแก่คนในชนบท ทำให้การสร้างบ้านพักอาศัยเป็นไปตามฐานะทางเศรษฐกิจ บางครอบครัวฐานะยากจนก็อาจสร้างเป็นกระท่อมหลังคามุงจาก ซึ่งไม่ใหญ่โตและบางครั้งไม่สามารถป้องกันแดดและฝนได้มากนัก ดังมีกล่าวถึง “กระท่อม” ไว้ในเพลง “กระท่อมสาวเมิน” ขับร้องโดย เสรี รุ่งสว่าง ที่ว่า

กระท่อมของพี่เดี๋ยวนี้ไม่มีเจ้าแล้ว
รักโบยบินดูสินแว รักลาจากแล้วไม่มา
ก่อนกระท่อมไพร เคยมีขวัญใจหุงข้าวปลา
เสร็จจากท้องไร่ไถนา เคยได้กินข้าวกับสาวเคลียคลอ

ส่วนที่פקชั่วคราเวลาออกไปเฝ้าไร่หรือเลี้ยงสัตว์ของผู้คนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เรียกว่า เถียงนา นั้นก็มีกล่าวถึงไว้ในเพลง “เถียงนาน้อยคอย” ขับร้องโดย พรศักดิ์ ส่องแสง ที่ว่า

ลืมน้ำลืมน้ำสัญญา
พีนั่งรอทำอยู่เถียงนากลางโตน
ลืมนุ่มนวลน้อยหน้ามน
ข้อยเอาเสียมกันเขียดน้อยยามแสง

อาชีพ สังคมชนบทเป็นสังคมเกษตรกรรมเนื่องจากคนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ เช่น แม่น้ำลำคลอง ทุ่งนา ป่าเขา ประกอบกับมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเพาะปลูก ไม่ว่าจะเป็นสภาพดิน น้ำ และอากาศที่เหมาะสม คนในชนบทจึงมักประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม รวมทั้งอาชีพที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากด้านเกษตรกรรม เช่น อาชีพค้าขาย และรับจ้างทั่วไป เป็นต้น

อาชีพเกษตรกรรม ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ชาวนา ชาวไร่ ชาวสวน ชาวประมง ฯลฯ โดยเฉพาะอาชีพชาวนาเปรียบเป็นกระดูกสันหลังของชาติ เนื่องจากเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนชนบทส่วนใหญ่ในประเทศ ที่สำคัญถือเป็นอาชีพที่เลี้ยงคนไทยทั้งประเทศ ในขณะเดียวกันก็สามารถส่งผลผลิตคือข้าวเป็นสินค้าออกสู่ตลาดโลกจนสามารถนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาได้อย่างมากมาย ปัจจุบันอาชีพทำนาเริ่มลดน้อยลงไป เพราะปัญหาเรื่องดินฟ้าอากาศ ปัญหาความยากจน ทำให้ผู้คนเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น ๆ แทน อย่างไรก็ตามจากการสำรวจเพลงลูกทุ่งในช่วง พ.ศ. 253 – พ.ศ. 2547 ปรากฏว่ายังมีการกล่าวถึงอาชีพชาวนาอยู่เป็น

จำนวนมาก เช่น เพลง “น้ำตาชานา” ขับร้องโดย ยิ่งยง ยอดบัวงาม เพลง “สาวนาคอยพี่” ขับร้องโดย กาญจนา มาศิริ เพลง “สาวนารอเก้อ” ขับร้องโดย พรพรรณ วนา เพลง “เสียงจากกลีกร” ขับร้องโดย ศศิ รุ่งโพธิ์ทอง เพลง “ร้องไห้กับความทุกข์” ขับร้องโดย ศร ลินชัย และเพลง “รักจริงหวังแต่ง” ซึ่งกล่าวถึงวิธีการดำเนินชีวิตและความภูมิใจอาชีพชานาว่า

พี่คนทำกิน หนี้สินก็พอมี
แต่ก็เป็นคนดี ศักดิ์ศรีลูกชานา
อยู่กับคนใด จงควายกำเคียวเกี่ยวหญ้า
พี่ไม่มีมารยา หรือจะมาหลอกน้อง

อีกอาชีพหนึ่งในสังคมชนบทที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าอาชีพชานา คือ ชาวไร่ ซึ่งมีอยู่เกือบจะแทบทุกภูมิภาคของประเทศ เช่น ในภาคเหนือนอกจากจะนิยมปลูกพืชเมืองหนาวแล้วยังมีการทำไร่ยาสูบ ไร่หอม และกระเทียม รวมถึงพืชผักผลไม้ต่าง ๆ ดังสะท้อนอยู่ในเพลง “น้ำตาชายเหนือ” ผลงานการประพันธ์ของ คัมภีร์ แสงทอง ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ที่ว่า

แฟนจำแฟน แฟนย้ายเจ้าไปไหนหล้า
ลืมไร่ยา หอมกระเทียมกระเทียมแห้งแล้ง
อาชีพเคยทำ เจ้าเปลี่ยนหรือไร ลำไยหน้าแล้ง
สาวเนื้อแน่น แฟนย้ายล้มชายเว้าวอน

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็มีพืชไร่ที่สำคัญอยู่หลายชนิด เช่น ปอ โดยเฉพาะพันธุ์ที่เรียกว่า ปอแก้ว ซึ่งสามารถนำมาทำเป็นกระสอบป่านใส่ข้าว อาชีพทำไร่ปอได้สะท้อนอยู่ในเพลง “สาวไร่ปอรอแฟน” ขับร้องโดย จินตหรา พูนลาภ ที่ว่า

เห็นต้นปอดิดดิน จะสิ้นใบแดง
น้องหมดแรง เหมือนปอดัน ใกล้จะตาย
เชื่อคำลวงของคน มาจนหน่าย
เจาะแต่คนรักแล้ว ลืมง่าย ๆ
บางครั้งอยากตาย เมื่อผู้ชายใจดำ

ขอออนแฟนอยู่แดนแคว้นถิ่นหนไหนด
รู้ไหมว่าสาวชาวไร่ชอกช้า

ส่วนภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคตะวันออกบางจังหวัด เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี กาญจนบุรี และชลบุรี ผู้คนส่วนหนึ่งยึดอาชีพทำไร่ไถ้อย่างที่มักกล่าวไว้ในเพลง “คอยพี่ที่ไร่ไถ้อย” ขับร้องโดย อัมพร แหวนเพชร ว่า

น้องต้องมาแสนเศร้า อยู่ในไร่ไถ้อย
เมื่อพี่คล้อยหนีไกลจากจร
ลมโบกอ้อยพลั่วหัวใจอาวรณ์
พี่คนสอนรักให้ไข่มุ่ไหม

ในภาคใต้ซึ่งมีสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ เนื่องจากอยู่ในเขตร้อนมีภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้น จึงเหมาะแก่การทำไร่กาแฟ อาชีพทำไร่กาแฟมักกล่าวอยู่ในเพลง “คอยพี่ที่สวนกาแฟ” ขับร้องโดย อร อรดี ดอนหนึ่งว่า

<u>มองสวนกาแฟ</u>	เฝ้าชะเง้อคอยหนุ่มชุมพร
พี่จากแรมรอน	หนีชุมพรไปอยู่กรุงไกล
ทิ้งให้น้องคอยท่า	<u>คายหญ้า</u> ในสวนเดียวดาย
<u>ยอดกาแฟ</u> ไหว	เหมือนหัวใจพี่ชายไหวโอน

อาชีพที่มีความสำคัญอีกหนึ่งอาชีพ คือ อาชีพชาวสวน โดยเฉพาะสวนผลไม้ซึ่งกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศและถือเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ เช่น ทุเรียน นิยมปลูกกันในแถบจังหวัดนนทบุรี บริเวณจังหวัดชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก และในหลายจังหวัดของภาคใต้ ดังได้สะท้อนอยู่ในเพลง “สาวชาวสวน” ขับร้องโดย อรวี สัจจานนท์ ดอนหนึ่งว่า

โอ้สาวชาวสวน
นอนหนาวใจริญจวน อยู่บ้านกลางสวนทุเรียน
ลมหนาวพรายพัดพรุ ฤดูผลัดหมุ่นแปรเปลี่ยน
วัยสาวหมุ่นเวียน มาสับแปดหน้าฝน

การทำสวนยางในภาคใต้เป็นอาชีพเกษตรกรรมที่สำคัญและยังก็เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญ เพลง “ออกหักจากปักษ์ใต้” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ได้สะท้อนถึงอาชีพการทำสวนยางไว้ว่า

จากอีสานบ้านเกิดเมืองนอน
สู่เมืองชุมพร ออกใจกลับมีรอยร้าว
ใจน้องไม่แน สวสวนกาแฟทำเรา
กลุ่มใจจริงเจ้า ความรักล่มเพราะหนุ่มสวนยาง

อาชีพการทำสวนปาล์มในภาคใต้กำลังเป็นอาชีพที่มีบทบาทสำคัญต่อภาคอุตสาหกรรมของประเทศ การนำน้ำมันที่ได้จากต้นปาล์มมาใช้เป็นพลังงานในรูปแบบต่าง ๆ ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในเรื่องการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศได้ การทำสวนปาล์มนั้นบางครั้งจะต้องจ้างแรงงานจากท้องถิ่นต่าง ๆ โดยเฉพาะจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังกล่าวอยู่ในเพลง “รักสาวสวนปาล์ม” ขับร้องโดย สิทธิพร สุนทรพจน์ ว่า

จากอีสานเสาะหางานทั่วไทย
ด้วยใจหมายถิ่นปักษ์ใต้เมืองงาม
ได้งานดังหวัง เป็นลูกจ้างสวนปาล์ม
มีงานผมทำ เข้าคำอดทน
เรื่องงานนั้นลำบากไม่สน
เหนื่อยแค่ไหนทำไปไม่บ่น
ผู้แดดฝน ต้องทนทำงาน

สิ่งที่น่าสังเกตคือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำไร่ปลูกพืชผักต่าง ๆ นั้น ส่วนหนึ่งมักจะเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปด้วย เช่น การทำฟาร์มเลี้ยงวัว เลี้ยงม้า ดังมีกล่าวอยู่ในเพลง “รักสาวชาวไร่” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ตอนที่ว่า

อยากมาเป็นสาวชาวไร่ เพื่อใจใกล้ชิดคนงาม
ช่วยน้องทำฟาร์ม ท่ามกลางเขาลำเนาไพร
พี่มาจากกรุง ได้พบสาวทุ่งจริงใจ
ซ่อนกลางไพร เป็นสาวชาวไร่ให้ใจหวัง

อยากมาขอเคียงข้าง อยู่กลางป่าดงคอย
 ช่วยงานเนื้อกลอย เหมือนควาบบอยในหนังฝรั่ง
ปลูกพืชขนานา จี๋ม้าดื้อน วัฏตามทาง
 ตะวันลับเข้าง ฟังเสียงโห่แว่วดังนั่งฟังสองคน

ส่วนอาชีพการประมง โดยเฉพาะการทำประมงน้ำเค็มแถบบริเวณชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย และชายฝั่งทะเลด้านอันดามัน แม้จะมีรายได้ดีแต่ก็ค่อนข้างเสี่ยงอันตรายอันเกิดจากคลื่นลมหรือ พายุในทะเล ดังเพลง “คนทะเล” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ก็ได้กล่าวถึงอันตรายต่าง ๆ ที่ผู้ ประกอบอาชีพประมงอาจจะต้องเผชิญว่า

อกหนุ่มชาวเรือแสนว้าเหว่
เกิดเป็นดังเก เศร้าเหลือหลาย
โดนคลื่นแควดลม พอทนได้
เสี่ยงเป็นเสี่ยงตาย อยู่กลางทะเล

อาชีพค้าขาย อาชีพค้าขายในสังคมชนบทแตกต่างจากสังคมเมือง กล่าวคือ สังคมเมืองจะเน้นสินค้าประเภทเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องอำนวยความสะดวก รวมถึง การให้บริการต่าง ๆ เป็นสำคัญ ในขณะที่สินค้าในสังคมชนบทส่วนใหญ่มักจะเป็นผลผลิตที่ได้จากการเกษตร ได้แก่ พืชผัก ผลไม้ ดังกล่าวอยู่ในเพลง “แม่ค้าคลองสาม” ขับร้องโดย สมอ เมืองสุพรรณ ที่ว่า

อยากจะจับแม่ค้าคนงาม
 อยู่บ้านคลองสามปทุมธานี
 บ้านเธอขายผลไม้อะไรก็มี
 พี่อยู่กรุงเทพฯ อุดหนุนมาซื้อที่เธอทุกที
 โอ้แม่คนดี พี่มาซื้อก็เพราะเธอ

ผลิตผลจากคันตาล โดยเฉพาะผลตาลสามารถสร้างรายได้แก่คนในชนบทแถบจังหวัด เพชรบุรีอย่างมาก มีการนำผลตาลมาแปรรูปตามกรรมวิธีต่าง ๆ เช่น การทำน้ำตาลสด การทำ

น้ำตาลปีกร์ การทำขนมตาล หรือการนำจาวตาลสดมาจำหน่าย ซึ่งมีกล่าวไว้ในเพลง “แม่ค้าตาลเฒ่า” ขับร้องโดย กนกชล ศรีพันธุ์ ตอนที่ว่า

ตาลน้อยเป็นตาลเฒ่า (ซ้ำ)
 เต้ากำลังเหมาะเข้าเฝ้าขาวอวบ
 หากพี่คิดอยากจะชิม (ซ้ำ)
 ได้ลองได้ลิ้ม ต้องยืมเพราะเต้าอวบ
 หากพี่สนใจน้องมีใบรับประกัน
เต้าตาลอวบอัน เพราะเป็นพันธุ์ชั้นดี
 หากพี่อยากลองจับจงดูซิ

ส่วนกล้วยไข่ของจังหวัดกำแพงเพชรก็เป็นที่ยอมรับว่ามีรสชาติอร่อยและเป็นที่ต้องการของตลาด ทำให้เกิดอาชีพค้าขายกล้วยไข่ทั้งขายส่งและขายปลีก ส่วนใหญ่ก็จะรับไปจำหน่ายอีกทอดหนึ่ง เช่น ที่ตลาดไทและตลาดสี่มุมเมือง ดังสะท้อนอยู่ในเพลง “พ่อค้ากล้วยไข่” ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ที่ว่า

ฉันเป็นพ่อค้าหน้าใหม่
หาซื้อกล้วยไข่ถึงกำแพงเพชร
 พบสาวเจ้าสวยสะเด็ด
 ชวนให้ไปซื้อกล้วยไข่บ้านเธอ
 ปอกกล้วยให้ฉันลองทาน
 กล้วยไข่เธอหวานลูกใหญ่ด้วยเธอ
 ฉันชิมกล้วยมาทุกย่าน
 กล้วยใครไม่หวานเท่ากับกล้วยบ้านเธอ
ฉันเหมากล้วยเข้ามาหมด
บรรทุกรถก็มาส่งสี่มุมเมือง

นอกจากการค้าขายสินค้าผลผลิตทางการเกษตรแล้ว การค้าขายสัตว์เพื่อการบริโภคหรือนำไปเป็นแรงงานก็เป็นที่ยอมรับอย่างมาก หลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการจัดตลาดนัด

โคกระบือ เพื่อให้ผู้คนได้มีโอกาสเลือกซื้อหากัน ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “ตลาดนัดควาย” ขับร้อง
โดย ศศิธร รุ่งโพธิ์ทอง ตอนที่ว่า

วันนี้ตลาดนัดควายสะพัดสะพรั่ง
ควายดีควายดัง เนื้อหนังมันล้น
เล่นพระคุ่มกัย เล่นไฟเปลืองทรัพย์
มาเล่นควายกันเถิดครับ รับรองได้รับกำไร

อาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องมาจากวิถีการดำเนินชีวิต
ของคนในชนบท ซึ่งประกอบอาชีพรับจ้างที่เกี่ยวกับการคมนาคมขนส่ง การพักผ่อนหย่อนใจ และ
การเกษตร อาชีพรับจ้างมิได้จำกัดอยู่ในเฉพาะท้องถิ่นเท่านั้น บางครั้งคนชนบทต้องออกไปรับจ้าง
ทำงานต่างถิ่น จะเห็นได้จากคนชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ไปรับจ้างทำงานอยู่ในไร่อ้อยที่
จังหวัดกาญจนบุรี ดังมีกล่าวถึงในเพลง “ลูกจ้างถางอ้อย” ขับร้องโดย จินตหรา พูนลาภ ตอนที่ว่า

อกเอ๋ย อกเอ๋ย อกคนอีสาน
พลัดพรากจากบ้านมาอยู่เมืองกาญจนบุรี
รับจ้างถางอ้อย น้อยครั้งได้กลับบ้านที่
เงินทองก็ไม่ค่อยมี เพราะเจ้าหนี้เขาหนีหักเงิน
ข้าวปลาอาหาร ก็ทานไปพอประทัง
อึดมั่งหิวมั่ง ดูทุกอย่างขาด ๆ เกิน ๆ
อยากกลับบ้านอีสานของเราเหลือเกิน
แต่ยังใช้เงิน ที่เบิกเงินล่วงหน้าไม่พอ

อาชีพรับจ้างบางอาชีพเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งทางน้ำ คือ เรือรับจ้างสาธารณะ หรือเรือ
โดยสารข้ามฟาก ซึ่งมีสะท้อนอยู่ในเพลง “รักชาวเรือ” ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย ที่ว่า

เสียงคลื่นลมผสมเครื่องเรือ
เบื่อก็เบื่อบัดจำผืนทน
ขับเรือลอยลำ อยู่ในลำน้ำมานานเต็มทน
รับคนส่งคน อยู่บนถนนวารี

อาชีพรับจ้างที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนหย่อนใจเป็นที่นิยมกันอย่างมากในสังคมชนบท เนื่องจากด้วยอุปนิสัยรักสนุก ชอบร้องรำทำเพลง คนชนบทจึงยึดอาชีพหางเครื่อง หรือปัจจุบันเรียกว่า แคนเซอร์ ซึ่งบางคนอาจทำเป็นอาชีพหลัก แต่บางคนทำเป็นอาชีพเสริมเมื่อว่างเว้นจากฤดูกาลทำนา เพลง “มักสาวหางเครื่อง” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ศร สินชัย ได้กล่าวถึงไว้ว่า

มักเจ้าหลาย หางเครื่องเอวคอมพิวเตอร์
สาวแคนเซอร์ อ้ายขอเจอได้ไหม
 จบการแสดง ช่วยเบิ่งแลหัวใจ
 หลบมุมแสงไฟ เว้นน้ำจึกครึ่งชั่วโมง

อาชีพหางเครื่องหรือแคนเซอร์เป็นอาชีพรับจ้างที่ได้รับความนิยมไม่เฉพาะแต่ด้วยรุ่นผู้หญิงเท่านั้น แม้แต่เด็กนักเรียนหญิงในระดับมัธยมศึกษาบางคน เมื่อปิดภาคเรียนก็จะไปสมัครเป็นหางเครื่องหรือแคนเซอร์ตามวงดนตรีต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น วงดนตรีลูกทุ่ง วงหมอลำ ฯลฯ เพื่อหารายได้มาช่วยเหลือครอบครัวที่ยากจน ดังได้สะท้อนอยู่ในเพลง “ดาวเด่น ม.ต้น” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดยค่าย ortsy ตอนที่ว่า

หางเครื่องชั่วคราว สาวนักเรียน ม.ต้น
หลบภัยจากความจน กระโดดขึ้นบนเวที
เรียนคุณครูประจำชั้น ขอสิทธินั่งสั้นอย่างนี้
เงินไปโรงเรียนบ่มี ต้องหาเวทีทำกิน
ศิลปินจำเป็น รับงานแล้วเดินเต็มที
จำทำเด่นจากทีวี หากยังบ่ดีอย่าหมิ่น
เป็นดาวประจำลำซิ่ง แต่ชีวิตจริงติดดิน
แลกดั่งคำตัวพอกิน เป็นศิลปินแค้น

อาชีพอื่น ๆ หมายถึง อาชีพอิสระซึ่งอาจจะเป็นการทำอุตสาหกรรมขนาดย่อมในครัวเรือน ซึ่งต้องใช้ทักษะหรือความชำนาญค่อนข้างสูง อาชีพในลักษณะนี้ได้สะท้อนเอกลักษณ์และสร้างชื่อเสียงให้แก่ท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น อาชีพปั้นโอ่งของชาวราชบุรี ดังมีกล่าวอยู่ในเพลง “หนุ่มราชบุรี” ผลงานการประพันธ์ของชลธิ ธารทอง ขับร้องโดย ดำรง วงศ์ทอง ที่ว่า

ฉันเป็นหนุ่มราชบุรี
 อาชีพที่เป็นคนปั่นโอ่ง
 แต่ว่าชอบดนตรี
 อยากจะมีดีกรีดังโด่ง
ปั่นโอ่งมาตั้งหลายปี
 ไม่รวยสักที เป็นหนี้หลังโก่ง

การคมนาคม การคมนาคมในสังคมชนบทมีค่อนข้างหลากหลาย ทั้งนี้เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกันระบบและเทคโนโลยีทางการคมนาคมขนส่งก็ยังไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควรเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมเมือง การคมนาคมขนส่งของสังคมชนบทแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การคมนาคมทางบก และการคมนาคมทางน้ำ

การคมนาคมทางบก การคมนาคมทางบกในสังคมชนบทมักขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศเป็นสำคัญ บางแห่งเป็นพื้นที่ทุรกันดาร การสัญจรไปมาหากันโดยใช้รถยนต์ทำได้ลำบากจึงจำเป็นต้องใช้การคมนาคมแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะชาวนาที่อาจจำเป็นต้องอาศัยควายเป็นพาหนะ ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “ไถ่นาตาฟาง” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ที่ว่า

ฉันขี่ไถ่ทวยวังลุยท้องนา
 ฉันคนบ้านป่าหน้าตาเหมือนโจร
 แต่งตัวก็เชยหนักหนา
 คูหน้าคูตาก็มีแต่โคลน
 ต่อให้ตะโกน เธอก็ไม่มา

ในบางพื้นที่การใช้เกวียนเป็นพาหนะก็ยังคงมีความจำเป็นอยู่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ยังไม่มีถนน ไม่สามารถใช้รถยนต์ได้ก็ต้องใช้เกวียนแทน ดังได้สะท้อนไว้ในเพลง “จีเก้งอย่าลืมเกวียน” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ตอนหนึ่งว่า

จีเก้งอย่าลืมเกวียนบ้านนอก
 ระวังนะจะบางกอก จะหลอกพานางเร่ขาย

ในคัลป์ในบาร์ โรงน้ำชา แมงคามากมาย
ล้วนแต่ปึกเงิน ปึกทอง และปึกลาย

รถจักรยานเป็นพาหนะที่ทำให้คนชนบทสามารถเดินทางได้อย่างสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ที่สำคัญหาซื้อได้ง่าย เนื่องจากมีราคาค่อนข้างถูก ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “จักรยานคนจน” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ที่ว่า

จักรยานของพี่ราคาไม่ก็ร้อยบาท
ถึงช้าอืดอาด แต่ก็เมคอินไทยแลนด์
ต้องใช้ขาปั่น รถพีมันถึงจะแล่น
ไม่เหมือนรถเครื่องต่างแดน
ยิ่งเร่งยิ่งแล่น เพราะใช้น้ำมัน
ลองตรวจดูเกิดหนาขวัญใจ
จักรยานกับมอเตอร์ไซค์อย่างไหนปลอดภัยกว่ากัน
รถพี่ช้ากว่า แต่ช้าปลอดภัยถึงบ้าน
มอเตอร์ไซค์วิ่งไวชนกัน ถึงโรงพยาบาลมาแล้วมากมาย

นอกจากนั้นรถจักรยานยนต์หรือรถมอเตอร์ไซค์ได้เข้ามามีบทบาทในการคมนาคมของคนชนบทมากขึ้นเป็นลำดับ จนอาจกล่าวได้ว่าแทบจะทุกบ้านมักจะต้องมีรถจักรยานยนต์อย่างน้อย 1 คัน ด้วยเหตุผลที่ว่า รถจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะที่มีความเร็วและความคล่องตัวสูง อีกทั้งยังสามารถใช้ได้ในทุกสภาพของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นที่ราบลุ่มหรือที่ราบสูง นอกจากนี้ราคาก็ไม่สูงจนเกินไปและสามารถหาซื้อได้ง่ายทั้งระบบเงินสดและเงินผ่อน หนุ่มสาวในชนบทส่วนใหญ่จึงนิยมใช้รถจักรยานยนต์สัญจรไปมา ชายหนุ่มคนใดที่ขับขี่รถจักรยานยนต์ก็มักจะได้รับ ความสนใจจากหญิงสาว ดังสะท้อนอยู่ในเพลง “มอเตอร์ไซค์ล้อเหียน” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ศร สินชัย ตอนที่ว่า

บ่แม่นอายเว้าเล่น สาวเห็นกะแซวเข้าใส่
หมู่เฮาออกกรถใหม่ สาวซ้อนท้ายบ่มีว่างเว้น
กะคิดอยากมีน้ำเขา แต่เงินคาวนยังหาบ่เห็น
มอเตอร์ไซค์มือสองเงินเซนต์ กะเลยเป็นพาหนะคู่ใจ

ปัจจุบันรถยนต์ส่วนบุคคลเป็นที่นิยมในสังคมชนบท โดยเฉพาะรถกระบะที่นอกจากจะใช้เป็นพาหนะในการเดินทางแล้ว ยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบรรทุกพืชผลทางการเกษตร ดังปรากฏอยู่ในเพลง “ไอ้หนุ่มปิ๊กอัพ” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ตอนที่ว่า

ผู้ดีเขาขี่รถเก่ง ฉันเองชอบรถปิ๊กอัพ
ปิ๊กอัพไม่ต้องขับชิดซ้าย
 วิ่งเล่นขวาคูณจำไม่จับ
 รถเก่งอ่อนแอเกินไไป
ฉันคนทำไร่ ชอบใช้ปิ๊กอัพ

ส่วนผู้ที่ไม่มีรถยนต์ส่วนตัว การเดินทางต้องใช้บริการรถโดยสารประจำทาง โดยเฉพาะการเดินทางไปมาระหว่างจังหวัดต่าง ๆ กับกรุงเทพฯ รถโดยสารประจำทางก็มีทั้งรถปรับอากาศ และรถธรรมดา มีบริษัทเอกชนหลายบริษัทและบริษัทขนส่งจำกัด หรือที่เรียกว่า บ.ข.ส. ซึ่งจะมีสถานีย่อยเพื่อรับส่งผู้โดยสารประจำทางตามจังหวัดต่าง ๆ ดังมีกล่าวในเพลง “รถไฟที่ บ.ข.ส.” ขับร้องโดย จินตหรา พูนลาภ ที่ว่า

ชะเง้อชะเง้อ	เฝ้าแต่แลรอคอยอ้ายมา
คืนแต่ดีห้า	<u>นั่งรอท่าที่ บ.ข.ส.</u>
หน้าอาบรอยยิ้ม	กรุ้มกรุ้มจิตใจจ่อจ่อ
วันนี้ละหนอ	เป็นวันได้พ้อหน้าพี่

ส่วนรถโดยสารปรับอากาศพิเศษชั้นหนึ่งนั้นสำหรับผู้ที่ต้องการความสะดวกสบาย พนักงานต้อนรับบนรถก็มีบุคลิกภาพดี จนผู้โดยสารรู้สึกประทับใจ ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “หัวใจหล่นบนรถทัวร์” ขับร้องโดย ศรศรี เสริไทย ที่ว่า

หัวใจหล่นบนรถทัวร์
 โฮสเตทเดินตัว รถทัวร์ชั้นวีไอพี
 กรุงเทพฯ – เชียงใหม่ เขียนไว้ข้างรถเบอร์สี่
โฮสเตทหุ่นดี โสภีผิวเนียนมไข่

นอกจากยานพาหนะต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว การเดินทางโดยรถไฟก็เป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งของผู้ที่มียานได้น้อย ที่สำคัญคือมีความปลอดภัยค่อนข้างสูง รถไฟเป็นยานพาหนะที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากตามสถานีรถไฟต่าง ๆ จะมีผู้คนรอโดยสารรถไฟเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ เพลง “ส่งแฟนขึ้นรถไฟ” ขับร้องโดย ชัย ญาคิเยอะ ได้กล่าวถึงความรู้สึกหวั่นไหว อาลัยอาวรณ์ของผู้มาส่งคนรักที่สถานีรถไฟไว้ว่า

รถไฟแล่นไปไกลห่าง
เป็นลางบอกรักเปลี่ยนไป
 กลัวสิ่งแวดล้อมหลอกตัว
 เมามัวเป็นคนลืมง่าย
ล้อรถกำลังบรรดา
เหมือนดังถูกบดดวงใจ
ยื่นตราชิมน้ำตาไหล
 หากคนพลบใจไม่มี

การคมนาคมทางน้ำ การคมนาคมทางน้ำมีความสำคัญและสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบทได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสายน้ำมีความผูกพันกับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน คนในชนบทส่วนใหญ่รู้จักคุ้นเคยกับเรือแพเป็นอย่างดี โดยเฉพาะบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง นอกจากนี้เรื่อยังมีบทบาทสำคัญ เช่น ใช้เป็นเครื่องมือในการหาเลี้ยงชีพ การใช้เรืออูโปงหาผักหาปลาตามแม่น้ำลำคลอง ดังเพลง “รักเก่าที่บ้านเกิด” ผลงานการประพันธ์ของ กานท์ การณวงศ์ ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ตอนหนึ่งว่า

เราเคยเล่นน้ำในลำประโดง
พายเรืออูโปงเก็บดอกโสน
ลุยน้ำลุยโคลนหาปูหาปลา
 จำได้ติดตาแต่เล็กจนโต
 แทบร้องไห้โฮ ใจหายเสียดยกานดา

ในปัจจุบันการคมนาคมโดยใช้เรือก็นั้นมีความสำคัญ เพราะนอกจากจะช่วยลดปัญหาวิกฤตด้านการจราจรแล้ว ยังทำให้ได้สัมผัสกับความรู้สึกที่ดี หรือมิตรภาพที่น่าประทับใจ ดังได้กล่าวไว้ในเพลง “สาวคลองจินดา” ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย ที่ว่า

มาพบนวน้อง ที่คลองจินดา

พีนั่งเรือผ่านมา สาวคลองจินดายังยิ้มให้พี่

เจ้าจำได้ไหม พี่ผ่านไปเพื่อเล่นดนตรี

อยากพบเนื้อทองของพี่ จะมีโอกาสบ้างไหม

นอกจากนั้นการขนส่งทางเรือก็นับมีบทบาทสำคัญ เช่น การใช้เรือชักลากจูงหรือพ่วงเรือสินค้าต่าง ๆ ดังจะเห็นว่าในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงจังหวัดนครสวรรค์ สุพรรณบุรี อ่างทอง จะมีเรือโยงที่ใช้ขนส่งสินค้าอยู่พอสมควร ดังมีกล่าวอยู่ในเพลง “คอยนางที่อ่างทอง” ผลงานการประพันธ์ของ สมศักดิ์ ใจกว้าง ขับร้องโดยไชยา มิตรชัย ที่ว่า

เห...เฮ...เฮ เรือโยง โยงเรือลอยล่อง

จะพาว่ายนํ้าข้ามคลอง แล้วอุ้มน้องนั่งท้ายเรือโยง

พี่เกาะท้ายเรือ อีกมือเกาะเสื้อตัวโคง

บอกรักกับแม่โถมยง ให้พวกเรือโยงช่วยเป็นพยาน

ส่วนการขนส่งไม้ท่อนขนาดใหญ่จำพวกไม้ซุงก็จะใช้วิธีผูกมัดเป็นแพและล่องไปตามลำน้ำเรียกว่าล่องแพหรือล่องซุง เช่น บริเวณลุ่มแม่น้ำตาปี จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังมีปรากฏอยู่ในเพลง “หนุ่มล่องซุง” ขับร้องโดย โกะดี้ ผีนารัก ที่ว่า

หนุ่มลุ่มตาปี จะดำเหลื่อที่กี่แต่ผิวกาย

ส่วนหัวใจ บอกรักใครไม่เคยเปลี่ยนแปลง

เมื่อยามนํ้านอง ชีวิตพี่ล่องแต่ในแพ

ถ้าหากว่าพี่รักแท้ ขอให้แพไปจอดบ้านดอน

การติดต่อสื่อสาร เทคโนโลยีทางการติดต่อสื่อสารในสังคมชนบทมีความแตกต่างจากสังคมเมือง เนื่องจากสังคมชนบทยังคงมีความล้าหลังในหลาย ๆ ด้าน เช่น การขาด

ความรู้ความเข้าใจเทคโนโลยีทางการสื่อสาร คนชนบทก็ยังคุ้นเคยกับการติดต่อสื่อสารในรูปแบบเก่า เช่น การเขียนจดหมายเพื่อบอกเล่าหรือถามสารทุกข์สุกดิบ ตลอดจนการแสดงความรักที่มีต่อกัน ดังตอนหนึ่งในเพลง “จดหมายจากน้องตุ๋” ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ที่ว่า

อ่าน จ.ม. จากน้องตุ๋ว่าไปอยู่เมืองฟ้าบางกอก
ทนข้าวหอมมานานเท่านั้น
ทำงานขายแรง อยู่ร้านข้าวแกงเขตอำเภอคลองสาน
 แต่มาไม่นาน เหตุการณ์ผ่านร้ายตายแน่

การเขียนจดหมายติดต่อกัน แม้ว่าอาจจะไม่สะดวกรวดเร็วเท่ากับการติดต่อสื่อสารด้วยวิธีการอื่น ๆ แต่ก็มีข้อดีคือ ค่าใช้จ่ายไม่แพง โดยเฉพาะผู้ที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศก็เขียนจดหมายกลับมาบอกเล่าสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนขอความช่วยเหลือต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากเพลง “จดหมายจากเจแปน” ขับร้องโดย ศิริพร อำไพพงษ์ ที่ว่า

ส่ง จ.ม. ถึงบ้าน ผ่านสถานทูตมา
 อีกไม่นานหรรอหนา จะกลับไปหาแม่พ่อรอคอย
 อยู่ทางนี้ถิ่นเจแปน แสนเหงาหงอย
 มีสาวไทยไม่น้อยรอคอยงาน รัฐบาลช่วยที่
จดหมายนี้เขียนมาบอกข่าว (ซ้ำ)
 สาวไทยแลนด์อยู่เจแปน นั่งให้คิดถึงบ้านหมู่เฮา

นอกจากนั้นหลายคนยังนิยมที่จะใช้จดหมายสื่อความรู้สึกต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรัก หรือการบอกเลิกรัก ดังปรากฏในเพลง “สัญญาห้าบาท” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย เอกราช สุวรรณภูมิ ตอนที่ว่า

ลงทุนห้าบาท ตัดขาดความรักสองเรา
จดหมายในซองเก่า ๆ ที่เจ้าส่งมาตัดรัก
 ซองติดแถมปี กระดาษปากกาค่าคงไม่มาก
 แต่มีอำนาจตัดรัก ที่ผูกพันกันมานานปี

อย่างไรก็ดี การติดต่อสื่อสารด้วยการเขียนจดหมายนั้นมีข้อเสียอยู่บ้าง หากเจ้าหน้าที่ของผิดหรือไม่ชัดเจน อาจทำให้จดหมายไม่ถึงมือผู้รับ หรือถ้าถึงมือผู้รับก็อาจจะผิดคนได้ ดังเพลง “จดหมายผิดซอง” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

พี่แสนดีใจ ได้รับจดหมายจากไปรษณีย์
เจ้าหน้าที่ของถึงพี่ สอดของสินนี้ไม่ใช่ใคร
 พี่จำแน่นอน ว่าบังอรส่งถึงพี่ชาย
เปิดอ่านดูข้างใน ตายตายจดหมายผิดซอง
 ซองนั้นเป็นของพี่ (ซ้ำ)
แต่จดหมายนี้ใช่เป็นของใคร

จากความเจริญทางเทคโนโลยีทำให้การติดต่อสื่อสารของสังคมชนบทมีพัฒนาการที่ดีขึ้น จะเห็นได้ว่าการใช้โทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์เคลื่อนที่หรือโทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้น ซึ่งก็ทำให้การรับรู้ข่าวสารเป็นไปด้วยความรวดเร็วกว่าในอดีต ดังมีกล่าวอยู่ในเพลง “ข่าวร้ายจากสายโทรศัพท์” ขับร้องโดย เอร่าวัน วงศ์นาค ที่ว่า

ทราบข่าวร้าย เมื่อรับสายโทรศัพท์
 หัวใจแทบดับ ได้ฟังคำพูดคนดี
 อีกสองสามวัน น้องนั้นแต่งงานแล้วซิ
 แล้วเราจะทำใจดี พี่แสนทรมาณ

อาหาร อาหารการกินของคนชนบทมีความแตกต่างกันไปตามสภาพธรรมชาติ สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมการบริโภคของแต่ละท้องถิ่น ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารมีส่วนทำให้ท้องถิ่นต่าง ๆ มีเอกลักษณ์การบริโภคเป็นของตนเอง เช่น ภาคกลางมีพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ประกอบด้วยแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง เป็นจำนวนมาก ทำให้มีทรัพยากรสัตว์น้ำต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น กุ้ง หอย ปู ปลา ซึ่งสามารถนำมาประกอบอาหารง่าย ๆ ได้อย่างหลากหลาย มีการบริโภคอาหารพื้นบ้านทั่วไป เช่น น้ำพริกปลาร้า ยอดผักทองต้มกะทิ หรือยอดกระถินอ่อน ดังจะเห็นได้จากเพลง “สาวนาคอยพี่” ขับร้องโดย กาญจนา มาศิริ ที่ว่า

ลืมนเลยพี่เอ๋ยมาลืมน
ยอดฟักทองกระถิน
ลืมนกลิ่นน้ำพริกปลากระดี
 ไปอยู่กรุงเทพฯ ไปหลงเซฟตี้ ๆ
 ลืมนแล้วหรือพี่ ความหลังเมื่อครั้งก่อน

อาหารประเภทแกงเผ็ดและแกงส้มที่ใส่ผักพื้นบ้าน เช่น มะระ มะรุม ก็เป็นที่นิยม ดังจะเห็นได้จากเพลง “คิดถึงพี่” ขับร้องโดย กาญจนา มาศิริ ท่อนหนึ่งที่กล่าวว่า

พี่จะพ้อไไหน พี่ทำอะไรละตอนนี้
 หรือว่ากำลังนั่งชู้กับสาวผู้ดีเน่
 ลืมนสาวบ้านทุ่งแล้วหรือจะ ลืมนแก้มะระมะรุม
อย่าลืมนกะปิจิ้มยอดกลุ่ม อย่าลืมนซุ่มปลานา

ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะภูมิประเทศที่กั้นดงและภูมิอากาศที่แห้งแล้ง พืชพันธุ์ธัญญาหารก็ไม่อุดมสมบูรณ์ อาหารการกินส่วนใหญ่จึงค่อนข้างจำกัด บางครั้งคนในชนบทต้องไปหาแมงกูดจีที่อยู่ในมูลของควายเอามาทำเป็นอาหาร ดังกล่าวไว้ในเพลง “ตามหา กูดจี” ผลงานการประพันธ์และขับร้องโดย สลา คุณวุฒิ ที่ว่า

ฮอดหน้าแล้งฟ้าแดงยามเช้า
 อีสานบ้านเฮา เมื่อหลายปีที่ผ่านมา
 ผู้เฒ่าเด็กน้อย พายข้อไปนา
ฮอดสายสาตาหากองจี่ควาย
กองจี่ควายละสีด้าอีหลี แมงกูดจีสีด้า ๆ
อาหารชั้นนำ ในยามขาดแคลน

นอกจากแมงกูดจีแล้ว แมลงมีปีกรวมถึงสัตว์เลื้อยคลานบางชนิดก็สามารถนำมาทำเป็นอาหารได้ ส่วนผักพื้นบ้าน เช่น ผักติ้ว ก็ถือเป็นอาหารชั้นเลิศของสังคมชนบทอีสาน ดังกล่าวไว้ในเพลง “ทุ่งรักดอกกระเจียว” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ที่ว่า

ฝนลงชุ่มล่ำปลายเดือนสามเข้าเดือนสี่
แมงจันนุกจิกจันแมงอติปิกขึ้นบาน
 ผักคั่วพากันปึงยอด เห็ดบดกะซอดขึ้นมาพร้อมกัน
 ณ กลางป่าทุ่งอีสาน สองเราพบกัน หลังวันฝนซา...
 ดอกกระเจียวสีเขียวยาวแดง บานเต็มแต่งป่าทุ่งอีสาน
 เราสองเดินเคียงกัน เก็บดอกคั่วบาน แล้วหันมองตา
หาแมงจันนุก เก็บผักอัลลอคต้องกะปอมกำ
 ดึกว่าไปศูนย์การค้า ของกินบ้านป่า บ่ได้ซื้อขาย

อาหารประเภทต้มหรือนึ่งตามกรรมวิธีแบบดั้งเดิมของชาวอีสานก็ยังได้รับความนิยมตลอดมา อาหารประเภทอ่อม หมก ลาบ ก้อย และแกงต่าง ๆ จะมีกล่าวถึงอยู่ในเพลง “อ่อมหอยก้อยกึ่ง” ผลงานการประพันธ์ของ สรเพชร ภิญโญ ขับร้องโดย พิมพา พรศิริ ว่า

อ่อมหอยก้อยกึ่ง กะมีอ่อมผักชีใส่กับคองปู
หมกอ้วหมกเขียดขาคำ กินประจำมาตั้งแต่คุณปู่
แกงปลาไหลใส่ใบอีตู่ แห่นำนาคูเน็งอุปลาชีว

ส่วนข้าวจิ้นนั้นคนชนบทอีสานนิยมรับประทานเป็นอาหารว่างหรืออาหารหวานก็ได้ การจิกคือการนำข้าวเหนียว ซึ่งอาจจะเป็นข้าวเหนียวมูลทาด้วยไข่ แล้วโรยด้วยเกลือ จากนั้นก็นำไปย่างไฟให้มีกลิ่นหอม นิยมนำมารับประทานกับแจ่วแก้มกับเขียดปิ้งหรือเขียดย่าง ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “หอมกลิ่นข้าวจิ้น” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย เกษม คมสันต์ ว่า

แม่หักพินน้อย มาอ้อยยังไฟ
แล้วปั้นข้าวเหนียวปั้นใหญ่ จีไฟให้ลูกได้กิน
 คำแจ่วผักหอม มาพร้อมหอมลอยหั้นหั้น
ปิ้งเขียดอีโม่หอมกลิ่น ได้กินข่อยมีแสงหลาย

อาหารขอดนิยมและถือเป็นสัญลักษณ์ของสังคมชนบทอีสานที่ขาดไม่ได้ก็คือ “ส้มตำ” หรือภาษาถิ่นเรียกว่า “ตำหมากหุ่ง” เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย ไม่ใช่เฉพาะในประเทศเท่านั้น แต่ยังแพร่กระจายไปสู่ต่างประเทศอีกด้วย ปัจจุบันส้มตำมีพัฒนาการมากขึ้น มีสูตรและประเภทของ

ส้มตำหลากหลาย เช่น ตำไทย ตำลาว ตำปู ตำปลาร้า ตำข้าว เป็นต้น ดังมีกล่าวอยู่ในเพลง “สาวตำหมากหุ่ง” ขับร้องโดย โจนัส แอนเดอร์สัน ที่ว่า

เสียงโปกโป๊ก ดังจากครกสาวตำหมากหุ่ง
หอมเครื่องปรุง กลิ่นปลาร้าโชยไกล
กินแก้ลมกับปิ้งไก่ มันแซบหลายหนอดำหมากหุ่ง
 หน้านวล ๆ ร้องเชิญชวนเฝ้าคอยลูกค้า
 เชิญแวะมา ชอบแบบใดสั่งได้ไม่ยุ่ง
ตำข้าวตำลาวตำไทย มีมากมายสูตรตำบักหุ่ง
จะใส่ปูคองใส่กุ้ง สาวตำหมากหุ่งพร้อมบริการ

ส่วนในภาคใต้ก็มีวัฒนธรรมการบริโภคที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะอาหารประเภทแกงทั้งหลาย ซึ่งมักมีส่วนผสมของผักพื้นบ้านที่มีกลิ่นค่อนข้างรุนแรง เช่น สะตอ และลูกเนียง อาหารประเภทแกงมักจะมีรสชาติจัด เพลง “รอสาวนุ้ย” ขับร้องโดย เคนชัย สายสุพรรณ ได้กล่าวถึงรายการอาหารของปักษ์ใต้ไว้ตอนหนึ่งว่า

ลืมหูกเหียงเนียงตอ
ลืมหุ้งหีเหล็ก ลืมหุ้งพุงปลา
ลืมหุ้บแมงดา ลืมหุ้งส้มปลาหมอ

ภาคใต้ตอนล่าง ตั้งแต่จังหวัดปัตตานี สตูล ยะลา และนราธิวาส ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม นิยมบริโภคข้าวยากับน้ำบูดู เพลง “มนต์บูดู” ขับร้องโดย ดวงจันทร์ สุวรรณิ ก็ได้กล่าวถึงอาหารปักษ์ใต้ไว้ว่า

กลืนบูดู จงลอยไปเรียกพี่กลับมา (ซ้ำ)
เฝ้าภาวนา ให้ใจพี่นั้นไม่ลืมบูดู
ข้าวยำจานนี้ รอพี่กลับมาเราน้ำบูดู

ในภาคเหนือมีวัฒนธรรมการบริโภคและอาหารคล้ายคลึงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะข้าวเหนียว และอาหารประเภทยำต่าง ๆ ส่วนอาหารประเภทแกงที่มีชื่อเสียง คือ แกงโฮะ

ดังได้กล่าวถึงไว้ในเพลง “แกงหน่อ” ผลงานการประพันธ์ของ บุญส่ง อินทะชัย ขับร้องโดย เทิดไท ชัยนิยม ว่า

ทำงานมา อยากกินข้าวแดง
 นึกว่าจะเจอ จิ้นลาบแดง ๆ
 สับไปฟ้อหม้อแกง
 เมื่อแดงก็เป็นแกงหน่อ
 จังแต่แกงหน่อ ซ้อแกงโสะ ก่ายหน่อเต็มที
 เปอละเมื่อลงนั่งจ้ำจืด

ปัจจุบันวัฒนธรรมการบริโภคของคนในชนบทเปลี่ยนแปลงไป ผู้คนเริ่มให้ความสำคัญกับพืชผักผลไม้ที่มีคุณค่าด้านโภชนาการ โดยเฉพาะแครอท ซึ่งปลูกในพื้นที่ที่มีอากาศหนาวเย็น เช่น ภาคเหนือ ดังมีกล่าวในเพลง “เด็กคอยใจดี” ผลงานการประพันธ์ของ นิรันดร์ โกไศยกานนท์ ขับร้องโดย น้องมายด์ ป่วนเมือง ตอนหนึ่งว่า

เพื่อนชาวเขาเขามีน้ำใจ
 เอาแครอทมาให้เสมอ
 พุดจริงจังทุกครั้งทีเจอ
 ฟังเสียงเธอ น่ารักจริง ๆ
 ผมเอาแครอทมาฝาก   อยากให้เธอได้กิน
ผักมีวิตามิน   ไม่ต้องกินของแพง
แก้มของเธอจะแดง   แดงเหมือนสีแครอท

นอกจากพืชผักผลไม้ หลายคนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการดื่มนมว่ามีประโยชน์ต่อร่างกาย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ทั้งนี้เป็นผลมาจากการรณรงค์ให้ดื่มนมอย่างต่อเนื่องของภาครัฐบาล เพลง “น้ำตาบักเต๊ย” ขับร้องโดย เอ ศัญญา และ วิว สายัณห์ ก็ได้กล่าวถึงความสำคัญและผลกระทบอันเกิดจากการไม่ดื่มนมไว้ว่า

พี่เกิดไม่ทัน สมัยคนไทยดื่มนม
หุ่นจึงเตี้ยกลม สาวไม่นิยมควงแขน

ไม่มีจุดมัด ส่วนสัสดมภ์เป็นแมน
ปล่อยคนแกน ๆ อย่างอายน้อยใจเรื่อยมา

การแต่งกาย การแต่งกายของคนในชนบทแตกต่างกับผู้คนในสังคมเมือง
เนื่องจากอาชีพตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ต่างกัน ในชนบทยังมีหญิงสาวนุ่งผ้าถุงทำกิจกรรมต่าง ๆ
อยู่บ้าง โดยเฉพาะการทำไร่ ทำนา ดังจะเห็นจากเพลง “เทพธิดาผ้าซิ่น” ผลงานการประพันธ์ของ
ชลธิ ธารทอง ขับร้องโดย เสรี รุ่งสว่าง ตอนที่ว่า

ว่างจากงานหว่านไถ
จะรื่อยมาลัยใบข้าว ห้อยคอสาวจำปา
เจ้าเป็นเทพธิดาของบ้านนาบ้านทุ่ง
นุ่งผ้าถุงไทยเดิม

ส่วนผู้ชายยังนิยมใช้ผ้าขาวม้าซึ่งเป็นผ้าสารพัดประโยชน์คาดเอว พาดบ่า โปกศีรษะขณะ
ทำงาน หรือใช้หนุนหลังคาน้ำ นอกจากนี้ยังใช้ผูกทำเป็นเปลสำหรับนอนเล่นหรือพักผ่อนได้ด้วย
เพลง “เสน่ห์ลูกทุ่ง” ผลงานการประพันธ์ของ วิไล พนม ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา ได้กล่าวถึงผ้าขาวม้า
ไว้ตอนหนึ่งว่า

เสน่ห์ลูกทุ่งนั้นมีมนต์ขลัง
ยินเสียงขลุ่ยดัง พลั่วลมพัดมาชายทุ่ง
เด็กขี้หลังควาย ผ้าขาวม้าคาดพุง
ไผ่ฝืนเรื่องรุ่ง เป็นลูกทุ่งไทย

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมกันมาก มีการทอผ้าไว้ใช้เอง จึงนิยม
สวมใส่เสื้อผ้าที่ทำจากผ้าไหม โดยเฉพาะในโอกาสสำคัญ เช่น ในเทศกาลงานบุญ และงานมงคล
ต่าง ๆ ดังสะท้อนให้เห็นในเพลง “สาวผ้าไหม” ผลงานการประพันธ์ของสลา คุณวุฒิ ว่า

แต่งผ้าไหมผ้าไทยทอมือ
ให้คนลือนี่คือเอกลักษณ์ไทย

พืชนิวให้เป็นหนึ่งในใจ
เป็นสาวผ้าไหม เป็นขวัญใจคนมอง

อย่างไรก็ดีเมื่อเวลาผ่านไปประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้ส่งผลต่อวัฒนธรรมการแต่งกายของคนชนบทมากพอสมควร โดยเฉพาะสื่อโฆษณาต่าง ๆ มีผลต่อทัศนคติ ค่านิยม รวมถึงรสนิยมของคนในชนบท ดังจะเห็นได้ว่าคนในชนบทส่วนหนึ่งมีรสนิยมในการแต่งกายเหมือนคนในสังคมเมือง เป็นต้นว่า การนิยมสวมกางเกงยีนส์ การนิยมใช้เสื้อผ้าที่มียี่ห้อหรือราคาแพง ดังที่กล่าวไว้ในเพลง “สาวสันกำแพง” ขับร้องโดย ชูชัย ญาติยะอะ ว่า

วันใดปีกมา อ้ายอย่าลืมเนื้อ
ซื้อกางเกงยีนส์แรงเลอร์ ฝากน้องบ้างเนื้อ
 เพราะใกล้เข้ามาทุกทีแล้วงาน สงกรานต์เดือนหน้า
 อย่าลืมสัญญา ปล่อยน้องคอยเก้อ
 วันใดปีกมา อ้ายอย่าลืมหลง
ซื้อเสื้อยอกทรงว้าโก้ ฝากน้องบ้างเนื้อ
 ซื้อมาฝากเนื้อ ถ้ายังฮักกัน

ส่วนคนที่มียาได้น้อย ไม่สามารถซื้อเสื้อผ้าราคาแพงได้ จึงหันไปหาซื้อเสื้อผ้าและของใช้ราคาถูกราคา 199 บาท ดังปรากฏอยู่ในเพลง “ดอกหญ้าในป่าปูน” ผลงานการประพันธ์ของสลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ต่าย อรทัย ตอนหนึ่งว่า

หัวใจติดดิน สวมกางเกงยีนส์เก่า ๆ
ใส่เสื้อตัวร่อยเก่าเก่า
 กอดกระเป๋าใบเดียวติดกาย

เสื้อผ้าที่ผู้คนชนบทโดยเฉพาะผู้ที่มียาได้น้อยในชนบทนิยมสวมใส่กันนั้น บางครั้งก็เป็นอกินันทนาการจากสินค้าต่าง ๆ โดยเฉพาะสินค้าที่มีการลดแลกแจกแถม ซึ่งพบเห็นได้โดยทั่วไป บ้างก็เป็นเสื้อยืดที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนของปวงชนใช้ประชาสัมพันธ์ตนเอง โดยทำแจกให้แก่ประชาชนเพื่อหวังผลการเลือกตั้ง ดังจะเห็นได้ในเพลง “ไอ้หนุ่มเสื้อแถม” ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร ว่า

ยี่หื้อไม่เกียง ขอเพียงแต่ได้แถมฟรี
 ไอ้หนุ่มลูกทุ่งคนนี้ ยินดีเป็นนายแบบให้
 อยากหล่อแต่งบจำกัด ทุกบาทต้องกินต้องใช้
 เสื่อแถมลองแล้วคิดใจ จึงใส่ของฟรีมานาน
 เสื่อยี่ดแป้งเด็ก แจกแก่ผู้แทนนามอง
 เสื่อโฆษณาขายของ จีบจองไว้ใช้เต็มบ้าน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางวัตถุของสังคมชนบท ทั้งที่อยู่อาศัย อาชีพ การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร อาหาร และการแต่งกาย มีความแตกต่างจากสังคมเมืองอย่างมากพอสมควร

วัฒนธรรมทางจิตใจ หมายถึง วัฒนธรรมด้านความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่พึ่งทางใจของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน ในขณะเดียวกัน หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาก็แฝงไปด้วยปรัชญาชีวิต เพื่อให้ผู้คนได้นำเอาไปประพฤติปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และภาษา

ขนบธรรมเนียมประเพณี แม้ว่าสังคมชนบทปัจจุบันจะได้รับอิทธิพลจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย แต่คนชนบทส่วนใหญ่ก็ยังคงยึดมั่นในแนวคิดและธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ประเพณีทั่วไป และประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีทั่วไป ประเพณีทั่วไปในที่นี้หมายถึงประเพณีที่ทุกภาคมีเหมือนกัน มิได้เป็นของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับศาสนา วันนักขัตฤกษ์ และประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า สงกรานต์ ลอยกระทง วันเกิด การบวช การแต่งงาน งานศพ รวมถึงประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เช่น วันฮารีรายอ เป็นต้น

วันเข้าพรรษาจะเริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 จนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 รวมระยะเวลาประมาณ 3 เดือน พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่นิยมไปทำบุญที่วัด มีการตักบาตรและถวายผ้าอาบน้ำฝน ตลอดจนเครื่องไทยทานแด่พระภิกษุสงฆ์ บางคนถือโอกาสลดละเลิกอบายมุขต่าง ๆ เพื่อ

ถวายเป็นพุทธบูชาด้วย ส่วนคนเฒ่าคนแก่ก็มักจะไปถืออุโบสถศีลที่วัด เพื่อชำระล้างจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ บางท้องถิ่นโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่จนเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป เช่น งานแห่เทียนจำนำพรรษาที่จังหวัดอุบลราชธานี ที่นอกจากจะช่วยสืบสานขนบธรรมเนียมที่ดั้งเดิมให้คงอยู่ต่อไปแล้ว ยังทำให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสพบปะหรือสานสัมพันธ์อันดีต่อกันอีกด้วย เพลง “น้ำตาสาววาริน” ขับร้องโดย จินตหรา พูนลาภ ก็ได้กล่าวถึงประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา พร้อมกับระบายความรู้สึกปวดร้าวจากความรักไว้ว่า

สาววาริน วันนี้ต้องกินน้ำตา
เพราะหนุ่มอุบล ไม่มา แห่เทียนพรรษาเหมือนดังปีก่อน
 เขาจากไปแล้วกับผู้สาวสกุลนคร
 ปลอ่ยให้แม่งามงอน นั่งสลอนอยู่หน้าดินเทียน
บุญเข้าพรรษา ปีนี้มันเหงาสุดเศร้าฤดี
 ดูบ่าวสาวเขาสุขใจ เราแสนโศกที่ทุ่งศรีเมือง
 ที่ยังเคยบอกว่าจะไม่หลอกให้น้องเคือง
 เห็นคนใส่เสื้อเหลือง นึกว่าพี่ไม่มีแม่เงา

วันออกพรรษาซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปีถือเป็นวันสิ้นสุดของการห้ามพระสงฆ์จาริกไปค้างแรมที่อื่น ในช่วงเช้าของวันออกพรรษาจะมีการทำบุญตักบาตรที่เรียกว่า ตักบาตรเทโว ส่วนกลางคืนก็จะมีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ และมีมหรสพสมโภชต่าง ๆ ซึ่งจะได้เห็นได้จากเพลง “โบว์รักสีดำ” ขับร้องโดย ศิริพร อำไพพงษ์ ตอนที่ว่า

วันงานเทศกาลผ่านมา แลปีกว่าไม่นานลืมนกัน
ในงานวันออกพรรษา สัญญาว่าจะฮักมัน
จตุรปูเวียนเทียนร่วมกัน
 อธิฐานจะรักมันถึมรณย์

กิจกรรมที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากวันออกพรรษาอีกกิจกรรมหนึ่งคือ การแข่งเรือยาว เนื่องจากในช่วงออกพรรษาเป็นฤดูน้ำหลาก ดังนั้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและบางส่วนของภาคเหนือจึงมักจะจัดการแข่งขันเรือยาวขึ้น เช่น บริเวณแม่น้ำโขง แถบอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “ออกพรรษาที่เชียงคาน” ขับร้องโดยสันติ ดวงสว่าง ว่า

<u>เสียงแคนไผ่เป่า</u>	<u>เสียงผู้ว่าผู้สาวเชียงคาน</u>
<u>หน้าออกพรรษา</u>	<u>เขาพร้อมหน้าสนุกสนาน</u>
<u>หมู่เจ้าแข่งเรือกัน</u>	<u>เสียงร้องลั่นท้องริมโขง</u>
<u>อายคนพลัดถิ่น</u>	<u>โคมยุพินนิม้องค์</u>
<u>เรือลำน้อย ๆ</u>	<u>เจ้าก็ปล่อยลอยริมโขง</u>
<u>ล่องย่ำค่ำแสงลง</u>	<u>ฮักเชื่อมโยงท่ามกลางเดือนหงาย</u>

ส่วนวันมาฆบูชา ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี เป็นวันที่พระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ และเป็นวันที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์อันถือเป็นหัวใจของศาสนา โดยเฉพาะการทำความดีละเว้นความชั่ว ในวันนี้คนชนบทนิยมไปทำบุญตักบาตร เข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรม ส่วนกลางคืนก็เวียนเทียนรอบพระอุโบสถ หลังจากนั้นก็จะมีการประกวดต่าง ๆ สมโภช เช่น ภาพยนตร์ ดนตรี หมอลำ ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “สาบานรักที่ปากแซง” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร ตอนที่ว่า

เที่ยวผับเที่ยวบาร์ ลืมสัญญาหนุ่มทุ่งนาตาล
 ลืมคำที่เคยสัญญากัน เที่ยวงานปากแซงเดือนสาม
 อีเก้งคืนเพ็ญ แด่นางมเหสีลำโขง
 อ้ายมานั่งปลง กราบองค์พระเจ้าทวนคำ
งานวัดปีนี้ ยังคงมีคนตรีหมอลำ
 เสียค่ายบ่มีคนงาม อ้ายใจจำฝังลำบ่่วน

การทอดกฐินยังคงเป็นประเพณีที่สืบทอดกันในช่วงออกพรรษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อถวายผ้าไตรจีวร สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ แด่พระภิกษุสงฆ์ ในสังคมชนบทจะมีความสนุกสนานรื่นเริงกันอย่างมาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีการเลี้ยงอาหารอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะสุรายาเมา ดังกล่าวไว้ในเพลง “ขามสาว” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ว่า

ไปขามบ้านน้อง   เมื่อลมพัดล่องหน้าหนาว
 สุขแท้ใจเฮา   มีผู้สาวหาข้าวสุกกิน
 อ้ายจำวันนั้น   ชาวบ้านเอาบุญกฐิน
 น้องทำชกเล็กสุกกิน   อ้ายแซ่บจนลืมดาว

ส่วนการทอดผ้าป่านั้นสามารถทำได้ตลอดเวลา ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นช่วงออกพรรษา เท่านั้น การทอดผ้าป่านั้นจะเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของหลายฝ่าย จึงมักจะเรียกกันว่า ผ้าป่า สามัคคี เพลง “คอยรักบุญผ้าป่า” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ก็ได้กล่าวถึงประเพณีทอดผ้าป่าไว้ตอนหนึ่งว่า

จำได้ผู้ใดหันอัญญา
เมื่อบุญผ้าป่า ลมหนาวปีก่อน
ก่อนขึ้นรถจากไปลับลา
บอกพี่คอยท่า จะกลับมาแน่นอน

ในภาคใต้ตอนล่างบริเวณจังหวัดปัตตานี สตูล ยะลา และนราธิวาสนั้น ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประเพณีที่สำคัญคือ วันฮารีรายอ ซึ่งถือเป็นวันตรุษของชาวมุสลิม หลังจากเสร็จสิ้นจากพิธีถือศีลอดตามหลักของศาสนาแล้ว คนมุสลิมก็จะเฉลิมฉลองด้วยการรับประทานอาหารร่วมกันภายในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการให้ทานแก่ผู้ที่ยากจนอีกด้วย เพลง “จากกันวันฮารีรายอ” ขับร้องคู่กันโดย เอกชัย ศรีวิชัย และดาว มยุรี ก็ได้กล่าวถึงประเพณีฮารีรายอไว้ว่า

(ญ) บังจากลันไป ตั้งแต่วันรายอ
เห็นว่ามาขอ ทำไม่นานจ้ง
ให้น้องรองจนขัดใจ
อีกนานเท่าไคน้องขวยใจจ้ง
(ช) รอบังสัณนิค ถ้าเศรษฐกิจไม่ดี
ถ้าแต่ปีนี้ เห็นที่ต้องพึ่ง
ไปขอหมั้นน้องได้ไหม
เรื่องแต่งไมไร เอาไว้ทีหลัง

ส่วนประเพณีที่เกี่ยวกับนักขัตฤกษ์ หรือการโคจรของดวงดาวตามจันทรคติ โดยเฉพาะประเพณีสงกรานต์ที่ตรงกับวันที่ 13-15 เมษายนของทุกปีนั้น คนชนบทจะได้มีโอกาสทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระและฟังเทศน์ฟังธรรม ในขณะเดียวกันก็ได้รดน้ำคำหัวขอพรจากผู้ใหญ่หรือผู้ที่เคารพนับถือเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง นอกจากนั้นปัจจุบันรัฐบาลได้ประกาศให้วัน

สงกรานต์เป็นวันครอบครัวแห่งชาติอีกด้วย เพลง “สงกรานต์ด้านารัก” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร ก็ได้กล่าวถึงกิจกรรมในวันสงกรานต์ไว้ว่า

ยามไปถึงวัดวา นาคอกไม้บูชาองค์พระร่วมกัน

สองเรานั่งเคียงอธิษฐาน

สบตากันเหมือนจะรู้ความนัย

ไปรดน้ำผู้ใหญ่ เมื่อวันสงกรานต์ต่อมา

ผู้ใหญ่ให้พรเราว่า ให้ได้วิชาให้สมดังตั้งใจ

พี่น้องประนมมือ สาธุรับพรผู้ใหญ่

เจ้าเอียงอาย นั่งหลบตาแค้นแดงเป็นพวง

การลอยกระทงเป็นประเพณีที่สำคัญและอยู่คู่กับคนไทยมาช้านาน เนื่องจากสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบทมีวิถีชีวิตผูกพันกับแม่น้ำลำคลองทั้งด้านอาชีพ อาหารการกิน และการคมนาคมขนส่ง จนอาจกล่าวได้ว่าแม่น้ำลำคลองมีบุญคุณต่อคนในชนบทอย่างมาก การลอยกระทง จึงเป็นการแสดงการขอบคุณ และขอขมาที่อาจจะกระทำความผิดที่ไม่เหมาะสมต่อแม่พระคงคา ในวันลอยกระทงหนุ่มสาวจะได้มีโอกาสพบปะและลอยกระทงร่วมกัน ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะอธิษฐานขอพรจากแม่พระคงคาให้ความรักสมหวัง ดังปรากฏอยู่ในเพลง “กระทงถึงฝั่ง” ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย ว่า

กระทงถึงฝั่งดังที่ตั้งใจ

แม่ชลาช่วยพารักเข้ามาส่ง

มาพร้อมประคอง จีบไต่ตอเป็นรูปกระทง

รักเรางออย่าพลัดหลง ฝากกระทงใส่รักลอยมา

ขมาแม่พระคงคาด้วยกัน

ท่ามกลางพยาน ดวงจันทร์ที่สวยงามตา

สองเรานั่งคู่อธิษฐานรักคู่คงคา

รักเราสมปรารถนา สิ่งพลาดมาให้มันผ่านไป

จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือมีประเพณีลอยกระทงที่เรียกว่า ประเพณี ยี่เป็ง มีการจุดโคมลอย เผาเทียนเล่นไฟ และประกวดตกแต่งกระทง ที่บริเวณประตูท่าแพ ริมฝั่ง

แม่น้ำปิง นอกจากนั้นก็ยังมีการประกวดนางนพมาศด้วย เพลง “หัวใจหล่นที่แม่ริม” ขับร้องโดย แจ็ค-ธนพล สัมมาพรต ได้กล่าวถึงประเพณีนี้กันว่า

งานยี่เป็งในเมือง เลื่องลือไกลน้องนาคไว้กับพี่
ลอยกระทง ลงน้ำแม่ปิงวาริ
 นัตพี่ที่กรอ พี่เฝ้ารอ
 น้องกลับทอดชารูปหล่อ
 เฝ้าหยอกล้อพระนอสุขขี กับลูกเศรษฐีชื้อก้อง

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ยังมีประเพณีที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนชนบทนับตั้งแต่เกิด จนกระทั่งตายอีกไม่น้อย ได้แก่ ประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน และการทำศพ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญใส่บาตร หรือการทำบุญเลี้ยงพระ เป็นต้น

ประเพณีการบวชเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุด ตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนาเชื่อว่าเป็น การทดแทนพระคุณพ่อแม่ และเป็นการสืบต่อพุทธศาสนา ผู้ที่จะบวชได้นั้นจะต้องมีอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ ก่อนบวชผู้ที่จะบวชจะต้องนำดอกไม้ธูปเทียนแพไปขอโหสิกรรมจากบรรดาญาติ ตลอดจนผู้ที่เคารพนับถือ ส่วนพิธีบวชก็จะมีการทำขวัญนาคเพื่อสอนนาคก่อนจะอุปสมบทเป็น พระภิกษุ นอกจากนี้การแห่ นาคเข้าวัดก็จะต้องมีคนตรีประเภทแตรวงหรือกลองยาวนำหน้า ขบวนแห่เพื่อให้เกิดความสนุกสนานครึกครื้น ส่วนคนที่มิฐานะยากจนก็ใช้วิธีโกนหัวเข้าวัด โดยไม่ต้องมี พิธีรีตองใด ๆ ดังปรากฏในเพลง “นาคกำพร้า” ขับร้องโดย ศรีเพชร ศรีสุพรรณ ตอนหนึ่งว่า

ตัดสินหวังใย ตัดใจเข้าโบสถ์
เขารวยเขาจึงแห่รด
เราเข้าโบสถ์ขาดเสียงดนตรี
ไม่มีเงินหา นาคน้ำตาไหลปรี่
 ผู้คนเขาเมินหน้าหนี บวชเสียทีสิ้นเวร

ส่วนประเพณีการแต่งงานของสังคมชนบทส่วนใหญ่จะมีขึ้นหลังประเพณีการบวช เนื่องจากตามธรรมเนียมโบราณเชื่อว่า การที่จะเป็นคนโดยสมบูรณ์จำเป็นต้องศึกษาเล่าเรียนในทาง

กรรมเสียก่อน ที่สำคัญควรบวชเรียนเพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่ก่อนมีครอบครัว อันถือเป็นสิ่งที่
 กุลบุตรพึงกระทำอย่างยิ่ง คนชนบทจะแต่งงานตั้งแต่อายุน้อย ๆ หากผู้ใดแต่งงานช้าก็จะถูกครหา
 ไปในทางเสียหยาบ เพลง “ชวนน้องแต่งงาน” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ได้แสดงให้เห็นถึง
 ข้อดีของการแต่งงาน ในขณะเดียวกันก็เชิญชวนให้ทุกคนแต่งงานให้เร็วขึ้น ดังตอนหนึ่งว่า

แต่งงานเถิดน้อง อย่ามัวแต่มองข้ามผ่าน
เดี๋ยวตายไปยมบาลไม่สงสาร
อดขึ้นสวรรค์เลยหนอ
 ทำไมน้องไม่แต่งงาน หรือน้องต้องการคนหล่อ
รูปร่างของพี่ก็ดีพอ
 มาเถิดหนอ มาแต่งงานกัน

พิธีการต่าง ๆ ในวันแต่งงานนั้นจะเริ่มต้นด้วยการที่เจ้าบ่าวยกขบวนขันหมากพร้อม
 ลินสอดทองหมั้น ไปยังบ้านเจ้าสาว เมื่อไปถึงบ้านเจ้าสาวแล้ว เจ้าบ่าวก็ต้องผ่านประตูเงินประตู
 ทองที่กั้นขบวนขันหมาก เจ้าบ่าวต้องให้คำตอบแทนคนกั้นประตูเงินประตูทอง เพื่อเข้าถึงตัว
 เจ้าสาว ดังมีกล่าวอยู่ในเพลง “ขันหมากมาแล้ว” ขับร้องโดย สายัณห์ สัญญา ที่ว่า

ขันหมากมาแล้ว ขันหมากมาแล้ว
 มาแล้วน้องแก้วรับด้วย
 วันนี้คนสวยแต่งชุดอะไร
 ...รักน้องจึงต้องมาขอแต่ง
 ถึงลินสอดจะแพง พี่ก็ยอมถวาย
พี่พกเงินมาหลายหมื่น
เพื่อมาให้ทราบนั่นใส่คู่เซฟไว้
 บอกกับพี่ชินวน้อง
ประตูเงินประตูทองน้องอยู่ทางไหน
จะได้จ่ายเพื่อเปิดทาง
เข้าไปหานวลนาง แม่ผิวสีไข่
 จะได้จูบน้องให้ชื่นหัวใจ
 ให้สมกับพี่ได้ยกขันหมากมา

ส่วนประเพณีงานศพเป็นการแสดงถึงความรักความผูกพันที่มีต่อกันระหว่างคนตายและผู้
อยู่ข้างหลัง จึงมักจะมีการจัดงานศพอย่างยิ่งใหญ่สมเกียรติด้วยการสวดพระอภิธรรมหลายคืน และ
มีมโหรีปี่พาทย์บรรเลงในงานจนกว่าจะมีพิธีฌาปนกิจ ดังจะเห็นได้จากเพลง “วอนรัก” ขับร้องโดย
ยอดรัก สลักใจ ตอนที่ว่า

ฟังเพลงมอญร้องไห้

หัวใจคล้ายมันจะขาดร่วงหล่น

ธรณีก้นแสงแสงในหัวใจตน

น้ำตาที่หล่น หล่นโดยไม่รู้ตัว

พระสวดกุศลา น้ำตานันเอ่อ

ภาพเราสองคนนะเออ

ผูกขึ้นให้เพื่อทูนหัว

เราสาบานรักต่อกันด้วยใจพันพัว

วิญญาณน้องอย่าได้หวนกลับ

จะรักทูนหัวตลอดชาตินี้

ประเพณีท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่นในที่นี้หมายถึง ประเพณีที่มีลักษณะ
แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในแต่ละถิ่น เช่น สังคมชนบทในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือจะมีประเพณีบายศรีสู่ขวัญ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่นางแมว และ
ประเพณีงานพระธาตุพนม ส่วนภาคเหนือมีประเพณีงานบุญปอยหลวง และภาคใต้มีประเพณี
ชักพระ เป็นต้น

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ส่วนใหญ่จะใช้สำหรับ
ต้อนรับแขกผู้มาเยือนหรือร่วมชื่นชมยินดีในความสำเร็จต่าง ๆ นอกจากนั้น ยังใช้ปลอบและ
รับขวัญผู้ที่มีความทุกข์หรืออยู่ในภาวะจิตใจที่ไม่ปกติ ดังเห็นได้จากเพลง “บายศรีคนเศร้า” ขับร้อง
โดย ไมค์ ภิรมย์พร ตอนที่ว่า

แต่งพาขวัญ บายศรีสาวคนเศร้า

ขวัญของน้องนางเยาว์แตกสลาย

ขวัญกระเจิง ไปเหลิงกรุงสบาย

ขวัญสลาย นันเพราะกรุงมันหลอกลวง
 มาเด้อขวัญมา เด้อมาคืนร่าง
 น้ำตาเจ้าไหลเป็นทางใหญ่หลวง
 เพราะเจอพิษเมืองหลวงเป็นเมืองหลวง
 เจ้าถูกลวงเสียที เพราะอ่อนเชิง

ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีพื้นบ้านอีสานที่แสดงออกถึงวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบวงสรวงพระอิศวร หรือที่ชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียกว่า แถน หรือพญาแถน ซึ่งหมายถึงผู้ที่เป็นใหญ่ในท้องฟ้า และมีหน้าที่คลบบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล เพื่อที่ชาวบ้านจะได้มีน้ำไว้อุปโภคและบริโภค งานประเพณีบุญบั้งไฟที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากที่สุด คือ งานประเพณีบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร เพลง “อดีตรักบุญบั้งไฟ” ผลงานการประพันธ์และขับร้องโดย เฉลิมพล มาลาคำ ได้กล่าวถึงประเพณีบุญบั้งไฟที่จังหวัดยโสธรว่า

คิดฮอด คิดฮอดผู้สาว
 คิดถึงเมื่อคราวงานบุญบั้งไฟ
 หนุ่มยโสธรอาลัย นื่องจากไปไม่หวนกลับมา
 ฟ้ากรีน ๆ เขาแห่บั้งไฟแสน
 แพนเอี้ยแพน ห่วงหลังแนบน้อง
 มองแต่บั้งไฟ ขึ้นเวหาว่ายาว
 คือดั่งสาวอ้ายไปแล้วลิบคิ่น ยืนน้ำตาหลั่ง

ประเพณีแห่นางแมวเป็นประเพณีที่มาจากวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากการที่ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล จึงจำเป็นต้องมีการทำพิธีขอฝนขึ้น คือประเพณีแห่นางแมว ดังเห็นได้จากเพลง “แห่นางแมว” ขับร้องโดย ฟ้า สุภาวีกีว่า

เทลงมา ฝนเทลงมา
 ฝนบ่มาข้าวนาตายแห้ง
 ข้าวสีแห้งฝนเทลงมา
 นางแมวเอ๋ยขอฟ้าขอฝน

ขอน้ำมนต์รดหัวผู้ข่อย
 ตกหน่อย ๆ ให้ทำไร่นา
 เทวดาท่านบ่เมตตา
 เราชาวนา จึงพากันแห่นางแมว

ประเพณีหลายประเพณีมาจากความยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ในขณะเดียวกันก็เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นด้วย เช่น พระธาตุพนม ในจังหวัดนครพนม มีตำนานว่าเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า พระธาตุพนมจึงเป็นที่เคารพสักการะของคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและคนไทยทั่วประเทศ ตลอดจนประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ประเทศลาวด้วย ดังนั้นเมื่อถึงงานพระธาตุพนม ผู้คนจำนวนมากจึงหลั่งไหลมาเที่ยวชมงานกันอย่างสนุกสนาน โดยเฉพาะหนุ่มสาวที่มักถือโอกาสนัดพบเพื่อสานสัมพันธ์กัน ดังปรากฏอยู่ในเพลง “ลืมนี่ที่ธาตุพนม” ขับร้องโดย จินตหรา พูนลาภ ที่ว่า

ถึงหน้างานพระธาตุพนม
 นัดกันจะมาเที่ยวชม งานธาตุพนมเจดีย์
 มินัดกับน้อง สัญญากันไว้คืบคืบ
 เป็นงานโบราณประเพณี ทุกปีที่เคยจัดมา

ในสังคมชนบทภาคเหนือมีประเพณีที่เกิดจากคนในท้องถิ่นร่วมมือกันสร้างศาสนสถานต่าง ๆ เช่น วิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ จากนั้นก็มีงานสมโภชเรียกว่า ประเพณีงานบุญปอยหลวง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนและครอบครัว ทั้งยังเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดามารดาหรือญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วด้วย ประเพณีงานบุญปอยหลวงจะจัดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี เพลง “คิดถึงบ้านเฮา” ขับร้องโดย เทิด ทูลทอง ได้กล่าวถึงประเพณีนี้ไว้ตอนหนึ่งว่า

ถ้าถึงสงกรานต์และงานปอยหลวง
 บ่ต้องเป็นห่วงจะปักบ้านไป
 จะซื้อของดีฝากชื่อม่วนใจ๋
 ห่วงหาอาลัย คนอยู่ไกลบ่บังเนื้อ

ส่วนภาคใต้มีประเพณีเก่าแก่ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านานเรียกว่า ประเพณีชักพระ ซึ่งจัดตรงกับช่วงออกพรรษา มีการแห่พระพุทธรูปไปตามถนนหรือแม่น้ำลำคลอง เพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาล เพลง “เรือสาวน้อย” ขับร้องโดย เด่นชัย สายสุพรรณ ได้กล่าวถึงการดำรงอยู่ของประเพณีนี้ไว้ว่า

ลืมนงานเดือนสิบ ลืมนงานชักพระ
ลืมนงานโนราห์ ลืมนลูกเหลียงเนียงตอ
ลืมนงานจีเหล็ก ลืมนงานพุงปลา
ลืมนน้ำซูปแมงดา ลืมนงานปลาหมอ

จะเห็นได้ว่าประเพณีต่าง ๆ ในสังคมชนบทมีเป็นจำนวนมากและหลากหลาย ส่วนใหญ่อิงอยู่กับพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมไทย

ค่านิยม ค่านิยมในสังคมชนบทมีหลากหลาย ค่านิยมบางอย่างก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนและสังคมส่วนรวม แต่ค่านิยมบางอย่างอาจก่อให้เกิดโทษหรือความเสียหายทั้งแก่ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ และสังคมส่วนรวมอีกด้วย ค่านิยมในสังคมชนบทส่วนใหญ่ที่มีมาจากความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา เช่น การทำบุญ การประกอบสัมมาอาชีพ การเลือกคู่ครองหรือคู่ชีวิต เป็นต้น ค่านิยมของคนในสังคมชนบทที่สะท้อนจากเพลงลูกทุ่ง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547 ได้แก่

การเคารพเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นค่านิยมสำคัญของสังคมชนบท ดังจะเห็นได้จากเนื้อเพลง “อ.ส. รอรัก” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ได้กล่าวถึงอาสาสมัครรักษาดินแดน และอาสาสมัครประจำหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ราชการในการปกป้องอธิปไตยของชาติ ไว้ตอนหนึ่งว่า

พี่เป็น อ.ส. เฝ้ารอรัก
น้องคงไม่อยากสนใจ
เงินเดือนก็น้อยไม่ปลอดภัย
น้องกลัวเป็นหม้ายนอนหนาว
ไม่มีศักดิ์ศรี ไม่มีดาวสาวใครจะคิดเมตตา
พี่คอยปกป้องอย่างอาหาญ

คุ้มครองหมู่บ้านท้องถิ่น
 หน้าที่ค้าด้วยด้วยเพียงดิน
 ยุพินอย่าเพ่งนิทา

การทำบุญ คนในสังคมชนบทนิยมทำบุญตักบาตรในวันพระ โดยถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาช้านาน ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “วันพระอย่าเว้น” ขับร้องโดยพร ไพโรจน์ว่า

เกิดมาเป็นคนไทย
 น้องเอ๋ยจำไว้ หมั่นทำบุญใส่บาตร
 วันโกนวันพระอย่าได้ขาด
 ทำบุญใส่บาตร ให้ทุก ๆ วัน
 นี่ก็งานวันพระ
 น้องจะแกงเนื้อมัสมั่น
 หุ้ญตามนั้นสำคัญ
 สาเกต้มน้ำตาลอย่าลืมเอาไป

การทำบุญในงานประจำปีที่จัดขึ้นตามวัดต่าง ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาเงินใช้ในการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานที่ชำรุดทรุดโทรม นอกจากการทำบุญโดยบริจาคจตุปัจจัย การเช่าเหรียญและวัตถุมงคลแล้ว ยังมีการปิดทองพระพุทธรูป ซึ่งเชื่อกันว่าจะได้บุญมหาศาล เพลง “วัดบ้านเรา” ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ก็ได้กล่าวถึงกิจกรรมดังกล่าวว่า

วัดบ้านเรา ไม่มีของเก่าอาจารย์ไม่ดัง
 เหรียญก็เพิ่งสร้าง ราคาไม่มี
 ต้องอาศัยพ่อแม่น้องพี่
 มาปิดทองไหว้พระกันถี่ ๆ
 งานประจำปี มาเที่ยวที่วัดบ้านเรา

การรับราชการ คนในชนบทส่วนใหญ่ยังนิยมให้ลูกหลานประกอบอาชีพรับราชการ เนื่องจากเห็นว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติและมั่นคง แม้ว่าเงินเดือนอาจจะไม่มากนักแต่

มีสวัสดิการ จนมีคำกล่าวว่า “เรียนให้สูง ๆ จะได้เป็นเจ้าคนนายคน” ซึ่งสะท้อนถึงค่านิยมในการรับราชการได้เป็นอย่างดี เพลง “ขาดคนหุงข้าว” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ได้สะท้อนแนวคิดนี้ว่า

มาซิมา มาซิมา
มาซิขวัญตา มาเป็นแม่บ้าน
หากมีลูกชายจะส่งไปเรียนเป็นนายทหาร
หากมีลูกสาวจะให้เรียนพยาบาล
เมื่อเจ็บป่วยพลัน จะได้มาช่วยรักษา

การเคารพผู้อาวุโส คนในสังคมชนบทมักจะมีความอ่อนน้อมถ่อมตนเคารพและให้เกียรติผู้ที่อาวุโสกว่า ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีวิทยุหรือคุณวุฒิที่สูงกว่า ปรากฏอยู่ในเพลง “เอกลักษณ์ไทย” ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ ว่า

หลายร้อยปีดีดัก
เอกลักษณ์คนไทยทราบไปทั่วโลก
รอยยิ้มบนหน้า เหมือนหนึ่งว่าไม่มีทุกข์โศก
คนไทยเหมือนคนมีโชค ถูกโลกโลกทุกสมัย
เคารพคนสูงกว่า และศรัทธาในครูผู้เคยสอนให้

การนับญาติกับบุคคลอื่น ความสัมพันธ์ของคนชนบทมีความใกล้ชิดและแน่นแฟ้นจนเปรียบเสมือนเป็นเครือญาติ เมื่อมีงานสิ่งใดก็มักจะช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ด้วยมิตรไมตรีอันดี ยิ่งทำให้คนชนบทมักนิยมนับญาติกับบุคคลอื่น ๆ อยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากเพลง “อยากเป็นคนไทย” ขับร้องโดย โจนัส แอนเดอร์สัน ตอนที่ว่า

ฉันอยากเรียนอยากรู้กับเธอ
อยากเหมือนคนไทยนักเธอ
เพราะได้เจอเหมือนเธออย่างนี้
เรียกพี่เรียกน้องเพื่อนพ้องสนิทชิดกัน
เรียกลูกเรียกหลาน หรือเรียกขวัญใจก็ดี

การรักนวลสงวนตัว เป็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของผู้หญิงในสังคมชนบทที่ยังคงปรากฏให้เห็นได้ ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “นางร่อ” ผลงานการประพันธ์ของ สกาวพร แก้วสุโพธิ์ ขับร้องโดย อัมพร แหวนเพชร ที่ว่า

ไหล่นี่ไม่ให้ใครมากอด

มือนี่ไม่ให้ใครมาจับ

หน้าผากนี้ไม่ให้ใครมาจูบ

แก้มนี้ไม่ให้ใครลูบคลำ

ค่านิยมเรื่องการรักนวลสงวนตัวในสังคมชนบท แม้ว่าหญิงชายจะคบหาดูใจกันมาเป็นระยะเวลาพอสมควรแล้ว แต่การจะแสดงความรักที่มีต่อกันในฐานะคู่รักนั้น ก็ยังต้องคำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสมด้วย ดังเพลง “รักมาห้าปี” ขับร้องโดย ศรีเพชร ศรีสุพรรณ กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

รักมาห้าปี

โอดคนดีขอหอมก็ไม่ได้

เชอบอกกับฉัน

ถึงวันนั้นจะให้

รักเธอมากจัง

เหมือนจางางหวงไข่

หลอกฉันเมื่อไหร่

จะแข่งให้ตายไว้เธอ

การเลือกคู่ครอง การเลือกคู่ครองของคนในชนบทโดยทั่วไปให้ความสำคัญกับคุณงามความดีและอุปนิสัยมากกว่าเรื่องของรูปร่างหน้าตา ดังปรากฏในเพลง “แฟนฉันไม่ต้องหล่อ” ผลงานการประพันธ์ของ ชลธิ์ ธารทอง ขับร้องโดย สุนารี ราชสีมา ที่ว่า

แฟนฉันไม่ต้องหล่อ

ขอให้นิสัยดี ๆ

และไม่เจ้าชู้กลับหลัง

หรือคลั่งสุรานารี

คูใจสามปีแต่งเลย

คุณสมบัติอีกประการหนึ่งในการเลือกคู่ครอง ก็จะต้องขยันและอดทนในการทำงาน โดยเฉพาะงานด้านเกษตรกรรมที่จำเป็นต้องใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “สาวนาหารัก” ขับร้องโดย สาลี่ ขนิษฐา ว่า

ถ้าจะมีแฟนเลือกดินแบน ๆ ฝ่ามือใหญ่
จะได้ไว้ใช้ช่วยการไถถอนมัน
ถึงหน้าไม่สวยก็ไม่ค่อยสำคัญ
ขอให้ขยันทุกวันฉันก็นิยม

ในปัจจุบันฐานะทางเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเลือกคู่ครอง จะเห็นว่าหญิงสาวในชนบทจำนวนไม่น้อย เช่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมแต่งงานกับชาวต่างประเทศ เพื่อหวังว่า จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังมีกล่าวถึงแนวคิดนี้ไว้ในเพลง “ผัวฝรั่ง” ขับร้องโดย เจเน็ต เขียว ที่ว่า

ผัวฝรั่งละพามั่งพามี
 เงินละเขาดิ เงินมีราคา
 สร้างบ้านหลังโอ้อ่า
 ซื้อมอเตอร์คันละเป็นล้าน
 ขอให้ละให้โชคให้หมา
 ได้ผัวฝรั่งเคอ

ความเชื่อ ความเชื่อของคนชนบทส่วนใหญ่มาจากศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนา ความเชื่อที่เห็นจากเพลงลูกทุ่งในช่วง พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547 มีหลากหลาย ซึ่งอาจสรุปได้เป็น 4 ประเภท คือ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทพยดาต่าง ๆ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ และความเชื่อเรื่องผี

ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทพยดาต่าง ๆ เป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ มักจะเกี่ยวกับอำนาจเร้นลับที่เชื่อกันว่าสามารถคลี่คลายความสำเร็จ ตลอดจนป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะวัตถุมงคลต่าง ๆ ซึ่งผ่านพิธีพุทธาภิเษกหรือได้รับการปลุกเสกจากเกจิอาจารย์ผู้เป็นที่เคารพศรัทธาก็มักจะมีผู้เลื่อมใส และนำไปกราบไหว้บูชาหรือพกติดตัวเพื่อเสริมสร้างกำลังใจและทำให้มีความกล้าหาญในการปฏิบัติ

ภารกิจต่าง ๆ เพลง “ทหารใหม่ไปกอง” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ได้กล่าวถึงพระเครื่องสำคัญ ๆ ซึ่งเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้คนอย่างมากว่า

เชิญหลวงพ่อยกคอทั้งพวง
 เชิญปู่หลวงไปกันเถิดหนา
หลวงปู่แหวนองค์นี้รุ่นแรก
 เพิ่งไปแลกกับรองผู้ว่า
หลวงปู่โต๊ะนี้หลวงพ่อโต
 นี่ยาโมของแม่ให้มา
หลวงพ่อทวดอยู่วัดช้างให้
หลวงพ่อกล้ายพ่อแพต้องพา
หลวงพ่อเข้มพ่อแดงพ่อชัย
 นี่เหล็กไหลของพ่อให้มา
หลวงปู่ฝั้น หลวงพ่อโสธร
 กรมหลวงชุมพรมาช่วยรักษา
 เลือดไทยมิเคยจืดขาด
 จะรักษาชาติศาสน์กษัตรา

นอกจากนั้นยังมีความเชื่อว่าพระพุทธรูปสำคัญซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของคนทั่วไป สามารถคลบแคลความสำเร็จหรือความสุขให้เกิดแก่ชีวิตของตน ดังเห็นได้จากเพลง “ขอพรพระนอนจักรสีห์” ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ที่ว่า

ก้มกราบขอพร พระนอนจักรสีห์
 ให้อุ่นมั่งเมืองสิงห์บุรี
 เลิกที่เลิกนอนร้องไห้
ลูกมาขอพร ขวอนหลวงพ่อดลใจ
 ลูกขอสู้ชีวิตใหม่
ขอพรพระนอนจักรสีห์

ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลัทธิหรือศาสนาอื่น ๆ เช่น ความเคารพศรัทธาเจ้าแม่กวนอิม ซึ่งมักจะมีการกราบไหว้บูชาเพื่อขอพรให้ประสบความสำเร็จหรือพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ดังเห็นได้จากเพลง “ขอพรจากแม่” ผลงานการประพันธ์ของ คัมภีร์ แสงทอง ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ตอนหนึ่งว่า

แม่เจ้าแม่ เจ้าแม่กวนอิมโสภี
 ขอบอกชี้ให้ลูกหลุดหนีได้ไหม
 ค้ำขาขาดทุน เลี้ยงหมูไม่มีกำไร
 ทำนาทำไร่ ทำไม่ยิ่งทำยิ่งจน
แม่เจ้าแม่ เจ้าแม่กวนอิมโสภี
 จงแผ่เมตตาให้บารมีสักหน
ช่วยลูกเถิดหนาให้ลูกพ้นความจน
 ทุกวันคืนรน สวคณต์ลาถยังไม่มีมา

ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทพยดาต่าง ๆ ทำให้มีการบวงสรวงและบนบานศาลกล่าวเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนา เพลง “น้ำตالاไพร” ผลงานการประพันธ์ของบุญสม อยุธยา ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย ได้กล่าวถึงการบนบานและร้องขอต่อรุกขเทวดาหรือเทพารักษ์ให้ช่วยนำพาคนรักที่จากไปให้กลับคืนมาว่า

นางไม้แม่เอย ไยเลยให้ชั่ววิญญา
 นวลน้องไม่มา ยิ่งพาราระทม
 หรือเจ้าเขาไพร บังไว้ซ่อนชม
ข้าขอจอมไพรพนม ยอมสั่นลมบวงสรวงจอมไพร
เทพารักษ์ร่มไพรสาขา
อุ้มสมพานางน้องมา ให้ข้าเถิดนะพระไพร

การบนบานศาลกล่าวนั้นหากได้รับผลดังที่ตั้งใจไว้ก็จะต้องมีการแก้บน การแก้บนก็จะขึ้นอยู่กับสิ่งที่ได้บนบานเอาไว้ บางคนแก้บนด้วยสิ่งของ เช่น ไช้ไก่ หัวหมู บางคนใช้วิธีการรำแก้บน ซึ่งทำให้เกิดอาชีพรับจ้างรำแก้บนขึ้น เช่นที่วัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “วอนหลวงพ่อดีช่วยที” ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ว่า

ดวงใจไฟแต่ครวญหา
ไหววอนหลวงพ่อช่วยพา
ให้มาพบดังที่วอน
 คลใจให้เจอะงามงอน
ลูกจะถวายทองอ่อน
พร้อมทับละครห้าโรง

การบนบานศาลกล่าวถ้าประสบผลสัมฤทธิ์ดังที่ตั้งใจไว้แล้ว แต่มีเหตุขัดข้องที่ทำให้ยังไม่สามารถที่จะแก้บนได้ ผู้บนก็จะเกิดความรู้สึกไม่สบายใจ หรือรู้สึกผิดอยู่ตลอดเวลาจนกว่าจะได้แก้บน ความรู้สึกดังกล่าวนี้เห็นได้ในเพลง “เมื่อไหร่จะได้แก้บน” ผลงานการประพันธ์ของ ประยูร แปลงยาว ขับร้องโดย กัทเลีย มาศรี ที่ว่า

จตุรูปเทียนบอก	หลวงพ่อพุทธชินราช
หนูไม่บังอาจลบหลู่	แกเมาหัวงิด
เพราะกลัวผู้ชม	ใจร้ายใจไวเหมือนลิง
เป็นลูกผู้หญิง	รังแต่มีเรื่องเสียหาย
หลวงพ่อ	โปรดช่วยหนูหน่อยเถิดหนา
<u>ที่บนหลวงพ่อ</u>	<u>ไม่ได้แก้บนคาใจ</u>
วันนี้มาถาม	พร้อมทั้งจตุรูปวอนไหว
หากเจอคนดีวันไหน	<u>วันนั้นจะพาเขามาแก้บน</u>

ส่วนการสาบานเป็นการขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์รับรู้และเป็นสักขีพยานเพื่อให้ผู้อื่นเชื่อคำพูด หรือการกระทำต่าง ๆ คนในสังคมชนบทที่ยึดมั่นศรัทธาพระพุทธศาสนามักจะอ้างถึงพระอริยสงฆ์ หรือบุคคลที่เป็นที่เคารพสักการะ และให้คำมั่นสัญญาว่าถ้าไม่ประพฤติปฏิบัติดังคำสาบานก็ขอให้ มีอันเป็นไป หรือถูกลงโทษจากสิ่งที่อ้างถึง ดังเพลง “คนได้รักจริง” หรือในชื่อเดิมว่า “หลวงปู่ทวด เขียวใจ” ขับร้องโดยโรม ศรีธรรมราช และก้องฟ้า สุริยชัย ได้กล่าวไว้ว่า

หลวงปู่ทวดเขียวใจ
 ใจที่ใส่เหมือนแก้ว เหมือนแก้วปน
เชื่อใจเถิดน้องไม่หมองหม่น

เมื่อรักคนปักษ์ได้

คนได้ใจดี

หากน้องไม่เชื่อพี่ ดีแค่ไหน

ให้หลวงปู่ทวดวัดช้างให้

ลงโทษได้ทันที

เพลง “ถอนคำสาบาน” ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ได้กล่าวถึงหนุ่มสาวที่รักกันและมาขอให้ท้าวสุรนารีหรือย่าโมช่วยเป็นพยานความรักอันมั่นคงของตน ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดคำสาบานขอให้มียันเป็นไป ดังเนื้อเพลงที่ว่า

ครั้งหนึ่งหน้าท้าวสุรนารี

เคยได้มีหนุ่มสาวคู่เคียงสาบาน

ต่างว่าจะรักไม่เปลี่ยนแปรชั่วกาล

หากใครผิดคำสาบาน ให้มียันเป็นไป

ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์มีบทบาทต่อชีวิตของคนในสังคมชนบทตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเกิด การบวช การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ การทำศพ รวมถึงความเชื่อเรื่องโชคชะตา การเสี่ยงทาย ลางสังหรณ์ และความฝันต่าง ๆ

ประเพณีแต่งงานมักจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ จะเห็นว่านับตั้งแต่การทาบทามสู่ขอ การหมั้น การแต่งงาน จนกระทั่งถึงการส่งตัวเข้าห้องหอต้องมีการหาฤกษ์ยาม ผู้ที่มีหน้าที่ให้ฤกษ์ยาม ส่วนใหญ่มักจะเป็นพระสงฆ์ที่เคารพนับถือ ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “แต่งแนบปีหน้า” ผลงานการประพันธ์ของ ระพี เรือนเพชร ขับร้องโดย รุ่ง สุริยา ตอนที่ว่า

เดือนหน้าตั้งใจว่าจะซื้อสร้อย

กำไลหอยทั้งแหวนพลอยมาหมั้นหมาย

หาอาจารย์ ให้ดูวันว่าเมื่อไหร่

ฤกษ์ดีมีชัย แล้วเราจะได้แต่งงาน

ความเชื่อเรื่องดวงชะตาก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคมชนบทอย่างยิ่ง คำกล่าว “ต้องเลี้ยงดวง” สะท้อนความเชื่อที่ว่า คนเราจะประสบความสำเร็จหรือว่าล้มเหลวก็ขึ้นอยู่กับดวง เพลง “ดวงดีต้องได้” ขับร้องโดย สาส์ ขนิษฐา ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

ดวงดีเดียวเราก็ได้ ดวงร้ายยังงี้ก็เสีย

จะจริงไหม จริงไหมละเฮีย

จะได้จะเสียต้องเคลียร์กับดวง

จะได้จะดี ต้องอาศัยดวง

เรื่องราวหุอมจันทร์คนในชนบทก็เอาไปเชื่อมโยงกับเรื่องดวง โดยเชื่อว่าจะเกิดเภทภัยหรือมีสิ่งไม่ดีมาสู่ตนและครอบครัว จำเป็นต้องมีพิธีบูชาพระราหูเพื่อแก้เคล็ดโดยการเซ่นไหว้ด้วยสิ่งของสีดำแปดอย่าง อันได้แก่ ไก่ดำ เหล้าดำ กาแฟดำ เฉาก๊วย ข้าวเหนียวดำ ถั่วดำ ขนมะปรางปูล และไข่เยี่ยวม้า ของดังกล่าวจะต้องทำให้สุกพร้อมกันหรือคั่วได้ทันที เพลง “เรื่องของเซียน” ขับร้องโดย เพลิน พรหมแดน ได้กล่าวถึงเรื่องดวงและความเชื่อเรื่องราวหุอมจันทร์ไว้ว่า

เซียนนี้เก่งเรื่องโหรา

ใครมีทุกข์มาหาท่านเซียน

เอาดวงมาให้ดู

เขาวาโคนราหู ช่วยดูหน่วยเซียน

เกิดทุกข์จนสุดจะทน

เคยรวยกลับจน ช่วยคลน่อยเซียน

ไหว้บูชาราหูทั้งปี

ยังไม่รวยสักที จะทำใจดีรับเซียน

พิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อเรื่องการเสริมดวงและสืบทอดเป็นเรื่องที่คนในสังคมชนบทนิยมทำกัน โดยเฉพาะคนที่ดวงตก การประกอบพิธีถือเป็นการสะเดาะเคราะห์ เพลง “ขี้มดเสริมดวงหน่อย” ขับร้องโดย ดาว มยุรี ได้กล่าวถึงการเสริมดวงไว้ว่า

บอกไม่อาย ไม่เคยพบชายเหมือนคุณ

กล้าลงทุนเพราะคุณนั่นหล่อ

ขอยืมดวง แ่เสริมดวงก็พอ

จะได้ไหมหนอ คนรูปหล่อขอยืมดวง

ส่วนการเสี่ยงทายเป็นกิจกรรมอันเกิดจากความเชื่อของคนในชนบทว่าสามารถทำนายความเป็นไปในอนาคตได้ เช่น หนุ่มสาวที่ใช้กระทงเป็นเครื่องเสี่ยงทายโดยการตั้งสัตย์อธิษฐานว่า แม่นเป็นเนื้อคู่กันจริงหรือจะได้แต่งงานกันก็ขอให้กระทงลอยเคียงคู่กันไปจนถึงอีกฝั่งหนึ่ง แต่ถ้ากระทงจมน้ำก็แสดงว่าไม่ใช่เนื้อคู่กัน หรืออาจมีอุปสรรคทำให้ไม่ได้อยู่ร่วมกัน ดังจะเห็นได้จากเพลง “กระทงถึงฝั่ง” ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย ที่ว่า

กระทงที่ปล่อย ลงลอยพร้อมกัน

กระทงสองนั้น ต่างลอยผูกพันจิตใจ

ไม่มีพลัดพราก เหลือแต่ความรักอาลัย

กระทงถึงฝั่งสดใส รักคู่จุดหมายท่ามกลางคืนเพ็ญ

เพลง “ฝนพรำที่ลำนารายณ์” ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย ก็ได้สะท้อนการเสี่ยงทายด้วยการใช้กระทงไว้ว่า

ลืมนแล้วใช่ไหมเล่า

วัดท่ามะนาว เคยลอยกระทงเสี่ยงทาย

แม่น้ำป่าสัก เคยสาบานรักกันไว้

น้ำตกวังก้านเหลืองไฉ่ เคยลงแหวกว่ายกันสองคน

การเสี่ยงเซียมซีก็เป็นความเชื่อของคนในสังคมชนบท โดยเฉพาะหนุ่มสาวที่อยากล่วงรู้อนาคต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหน้าที่การงาน หรือแม้แต่เรื่องของความรัก ดังจะเห็นได้จากเพลง “เซียมซีเสี่ยงรัก” ขับร้องโดย สายัณห์ สัญญา ที่ว่า

เซียมซีเสี่ยงรักทักทำนายว่า

ใบที่เก้านั้นหนา ชีวิตเกิดมาเหมือนฟ้ามีดมน

สูญสิ้นความหวัง กระทั่งคนรักอัปจน

ขาดรู้ราหูเข้าดล จำทนเศร้าหมองมิกลาย

คนในสังคมชนบทมีความเชื่อเรื่องนางสังหรณ์ และนางบอกเหตุต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะ
เป็นไปในทางที่ไม่ดี ดังมีปรากฏในเพลง “กระตงหลงทาง” ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย ที่ว่า

เป็นนางสังหรณ์เมื่อตอนวันลอยกระทง

สายน้ำไหลเชี่ยวไหลส่ง กระตงสองเราแยกทาง

กระตงเจ้านั้นล่องไปเหมือนใจมุ้งหวัง

กระตงของพี่หลงทาง ลอยกว้างหัวใจลอยวน

นางบอกเหตุบางอย่างก็สะท้อนถึงข้อห้ามหรือคำเตือนที่ปลูกฝังกันมาแต่โบราณ เช่น การที่
มีจิ้งจกหรือทักขึ้นในขณะที่ทำกิจการงานใด ๆ อยู่ หรือมีความตั้งใจที่จะไปทำการงานสิ่งใดก็อาจจะ
ต้องงดหรือรอไปก่อน หากยังขืนทำต่อไปอาจจะเกิดเหตุร้าย เพลง “จิ้งจกมันทัก” ขับร้องโดย ชุติ
ญาติเยอะ กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

โบราณเขากล่าวเอาไว้

จิ้งจกทักใคร นรกแล้ว ๆ

เขว่าเป็นนางไม่ดี

มันจริงไหมพี่ บอกทีหนูกลัว

ไม่ว่าจะเกิดอะไร

จิ้งจกทักใส่ ระวังเนื้อระวังตัว

ส่วนความเชื่อเรื่องความฝันและการทำนายฝัน อาจจะมี ความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่จะ
เกิดขึ้นในอนาคต ทั้งเหตุดีและเหตุร้าย คนในชนบทจึงนิยมการทำนายฝัน ดังจะเห็นได้จากเพลง
“กลับหมอนนอนฝัน” ขับร้องโดย กาญจนา มาศิริ ที่ว่า

เมื่อคืนฝันดี ฝันว่ามีรูรั่วที่ร่างกาย

เข้าคืนถามยาย ยายบอกดีจะมีคู่ครอง

เอ๊ะมันจริงหรือไม่ เอ๊ะมันใช่หรือเปล่า

เมื่อวานตอนเช้า คนนั้นนะเขามามอง

ใจเต้นยังกะกลอง เพราะยังไม่เคย

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์คือความเชื่อในอำนาจเร้นลับที่อยู่เหนือธรรมชาติ ตลอดจนสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น การลงนะหน้าทอง และการใช้คาถาอาคมเพื่อผลด้านเมตตามหานิยม ดังปรากฏในเพลง “เสกนะหน้าทอง” ขับร้องโดย ยิ่งยง ยอดบัวงาม ว่า

พี่ไม่หล่อก็จริง ทำไมผู้หญิงถึงได้จ้องมอง
 รูปไม่หล่อ แต่มีนะหน้าทอง
 ใครได้มอง ต้องนี้รักในใจ
 ถ้าได้ลองสบตา ไม่พลาดหรอกหนารับรองว่าใส
 จะใช้คาถาขุนแผนเสกไป
 ให้เธอหลงไหลเรียกพี่จะพี่จำ

ส่วนการทำสาธิตาลิ้นทองนั้น ผู้มีอาชีพนักร้องหรือลิเกจะนิยมทำกันมาก ดังปรากฏในเพลง “นักร้องงานวัด” ขับร้องโดย ศตส รุ่งโพธิ์ทอง ที่ว่า

หน้าพี่ไม่หวาน ปานประหนึ่งคารา
 เสียงไม่ซาบซ่าเหมือนดังนกกระเวก
 ถึงยามพูดจาไม่มีคาถาเป่าเสก
 ลิ้นไม่ได้ลงเลข เสกสาธิตาลิ้นทอง

อย่างไรก็ดีการทำเสน่ห์ยาแฝดโดยใช้เวทมนต์คาถา การฝังรูปฝังรอย การใช้ น้ำมันพราย และการให้รับประทานอาหารที่มีส่วนผสมของสิ่งอัปมงคลทั้งหลาย ก็ยังคงมีปรากฏให้เห็น เพลง “อย่าเล่นของ” ขับร้องโดย แมงปอ ชลธิชา ได้กล่าวถึงพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ดังกล่าวไว้ว่า

รักน้องอย่าเล่นของนะฮะ
 ถ้าไหว้พระเอาจุณพระพอได้
 อย่าเล่นของดำ อย่าทำไม่ดี
 อย่าใช้ภูติ ใช้น้ำมันพราย
 อย่าใช้มาตะ อย่ามาเสกมาเป่า

อย่างนี้ก็เท่า หลอกเราทำลาย
 รักน้องไม่ต้องใช้คาถา
 แลหมั่นไปหมั่นมา หาพ่อตาเมียยาย

ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบท โดยเฉพาะเกษตรกร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเชื่อเรื่องผีตาแฮก ซึ่งหมายถึง ผีที่มีหน้าที่ดูแลไร่นา ดังนั้นเพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนที่ชาวไร่ชาวนาจะทำการเพาะปลูก ก็มักจะมีการบวงสรวงผีตาแฮกด้วยเครื่องสังเวย อันประกอบด้วยดอกไม้ธูปเทียน และอาหารต่าง ๆ ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “วอนผีตาแฮก” ขับร้องโดย พรศักดิ์ ส่องแสง ว่า

ได้ยื่นขาวให้ฟ้าพรามวัย สู้บว่าอายห่วงหา
วอนผีตาแฮก ขาวคำปลาแดกหมากพลูหนึ่งภา
จตุรปูเทียนบูชา ประรณนาให้เจ้าคั่นคอน

ในภาคใต้มีความเชื่อเรื่องพ่อตาหินช้าง ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในภาคใต้ จังหวัดชุมพร มีคนนิยมมาบนบานศาลกล่าวกันอยู่เสมอ ๆ เมื่อได้รับผลสำเร็จก็จะมาแก้บนโดยการจุดประทัดถวาย ดังมีกล่าวไว้ในเพลง “วอนพ่อตาหินช้าง” ขับร้องโดย สมศรี สุขโขทัย ว่า

หัวใจร้อนรุ่ม คิดถึงพ่อหนุ่มชุมพร
 ไม่เคยทะเลาะมาก่อน ทำไมพี่จรจากลา
ยกมือวันทา พ่อตาหินช้าง
 ลูกต้องผิดหวัง รักพังไปโดยง่าย ๆ
พ่อตาช่วยที ลูกนี้ทำผิดอะไร
ถ้าเขาหวนคืนมาใหม่ จะไปถวายประทัดสิบแพ

ภาษา เนื่องจากผู้ฟังเพลงลูกทุ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นชาวบ้านที่มีการศึกษาไม่สูงมากนัก ผู้ประพันธ์เพลงจึงใช้ภาษาที่มีลักษณะเรียบง่าย ไม่ค่อยมีคำศัพท์ที่ต้องตีความหรือทำความเข้าใจมากนัก ชินกร ไกรลาศ ได้แสดงความเห็นจากการให้สัมภาษณ์แก่ จินตนา ดำรงเลิศ เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2525 ณ สำนักงานวงดนตรี ขอยบุญผาสวรรค์ ว่า

...เนื่องจากเพลงลูกทุ่งนั้นมีพัฒนาการมาจากเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง ถือกำเนิดและได้รับความนิยมในกลุ่มคนที่ได้รับการศึกษาน้อย ดังนั้นภาษาที่ใช้ในเพลงลูกทุ่งจัดเป็นภาษาที่ฟังง่าย เข้าใจง่าย ไม่มีศัพท์ยากเหมือนเพลงลูกกรุง แต่อย่างไรก็ตามภาษาของเพลงลูกทุ่งก็มีวิวัฒนาการตามยุคสมัยเรื่อยมา...

ส่วนวิบูลย์ ชัยจิตาทร ซึ่งเป็นนักประพันธ์เพลงและนักจัดรายการวิทยุที่มีชื่อเสียงก็ได้แสดงความเห็นจากการให้สัมภาษณ์แก่จินตนา ดำรงเลิศ ไว้เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2525 ว่า

...เพลงลูกทุ่งเรียกกันในเรื่องต่าง ๆ กันไปทั้งเพลงชีวิต เพลงตลาด หรือเพลงชาวบ้านแม่แต่เพลงชนบทก็ใช่ แต่สิ่งที่แตกต่างจากเพลงลูกกรุงอย่างชัดเจนก็คือ การใช้ภาษาง่าย ๆ มากกว่า เช่น ข้า เอ็ง มึง กู เป็นต้น...

การใช้ภาษาง่าย ๆ ตรงไปตรงมาของเพลงลูกทุ่งจะเห็นได้ในเพลง “ข้ามันลูกทุ่ง” ซึ่ง ม. ฤทธิ์เต็ม เป็นผู้ขับร้องไว้เป็นคนแรก ต่อมา ไท ธนาวุฒิ ได้นำกลับมาร้องใหม่ที่ว่า

ข้ามันลูกทุ่ง ข้านอนมุ้งลู่
ข้าเรียกเอ็งมึงกู ฟังคูก็ตรงหน้า
ข้าชอบไทยเดิม ข้าส่งข้าเสริมคำพูดของข้า
ข้าแต่งกับเอ็ง เอ็งเป็นของข้า
 ใครเรียกภรรยา แต่ข้าเรียกเมีย

นอกจากการใช้ภาษารียบง่ายแล้ว ยังมีการนำภาษาถิ่นต่าง ๆ มาใช้ผสมผสานได้อย่างลงตัว ซึ่งถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของเพลงลูกทุ่ง เช่น ภาษาท้องถิ่นภาคเหนือที่แทรกอยู่ในเพลง “สาวสันกำแพง” ขับร้องโดย ย้อย ญาติเยอะ ที่ว่า

ไ้นุ่นแอ่งานสงกรานต์เชียงใหม่ ตวยอายนะกะ
 สาคน้ำสาคท่า ม่วนกันเติงวัน
 ถ้าเงินเหลือพอ สร้อยคอหมเส้นไ้เป็นของขวัญ
 นั้งนับคืนวันอยู่สันกำแพง
 พอวันนั้นมาถึงคราวจริง ๆ

เป็นมีแม่หญิงมาด้วยแก้มขาวปากแดง
 เขาลือกันว่าเป็นเป็นแฟนกัน หมั้นแล้วจะแต่ง
 สาวสันคำแพง เป็นเลยเกล้งลิ่ม

เพลง “หนุ่มบ้านดอน” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย มีการใช้ภาษาถิ่นได้แทรกอยู่ใน
 เพลงที่ว่า

พี่หนุ่มบ้านดอน หลงรักสาวนครศรีฯ
 เจ้ น้องคนดี รักนี้มั่งไหมแก้วตา
สักอึดสักแยก ซักแตกก็ได้พี่หนา
 แต่ผมรักเดินเท่าฟ้า เชื่อมันดับหนุ่มคลองตาปี
หว่าปรี้อหว่าปรี้อ จะต่อรื้อไปขอ
 ตกลงแล้วก็ ขอหมั้นทันที

เพลง “สัญญาเดือนสาม” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ และยิ่งยง ยอดบัวงาม ได้แทรกคำ
 ภาษอีสานไว้ในเพลงดังนี้

ย่านแต่แม่เอวกลม
ลิมาคีเถลงลม ตมบมีะลาดลื่น
 หากบ่ฮัก ขอให้ส่งฮักคืน
อย่ามาตีอะลาดลื่น ให้ใจอายคิดน้ำ
 หากเจ้าสัดไสยโย
 อย่าลืมเดื่อจอมใจ เจ้าผู้ทำยลาม ๆ
 สัญญาว่าจะแต่งกันเดือนสาม (ซ้า)
เจ้าผู้ทำยลาม ๆ อย่าลืมเดื่อลือเดื่อ

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางด้านจิตใจของสังคมชนบท ไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียม
 ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนภาษาล้วนมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งได้สะท้อนในเพลงลูกทุ่งช่วง
 พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2547 ไว้อย่างชัดเจน

บทที่ 5

บทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่งต่อสังคมและวัฒนธรรม

เพลงลูกทุ่งนอกจากจะสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ทำให้เห็นถึงพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมแล้ว ยังมีบทบาทหน้าที่อื่น ๆ ซึ่งจำแนก ได้เป็นบทบาทหน้าที่ทางสังคม และบทบาทหน้าที่ทางวัฒนธรรม

บทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่งทางสังคม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เพลงลูกทุ่งมีวิวัฒนาการมาจากเพลงพื้นบ้าน โดยมีบทบาทสำคัญคือการรับภาระสืบทอดบทบาทหน้าที่ต่อจากเพลงพื้นบ้าน โดยเฉพาะหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่ผู้คน ดังที่อเนก นาวิกมูล (2532 : 1) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์และบทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่งไว้ค่อนข้างว่า

...เพลงพื้นบ้านพื้นเมืองก็เป็นเสมือนปุ๋ยาตาดของเพลงลูกทุ่งคือ มีมาก่อน เกิดมาก่อน นานแสนนาน พอถึงยุคหนึ่งสมัยหนึ่งคือเมื่อสัก 30 กว่าปีมานี้ ปุ๋ยาตาดนั้นแก่ชราจนเจียนจะสิ้นอายุขัย หลานปู่หลานย่าก็จึงเกิดขึ้นมาให้ความบันเทิงในลีลาสนุกๆ ซ้อๆ แก่สังคมไทย...

สุกัญญา สุฉญา (2545 : 77) ได้กล่าวถึงความสำคัญและจำแนกบทบาทหน้าที่ของเพลงพื้นบ้านในทางสังคมไว้ว่า

...เพลงพื้นบ้านนับเป็นมรดกทางปัญญาที่ได้สะสมต่อเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน เคยเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของไทย และเคยมีบทบาทต่อสังคมไทย โดยอาจจะจำแนกออกได้เป็น 5 ประการ คือ ให้ความบันเทิง ให้การศึกษา ควบคุมสังคม เป็นทางระบายความคับข้องใจ และทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชน...

จะเห็นได้ว่า เมื่อพิจารณาถึงที่มาและวิวัฒนาการต่างๆ เพลงลูกทุ่งกับเพลงพื้นบ้านมีความคล้ายคลึงกันอย่างยิ่ง แม้จะมีข้อแตกต่างอยู่บ้างตรงที่เพลงลูกทุ่งสามารถอยู่ในบริบททางสังคมที่ค่อนข้างหลากหลาย นอกจากนั้น ยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ต่างๆ ทางสังคมได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการจำแนกบทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่งทางสังคมส่วนหนึ่งจึงใช้แนวทางที่ใกล้เคียงกับการจำแนกบทบาทหน้าที่ของเพลงพื้นบ้านทางสังคมเช่นกัน สำหรับบทบาทหน้าที่ดังกล่าวจำแนกออกได้ดังนี้ การให้ความบันเทิง การให้การศึกษาหรือความรู้ การรักษามรดกวัฒนธรรมและจรรยาวัตร สังคม การช่วยถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึก การช่วยปลดปล่อยจิตใจ การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร การบันทึกภาพและเรื่องราวของสังคม การส่งเสริมความรักความเข้าใจระหว่างชนในชาติ

การให้ความบันเทิง

เพลงลูกทุ่งมีลักษณะคล้ายกับเพลงพื้นบ้าน โดยเฉพาะการทำหน้าที่ให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิกในสังคม ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมหรืองานประเพณีต่างๆ ก็มักจะมีเพลงลูกทุ่งเข้าไปเป็นส่วนประกอบอยู่ด้วยเสมอๆ เช่น งานบวชนาค ก็มักจะต้องเปิดเพลง “ไวพจน์ลาลับข” ที่ขับร้องโดย ไวพจน์ เพชรสุพรรณ ในขณะที่งานแต่งงานก็มักจะได้อินเพลง “ขันหมากมาแล้ว” ที่ขับร้องโดย ขงยุทธ เชื้อชาญชัย

บทบาทหน้าที่ในด้านการให้ความบันเทิงหรือความเพลิดเพลินแก่สมาชิกในสังคมดังกล่าวถือเป็นหน้าที่พื้นฐานและสำคัญที่สุดของเพลง เพลงลูกทุ่งบางเพลงบรรยายภาพชีวิตของผู้คนตลอดจนธรรมชาติในชนบทได้อย่างสวยงามดั่งงาม ทำให้ผู้ฟังเกิดจินตภาพ และรู้สึกเพลิดเพลินไปกับเนื้อหาและสำนวนภาษาของเพลง เช่น เพลง “มนต์รักลูกทุ่ง” ผลงานการประพันธ์ของไพฑูริย์ บุตรจันทร์ ขับร้องโดยยอดรัก สลักใจ มีเนื้อเพลงท่อนหนึ่งที่ว่า

หอมเอ๋ย หอมดอกกระถิน

รวรินเคล้ากลิ่นกองฟาง

เห็ดตับเต่าขึ้นอยู่ริมเถาหญ้านาง

มองเห็นบัวสล้าง ลอยปริ่มริมบึง

อยากจะเด็ดมาดมหอมหน่อย

ลองเอื้อมมือค่อยๆ ก็เอื้อมไม่ถึง

อยากจะแปลงร่างเป็นแมลงภู่ง
 แปลงไ้จะบินไปคลึงเคล้าเจ้าบัวตูมบัวบาน
 หอมดินเคล้ากลิ่นไอฟัน
 อวระคน หอมแก่นงคราญ
ขลุ่ยเป่าแผ่ว พลิวผ่านทิวแถวคันตาล
 มนต์รักเพลงชาวบ้านลูกทุ่งแผ่วมา

เพลง “มนต์เมืองเหนือ” ผลงานการประพันธ์ของ ไพบุลย์ บุตรขัน ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี พรรณนาถึงธรรมชาติอันงดงามของภาคเหนือ ซึ่งประกอบด้วยป่าไม้ ภูเขา และน้ำตก ซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการและรู้สึกเพลิดเพลินเจริญใจ ดังตอนที่ว่า

ป่าเหนือเมื่อหน้าดอกไม้งาม
ลมฝนบนฟ้าผ่าน ฟ้ามองดั่งม่านน้ำตา
น้ำฝนหล่นจากฟากฟ้า ช่างแ่งเหมือนแอ่งน้ำตา
ไหลตกจากผาแว่วฟัง
ป่าเหนือเมื่อไปได้พบมา
เมืองเหนือเมื่อน้ำป่าเอะธารชานชาเคื่อดัง
น้ำไหลไปหลากมากทั้ง
หมุนวนสายชลเหมือนดัง
ไหลหลังเป็นวังน้ำวน

นอกจากมีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติ เนื้อหาเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาว และการเกี่ยวพาราสีกันในลักษณะต่างๆ ก็มีปรากฏให้เห็นเสมอในเพลงลูกทุ่ง ในเพลงเหล่านี้มักจะมีการใช้โวหาร ปฏิภาพและโวหารในเชิงสัจวาสนแบบเพลงพื้นบ้าน ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ในด้านการให้ความบันเทิงของเพลงลูกทุ่งอย่างชัดเจน สอดคล้องกับที่ นิวัติ กองเพียร (2547) ได้ให้ข้อสังเกตไว้ตอนหนึ่งว่า

...เพลงทุกแบบในโลกล้วนมีเรื่องเชิงสัจวาสนด้วยกันทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นเพลงของชนชาติไหนมีเนื้อหาที่สื่อไปในทางสัจวาสนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สุดแต่ที่ว่าสังคมนั้นจะเป็นอย่างไร เนื้อหาของเพลงสมัยใหม่ทางตะวันตก ปัจจุบันแสดงออกทางเชิงสัจวาสนอย่าง

ตรงไปตรงมา ระบุชัดเจนถึงการสังวาส เล้าโลม แสดงความปรารถนาในทางเพศ เพลงเป็น
สื่ออย่างหนึ่งที่สามารถนำมาใช้กับการแสดงความรู้สึกในทางรื่นเริงสนุกสนาน ในทาง
เศร้าสร้อยเสียใจ ในทางความรักที่หวานละมุนหรือในทางสังวาส...

ดังนั้นจะเห็นว่าเนื้อหาบางส่วนของเพลง “จูบมัดจำ” ขับร้องโดย สายัณห์ สัญญา สื่อไปในเชิง
สังวาส และความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งของหนุ่มสาว ที่ว่า

จะมีใครที่ไหนกันเล่า สวยงามเกินเจ้า
ที่เฝ้าเล้าโลมโอบน้อมเนื้อทอง
สุดจะสรรเนินถัน เจ้างามขาวผ่อง
ดังหนึ่งพิมพ์ยามอ้มมอง
สาวทรักปองน้องนางนำชม
จวนแจ้งแล้วหนา เดือนตกจะลับตา
นกกาต่างคู่หาคู่กรรม
สองเราต่างเฝ้าเชยชม
จนสิ้นแสงโคมแห่งจันทร์

ส่วนเพลง “นางฟ้ายังอาย” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี แม้จะไม่มีเนื้อหาและ
เรื่องราวที่สื่อไปในเชิงสังวาสโดยตรง แต่ก็แฝงการใช้คำพรรณนาความงามของสตรีไว้ ดัง
เนื้อเพลงท่อนหนึ่งที่ว่า

งามล้ำสมคำเอ๋ยอ้าง
ปากคือคิ้วคางปรางหูแลดูเหมาะสม
ออกเต่งตึงผาย ยั่วให้ชายหมายชม
บัวตูมเต่งตึง เหมือนมีใครคลึงให้สองเต้ากลม
ยามไหวสะเทือนสะท้านทั้งกายใจหายทุกครา
ทำไมถึงงามหนักหนา นางฟ้ายังไม่กล้าชม
ทำบุญอันใดถึงได้เจ้ามานอนชม
เพียงแม้แต่ปลายเส้นผม ถ้าได้ชมคงนับว่าบุญ

เพลง “พี่ไม่มีแฟน” ขับร้องโดยจักรพรรณ์ อาบครบุรี ก็ทำให้รู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินไปกับท่วงทำนองและเนื้อหาของเพลงที่มีลักษณะเกี่ยวพาราสี ซึ่งสามารถนำไปเป็นแบบอย่างได้ โดยเฉพาะการที่จะคบหากับใครสักคนควรจะต้องสร้างเชื่อมั่นให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งว่าพร้อมจะให้พิสูจน์รักแท้ในทุกรูปแบบ ที่สำคัญควรตรวจสอบหรือสืบค้นว่าคนที่เราหมายตาไว้นั้นเขามีคูครองหรือเป็น โสด ซึ่งเป็นเรื่องที่หมิ่นเหม่กับศีลธรรมด้วยเช่นกัน ดังกล่าวไว้ในเนื้อเพลงที่ว่า

โอ้แม่คุณคนงามพี่ขอถามคนงามทรมวย
ว่าสี่ห้องดวงใจ มีใครมาจับจองหรือยัง
หากว่ายังไม่มี เห็นทีพี่จะพอมิทาง
แต่พี่จนกลัวจัง กลัวน้องนางเจ้าจะไม่ต้องการ
พี่ไม่เคยมีแฟน หากว่าแม่นเจ้าไม่เชื่อพี่
ก็ฝ่าใจพี่ดูซิ พี่ยอมพลีชีวิตให้เป็นเดิมพัน

ส่วนเพลง “จริงใจไม่โกหก” ขับร้องโดยสุทธิราช วงศ์เทวัญก็มีลักษณะของการเกี่ยวพาราสีที่มีการยกถ้อยคำสำนวนไทยมาใช้ที่น่ารัก โดยเฉพาะการเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของความจริงใจที่มีให้แก่กัน ซึ่งคือคุณสมบัติพื้นฐานของการที่จะคบหาดูใจกันของหนุ่มสาว ดังกล่าวถึงไว้ในเนื้อเพลงที่ว่า

จริงใจไม่โกหก
เอ็งเอ๋เอ็งเอ๋เออ พูดยมาจากใจ
พี่รักจึงบอก ไม่มีหวานนอกขมใน
ไม่เคยรักเล่นเหมือนเช่นใคร
น้องจงจำไว้อย่างได้ตรวน
จริงใจไม่โกหก
เอ็งเอ๋เอ็งเอ๋เออ น้องอย่าแกล้งอน
โสดซิงจริงใจ ไม่เคยรักใครมาก่อน
ถ้อยคำที่เปรยไม่เคยกะล่อน
ไม่มีคำกลอนไว้อ้อนผู้หญิง

ในเพลง “สาวน้ำชา” ซึ่งเป็นการขับร้องคู่กันของเอกชัย ศรีวิชัยและดาว มยุรีนั้น ก็สะท้อนถึงการเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาวที่มีลักษณะจริงใจและจริงจังอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะมีการวางแผนสำหรับการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน เช่น อาชีพที่จะประกอบในอนาคต ยกตัวอย่างเช่น หนุ่มสาวในสังคมของชนบทภาคใต้ตอนล่าง ดังเนื้อเพลงที่ว่า

ข) หากยังว่างเอาไว้หมั่นองนาง มาแต่งงานกัน

เธอกับฉันมารักกันให้ยาวไกล

ส่วนเธอขายน้ำชา ส่วนตัวพี่ขายข้าวหมกไก่

ช่วยกันขายไม่ทันเท่าไรก็ร่ำรวย

รับรักพี่เถิดหนา แม่ค้าน้ำชา

ญ) บุญคงบันดาลให้ได้พี่มา กินน้ำชาแค่สบตากี่มาชม

มาชวนกันแต่งงาน ถ้าได้แม่บ้านอย่างฉันเหมาะสม

กลัวการม ฝืนลม ๆ กลัวตรมอุรา

กลัวน้ำตามันตก หกลีกล้วยน้ำชา

นอกจากนี้ยังมีเพลงลูกทุ่งจำนวนไม่น้อยที่ดัดแปลงมาจากเพลงพื้นบ้านภาคกลาง เช่น เพลงอีแซว เพลงเรือ และเพลงฉ่อย ก็มีบทบาทด้านให้ความเพลิดเพลินหรือบันเทิงแก่ผู้ฟัง เช่น เพลง “หมากัด” ขับร้องโดยเอกชัย ศรีวิชัย ที่ประยุกต์จากเพลงอีแซวพื้นบ้าน และนำมาเรียบเรียงเสียงประสานใหม่ในจังหวะลีลาของเพลงลูกทุ่ง โดยใช้คำและภาษาที่มีลักษณะสองแง่สองง่ามเหมือนเพลงพื้นบ้าน เป็นเพลงที่ได้รับความนิยมสูงสุดเพลงหนึ่งใน พ.ศ. 2540 ดังเนื้อเพลงท่อนที่ว่า

โธ้วมาเถิดหนา กระไรแม่มา (ซ้า)

เร็ว ๆ อย่าช้า เลยนะแม่หน้านวไล

คนไหนถ้านึกสนุก ลูกขึ้นขยับ ๆ ๆ ๆ ๆ เข้ามาไว ๆ

น้องสาวจำดูหมาให้พี่ด้วย อย่าปล่อยให้หมามันกัดขาของพี่ได้ (ของพี่ได้)

อ๊ะเขี้ยวก็แ่งหรือว่าอ๊ะแดงก็รี พี่เลยเอาไม้ทิ่ม (ตา) หมามันไป (หมามันไป)

แหมหมาของเธอมันชอบดุเสียจริงด้วย

มันชอบกัดแต่ปลาย (ขา) ของพวกผู้ชาย (พวกผู้ชาย)

พี่ก็ช่วยเอ๊ยเพื่อนก็ช่วย ต่างถูกหมากัดป่วย จนเดินไม่ไหว (จนเดินไม่ไหว)
 สงสารเพื่อนมันป่วย มันเอามือกุม (ขา) บอกว่าแทบเป็นไข้...

เพลง “พายหัก” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ก็ประยุกต์มาจากท่วงทำนองของเพลงเรือ ซึ่งมีความโดดเด่นด้านการใช้คำในลักษณะสองแง่สองง่าม โดยเฉพาะคำที่เป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับเรื่องเพศเช่นกัน ดังตอนที่ว่า

โอ้แม่งามเหลือ พายเรือสะบัด
 อย่าทำฟิดฟิด แล้วพี่จะคัดท้ายให้
 เอ้อ เออ เอ็ง เอย เอ้า ฮ้า ไข่ เชียบ ๆ ๆ
 เห็นน้องนั่งเรืองามเหลือขอบอก พี่อยากหยิกแกมหยอกแม่แก้มใส
 เจ้าแกมผ่องผุดอยากจะมุดเรือเธอ ตัวพี่คลั่งเพื่อว่าอยากได้
 พี่อยากช่วยพายจะได้ไหมหนา พายพี่ยาวกว่า ว่าอันใหญ่
 ไข่ลงเรือน้อง พี่จะจำไม่หุด ละโยกให้เรือมุดว่ายน้ำไป
 พายพี่กว้าง อยากให้นางช่วยจำ ให้เธอช่วยคลำ กำด้ามพาย
 ช่วยกันจำจึก ๆ เรือรีวี่รี ช่วยกันจำถี่ ๆ ก็ถึงไว
 กำพายแน่น ๆ ละสองแขนอย่าเกร็ง เคียวพายนี้บวมเป่ง จะจำไม่ได้
 กำพายด้ามโผล่ โยกโย้ยักยัก นี่ถ้าพายพี่หัก จะว่าไง
 เห็นน้องนั่งจำ หน้าดำเหงื่อหยอ เรือพี่อ้อย ๆ ค่อย ๆ ไป

เพลง “อยากกินหอย” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ก็มีลักษณะและท่วงทำนองของเพลงน้อยอย่างชัดเจน เพราะนอกจากจะใช้คำที่สื่อความหมายเรื่องเพศแล้ว ยังใช้คำพวนซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์และเสน่ห์อย่างหนึ่งของเพลงพื้นบ้าน ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า

พุดถึงกินหอย นี้อร่อยลิ้น
 ตัวพี่อยากกินหอยใหญ่ ๆ
 หอยขม หอยแครง หอยแมลงภู่
 กลิ่นมันแรงน่าดู (อะชะซ่าซา) แต่กินได้ (อะชะซ่าซา)
 หอยหวานนางรมชมว่าสะอาด
 อร่อยเด็ดขาดเอ๊ยว่าถึงใจ (อะชะซ่าซา) ว่าถึงใจ

หอยอะไรว่าดี อ้อต้องหอยกระจี้ที่มหาชัย

เอชา เอชา ชาชะชา นอยแม่

ส่วนเพลง “ดั่งหักมารักทำไม” ผลงานการประพันธ์ของ สุรินทร์ ภาคศิริ ขับร้องโดย แมน มอเตอร์ไซด์ ก็ให้อารมณ์สนุกสนานน่าขบขันด้วยการนำเอาลักษณะเฉพาะบางประการของผู้คน โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาล้อเลียน นั่นคือดั่งจุมกที่เบนราบ ดั่งเนื้อเพลงท่อนหนึ่งที่ว่า

ดั่งหักมารักทำไม ฮี (ช้า)

ใครอยากให้ดั่งหัก

ตอนแรกที่เรารักกัน

อีตอนสัมพันธ์ใหม่ๆ

ดั่งเค็งไม่เห็นหรือไง

จุมกที่เราหายใจ

หอมแก้มทีไร เอียงให้ทุกที

(พูด) เกิดมาหน้าก็หล่อ ทั้งแม่ทั้งพ่อก็หล่อพอได้

ส่วนผมผ่าเหล่าผ่ากอ เป็นจิงได้หนอดั่งน้อยเกินไป

รูปร่างก็ทรงสมารท์ ก็ต่อก็พอไปวัด

แต่มาติดขัดดั่งโศกไป

เพลง “น้องนอนไม่หลับ” ขับร้องโดย อาภาพร นครสวรรค์ ได้กล่าวถึง การหลับและฝัน ของหญิงสาวที่มีนัยเกี่ยวกับเรื่องเพศและผู้ชายไว้อย่างค่อนข้างชัดเจน ในขณะเดียวกันก็อารมณ์ขันจากการใช้สัญลักษณ์สื่อในเรื่องดังกล่าว ที่ว่า

น้องนอนไม่หลับ หัวใจมันกระสับกระส่าย

เหมือนคนไม่สบาย ใจหายมาหลายสิบคืน

หลับตาฝันไป อึ้งตงใจละมีคนเอาปิ่น มายืน มายืน

เอาปิ่นจ้องจะยิงตรงนั้น

เอาปิ่นจ้องจะยิงตรงเนี่ยะ

เอาปิ่นจ้องแล้วเล็งตรงนั้น

เอาปืนจ้องแล้วเล็งตรงเนี่ยะ

ว้าย หนูก็ตกใจตื่น

เพลง “แสนเมา” ขับร้องโดย เพ็ญภา มุกดามาศ ได้สื่อถึงอารมณ์ขันจากคำกล่าวที่ว่า “เมียตายไม่เสียดายเท่าเหล้าหก” ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนให้เห็นปัญหาครอบครัวและผลกระทบที่เกิดจากการดื่มสุราไว้อย่างน่าคิดน่าขันว่า

เมียตายไม่เสียดายเท่าเหล้าหก

ทำพูดตก เดียวก็ต้องนอนเดียว

มีลูกมีเมีย แล้วทำตัวเสียชอบเที่ยว

เมาอีกครั้งเดียว แล้วจะให้นอนนอกมุ้ง

ต่อไปนี้ไปถ้างอนเห็นพิกินเหล้า

อดข้าวแล้วจะให้นอนตากยุง

ดึกคืนห้ามมิให้มายุ่ง

มุดมุ้งแล้วจะต้องเจอโป้งตอ

เพลง “อีต่อนใหม่ ๆ” ขับร้องโดย ย้อย ญาติเยอะ ได้สะท้อนถึงความจริงของชีวิตคู่ โดยเฉพาะเรื่องของความรักที่มักจะจืดจางลงตามวันเวลาที่ผ่านไป ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติธรรมดา ดังกล่าวถึงไว้อย่างตลกขบขันในเนื้อเพลงดังกล่าวตอนหนึ่งว่า

เมื่อก่อนรักกันใหม่ ๆ

จะทำอะไรก็ตามใจเทคแคร์

พูดจาก็ฟุ้งหูละม้ายจะกวนใจ ไม่มีแน

แต่ตอนนี้ความรักบกพร่อง

ที่เคยเรียกน้องก็เปลี่ยนเป็นอีแก่

ส่วนเพลง “คุณนายขาแมลงสาบ” ขับร้องโดย ย้อย ญาติเยอะ ก็ได้เน้นย้ำถึงบทบาทหน้าที่ในด้านให้ความบันเทิงของเพลงลูกทุ่ง โดยเฉพาะอารมณ์ขันอันเกิดจากความเจ้าชู้ที่ไร้จิตจำกัของผู้ชายบางคน ไม่เว้นแม้แต่คนรับใช้ในบ้าน ดังสะท้อนออกมาเป็นเนื้อเพลงในแนวตลกขบขันที่ว่า

คุณนายขา หนูมีเรื่องบอก
 หนูขอลาออก จากคนใช้ดีกว่า
แมลงสาบที่บ้านคุณนาย
มันตัวใหญ่ ๆ ปราบไม่ไหวแล้วค่า
บางทีกลางค้ำกลางคืน
คึก ๆ คื่น ๆ ออกมากินมาม่า
ไม่รู้แมลงสาบพันธุ์ไหน
เกาะประตูก็ได้ มีสองแขนสองขา
 โอ้โฮ โอ้โฮคุณนาย
 แมลงสาบมันร้ายเสียจริง ๆ เลยกะ
ห้องอื่นมันก็ไม่ไป
 จะทำยังไงคุณนายเจ้าขา
 ชินอยู่คงไม่เป็นสุข
แมลงสาบมาปลุกอยู่ทุกคืนเลยกะ

ในขณะที่เพลง “อย่าขอหมอลำ” ผลงานการประพันธ์และขับร้องโดย ค้อย หมวกแดง ก็
 สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยเฉพาะเนื้อหาของเพลงที่แสดงออกถึงการเสียดสีประชด
 ประชันผู้ที่อาจจะหลงใหลไปกับความทันสมัย หรือความเจริญต่าง ๆ จนบางครั้งทำให้หลงลืม
 ตัวตน รากเหง้าของตัวเอง แม้แต่ศิลปินนักร้องบางคนก็พยายามปฏิเสธความเป็นตัวตนและท้องถิ่น
 ของตนเอง ทั้ง ๆ ที่เมื่อพูดหรือถ่ายทอดออกมา ก็มักจะเผยตัวตนที่แท้จริงออกมาเสมอด้วยเนื้อเพลง
 ที่ว่า

บอกว่าอย่าขอหมอลำ ๆ
ไม่รู้หมอลำเขาลำแบบไหน
 ผมเองยังไม่เข้าใจ เขาลำแบบไหน ไม่รู้เรื่องเลย
 เกิดมาไม่เคยได้ร้องลำ
 เคยร้องแต่ร็อกแอนด์โรลล์
 เทคนงเทคโนไอ้มันละหนอ
 แหมฟังแต่พวกฮาร์ทคอร์

หมอลำนี้หนอไม่รู้เรื่องเลย
เกิดมาไม่เคยได้ร้องหมอลำ

ส่วนเพลง “คุณลำไย” ขับร้องโดย ลูกนก สุภาพร ก็มีเนื้อหาที่เสียดสี ประชดประชัน
 คนบางคนที่ชื่นชมในความทันสมัยโดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตก ดังจะเห็นได้จาก แม้แต่การ
 ตั้งชื่อเล่นก็ยังนิยมที่จะเป็นคำภาษาอังกฤษ แทนคำหรือชื่อภาษาไทย ซึ่งหลายคนมองว่าไม่ทันสมัย
 ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งที่ว่า

ชื่อดีก็มีถมไป จะเรียกลำไยทำไมเล่าหนา
หรือเห็นฉันเป็นคนบ้านนอกคอกนา
ไม่รักฉันก็ไม่ว่า แต่อย่ามาเรียกคุณลำไย
น้องกีฟ เซอร์รี่ น้องววย
มีตั้งมากมายไม่ยอมเรียกกัน
หรือว่าน้องแอน น้องอัน
จะน้องโบว์ น้องอัน ละน้องขวัญก็ยังดี
น้องเมย์ละชื่อเทห์จะตาย
ก็แล้วทำไม ไม่เรียกกันละนี่
น้องแฟร์ น้องฟิล์ม น้องเฟิร์น
ละเป็นหยิ่งบ่เอ็นกันละคุณพี่

การให้ความรู้

แม้ว่าจุดมุ่งหมายสำคัญของเพลงลูกทุ่งจะมุ่งเน้นที่การให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังก็ตาม แต่มี
 เพลงลูกทุ่งจำนวนไม่น้อยที่สอดแทรกสาระความรู้ไว้ด้วย เช่น เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ รวมถึง
 ประวัติความเป็นมาหรือตำนานของผู้คนและสถานที่ต่างๆ ที่สำคัญบางเพลงได้กล่าวถึงเรื่องราว
 และเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไว้อย่างชัดเจน เช่น เพลง “พระสุพรรณกัลยา” ขับร้องโดย เอกชัย
 ศรีวิชัย ก็ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับพระประวัติและความสำคัญของพระสุพรรณกัลยา ซึ่งเป็นพระ
 เชษฐภคินีในสมเด็จพระนเรศวรมหาราชไว้ว่า

ย้อนเรื่องอดีตกาลผ่านมา
พระนางสุพรรณกัลยา
 พระทัยหาญกล้าไม่เคยไหวหวั่น
เป็นพระพี่นางพระนเรศวร
 บ้านเมืองปั่นป่วนแย่งชิงกัน
 เกิดการฆ่าฟันเลือดนองธรณี
ชุมชนเผ่าไทยในสมัยนั้น
 ด้วยขาดไมตรีต่อกัน
 เกิดความปั่นป่วนไปทุกพื้นที่
ต้องเสียเอกราชบ้านเมืองไป
ก็เพราะไม่รักสามัคคี
 ไล่ศึกมากมีที่คอยกัดกิน
 พระนางสุพรรณกัลยา
เป็นเชลยพม่า ต้องมาจากบ้านพลัดถิ่น
สู่ทนกล้ำกลืนต่างๆ นานา
หวังได้คืนมาคือแผ่นดิน
 ไม่เคยหมดสิ้นพระราชหฤทัย
พระนางหวังให้พระอนุชา
กอบกู้แผ่นดินคืนมา
 สู้ปวงประชาพี่น้องคนไทย
 พระนเรศวรมหาราช
 กู้เอกราชคืนมาให้
 สิ่งที่เสียไปพระสุพรรณกัลยา

เพลง “อนุสรณ์ศรีปราชญ์” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ก็ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของ
 ศรีปราชญ์ กวีเอกในสมัยกรุงศรีอยุธยา รวมทั้งสถานที่ที่ศรีปราชญ์ถูกประหารชีวิตไว้ด้วย ดัง
 เนื้อเพลงที่ว่า

ธรณีนี่นี้เป็นพยาน
เราก็คิษย์มีอาจารย์หนึ่งบ้าง

เราผิดท่านประหารเราชอบ
เราบ่ผิดท่านมล้างดาบนี้คืนสนอง
นครถื่นนี้ก่อนนี้กวีศรีปราชญ์
คู่เมืองศรีธรรมราช เปื่องปราดเรื่องบทกวี
 แต่ต้องมาตายฝังภายใต้ปลูผี
 ใจกลางนครแห่งนี้ คือ ที่ท่านถูกประหาร
 ประวัติศาสตร์จารึกมีชื่อท่านติด
 ว่าท่านมีความผิด เพียงนิคชิพก็هلكราญ
 ก่อนสิ้นชีวี ธรณีจึงเป็นพยาน
 เขียนไว้ด้วยเท้าของท่าน
 เป็นหลักฐานก่อนสิ้นชีวี
แต่ผลสุดท้าย ท่านพระยา ก็ตายเหมือนกัน
ด้วยดาบเล่มนั้นที่ประหารยอดนักกวี
พระนารายณ์เจ้า ทราบว่าทรงเศร้าสุด
 ตรัสสั่งประหารชีวี เจ้านครนี้ ณ ที่เดียวกัน
 อนุสรณ์ยังมีกวีศรีปราชญ์
 ชาวเมืองศรีธรรมราช
 คนทั่วแดนยังนับถือท่าน
 ถึงมีเพียงชื่อ ท่านก็ลือชื่อนักประพันธ์
สระล้างดาบท่านศรีปราชญ์นั้น เห็นอยู่ทุกวันชื่อนั้นยังมี

นอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ บางบทเพลงก็อธิบายประวัติ
 ความเป็นมาหรือตำนานของบุคคลและสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น เรื่องราวหรือตำนานของพระนาง
 เลือดขาวหรือเจ้าหญิงมัสสุหรี แห่งเกาะลังกาวิ ดังปรากฏในเพลง “มนต์ขลังมัสสุหรี ตอน 1 และ
 ตอน 2” ขับร้องโดย คาว มยุรี ที่ว่า

โศกไม่เลื่อนราง เรื่องพระนางเลือดขาว
เป็นความเศร้าเล่าขานกันมานาน
 ด้วยรูปโฉมแม่นั้นปานเทพธิดา
ได้เป็นชายาเจ้าเมืองลังกาวิ

มีบุญญาวาสนาในเวรกรรม
 เธอเลศล้ำสูงส่งเหนือเหล่าสตรี
 คังแก้วเรื่องเรื่องรักชื้อสตั๋ยสามี
 นางกักดีเบื่องยุคกลั่นเกศา
ถูกใส่ร้ายป้ายสีว่ามีชู้ จากปวงผู้เฝ้าศิรียา
 ว่าแม่นางนอกใจต่อทศดา
โดนอาญาชีวิตขึ้นขังวายุปราณ
 แม่นางนั้นอ่อนวอน เจ้านครให้ไว้ชีวิต
 เธอไม่ผิดให้สามีกิดสงสาร
 ท่านเจ้าเมือง เคืองแก่นแสนเดือดดาล
สั่งประหารไม่มีการให้อภัย
 ก่อนจะประหารลงโทษทัณฑ์เธอสิ้นชีวิ
เจ้าแม่มัสสุหรี ประกาศก้องขึ้นทันใด
แม่นางนางไม่ผิดดังถูกใส่ร้าย
เมื่อถูกฆ่าตาย เลือกในกายนั้นขาวผ่องพรรณ
 เมื่อคำสาบาน แม่นางได้สิ้นสุด
 คมอาวุธจากเพชฌฆาตก็ฟาดฟัน
 อำนาจพระผู้เป็นเจ้า ชี้ให้เห็นพลัน
 เลือดนางนั้นเป็นสีขาวไหลหลังพรั่งพราย
 เมื่อเห็นเลือดสีขาวหลังนองเนือง
 ท่านเจ้าเมืองสามีกิจใจหาย
 รู้ว่านางบริสุทธิ์เมื่อมันสาย
 เธอสิ้นตายเสียแล้วแก้วมัสสุหรี
 อาลัยรักโหยหวน ครวญคร่ำร่ำร้องไห้
 เสรีาโศกเสียใจไปตราบชั่วชีวิ
 เดือนเพ็ญพ้องผู้ชายทั่วธานี
 อย่างด่วนลงโทษสตรี เยี่ยงสามีนาง

เพลง “ทุ่งกุลาร้องไห้” ผลงานการประพันธ์ของ สุรินทร์ ภาคศิริ ขับร้องโดย ยอดรัก
 สลักใจ ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับตำนานความเป็นมาของทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัด

ในภาคอีสาน ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม และบางส่วนของจังหวัดนครราชสีมา ในขณะเดียวกันก็เล่าถึงสภาพความแห้งแล้งและทຸກกันดารของทุ่งกุลาร้องไห้ไว้ด้วยว่า

ท้องทุ่งแห้งแล้งที่ภาคอีสาน
มีชื่อกล่าวขาน ทุ่งกุลาร้องไห้
เหลือสุดขอบฟ้าไร้ไร
แผ่นดินกว้างใหญ่ แล้งดั่งไฟเผาผลาญ
เขาเล่าไว้เป็นนิทาน ท้องทุ่งนี้มีชานาน
ไร่นาแสนกันดาร แห้งแล้งใจหาย
ครั้งหนึ่งพ่อค้าชาวเผ่ากุลา
เดินดั้นด้นมา ทุ่งกุลาสแสนเหนื่อยหน่าย
ร้อนแดดเผาเผาเจียนตาย
ดั่งทะเลทราย หาดูคหมายเหนื่อยล้า
เห็นแต่ฟ้าไกลลิบตา
แสนเหนื่อยเพราะเดินหลงมา
หมดความหวังกุลา กอดเข้าร้องไห้

การรักษาบรรพตฐานและจรรโลงสังคม

บรรพตฐาน หมายถึงระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติตนของผู้คนในสังคม ซึ่งช่วยเสริมสร้างให้เกิดความสงบสุขขึ้นภายในสังคม ได้แก่ จารีต ขนบประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ ที่มาของบรรพตฐานดังกล่าวเกิดจากสถาบันทางสังคมที่สำคัญ คือ สถาบันศาสนา และสถาบันครอบครัว

สถาบันศาสนา ด้วยเหตุที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทั้งยังมีบทบาทต่อบรรพตฐาน แนวคิด พฤติกรรมของผู้คนในสังคมอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้ว่าอิทธิพลของพุทธศาสนาจะปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ไม่ว่าจะเป็นโดยตรงหรือทางอ้อม แม้แต่เพลงลูกทุ่งก็มักจะสอดแทรกหลักธรรมคำสอน ปรัชญา พุทธภาษิตไว้ด้วยเสมอ ๆ ดัง สมชัย ลิขิตขัตถโน (2537: 46) ได้กล่าวถึงบทบาทของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยและเพลงลูกทุ่งไว้ว่า

...ประเทศไทยเป็นประเทศพระพุทธศาสนา คนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา และนับถือมานานนับพันปี คนไทยสมัยโบราณหันหน้าเข้าหาวัด ใกล้ชิดวัด สนุกกับวัดมาก และวัดก็ทำหน้าที่ที่สำคัญเพื่อชาวบ้านไม่น้อย และเพราะคนไทยใกล้ชิดวัดนี้เอง แรงอิทธิพลของพุทธศาสนาจึงอยู่เหนือจิตใจของชาวไทยทุกคน และเพราะคนไทยมีชีวิตแนบแน่นกับพุทธศาสนาเช่นนี้ พุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยมากมาย รวมไปถึงบทเพลงลูกทุ่งที่เป็นสัญลักษณ์แบบไทยๆ ซึ่งวิวัฒนาการมาจากเพลงพื้นบ้าน พุทธศาสนาก็มีอิทธิพลในบทเพลงลูกทุ่งไทยเช่นกัน...

ด้วยเหตุที่พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อเพลงลูกทุ่ง ในขณะเดียวกันเพลงลูกทุ่งก็มีบทบาทในการรักษาวรรทัดฐานและจรรยาบรรณ เพลงลูกทุ่งบางเพลงจึงมีลักษณะเป็นวรรณกรรมคำสอนในแบบฉบับของชาวบ้านเพราะมีการสอดแทรก หรือแฝงแนวคิดทางพุทธศาสนาไว้ เช่น เพลง “สัปเหร่อ” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ได้กล่าวถึงคติความเชื่อที่ว่า คนเราเกิดมาเพื่อชดใช้กรรม เกิดมาทุกคนต้องตาย ดังนั้นเมื่อมีชีวิตอยู่ก็ควรรู้จักทำบุญสุนทาน หรือทำดีละเว้นความชั่ว เพื่อเป็นกุศลกรรมต่อไปในภายภาคหน้า ดังเนื้อหาเพลงท่อนหนึ่งว่า

คนเรามีกรรม เหมือนคำพุทธภาษิต

ว่าเกิดมาใช้หนี้ชีวิต

ลิขิตไปตามบาปกรรมสร้างมา

เกิดมาเป็นคน บ้างรวยบ้างจนเป็นธรรมดา

เหมือนเป็นสัญญา โลกเรานี้หนาเปรียบโรงละคร

เกิดมาเป็นคน ไม่พ้นที่เข่งตะกอน

เหลือตัวล่อนจ้อน ที่หลับที่นอนเหมือนกันคือโลง

คนเรามีกรรม ต้องทำกุศลไว้บ้าง

เพื่อแบ่งเบาหนี้บาปอาบล้าง

คิดสร้างผลบุญเป็นทุนเชื่อมโยง

อย่าหยิบยบอย่าฉวย หาทางร่ำรวยด้วยการกินโกง

เมื่อนายเข้าโลง บาปกรรมเกาะโลงติดตามเรื่อยมา

หลักธรรมสำคัญอีกประการหนึ่งที่มักจะปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งเสมอมา คือ หลักไตรลักษณ์ อันหมายถึงหลักธรรมที่สอนให้หยั่งรู้เท่าทันถึงความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของสรรพ

สิ่ง โดยเฉพาะการไม่ให้ลุ่มหลงรูปลักษณ์ภายนอกต่างๆ ที่สำคัญคือให้ยอมรับความจริงของโลก และมีชีวิตติดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังที่ ทศตชิโว ภิกขุ (2537: 176–177) ได้อธิบายความหมายของหลักไตรลักษณ์ไว้ว่า

...ไตรลักษณ์ คือ สภาวะที่เป็นไปตามธรรมชาติ อันเป็นลักษณะทั่วไปของสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ ประกอบด้วยองค์ 3 คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หมายถึง ไม่คงทน ไม่อยู่ในสภาพเดิม เปลี่ยนแปรผันไปตลอดเวลา ความแปรผันแห่งเบญจขันธ์ของมนุษย์นั้นย่อมเป็นที่ประจักษ์แจ้งกันโดยทั่วไป ส่วนทุกขังนั้นหมายถึง ความยากลำบาก ความไม่สบายทั้งปวงของเบญจขันธ์ เพราะถูกบีบคั้นอยู่ตลอดเวลา ด้วยความเกิดขึ้น ความเสื่อมโทรมและความแตกสลายประการหนึ่ง เพราะเป็นสภาพที่ทนได้ยาก คือ คงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ เป็นประการที่สอง เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์ต่างๆ เช่น ทุกขเวทนา หรือความรู้สึกรู้สึก บีบคั้น เป็นต้น เป็นประการที่สาม กล่าวโดยสรุปก็คือ เมื่อสิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นก็เป็ทุกข์ แต่เราจะบังคับบัญชาไม่ให้เบญจขันธ์ล่วงพ้นจากทุกข์ ก็ไม่อาจทำได้ เพราะเบญจขันธ์มิได้อยู่ในบังคับบัญชาของใคร อีกทั้งไม่มีตัวตนที่แท้จริง หากแต่เกิดจากองค์ประกอบต่างๆ มาประชุมกัน ประชุมกันแล้วก็เสื่อมอยู่ตลอดเวลา สภาวะเหล่านี้เองที่เรียกว่า อนัตตา...

เพลงลูกทุ่งที่กล่าวถึงหลักไตรลักษณ์ เช่น เพลง “ชมดง” ขับร้องโดย ไวพจน์ เพชรสุพรรณ ที่มีเนื้อหาในเชิงสั่งสอนผู้คนไม่ให้ตั้งอยู่ในความประมาท เนื่องจากทุกสิ่งในโลกล้วนเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนทั้งสิ้น ดังตอนที่ว่า

โลกนี้อนิจจัง อย่าหวังนึกแน
ไม่เที่ยงไม่แท้ ย่อมแปรเปลี่ยนไป
 กาเหว่าอดหัว เหมือนดังข้าหมดหวัง
 วิมานรักพัง นะพลาตพลั่งผลอไพล
ต้องใช้ธรรมะ ชำระบั้นทอน
 มิให้นิรันดร์ มาร่อนจิตใจ

เพลง “บวชพระดีกว่า” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ก็เน้นย้ำถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของโลก สภาวะของโลกที่มีแต่ความสับสนวุ่นวาย การบรรเทาพ้นกัน นอกจากนั้น

ยังอ้างอิงถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตัดสินพระทัยออกผนวชเพื่อค้นหาหนทางดับทุกข์
 ดังเนื้อเพลงที่ว่า

โลกนี้ไม่มีอะไรแน่นอน ผันแปรเปลี่ยนแปลงไป
 ลำบากยากใจไม่วายเว้นวัน
วันวายเหลือดีไม่มีสงบ
มีแต่รบราฆ่าฟัน ชีวิตคงสิ้นเข้าไปทุกที
ขอยึดธรรมะบวชพระดีกว่า หาทางสงบใจ
 ตัดโลกหลงไปไม่เหลือใยดี
คั่งพุทธองค์ท่านทั้งสมบัติ
 สุดแท้แน่ชัดจิตใจหนี บวชพระแหละดีหาที่สงบใจ

เพลง “ชั่วเจ็ดทีดีเจ็ดหน” ประพันธ์คำร้องทำนองและขับร้องไว้โดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง ก็ได้
 นำเอาหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับหลักโลกธรรม 8 อันหมายถึง การมีลาภ การเสื่อมลาภ การมียศ
 การเสื่อมยศ การสรรเสริญ การนิินทา การมีสุข และการมีทุกข์ มาสอดแทรกไว้เพื่อเตือนอนุสติของ
 ผู้ฟังไว้อย่างน่าคิดว่า

อย่าหมิ่นอย่าเห่อทะเยอทะยาน
 อย่าคิดต้องการ เทียวทำตัวเป็นหัวเรื่องใหญ่
ถึงระบือมีชื่อก้องฟ้า แล้วสักคราต้องร่วงลงได้
 อย่าคิดว่าตัวเลิศล้ำ อย่าทำตามตัวเป็นใหญ่
 พลาดพลั้งลงมาเมื่อไหร่ จะไม่มีใครเอาใจปรนเปรอ

เพลง “รวยแล้วลื้ม” ที่ขับร้องโดย สุณารี ราชสีมา ก็มีการแฝงหลักโลกธรรม 8
 ไว้เช่นกัน โดยเฉพาะทรัพย์สิน ชื่อเสียง เกียรติยศ ที่มีอยู่ในวันนี้ก็อาจจะหมดไปในวันข้างหน้าก็เป็นที่
 ทำนอง “สูงสุดคืนสู่สามัญ” ดังเนื้อเพลงที่ว่า

รวยแล้วทำไมมอง แหวนเพชรทองเต็มกาย
 ลื้มแล้วลื้มว่าใคร ใครที่คอยห่วงใยคอยเสริมส่ง
 รวยแล้วมาแยกวาง ลื้มคนบ้านนาป่าดง

ลืมสาวร่าง ไปหลงสาวสตรึง
 โอ้ยนิยมน้ำเน่า พุดไปกลัวเรื่องจะยาว
 เพราะเรามันแก่ผู้หญิง
 ถึงเธอไม่รักไม่แค้น โดนลอยแพยังอยากทวงคืน
สิ่งเดียวให้รู้ตัวบ้าง บางครั้งรุ่งเรืองก็อาจร่วงลง

นอกจากเพลงลูกทุ่งจะมีบทบาทเสมือนเป็นผู้สั่งสอนศีลธรรมขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้คนในสังคม ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว เพลงลูกทุ่งบางเพลงยังแนะนำให้ผู้ฟังนำเอาหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา มาประพฤติปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นในสังคม เช่น การสอนให้ดำเนินชีวิตโดยพึ่งตนเอง เป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “อัตตาหิ อัตตโน นาโถ” เช่นเพลง “ที่พึ่งแห่งตน” ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ ที่ว่า

พึ่งใครละไม่ได้สักคน
 ชีวิตเวียนวน ต้องพึ่งตนไปก่อน
 อัตติ อัตตโน นาโถ ชำมั่ง สักโหม ละบุญโลसार
ต้องพึ่งตัวเองซะแล้ว
 ขาดคนรู้แนวของเราแน่นอน
 เมื่อหิวไม่มีใครให้กระหายจะทานแจ่วฮ้อน
 ยามง่วงยามเหงาวิ้งเวง
 ต้องพึ่งตัวเองไว้ก่อน

ส่วนเพลง “ปลงเสียเถอะ” ขับร้องโดย เพลิน พรหมแดน ก็ให้ข้อคิดเกี่ยวกับหลักโลกธรรม 8 กับ หลักพรหมวิหารสี่ โดยเฉพาะในส่วนของอุเบกขา หรือการรู้จักปล่อยวางในขณะเดียวกันก็ให้รู้จักการปลง ดังตอนที่ว่า

บอกให้ปลง ปลงเสียเถอะปลง (ซ้ำ)
เรื่องปลงไม่ใช่เรื่องใหญ่ ก็เพียงทำใจบอกแล้วไงให้ปลง
 ไม่เต่งตึงตาแต่เริ่มตก ผมเผ้าไม่ตก หรือว่าตั้งไม่โด่ง
 คัดแต่งทำหน้าทำตา รีแพร์ไปผ่าเสริมมาทรวงทรง
 ธรรมชาติให้ไม่ถูกใจ ไปรีไซเคิลใหม่ก็เพราะใจไม่ปลง

เคยเด่นเคยดังได้ดี หมดบารมีถึงทีก็ต้องลง

เพื่อนฝูงเคยไปเคยมา กลับไม่เห็นหน้าตา แถมนิทาว่าส่ง

เสื่อมลาภเสื่อมยศหมดไป ก็ต้องทำใจ บอกแล้วไงให้ปลง

เพลง “รอยแผลเป็น” ขับร้องโดย กัทธิดา มารศรี กล่าวถึงความทุกข์ อันหมายถึง ความปรารถนาที่จะให้คนอื่นมีความสุข ซึ่งเป็นหนึ่งในหมวดธรรมที่เรียกว่า พรหมวิหารสี่ ทั้งยังกล่าวถึงการให้อภัยว่าสามารถทำให้ความทุกข์หรือปัญหาต่าง ๆ คลี่คลายลงได้ ดังเนื้อเพลงที่ว่า

สุขเกิดจอมขวัญ สุขสันต์สุขใจได้ดีมีหน้า

น้องอยู่อย่างกา ไม่แหยงหน้ารอ

จะจูบแผลเป็นทุกเย็นค่ำ

กลืนความเจ็บช้าไว้ให้พอ

ไปดีเกิดหน่อโหลกรรม

เพลง “ซบหน้าตามาลัย” ขับร้องโดย ขวัญใจ ไมตรี ก็พยายามจะสื่อให้เห็นถึงการไม่พยายามอาฆาต หรือจองเวรกันในขณะที่เดียวกันก็พยายามขำเตือนให้ถึงระลึกอยู่เสมอว่า ความโกรธ จะนำความทุกข์มาให้ นอกจากนั้นการแก้ปัญหาชีวิตบางอย่างควรปล่อยให้ไปตามกฎหมายบ้านเมืองดีกว่าที่จะแก้ปัญหานั้นด้วยอารมณ์หรือความรู้สึก ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลเสียอย่างคาดไม่ถึง ดังเนื้อเพลงตอนที่ว่า

พี่ตกตะลึง ดังถูกใครทิ้งดวงใจ

ยินข่าวสาวมาลัย โคนเจ้าชัยจี๋ไปข่มขืน

เสียใจแทนเจ้า รู้ข่าวพี่ล้มทั้งยืน

เข้าใจเจ็บใจสุดฝัน อยากเอาปืนไปฆ่าเจ้าชัย...

โกรธคือโง่ โมโหคือบ้า

คำพระท่านว่า สำนักขึ้นมาจากสันติ

หากพี่จองเวร แล้วใครปลอบใจคนดี

ออกเอ๋ยมาลัยของพี่ คงโดนข้ายี้แหลกราญ

จึงตัดสินใจ พี่ให้กฎหมายตัดสิน

ยอมหักใจให้มันสิ้น เรื่องเจ้าชัยปล่อยให้กับศาล

ปกติการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมมักจะต้องประสบกับปัญหาบ้างไม่มากก็น้อย การใช้หลักการและแนวทางของพุทธศาสนาที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งเพื่อใช้เป็นแนวทางหรือบรรทัดฐานสำหรับการประพฤติปฏิบัติของผู้คน จึงน่าจะเป็นเรื่องที่ดี ให้รู้จักแก้ปัญหาอย่างมีสติ และไม่ทำร้ายตัวเองหรือคิดสั้นฆ่าตัวตาย ดังเพลง “บวชชีหนีข้า” ขับร้องโดย อาภาพร นครสวรรค์ จะเห็นว่าแทนที่จะเลือกแก้ปัญหาด้วยการฆ่าตัวตาย เพราะผิดหวังในความรัก กลับเลือกที่จะบวชชีเพื่อใช้ธรรมะเป็นยารักษาใจ ดังตอนที่ว่า

ครั้งที่สองหม่นหมองหัวใจยิ่งนัก
เพราะเจอความรักที่มีปัญหา
 เขามีเจ้าของ รู้ภายหลังต้องนั่งโศกา
 เมียหลวงเขามาต่อว่า ตัวฉันสุดแสนอับอาย
ตัดสินใจบวชชีหนีข้า
พึ่งพระพุทธธรรม เป็นเครื่องคำจูนจิตใจ
 เจ็ดแล้วเรื่องรัก ต่อไปไม่ขอรักใคร
 อุทิศกายใจ มองให้ถวายวัดเลย

อย่างไรก็ดี การแก้ปัญหาชีวิตจะสัมฤทธิ์ผลมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับภาวะจิตใจของแต่ละคน โดยเฉพาะการรู้จักปรับสภาพจิตใจให้อยู่เสมอ ๆ ซึ่งเพลง “ผิดไหมที่ไม่แก่” ขับร้องโดย ยอดรัก สลักใจ ก็ได้ชี้ให้เห็นการรู้จักทำจิตใจให้แจ่มใส ไม่พยายามคิดมาก รู้จักการปล่อยวาง ที่สำคัญเมื่อมีโอกาสก็ควรจะทำบุญสุนทานบ้าง ดังเนื้อเพลงที่ว่า

ผมผิดตรงไหน ที่ยังไม่แก่
 ร่างกายยังไม่ผ่นแปร ผมยังไม่แก่เกินวัย
ผิดด้วยหรือที่ผมถือเอาความสุขใจ
 ไม่เคยคิดอะไร ให้กลุ่มใจหนักหนา
ผมผิดตรงไหนที่ใจผมหนุ่ม
ไม่มีเรื่องร้ายมารุม สุขใจให้หนักอูรา
สร้างกุศลให้ได้บุญแทนกลับมา
คิดช่วยคนทุกข์รา ได้ศรัทธาทั่วไป

สถาบันครอบครัว ดังเป็นที่ทราบกันดีว่า ครอบครัวมีอิทธิพลต่อแนวคิด พฤติกรรม รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม เพราะเป็นสถาบันที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับผู้คนมากที่สุด โดยเฉพาะพ่อแม่ที่มีส่วนสำคัญในการให้การศึกษาอบรม เลี้ยงดูลูกจนเติบโตและเป็นคนดีของสังคม ในขณะเดียวกันลูกก็มีหน้าที่เลี้ยงดูพ่อแม่ยามที่ท่านชราเพื่อเป็นการตอบแทนคุณท่านเช่นกัน ในด้านนี้เพลงลูกทุ่งจำนวนไม่น้อยได้สื่อให้เห็นถึงบทบาทในการรักษาบรรทัดฐานและจรรยาบรรณสังคม โดยเฉพาะบทบาทของผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว เช่น เพลง “พ่อ” ที่ขับร้องโดย รุ่งสุริยา ก็ทำให้ลูกเห็นถึงความสำคัญของพ่อ ซึ่งเปรียบเสมือนเสาหลักของครอบครัว การปราศจากพ่อย่อมส่งผลกระทบต่อสมาชิกของครอบครัวและอาจจะนำมาซึ่งปัญหาในการรักษาบรรทัดฐานและจรรยาบรรณสังคมในอนาคตก็เป็นได้ ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งที่ว่า

พ่อเป็นเสาหลัก ปลุกปั้นรักให้ลูกได้เห็น

อ้อมเข้าอ้อมเย็น อ้อมไม่เว้นเลยสักเวลา

บ้านเราคลอเคล้าด้วยเสียงดนตรี

ดอกรักบานเต็มที ไม่มีแววโศกา

แม่นั่งตัวกลม ตัดซอยผมให้น้องโสกา

สวรรค์ในบ้านสี่ฝา น้ำตาไม่เคยกระเซ็น

เมื่อพ่อไม่อยู่ เริ่มรู้จักคำว่าอด

ชีวิตผิดไปหมด อนาคตก็มองไม่เห็น

ส่วนเพลง “รักน้องพร” ผลงานการประพันธ์ของ เกียรติ เกลิมชัย ขับร้องโดย สดใส รุ่งโพธิ์ทอง สื่อให้เห็นว่าหนุ่มที่คิดจะไปผูกสัมพันธ์กับสาวใดต้องมีขันเชิงโดยการผูกสัมพันธ์กับพ่อแม่สาวด้วย เพื่อมิให้ขัดขวางความรักของตน ดังเนื้อเพลงที่ว่า

พรจำพร คินนี้ขอนแก่น บ้านพรด้วยได้ไหม

พี่คนบ้านไกล ขอมหาอ้าย อย่าได้ตัดรอน

พ่อท่านดูหรือเปล่า ชอบทานเหล้าไหมเอ๋ย

หากชอบลูกเขย จะซื้อไปฝากท่านสักแกลลอน

เพลง “สิทธิ์หนูอยู่ที่แม่” ขับร้องโดย จินตหรา พูนลาภ แสดงให้เห็นถึงบทบาทและอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ของพ่อแม่ ไม่เว้นแม้แต่เรื่องของการเลือกคู่ครอง ซึ่งถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดีงามตามขนบประเพณี ดังเนื้อเพลงที่ว่า

สิทธิ์หนูนั่นอยู่ที่แม่ ถ้ารักฉันเนไปถามแม่ฉันดู
หากแม่ตกลงรับรู้ ส่วนตัวหนูไม่มีปัญหา
ถ้ารักก็ลองไปขอกับแม่กับพ่อลองไปต่อราคา
ถ้าแม่ตกลงดังว่า นัดวันวิวาห์หนูไม่ว่าอะไร

เพลง “ถามแม่ก่อน” ขับร้องโดย สาธิตา สุพรรณษา ก็สื่อถึงบทบาท และอิทธิพลของพ่อแม่ที่มีต่อลูก โดยเฉพาะเรื่องความรัก ชายหนุ่มจะต้องผ่านการพิจารณาจากพ่อแม่หญิงสาวก่อน ดังเนื้อเพลงที่ว่า

จะจีบหรือจะ อ๊ะ อ๊ะ ถามแม่ก่อน
ชอบหนูหรืออ๊ะ อ๊ะ อ๊ะ ถามแม่ก่อน
ก็หนูยังอ่อน แม่ไม่สอนสักที
ต้องทำอย่างนั้น หรือทำอย่างนี้
รอก่อนนะพี่ ไปถามแม่เดี๋ยวมา

ส่วนเพลง “พระในบ้าน” ขับร้อง สุทธิราช วงศ์เทวัญ ก็สอนให้ลูกได้ตระหนักถึงพระคุณของพ่อแม่ สำนึกถึงบทบาทของลูกที่สมควรประพฤติปฏิบัติมา โดยเฉพาะการแสดงความกตัญญูกตเวที

<u>ได้ศึกษาเล่าเรียน</u>	<u>ส่งเสียทุกสิ่ง</u>
<u>ลูกชายลูกหญิง</u>	<u>รักจริงไม่มีเหนงหน่าย</u>
<u>ถึงจะจนยาก</u>	<u>ท่านยอมลำบากทนไป</u>
<u>เพื่อลูกหญิงชาย</u>	<u>จะได้มีการศึกษา</u>
<u>อย่าได้ลืมเลือน</u>	<u>เพื่อฯ เหล่าเยาชน</u>
<u>พ่อแม่ของเราสองคน</u>	<u>ต้องเลี้ยงดูจนท่านเฒ่าชรา</u>
<u>ท่านเปรียบเสมือน</u>	<u>พระบนหิ้งบูชา</u>

ลูกควรรู้คุณค่า   ต้องเทิดบูชาไว้เหนือดวงใจ

เพลง “เมื่อยากอุ้มหลาน” ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ได้ยั้เตือนถึงบทบาทหน้าที่ของลูกโดยเฉพาะเรื่องการทดแทนบุญคุณพ่อแม่ตามขนบประเพณีไทย เช่น การบวชเรียนในบรรพบุรุษศาสนา การแต่งงานมีครอบครัวและมีลูกหลานไว้สืบสกุล ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า

ปีก่อนแกอยากเห็นผ้าเหลือง
พี่ไม่ขัดเคือง บวชให้ตามใจแก
ปีนี้ก็บ่นอยากให้หลานมาแล
ต้องหาทางแกมีหลานให้แกไวๆ
ลูกผู้ชายต้องกตัญญู น้องเองก็รู้ประเพณีไทย
 มีแม่กับเขาคคนเดียว หากไม่แลเหลียวก็คงเป็นบาปจิตใจ

ส่วนเพลง “หยาดเหงื่อเพื่อแม่” ขับร้องโดย เอกพล มนต์ตระการ ก็แสดงถึงความพยายามในการทำหน้าที่ลูกที่ดีด้วยการส่งเสียเงินทองบางส่วนช่วยเหลือพ่อแม่ ถึงแม้ว่าตัวเองจะมีรายได้ไม่มากนักก็ตาม ซึ่งถือเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับลูกทุกคน ดังเนื้อเพลงที่ว่า

ลูกทำงานหนัก เพราะอยากเห็นแม่พักผ่อน
 จิตใจอาวรณ เมื่อตอนแม่นั้นลำบาก
 ผ้าห่วยสักผืน เสื้อตัวงามบ่เคยได้เห็น
 เลี้ยงลูกบนทางลำบาก ลูกเห็นแม่เหนื่อยมาพอ
 อยู่ ก.ท.ม. สานต่อเพื่อแม่ทุกอย่าง
 ทำงานรับจ้าง หาทางสร้างฝันวันรอ
ได้เงินบาทได้ อัยารอให้แม่ต้องเอ่ยขอ
ส่งรายเดือนมารอ คงพอให้แม่สบาย

การช่วยระบายอารมณ์ความรู้สึก

การแสดงออกด้านอารมณ์และรู้สึกของผู้คนนั้นทำได้หลายวิธี หนึ่งในนั้น ก็คือ สื่อสารผ่านเนื้อหาของบทเพลงลูกทุ่ง ซึ่งนอกจากจะทำให้ผู้อื่นได้รับรู้ถึงภาวะอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดในขณะนั้น ๆ แล้ว บางครั้งยังสามารถใช้เป็นช่องทางเพื่อระบายความคับข้องใจได้เช่นกัน นักประพันธ์เพลงลูกทุ่งจึงมักใช้เนื้อหาของเพลงลูกทุ่งเพื่อระบายอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เช่น เพลง “บอกรักฝากใจ” ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ได้ถ่ายทอดอารมณ์รัก โดยเฉพาะความรักในลักษณะ ปิดบังซ่อนเร้น รวมถึงการไม่กล้าเปิดเผยความรู้สึกที่แท้จริงในใจให้หญิงที่ตนรักรับรู้ บางครั้งจึงได้แต่เลียบ ๆ เกียบ ๆ หรือพยายามจะบอกโดยอ้อม ดังเนื้อเพลงที่ว่า

พี่เอารักมาฝาก
เป็นความรักจากชายคนหนึ่งส่งถึงทรามวัย
 ขอฝากหัวใจเอาไว้
 ในห้องหอหัวใจ ของเจ้าที่เขานูชา
พี่เอารักมาส่ง
จากชายชื้อตรง คงกำมันไม่ผันวาทา
 รักกว่าน้ำดินและฟ้า
 หญิงทั่วทั้งโลกา ไม่ปรารถนาใครเกิน

ส่วนเพลง “อำนาจแห่งความคิดถึง” ขับร้องโดย ชูชัย ญาติเยอะ ก็ช่วยระบายอารมณ์ความรู้สึกคิดถึงที่หนุ่มสาวมีถึงกัน โดยเฉพาะความคิดถึงนั้นมีอิทธิพลและส่งผลกระทบรุนแรงต่อผู้ที่อยู่ในภาวะดังกล่าว ดังเนื้อเพลงตอนที่ว่า

อำนาจแห่งความคิดถึง
ฝังตรึงให้คอยกะนึ่งร่ำหา
แม่เพียงวันเดียวไม่เห็นหน้าพาร้อนรน
เฝ้ากัวันหัวใจเลื่อนลอย
 เธอจากไปใจห้วงหา

นับวันตั้งคาเฝ้าหาเฝ้าคอย
หัวใจคงซึมโศกทรวงละห้อย

เพลง “ตัวไกลใจเหงา” ขับร้องโดย สายัณห์ สัญญา ถ่ายทอดอารมณ์เหงาได้อย่างลงตัว โดยได้นำเอาสภาพแวดล้อม และบรรยากาศธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนประกอบด้วย โดยเฉพาะท้องฟ้าที่เว้งว้าง ช่วยสื่ออารมณ์เหงาเปล่าเปลี่ยวให้ชัดเจน ดังเนื้อเพลงที่ว่า

มองฟ้าเว้งว้าง หมดทางเมื่อเธอจากไกล
มองฟ้าไม่อำไพ ในดวงใจเหมือนไฟเผาเผา
เธอคงลืมฉันแล้ว จึงเปลี่ยนแนวมาพราจากเรา
เมื่อเธอไกลหัวใจเหงา ในใจเราคงเฝ้าแต่คอย

เพลง “รักไม่ลืม” ขับร้องโดย สายัณห์ สัญญา ระบายความรู้สึกน้อยใจจากการที่ถูกคนรักทอดทิ้ง โดยไม่ยึดมั่นคำสัญญาที่เคยมีให้แก่กัน ดังเนื้อเพลงที่ว่า

เพลงนี้ลอยไป   ให้ทรมายเห็นใจคนเฝ้าคอย
นั่งฝืนใจลอย   เขาคอยน้อยใจมานาน
อาบน้ำประปา   ใจดิ้นกลืนหญ้าเลยมิต้องการ
ป่าคอนกรีตทววน   หน้ามลหลงทางคืนบ้าน
เสียงเพลงลูกทุ่งไม่หวาน
นงคราญจึงลืมนบ้านนา
เพลงนี้ช่วยคล   เป่าใจคนหวานไปให้กลับมา
อย่าลืมสัญญา   สัญญาว่ารักไม่ลืม

ส่วนเพลง “กลัว” ขับร้องโดย มนต์สิทธิ์ คำสร้อย ได้ถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกหวั่นกลัวในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรัก ดังเนื้อเพลงที่ว่า

กลัวความผิดหวัง   กลัวเป็นเหมือนดังทางผ่าน
ยิ่งคิดยิ่งหวั่น   เกรงเธอ นั้นจะไม่ซื้อตรง
กลัวจะพบเจอ   คนหัวใจไม่มั่นคง

พะว้าพะวงเหมือนคนกำลังหลงทาง

กลัว ฉันกลัวไปหมดทุกสิ่ง

กลัว ฉันกลัวเธอจะทิ้งกว้าง

กลัวต้องออกหัก   กลัวรักนั้นจะอับปาง

กลัวความอ้างว้าง   กลัวนั่งน้ำตาคลอ

บางครั้งเพลงลูกทุ่งก็ช่วยระบายความรู้สึกกับข้อใจบางอย่าง เป็นต้นว่า ความสับสนในเรื่องของความรัก ครอบครัวและหน้าที่การงาน เช่นเพลง “ค่าด้วยเพียงดิน” ผลงานการประพันธ์ของศศิธร รุ่งโพธิ์ทอง ขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง กล่าวถึงความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคของผู้คนในสังคม มีการแบ่งแยกชนชั้นระหว่างคนรวยกับคนจน ซึ่งส่งผลกระทบไปถึงการดำเนินชีวิต รวมถึงเรื่องของความรัก ดังตอนที่ว่า

ลาก่อนดอกฟ้า เดียวนี้ไม่กล้าจะมอง

เพราะเจ้างามสง่า พี่มีกล้าแต่ต้อง

เจ้าอยู่สูงสุดสอย ค้างเดือนลอยละล่อง

กระต่ายน้อยคอยมอง เห็นแล้วต้องหมองซบเซา

เลิกแบ่งชั้นกันเถิดหนา ลืมศักดิ์นาเถิดน้องเจ้า

เลิกอยู่อย่างดอกฟ้า มารักเจ้ากาคนเก่า

ได้แต่เพื่อแต่ฝัน จนคนหยันเหยาะเรา

จึงต้องเศร้า เพราะค่าเราเพียงดิน

เพลง “กอดฉันก่อนลา” ขับร้องโดย ธิดา ดวงดาว ได้ระบายความรู้สึกเกี่ยวกับความอยุติธรรม โดยเฉพาะในเรื่องของความรัก ดังเนื้อเพลงที่ว่า

มันยุติธรรมกันคืออยู่หรือ

มันยุติธรรมกันคือหรือไร

กับคนเคยรัก กับคนเคยใคร่

เธอซีเป็นคนไป ฉันต้องจำใจทน

คุณค่าฉันคง ลดลงไซ้ไหม

เธอถึงจึงได้เป็นคนละคน

ในทำนองเดียวกัน เพลง “ล้นมหาสนับ” ขับร้องโดย พร ไพโรจน์ ก็ระบายความรู้สึกกับ
 แค้นใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่การงาน โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์ การใช้เส้นสาย การประจบ
 สอพลอเพื่อความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ซึ่งเป็นตัวการสำคัญที่บั่นทอนขวัญและกำลังใจ
 ของคนทำงานเป็นอย่างมาก ดังเนื้อเพลงที่ว่า

<u>ทำงานทั้งปีละไม่มีขึ้น</u>	<u>ทำวันเว้นวันขึ้นก้าวหน้า</u>
<u>ความสามารถไม่มีความหมาย</u>	<u>ล้นกระดาดทรายเจริญทุกที</u>
<u>ทำดีละก็ไอ้เท่านั้น</u>	<u>คนกันคนแก่งมันมี</u>
<u>ทำงานจะให้ขึ้นงาม</u>	<u>เข้าขามเย็นขาม มันก้าวหน้าดี</u>
<u>คนล้นสาکปากช่างอ้อลื้อ</u>	<u>นั่งคอยป้อยอ ข้างชาลูกนี้</u>
<u>ท่านครับท่านเก่งไม่เบา</u>	<u>มองคนเก่งเท่าไม่มี</u>
<u>พวกล้นอย่างนี้ะครับ</u>	<u>ชกด้วยสนับ เห็นท่าจะดี</u>

การช่วยปลดปล่อยจิตใจ

ท่ามกลางภาวะวิกฤตเศรษฐกิจทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ต้องเผชิญกับปัญหานานัปการ ที่สำคัญ
 คือ ปัญหาสุขภาพจิต ได้แก่ ความเครียด ความทุกข์ ความท้อแท้สิ้นหวัง การขาดกำลังใจ เพลง
 ลูกทุ่งได้นำเสนอปัญหาเหล่านั้น ในขณะที่เดียวกันก็มีเพลงลูกทุ่งจำนวนไม่น้อยที่มีเนื้อหาช่วย
 ปลอบประโลมใจและให้กำลังใจผู้ฟังที่กำลังตกอยู่ในภาวะดังกล่าวให้สามารถยืนหยัดต่อสู้อยู่ใน
 สังคมต่อไปได้ เช่น สลา คุณวุฒิ เป็นนักประพันธ์เพลงลูกทุ่งที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับมากที่สุด หนึ่ง
 และได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้เพลงลูกทุ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้กำลังใจเป็นที่นิยมฟังใน
 ปัจจุบัน เขาทำให้ไมค์ ภิรมย์พร กลายเป็นนักร้องที่มีชื่อเสียง จากการร้องเพลงที่มีเนื้อหาปลุก
 ปลอบและให้กำลังใจ จนต่อมาไมค์ได้รับฉายานามว่า “นักร้องขวัญใจผู้ใช้แรงงาน” เช่นเพลง
 “ยาใจคนจน” ที่เขาแต่งให้ไมค์ ภิรมย์พรร้อง เป็นเพลงที่ได้รับความนิยมสูงสุดเพลงหนึ่งใน
 พ.ศ. 2540 – 2541 ดังตอนหนึ่งว่า

<u>ลำบากยากเข็ญ</u>	<u>เข้าเย็นขอให้เห็นหน้า</u>
<u>เมื่อมีปัญหา</u>	<u>น้องอย่าตัดสายสัมพันธ์</u>
<u>อยู่เป็นแรงใจ</u>	<u>เติมไฟให้กันและกัน</u>

เพียงเรามีเราเท่านั้น   สร้างฝันให้สมดังใจ
เป็นแฟนคนจน   ต้องทนหนอยน่อง
อย่าแค้นสาขาคณมอ   อย่าหมองเมื่อยามแพ้วาย
อย่าเพิ่งควั่นลา   เมื่อมีปัญหาใด ๆ
มีคนคู่เคียงซิดใกล้   เป็นยาชุปใจคนจน

แคน สาริกา (2545: 4) ได้เผยถึงเคล็ดลับความสำเร็จของเพลง “ยาใจคนจน” ไว้ตอนหนึ่งว่า

...ปล้นที่เศรษฐกิจสังคมไทยตกอยู่ในสภาพเดียวกับคนไข้ อาการโคม่า เมื่อต้น พ.ศ. 2541 บทเพลงยาใจคนจนของสลา ก็มาได้ถูกที่ถูกเวลา กลายเป็นจุดเริ่มของเพลงลูกทุ่งสายพันธุ์ใหม่ที่มีส่วนผสมระหว่างพาฝันกับเพื่อชีวิต โดยมีกลวิธีนำเสนอแบบเรื่องสั้นเป็นจุดแข็ง และแนวเพลงที่ใกล้ตัวผู้ฟังและทุกคนจับต้องได้เป็นจุดขาย ปรากฏการณ์ที่น่าบันทึกไว้ในวงการลูกทุ่งระหว่าง พ.ศ. ฟองสบู่แตก จนถึง พ.ศ. คิดใหม่ทำใหม่ ก็คือบทเพลงจากปลายปากกาของสลาที่จับขานโดยนักร้องชายหญิงหลายคนหลายค่ายได้รับความนิยมจากแฟนเพลงอย่างต่อเนื่อง...

เพลง “ด้วยแรงแห่งรัก” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย ไมค์ ภิรมย์พร อีกเช่นกัน ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงบทบาทและอิทธิพลของความรัก โดยเฉพาะความรักของคนในครอบครัว ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมาก โดยเฉพาะเป็นพลังหนุนที่ทำให้เกิดกำลังใจที่จะต่อสู้ต่อไป ดังเนื้อเพลงที่ว่า

แม่และพ่อให้รักอุ่นรอนใจ
พี่น้องซิดใกล้ให้รักมาช่วยถักทอ
ญาติมิตรเพื่อนน้อง ให้รักประคองยามท้อ
คนดีเฝ้ารอ ให้รักเป็นหลักปักใจ
ด้วยแรงแห่งรัก จึงผลักดันให้มีแรงสู้
ทุกความเป็นอยู่ ได้รู้ว่ายืนสู้ไหว
ขอบคุณรักจากทุกคนที่เป็นแรงใจ
วันนี้หรือว่าวันไหน สายใยรักคอยผูกพัน

กำลังใจและการปลอบประโลมใจดังกล่าวส่วนหนึ่งได้จากคนรอบข้าง หรือคนใกล้ชิด โดยเฉพาะคนในครอบครัว แต่บางครั้งกำลังใจและการปลอบประโลมใจก็อาจจะได้จากบุคคลและสิ่งอื่นๆ รวมถึงตัวของตัวเอง ดังจะเห็นได้จากเนื้อหามางส่วนของเพลง “ให้กำลังใจตัวเอง” ขับร้องโดย คัทลียา มารศรี ที่กล่าวถึง แนวทางในการดำเนินชีวิตที่แฝงปรัชญาในทางพุทธศาสนา ในขณะที่เดียวกัน ก็สอนให้รู้จักการปรับตัว การประนีประนอมเพื่อลดความขัดแย้ง การถอยหลังเพื่อการก้าวไปข้างหน้า อย่างมั่นคง รวมถึงการพิจารณาและมองปัญหาอย่างชาญฉลาด ที่สำคัญจะต้องรู้จักให้กำลังใจตัวเองด้วย ดังเนื้อเพลงที่ว่า

<u>ยอมงอ</u>	<u>ดีกว่ายอมแตกหัก</u>
<u>ถอยมาตั้งหลัก</u>	<u>หยุดพักรักต้องต่อสู้</u>
<u>แข่งรถเสียหลัก</u>	<u>ต้องหักลงทางข้างคู</u>
<u>แข่งรักแข่งสู้</u>	<u>เสียหลักต้องหักใจ</u>
<u>ถอยสักก้าว</u>	<u>เพื่อก้าวต่อไปไม่แพ้</u>
<u>ถอยมาแก้ปัญหา</u>	<u>หาทางสู้ใหม่</u>
<u>โลกยังกว้าง</u>	<u>ทางยังอยู่ยาวไกล</u>
<u>ฟ้ายังสดใส</u>	<u>ให้กำลังใจตัวเอง</u>

ส่วนเพลง “ต้องมีสักวัน” ผลงานการประพันธ์ของ สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย จักรพรรณ์ อาบครบุรี ก็มีเนื้อหาในลักษณะปลอบประโลมใจ หรือให้กำลังใจตัวเองด้วยการมองโลกในแง่ดี และการมีชีวิตอยู่อย่างมีความหวัง ด้วยความเชื่อที่ว่า หากอดทนและเพียรพยายามแล้วในที่สุดก็จะประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอน ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า

<u>ต้องมีสักวัน</u>	<u>ต้องมีสักวัน</u>
<u>ท่องคำเดิมฝัน</u>	<u>ปลอบใจรอวันที่คอยแสนไกล</u>
<u>วันที่ทุกอย่าง</u>	<u>เปิดทางให้สมดังใจ</u>
<u>ถึงนานเพียงใด</u>	<u>หัวใจจะคอยจะทน...</u>
<u>ต้องมีสักวัน</u>	<u>ต้องมีสักวัน</u>
<u>จะเดินตามฝัน</u>	<u>ไม่ท้อไม่หวั่นด้วยแรงที่มี</u>
<u>ขอเพียงเธอรอ</u>	<u>อย่าลาอย่าร้างไม่ตรี</u>
<u>เป็นคู่ชีวิต</u>	<u>ในยามที่มีวันนั้น</u>

เพลง “ฉันไม่ใช่ผู้หญิงอ่อนแอ” ขับร้องโดย นก พรพนา ได้นำเอาแนวคิดรวมถึงหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา คือ หลักไตรลักษณ์ อันได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มาใช้ปลูกประโลมใจเพื่อให้เข้าใจสัจธรรมและความเป็นจริงของโลก และทำให้ยอมรับกับสิ่งต่างๆ ที่เผชิญอยู่อย่างมีสติ ดังเนื้อเพลงว่า

วันนี้ยังอยู่สู้ชีวิตไป	ออมลมหายใจไว้เพื่อพรุ่งนี้
อดบ้างอึดบ้างบางที	บางทีพรุ่งนี้คงดีกว่า
อย่าหวังอะไร	ให้มากเลยนักคนเรา
สุขแล้วเศร้า	สุขแล้วต่ำเป็นธรรมดา
อนิจจัง	อภิสังขาร
กว้างสอขยายวาว	คือศาลานอนตาย

เพลง “สัญญากับใจ” ขับร้องโดย จอมขวัญ กัลยา ช่วยให้ผู้ฟังนำความยากลำบากที่ได้รับกับเป้าหมายในชีวิต โดยเฉพาะปณิธานที่มั่นคงและคำสัญญาที่ให้ไว้กับพ่อแม่มาเป็นแรงกระตุ้นที่จะทำให้เกิดกำลังใจที่จะต่อสู้กับหน้าที่การงานต่อไป ดังเนื้อเพลงที่ว่า

จะไม่กลับหลัง	ถ้ายังไม่ได้ดี
เอ่ยถ้อยคำนี้	ต่อหน้าแม่พ่อวันจาก
สาบานผ่านฟ้า	สัญญาต่อดินถิ่นรัก
ก่อนลามาสู่งานหนัก	ปักหลักสร้างตัวเมืองไกล
เหนื่อยยากเพียงไหน	อย่าใจให้สู้ทน
ลำบากเหลือสิ้น	อยู่ได้ขายคาเมืองใหญ่
หลายคราวอ่อนล้า	หลับตาเห็นความยากไร้
หนี้สินภาระยิ่งใหญ่	รอให้กลับไปไถ่ถอน

การประชาสัมพันธ์ข่าวสาร

บทบาทหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเพลงลูกทุ่ง คือ เป็นเสมือนสื่อมวลชนท้องถิ่นที่ช่วยเผยแพร่ความรู้ ข่าวสาร และนโยบายสำคัญของราชการแก่ประชาชน เช่น นโยบายส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวใน พ.ศ. 2540 ซึ่งกำหนดให้เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวไทย เพื่อใช้เป็นมาตรการหนึ่งในการแก้ไข
ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ดังปรากฏอยู่ในเพลง “อะเมซซิ่งไทยแลนด์” ขับร้องโดยรีด แสง ตอน
หนึ่งว่า

ทิง ๆ โจ๊ะทิดทิง อะเมซซิ่งไทยแลนด์มาโลด
ขอเชิญมาเที่ยวเมืองไทย มีเงินเท่าไรเอามาให้หมด
ประเทศไทยกำลังยากจน ประชาชนตายอยากตายอด
ฝรั่งเอ๋ย ค้มมอนเข้ามา ขนเงินดอลลาร์มาสักสี่ห้าคันรถ

เพลง “อะเมซซิ่งเมืองได้” ขับร้องโดย เอกชัย ศรีวิชัย ก็ช่วยประชาสัมพันธ์นโยบายส่งเสริม
การท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยเฉพาะในภาคใต้ ซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่
รู้จักของชาวต่างประเทศ ดังเนื้อเพลงที่ว่า

คันหยง คันหยง หยงไคววา	น้องเจ้าดอกกล้าแพน
<u>อะเมซซิ่งไทยแลนด์</u>	หาแพนเมืองใต้เอาไว้เซยชม
อย่าได้อาวรณ์	ถึงเมืองชุมพรจะสุขใจสงบ
ประตูปักยัดถิ่นอุดม	ถวายนั่งชมกรรมหลวงชุมพรฯ
คันหยง คันหยง หยงไคววา	น้องเจ้าดอกขจร
ระนองยังใกล้ใจาวรณ์	<u>ต้องไปพักผ่อนสุราษฎร์ธานี</u>
<u>วันเพ็ญเดือนสาม</u>	ที่พบนงรามที่นครศรีฯ
งานพระราตุเจดีย์	<u>วกไปกระบี่ พังงาใกล้กัน</u>
<u>ชมเกาะพีพี ชมเกาะปันหยี</u>	ดูสาวโสภิแห่งเกาะสวรรค์...
คันหยง คันหยง หยงไคววา	น้องเจ้าดอกมะขาม
<u>ภูเก็หาดสวรรค์อันงดงาม</u>	หนึ่งในสยามเมืองตรงยังมี
<u>พัทลุง สงขลา</u>	<u>สตูลยะลาและปัตตานี</u>
<u>ไปบงนราอากาศดี</u>	ไปปลื้มรักสักจีในเมืองนรา

ส่วนเพลง “ไทยช่วยไทย” ผลงานการประพันธ์ของ สรเพชร ภิญโญ ขับร้องโดย พิมพ์
พรศิริ ก็ช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีลักษณะโดดเด่นในเรื่อง

ของวัฒนธรรมและศิลปหัตถกรรม อาทิ ผ้าไหม ผ้าลายมัด อาหาร เป็นต้น โดยได้เชิญชวนให้หันมาบริโภคและอุปโภคสินค้าภายในประเทศให้มากขึ้น ดังเนื้อเพลงตอนที่ว่า

วิ่งเล่นไปตามทางสายได้สายเหนือ
ผ่านบ้านหนองมะเขือเมืองพลบ้านไผ่
ไปจนฮอดเมืองใหญ่ ขอนแก่นอุดร
มีรถนั่งรอนอน มีคนทัศนารออยู่วันๆ
 โอ้ละหนอ ผู้ฟังเอ๋ย
 หลิงชายช่วยกันนะฮะ ช่วยนะอย่าได้กล้ากลาย
สินค้าไทยนั้นมีมากมาย ที่เราวางขายมีแต่ของดีๆ
จะเป็นของกินของใช้ เมืองไทยของเรามากมี
ช่วยกันอุดหนุนหน่อยซี แล้วมันนี่จะไม่มีร่วงไหล
ให้เขานั่นให้หันมาเสริมส่ง อย่าหลงแต่เมืองนอกเฟ้นหลาย
 ดีหรือฮ้ายก็ยังมีอยู่เมืองไทย อย่าลืไปม गयाอยู่หลายเมืองนอก

เพลง “อะเมซซิงสุพรรณฯ” ขับร้องโดย เสรี รุ่งสว่าง ก็ประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้มาเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีประวัติความเป็นมาและตำนานสถานที่ต่างๆ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม ประเภทการแสดงพื้นบ้านที่น่าสนใจ ดังที่กล่าวถึงในเนื้อเพลงว่า

ไปไหมแจ่มจันทร์ ไปเที่ยวสุพรรณบ้านพี่
เมืองสุพรรณบุรี มีของดีมานาน
เพลงอีแซวหนุ่มสาว หอดูดาบบรรหาร
เจดีย์งามล้ำของโบว์ราโบราณ เขามีงานทุกปี
 เชิญยอดหญิง อะเมซซิงสุพรรณบุรี

การบันทึกภาพและเรื่องราวของสังคม

บทเพลงลูกทุ่งนับเป็นมรดกทางสังคมของคนไทยที่สำคัญคือ ได้ทำหน้าที่บันทึกภาพสังคมไทยและเรื่องราวในอดีตให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ เช่น เพลง “แม่ค้าตากม” แต่งมานานกว่า 30 ปี

ได้กล่าวถึงสถานที่และการคมนาคมขนส่งในอดีต ซึ่งวัฒน์ วรรณยางกูร ได้เล่าถึงความเป็นมาของเพลงนี้ไว้ว่า

...เพลงแม่คำตาคม ไพบูลย์ บุตรขัน ประพันธ์ให้ศรีคีรี ศรีประจวบ ขับร้อง เป็นเพลงยุคสุดท้ายของเขาปี 2513 บทเพลงนอกจากทำหน้าที่บันทึกภาพสังคมครั้งยังมีเรือด่วนสายบ้านแพน – ท่าเตียนแล้วยังเชื่อมโยงภาพภูมิปัญญาของไพบูลย์ บุตรขัน ที่บ้านท้องคู้ ตำบลเชียงรากใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี...

ดังเนื้อเพลง “แม่คำตาคม” ซึ่งต่อมาขับร้องโดย สันติ ดวงสว่าง ตอนหนึ่งว่า

ที่พบเนื่อนวล เมื่อนั่งเรือด่วนสายบ้านแพน

เราต่างรักกันเหมือนแฟน

เมื่อเรือด่วนแล่นถึงเมืองปทุม

เรือด่วนวิ่งไปเหมือนหัวใจที่ตกหลุม

พี่หลงรักแม่เนื่อนวล แม่คำสาวชาวบ้านแพน

ไม่เห็นเนื่อนวล พี่นั่งคร่ำครวญใจหมุนเวียน

คอยดักน้องที่ท่าเตียน

ทุกเที่ยวเรือเปลี่ยนไม่เห็นหน้าแฟน

เพลง “เลิกแล้วละ สมพงษ์” ขับร้องโดย โทนี่ ศรีสินธุ์ ได้บันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา เป็นเรื่องของคนขับรถแท็กซี่ผู้หนึ่งที่แอบอ้างว่าตนได้เก็บเงินที่ผู้โดยสารลืมไว้ได้เป็นจำนวนมาก และต้องการนำส่งคืนเจ้าของ หลังจากข่าวดังกล่าวแพร่กระจายออกไป ส่งผลให้สมพงษ์เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง วิทูรและโทรทัศน์ต่างพากันมาสัมภาษณ์ เช่นการไปออกรายการต่างๆ หนังสือพิมพ์บางฉบับถึงกับยกย่องให้เขาเป็น “ฮีโร่” แต่ในที่สุดเมื่อความจริงเปิดเผยกลับกลายเป็นการปั่นเรื่องเท็จขึ้นเพื่อต้องการจะเป็นผู้มีชื่อเสียง จนสื่อบางส่วนเปลี่ยนคำยกย่องจาก “ฮีโร่” เป็น “ฮีลวง” ก็มี ซึ่งเรื่องราวดังกล่าวข้างต้นก็ได้มีการนำมากล่าวถึงไว้ในเนื้อเพลงท่อนหนึ่งว่า

(สร้อย) สมรักษ์ชกดี สมศรีนั้นเป็นเพลงดัง

สมจริงสมจัง เกือบสมหวังแล้วนะคุณสมพงษ์

ผูกกันให้สนั่นเมือง เขาคูยเรื่องคนเด่นคนดัง
เก็บเงินมาได้เป็นล้าน แท้ก็ตัวสับรับคืนฝรั่ง
หนังสือพิมพ์ประ โคมข่าวจ้ง ออกทีวีได้โลได้ดังค์
บุคคลตัวอย่างชื่อคุณสมพงษ์
 โบราณท่านสั่งท่านสอน อย่าเล่นละครตบตาคนฟัง
หนึ่งเดือนเลื่อนผ่านเลยไป เรื่องราวมาใหม่ว่าสมพงษ์สองร่าง
พระเอกตายตอนจบเหมือนหนัง เป็นบทเรียนให้คนอยากรัง
อย่าเอาตัวอย่างดังคุณสมพงษ์

การเสริมสร้างความรักและความเข้าใจระหว่างชนในชาติ

สังคมชนบทมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันไปตามภูมิภาคหรือท้องถิ่น เนื่องจากมี
 ลักษณะภูมิประเทศ เชื้อชาติ ตลอดจนวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่หลากหลาย ดังจะเห็น
 ได้จากวิธีการดำเนินชีวิตของผู้คนในภูมิภาคต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 ภาคกลาง และภาคใต้ ซึ่งมักจะมีเอกลักษณ์ที่เห็นอย่างเด่นชัดที่สุด ก็คือ วัฒนธรรมการบริโภค
 โดยเฉพาะอาหารการกิน ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมรับประทานปลาร้า ปลาแดก
 ส่วนภาคใต้ก็มักจะเน้นรับประทานพืชผักท้องถิ่นประเภทสะตอ เป็นหลัก

จากความแตกต่างดังกล่าว ในบางครั้งก็นำไปสู่เงื่อนไขของความแตกแยกของผู้คนใน
 สังคมได้ ดังนั้นเพลงลูกทุ่งจึงมีบทบาทหน้าที่เพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่งคือเสริมสร้างความรัก และ
 ความเข้าใจระหว่างชนในชาติ ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของเพลงบางเพลง เช่น เพลง “ปลาแดก
 แลกสะตอ” กล่าวถึงหนุ่มได้นำอาหารท้องถิ่น คือ สะตอ ซึ่งเป็นอาหารของปักษ์ใต้กับปลาแดก
 ซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้านอีสานมาใช้เป็นสื่อสำหรับการสานความสัมพันธ์ที่มีไว้ในเนื้อเพลงตอน
 หนึ่งว่า

หนุ่มได้สไต้หวน เจอะสาวอีสานสไต้ซึ่ง
แกะสะตอเม็ดแรก ขอจิ้มปลาแดกจกจึ่งหนึ่ง
 หนุ่มสะตอหน้าเป็น น้องคงไม่เห็นว่ามันหึง

ปลาแดกเนื้อหอม พี่ยังว่าหอมกลมกลึง
แม่ดอกจานเอ๋ยบานจึ่ง พี่ยากจะดึงเอากลมมนอนร่วมผ้าห่มสักคืนหนึ่ง

เพลง “หนุ่มจีน” ขับร้องโดย ขอรัก สดักใจ ได้เสริมสร้างความรักและความเข้าใจระหว่างคนจีนกับคนไทย โดยเฉพาะเรื่องของความรักที่มักจะต้องฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ เนื่องจากเชื้อชาติ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมขนบประเพณีที่แตกต่างกัน คนจีนส่วนใหญ่ในอดีตไม่นิยมมีลูกสะใภ้เป็นคนไทย และมักจะมีการเตรียมการจัดหาผู้ครองในอนาคตไว้ให้ลูกสาวแล้ว อย่างไรก็ตามหากหนุ่มจีนกับสาวไทยต่างมีความรักที่หนักแน่นมั่นคง โดยใช้เวลาและการกระทำเป็นเครื่องพิสูจน์ ในที่สุดความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ และวัฒนธรรมก็คลี่คลายลงได้ ดังเนื้อเพลงตอนที่ว่า

หนุ่มจีนทำไมไปรักกับสาวไทย
เสียงครวญอาลัยว่าแม่ไม่ให้แต่งงาน
ถ้ามีเมียไทย แล้วแต่ไม่ให้เข้าบ้าน
อุดสำหรับชามาน แอบสร้างรังรักอยู่เพียงสองคน
หนุ่มจีนมานะ ขยันหมั่นสร้างตัว
มีเคยเมาเม้า จึงไม่กลัวยากจน
หนุ่มจีนใจดี เช่นพี่รักหน້ามน
สู้อสู้นทน จนคนเขาชมน้ำใจ

เพลง “คู่สัญญาคู่ตกลง” ซึ่งขับร้องคู่กันโดย เอกชัย ศรีวิชัย และดาว มยุรีได้แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ และศาสนามีได้เป็นปัญหาสำหรับความรักของหนุ่มไทยพุทธ สาวไทยมุสลิม หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยินยอมปฏิบัติตามหลักศาสนาของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะฝ่ายชายที่ต้องเข้ากับพิธีกรรมที่เรียกว่า “เข้าสู่หนัด” ตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ดังมีกล่าวถึงไว้ในเนื้อเพลงว่า

ช) พี่เป็นคนไทย ไ้แม่ดวงใจทรมายันนั้นเป็นคนแขก
ดาหวานเอ๋ยแค้นแค้นเลย รักกันมันแปลกแม่แก้วตา
ญ) ไอ้พ่อหน້ามนเรานี้เป็นคน เป็นคนต่างศาสนา
รูปหล่อหนอคนหล่อเอ๋ย รักกันคงจะไม่เข้าที่...

- ญ) หากรักเอาจึง ต้องตัดคิดหนึ่งนะพี่
 ช) ตกลงทันที แต่อย่าตัดจากนงเยาว์
เพื่อนน้องคนงาม ทำตามไม่ให้ผิดพลาด
 ญ) พี่ต้องละหมาด จากวัฒมาเป็นสุหร่า
 ช) เพื่อน้องแก้วตา ไม่มีปัญหานงเยาว์
 (พร้อม) ถ้าน้องสองเรา คงได้อยู่เป็นคู่กัน

เพลง “หนุ่มลาวสาวไทย” ซึ่งขับร้องคู่กันโดยท้าวบัวเย็น ชาภูวงส์ กับสุนารี ราชสีมา ได้แสดงให้เห็นบทบาทของเพลงลูกทุ่งในด้านการเสริมสร้างความรักความเข้าใจของผู้คนได้ชัดเจนยิ่ง นอกจากด้านเชื้อชาติ ศาสนาแล้ว แม้จะมีความแตกต่างด้านลัทธิการปกครอง ถิ่นที่อยู่ แต่หนุ่มสาวก็สามารถรักใคร่ปรองดองและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า

- ช) เฮอยู่คนละฟากฝั่งกัน
 คิดฮอดจอมขวัญ อยากจะเห็นหน้า
 ญ) คิดถึงก็ง้ำเข้ามา
น้องจะคอยทำอยู่ริมฝั่งโขง
 ช) โขงเอยไหลเลยยามแลง
 ตะเว็นแดงๆ ทอแสงอ่อนลง
 ญ) สองเราผูกพันมั่นคง
จะซื่อจะตรงไม่คิดนอกใจ
 ช) โขงเอยอยู่เป็นพยาน
ให้อภัยนานคู่กันตลอดไป
 (พร้อม) ให้สุขอย่างมีทุกข์ใดๆ
หนุ่มสาวไทย หัวใจฮักจริง”

ส่วนเพลง “สาวสองเมือง” ผลงานการประพันธ์ของ ลพ บุรีรัตน์ ขับร้องโดยจักรพรรณ์ อาบครบุรี ได้สะท้อนบทบาทของเพลงลูกทุ่งที่มีส่วนเสริมสร้างความรักและความเข้าใจของผู้คนไม่เฉพาะแต่ในประเทศเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงผู้คนในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชา และลาว เป็นต้น ซึ่งในอดีตอาจจะมีการกระทบกระทั่งหรือไม่เข้าใจกันบ้าง ดังนั้น การที่ผู้คนของประเทศต่างๆ ดังกล่าวรักกันและได้แต่งงานกันในที่สุคนั้น เป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนใน

ต่างถิ่นต่างประเทศให้มีความแน่นแฟ้นได้ ยิ่งถ้าผู้นำประเทศต่างๆ ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กัน
ในทางสายโลหิตด้วยแล้วก็จะทำให้เกิดความสงบสุขขึ้นในภูมิภาคได้มากยิ่งขึ้น ดังเนื้อเพลง
ตอนที่ว่า

ลูกโตกลางลูกอาจได้เป็นผู้นำ
สายเลือดแห่งเมตตาธรรม
คงดำใจเหมือนไทยผู้พ่อ
เรื่องพาลคงจล เรื่องชวนรบก็คงไม่ต่อ
เพราะลูกสามเมืองนั้นหนอ
ต้องคิดถึงขอมมีพ่อเป็นไทย
ชะแมร์แก้มขาว อีกทั้งเจ้าสาวลาวเวียง
พี่แอบส่งเสียงลอยมาเพียงกระซิบขวัญใจ
พี่คิดเข้าเฝ้าเจ้าจะเห็นจริงด้วยหรือไม่
หากเราแต่งงานกันได้ โลกคงวิไลไปก่อนเอเชีย

จะเห็นว่าบทบาทหน้าที่ทางสังคมของเพลงลูกทุ่งมีอยู่มากมาย ที่สำคัญมีส่วนช่วยให้
สังคมไทยมีความสงบสุขขึ้น อีกทั้งยังมีส่วนเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านด้วย

บทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่งทางวัฒนธรรม

ผู้คนในสังคมไทยมีความคุ้นเคยกับเพลงลูกทุ่งมาเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า
ครึ่งศตวรรษ อาจกล่าวได้ว่าเพลงลูกทุ่งคือภูมิปัญญาของคนไทยที่แสดงเอกลักษณ์ที่สำคัญทาง
วัฒนธรรม จากการศึกษาวิเคราะห์เพลงลูกทุ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 ทำให้สามารถสรุป
บทบาททางวัฒนธรรมของเพลงลูกทุ่งได้ 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1. การปลูกจิตสำนึกในการเชิดชู
สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 2. การส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสาน
ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

การปลุกจิตสำนึกในการเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ชาติเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างและรักษาไว้ด้วยเลือดเนื้อและชีวิต คนรุ่นหลังจึงควร หวงแหนและอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอันส่งผลให้สังคมอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข ส่วนพระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม ทั้งยังทรงเป็นที่รัก ยิ่งของปวงชนชาวไทย สถาบันทั้งสามจึงมีความสำคัญมาก จากอดีตจนถึงปัจจุบันเพลงลูกทุ่งส่วน หนึ่งได้มีบทบาทต่อการปลุกจิตสำนึกในการเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เช่น เพลง “แนวหลังยังคอย” ขับร้องโดยดาว มยุรี มีเนื้อหาที่ย้ำเตือนให้ผู้ฟังเห็นความสำคัญของสถาบัน ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ในขณะเดียวกันก็พร้อมพลีชีพเพื่อปกป้องสถาบันทั้งสาม ดังเนื้อ เพลงตอนหนึ่งว่า

ไทยเราต้องเป็นไทยนานวัน
ชาติสำคัญนะพ่อทหารกล้า
 เกิดพี่ชายพี่อย่าได้หนีหน้า
ชาติ ศาสนา นั้นเหนือสิ่งใด
อิกราชวงศ์ ทุกพระองค์ยิ่งใหญ่
 ศูนย์รวมใจของไทยใหญ่หลวง
 เอ๋ยช่อดอกรัก ไครมาหาญหักเราต้องแหนหาง
 เอ๋ยช่อพุ่มพวง เพื่อไทยทั้งปวงเราต้องยอมพลี

เพลง “สยามเมืองยิ้ม” ผลงานการประพันธ์ของ ลพ บุรีรัตน์ ขับร้องโดย คริสตี้ กีบสัน ก็ปลุกจิตสำนึกให้ผู้ฟังรักและหวงแหนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังเนื้อเพลงว่า

คนไทยรักชาติ และศาสนา
เทิดองค์เจ้าฟ้า ผู้ทรงเปี่ยมเมตตาคุณ
 ถ้ำท่านเคารพสิทธิของไทย
 ท่านอยู่ต่อได้อีกนานทุน
 สยามใจบุญยังยิ้มเสมอ

ส่วนเพลง “อย่าลืมเมืองไทย” ขับร้องโดย ขอดรัก สลักใจ ก็ปลุกจิตสำนึกให้คนไทยรักและ
หวงแหนวัฒนธรรม ไม่ว่าทางด้านดนตรี ภาษา ศาสนา ในขณะเดียวกันก็ให้ภูมิใจในความเป็น
คนไทย ดังเนื้อเพลงที่ว่า

อย่าลืมเมืองไทย อย่าลืมเมืองไทย อย่าลืมเมืองไทย
หนุ่มไทยสาวไทยเด็กไทย จำไว้ให้ทุกคน
อย่าได้รังเกียจ อย่าหยามอย่าเหยียดว่ารวยหรือจน
หญิงไทยชาวไทยทุกคน อย่าได้ลืมตนคนไทย...
สเน่ห์ พิชๆ ฐๆ ปลาๆ
ฟังเพลงไทยแล้วส่ายหน้า ถิ่นฟังเพลงไทยไม่เป็น
ที่เพลงฝรั่ง ฟังได้เป็นวรรคเป็นเวร
นิยมว่าดีว่าเด่น อวดตัวทำลิมของไทย
แม่คุณทูนหัว ได้ผิวต่างชาติต่างศาสนา
อย่าลืมพระปณิธา วัฒนาอารามของไทย
ไปเรียนเมืองนอก กลับมาบางกอกอย่าลืมหลงไป
อวดตนเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ฟุดฟิดไฟว์ไฟว์จันลิมไทยแลนด์

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ต่างก็มีความสำคัญและมีส่วน
ทำให้สังคมไทยมีความเข้มแข็งมั่นคงมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ในบรรดาสถาบันดังกล่าวทั้งสาม
สถาบันพระมหากษัตริย์มักจะมีกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางและแพร่หลายเป็นพิเศษ เพราะ
สถาบันกษัตริย์มีคุณูปการต่อปวงชนชาวไทยอย่างต่อเนื่องยาวนาน ดังเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมา
เพลงลูกทุ่งที่ประพันธ์โดย ไพฑูรย์ บุตรขัน ได้ขับร้องโดย ไพรวลย์ ลูกเพชร ที่ชื่อว่า “เข้าหลอม
ดวงใจ” กล่าวถึงความสำคัญของสถาบันทั้งสาม โดยเฉพาะสถาบันกษัตริย์ ในยุคหลัง ๆ ก็มีเพลง
“ลั่นเกล้าเผ่าไทย” ผลงานการประพันธ์ของ ชลธิ์ ธารทอง ขับร้องโดย สายัณห์ สัญญา กล่าวกันว่า
เพลงนี้ สายัณห์ สัญญาใช้เปิดตัวก่อนออกทำการแสดงหน้าเวที ดังเนื้อเพลงบางตอนที่ว่า

ลั่นเกล้าเผ่าไทยศูนย์รวมใจคนไทยทั้งชาติ
ขออภิวาทเบื้องบาทองค์ภูมิพล
ยามใดไพร่ฟ้าชาวประชายากจน
ทรงห่วงกังวล ดังหยาดฝนชลอมพินหล้า...

เหนือยี่งสิ่งใดเหนือดวงใจชาวไทยรักยิ่ง
 พระเป็นขวัญมิ่ง พักพิงยามทุกข์ชาวไทย
 ชาวไทยเหนืหวง ยิ่งกว่าดวงชีวิ
 แม้นใครคิดย่ำยี ได้ฝ่าธุลีขอพลีชีพแทน

เพลง “องค์เดียวในโลก” ผลงานการประพันธ์ของ ชลธี ธารทอง ขับร้องโดย ไชยา มิตรชัย
 ก็ปลุกจิตสำนึกให้ผู้ฟังเห็นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังตอน
 ที่ว่า

แผ่นดินไทยไม่เคยไร้พระเจ้าแผ่นดิน
 คึงน้ำทิพย์ริน อุ่นเกล้าเกล้า
 ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา
 เรื่อยลงมาถึงกรุงเทพฯ เมืองฟ้าอมร

เพลง “พ่อสยาม” ขับร้องโดยจิ้งหรีดขาว วงศ์เทวัญ ก็มีเนื้อหาเชิดชู สถาบันกษัตริย์ โดยเฉพาะ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันว่าทรงเป็น “พ่อแห่งแผ่นดิน” หรือ “พ่อหลวงของปวง
 ชนชาวไทย” ดังเนื้อเพลงที่ว่า

ขวานทองเล่มนี้	เลื่องลือคือเมืองสยาม
มีรอยยิ้มงาม	มีพ่อสยามยิ่งใหญ่
น้ำพระทัยพ่อ	สูงค่ายิ่งกว่าสิ่งใด
ทั่วฟ้าเมืองไทย	พ่อไปช่วยดูแล
ลูกไทยมีทุกข์	ลามาไปหนแห่งไหน
ปัญหาใดๆ	พ่อไปช่วยไขช่วยแก้
ปณิธานมั่น	ใจท่านประเสริฐแท้
บารมีแผ่	ทุกข์สิ้นทั่วถิ่นทั่วไป

เพลง “ฝนหลวงขโลมใจ” ขับร้องโดย แก้วเก้า กรกต ช่วยให้ผู้ฟังเห็นถึงพระราชกรณียกิจ
 ต่าง ๆ โดยเฉพาะโครงการในพระราชดำริว่าช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมไทย
 ให้ดีขึ้น ดังเนื้อเพลงว่า

เมตตาของพ่อหลังสิ้น
 ค้างสายน้ำฝนรินหล่นชโลมลงมา
บุญของลูกไทย ทั่วไปชาวไร่ชาวนา
พ่อประทานฝนทิพย์จากฟ้า
 ไปรยลงมาเมตตาลูกไทย
 น้ำเงินองบึงคลองทั่วไป
 ด้วยน้ำพระทัยร่มเย็นไพร่ฟ้า
หลังเขามิเขื่อน เนืองนองด้วยท้องธารา
ส่งผลชาวเมืองตามมา ไฟฟ้าเจดจ้าน้ำประปาไหลริน

เพลง “รวมใจถวายพ่อหลวง” ขับร้องโดย เอกราช สุวรรณภูมิ ได้พยายามที่จะปลุกจิตสำนึกให้คนไทยรักและสามัคคีกัน เพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้ทรงพระเกษมสำราญ หลังจากที่ต้องทรงเหน็ดเหนื่อยจากพระราชภารกิจต่าง ๆ ดังเนื้อเพลงที่ว่า

เกิดเป็นคนไทย	เลือดไทยนั้นต้องเข้มข้น
เบื่องบาทยุคล	เออสิ้นพระทัยหลังริน
ทรงห่วงลูกหลาน	ทรงงานไปทุกฐานถิ่น
<u>หยาดน้ำเสโทหลังริน</u>	<u>หลังลงดินพ่อทรงเหน็ดเหนื่อย</u>
<u>รักกันไม่ยาก</u>	<u>หากคิดรักกัน</u>
<u>เลือดไทยนั้น</u>	<u>รักกันได้ทุกเวลา</u>
<u>ถวายท่านพ่อ</u>	<u>อย่าให้พ่อทรงห่วงหา</u>
<u>พร้อมใจกันทั่วพารา</u>	<u>ตั้งศรัทธาเพื่อพ่อของเรา</u>

เพลงที่แต่งขึ้นในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปี หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “วันพ่อแห่งชาติ” ได้แก่เพลง ดวงใจประชา (วันพ่อ) ขับร้องหมู่โดย รวมศิลปินนพพรซิลเวอร์โกลด์ ก็แสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีอันยิ่งใหญ่ของคนไทย ดังเนื้อเพลงที่ว่า

ญ) องค์พระกษัตริย์ไทย เหนือใจคนไทยทุกนาม
 ช) ไกลไกลเขตคาม สยามขจรเกริกฟ้า

- ญ) ฝนหลวงสร้างให้ โลกประจักษ์ที่ทรงพระปรีชา
 ช) หลายโครงการทั่วหล้า จากภูมิปัญญาพ่อฟ้าหลวงไทย
 ญ) เฉลิมพระชนมพรรษามหาราช
 ช) ทั่วโลกสรรเสริญบุญญา ห้าชั้นวามหายิ่งใหญ่
 ญ) เวียนมาบรรจบครบองค์จอมทัพไทย
 ช) ข้าบาทขอน้อมถวาย พระพรชัยแด่องค์ภูมิ
 (พร้อม) องค์พระกษัตริย์ไทย ดวงใจของปวงประชา
 ขอเทพเทวาเหนือฟ้าได้ปฐพี
 คຸ້มมหาราช ภูมิพลแห่งวงศ์จักรี
 ทรงเกษมเปรมปรีดิ์ ขอพระองค์มีพระชนม์มัยยืนนาน

ส่วนเพลง “แม่เจ้าชาวไทย” ขับร้องโดยยอดรัก สลักใจ ก็ปลุกจิตสำนึกให้เห็นถึงความสำคัญ
 ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ผู้ทรงเป็นเสมือน “แม่แห่งแผ่นดิน” ทางราชการจึงได้ประกาศให้
 วันที่ 12 สิงหาคม ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็น “วันแม่แห่งชาติ” ดังเนื้อเพลง
 ตอนที่ว่า

บารมีแม่นี้คู่แดนไทยถิ่น
 ทั้งองค์จักริน แผ่นดินถิ่นทองสกลไส
 ชาติ ศาสนา กษัตราคู่แผ่นดินไทย
อ้อมแขนแม่ดั่งร่มไทร เพื่อให้ชาติไทยร่มเย็น
ทึมยาโย มหาราชินี
 ได้ฝ่าธุลี ด้วยบารมีเรืองเด่น
 ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม พูลถวายเทพไทราชนทร์
เนื่องในวันเป็น มหามงคล

เพลง “พระเทพทรงบุญ” ขับร้องโดย คัทลียา มารศรี ก็ช่วยปลุกจิตสำนึกให้ผู้ฟังตระหนักถึง
 พระปรีชาสามารถทางด้านการประพันธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 โดยเฉพาะบทเพลงพระราชนิพนธ์ “สัปดาห์” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง วงการเพลงลูกทุ่งได้ยก
 ย่องว่าทรงเป็น “เจ้าฟ้าของวงการเพลงลูกทุ่ง” ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า

เจริญลาภ เจริญยศ เจริญวัย
 เจริญในบุญบารมีเลิศล้ำ
สมเด็จพระเทพฯ ที่ฟ้า ส่งมาช่วยนำ
เจริญรอยธรรม เจริญรอยไทย
จอมทวิศรีประชา
ข้าบาทไพร่ฟ้า เทิดพระปรีชาทั่วไป
ร้อยกรองบทกลอน ซึ่งซ่อนงานศิลป์ของไทย
และเป็นหลักชัยของนักเพลงสยาม

การส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม

เพลงลูกทุ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง บวชนาค แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ตรุษจีน รวมถึงวันสำคัญต่างๆ ที่ทางราชการได้กำหนดขึ้น เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันแรงงานแห่งชาติ เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากการที่ศิลปินนักร้อง นักประพันธ์เพลง รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ผลิตเทปและแผ่นเสียงที่พยายามสร้างสรรค์บทเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีหรือเทศกาลและวันสำคัญต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดผลงานเพลงที่มีคุณค่า ในขณะเดียวกันก็เท่ากับได้อนุรักษ์และสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามไปในตัว นอกจากนี้ ยังเป็นการกระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญของเพลงลูกทุ่งมากขึ้น ใน พ.ศ. 2545 บริษัท นพพร ซิลเวอร์โกลด์ จำกัด ได้รวบรวมศิลปินนักร้องในสังกัด อาทิ แมงปอ ชลธิชา แอนนา อริสา สาธิตา สุพรรณษา พิม ญาดา ณิชดา คารินทร์ ทัดพล หอมพวงษ์ เค้นชัย สายสุพรรณ แบงค์ บุญชัย บอส บวร จี๊อบแอนด์ จอย ศรัณย์ วัลลภ เป็นต้น มาร่วมขับร้องเพลงหมู่ในอัลบั้มที่ชื่อว่า “เทศกาลวันดี ประเพณีไทย” โดยได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายสำคัญในการทำอัลบั้มเพลงชุดดังกล่าว ตลอดจนความร่วมมือร่วมใจของบรรดาศิลปินตอนหนึ่งไว้ว่า

...อัลบั้มชุดนี้เกิดขึ้นได้ด้วยแรงบันดาลใจในการทำงานของทีมงาน เพื่อให้เกิดผลงานดี ๆ ในวงการเพลงลูกทุ่งบ้านเรา โดยงานนี้ได้รับความร่วมมือจากนักแต่งเพลงมือฉกาจอย่าง อ.เจ็จ ควงมาลา และ อ.ป้อม พนาวัลย์ ที่ทุ่มเทกายใจในการประพันธ์เพลงใหม่ทั้ง 12

เพลง จนได้เนื้อหาสาระที่ยอดเยี่ยม รวมทั้งเหล่าบรรดาศิลปินที่น่ารักทั้ง 12 คน ตั้งใจ
ร่วมมือร่วมแรงขับร้องเป็นอย่างดี เพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์และมีคุณภาพที่สุด...

เพลงส่วนใหญ่ในอัลบั้มเพลงชุด “เทศกาลวันดี ประเพณีไทย” มีเนื้อหาเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย
ความสำคัญ แนวปฏิบัติ ตลอดจนสาระประโยชน์และคุณค่าของชนบประเพณีและวันสำคัญของไทย
แสดงถึงบทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่งในการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสาน
ขนบธรรมเนียมประเพณีได้อย่างชัดเจน เช่น เพลง “โชคดีปีใหม่” เน้นให้เห็นถึงความรักความ
ปรารถนาดีที่มีให้แก่กัน โดยเฉพาะคำอวยพรต่างๆ ตามอาชีพของแต่ละคน นอกจากนี้ยังเป็นไป
ตามสภาพการณ์บ้านเมืองหรือสังคมในขณะนั้น ๆ ดังเนื้อเพลงที่ว่า

(พร้อม) สวัสดิ์ สวัสดิ์ สวัสดิ์ สวัสดิ์วันขึ้นปีใหม่
ญ) ขอให้สุขสันต์ ชื่นบานทุกคนทั่วไทย
ช) เงินทองไหลมาเทมา ขอให้เทวาคุ้มครองป้องกันภัย
ญ) วันนี้ขอให้โชคดี ถูกล้อตเตอร์คนละใบสองใบ
(พร้อม) ไชโย ไชโย ไชโย ร่วมกันไชโยรับพรปีใหม่
ช) พืชไร่ให้ขายได้ราคา
ญ) ชาวนาให้ปลามีขาย
ช) โรงงานขอให้รุ่งเรือง
ญ) เล่นการเมืองให้ผ่านยุคสมัย
ช) ราชการขอให้ขึ้นสองชั้น
ญ) พนักงานให้เงินเดือนเหลือใช้
ช) ค้าขายขอให้ร่ำรวย
ญ) เป็นนักมวยให้ได้แชมป์สมใจ

เพลง “สงกรานต์ทั่วไทย” กล่าวถึงการทำบุญและรดน้ำคำหัวขอพรผู้ใหญ่หรือผู้ที่เคารพ
นับถือ รวมทั้งกิจกรรม การละเล่น และมหรสพต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันประเพณีสงกรานต์ยังเป็นที่
นิยมของชาวต่างชาติที่จะเข้าร่วมเล่นสาดน้ำอย่างสนุกสนานอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากเนื้อเพลงที่ว่า

(พร้อม) สงกรานต์ สงกรานต์ สนุกสนานชื่นบานทั่วไทย
รดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ ปะแป้งน้ำหอมอบไทย

ทำบุญปีใหม่ของไทยโบราณ

- ญ) สงกรานต์บ้านเรา พ่อแม่เฒ่าล้อมวงเฮฮา
พี่ป้าน้าอา ต่างกลับมาถิ่นที่เกิดกาย
- ช) หุงข้าวต้มปลา บ้างต้มสุราจนหุดาเลย์
สาว ๆ อย่างมัวเหนียวมอย รีบแต่งกายไปเที่ยวงานปี
- ญ) สงกรานต์รื่นเริง มีแห่เถิดเทิงผู้คนมากมาย
ลิเกหนังไทย ถัดออกไปก็วงดนตรี
- ช) แดนเซอร์นุ่งสั้น เจ้าบอกต่อกันร่าวกก็มี
ทุกเบอร์ชาวดังสำลี เลือกให้ดีละกระเทยก็มา
สงกรานต์งานปี ประทัดเทพีสาวงามมากมาย
- ญ) บ้านเหนือบ้านใต้ ต่างสุขใจเชียร์กันเฮฮา
- ช) ตักบาตรทำบุญ ร่วมบั้งสุกสืบล้านนา
- ญ) สงกรานต์พระ ปล่อนยกปล่อยปลา นำผ้าป่ามาทอดในงาน
- ช) สงกรานต์บ้านเรา ต่างชาติยังเข้าร่วมเฮฮา
ฝรั่งจีนเที่ยวพญาและตรอกข้าวสาร
- ญ) ญี่ปุ่น มอญ ร่วมกันคลายร้อนสาดน้ำในงาน
แตงกวาน้ำบาน สนุกสนานทุกถิ่นทั่วไทย

เพลง “วันลอยกระทง” กล่าวถึงความสำคัญและคุณค่าของประเพณีลอยกระทงและ
กิจกรรมต่างๆ เช่น การประกวดนางนพมาศ การเล่นรำวง เป็นต้น ดังเนื้อเพลงว่า

- พร้อม) วันเพ็ญเดือนสิบสอง น้ำเอ่อคลองเต็มสองตลิ่ง
ประเพณีเก่าโบราณ ช่วยกันสืบสานอย่าทิ้ง
วัฒนธรรมงามยิ่ง ประเพณีลอยกระทง
- ช) ชมงานประกวดสาวสวย พริ้งพราวผิวขาวดั่งหงส์
ไทยลาวจีนแซกมากมาย กองเชียร์หญิงชายนั่งกึ่ง
รอลุ้นนางงามกระทง แต่งชุดไทยสวยงามตา
- ญ) มาเร็วมาช่วยกันรำวง มาลอยกระทงเพื่อขอขมา
จตุรปูบอแม่คงคา ปีที่ผ่านมาลูกขอภัย

เพลง “งานบวชนาค” กล่าวถึงจุดมุ่งหมาย ความสำคัญ และคุณค่า ตลอดจนขั้นตอนและรายละเอียดของประเพณีการอุปสมบทไว้ค่อนข้างครบถ้วน ดังเนื้อเพลงที่ว่า

ขอปลดวงแล้วกางเกงยีนส์ ทั้งเสื้อยืดแขนวัน
 ลาไปห่มผ้าเหลือง ลาจนหมดทุกเรื่องอย่าเกี่ยงฉัน
 เพื่อนเคยเคยคลุกคลีด้วยกันนั้น
 ทิ้งชั่วดีทุกด้าน ถึงคราวฉันต้องบวช
ทั้งกุศลผลบุญท่องสวด อยู่นานจะชวดไม่ได้บวชจะเสียเชิงชาย
 หวังเต็มทรวงว่าดวงแด จะถือหมอนมาแห่เดินนำหน้าอวดใคร
หมอนที่เธอถักไว้ให้พี่หนู หนึ่งพรรษาพี่จะไม่ว่าน
ยึดพระธรรมคำจูนแทนคุณพ่อแม่
 เอื้อผลบุญให้เนื้อละมุนด้วยหน่อ ปฏิบัติไม่ท้อสทุกข้อพี่จะหมั่นเพียร
เย็นนี้ทำขวัญนาค หมอขวัญเป็นหลักฐานผู้ใหญ่เวียนเทียน
ฟังวินัยบทเรียนเสร็จแล้วนั้น แยกที่มากินเลี้ยงกันหน้าบาน
มีคนตรีด้วยนั้น ให้สุขสันต์เรีงรำ
 บวชทั้งทีจะไม่ยอมเสียหน้า ทุกอย่างจัดหาให้คุ้มค่าและอิมบุญ
พรุ่งนี้เข้าพรรษา หวังใจไว้ว่าท่านคงเจือจุน
แห่กลองยาวเสียงกุ้น รำกันถึงวัด
 อย่างเกรงใจมืออะไรเกินขาด เจ้าภาพขอประกาศบอกกับทุกทุกท่าน
 งานบวชนี้จัดเต็มทีเลขนัน โอโหสิกรรมให้ฉัน กรรมใดนั้นที่นาคล่วงเกิน

เพลง “พรวันแต่งงาน” กล่าวถึงการที่หนุ่มสาวจะใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวว่า จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายและต้องจัดงานให้ถูกต้องตามประเพณี คือ มีการหมั้น การหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ การอวยพรคู่บ่าวสาว เป็นต้น ดังที่กล่าวไว้ใน เนื้อเพลงว่า

ญ) วันนี้มีงานแต่ง พอค่อนแจ้งก็เปิดเครื่องไฟ
 ช) กระจายสำเนียงลอยไป
 แยกใกล้ไกล ญาติมิตรทั้งหลายมาร่วมงานพร้อมหน้ากัน
 (พร้อม) อวยพรสุขสันต์คู่บ่าวสาว
 ญ) เป็นคู่รักที่น่ายกย่อง เดินตามช่องประเพณีเรา

- ช) สิ้นสอคหมั่นหมาย ลงท้ายด้วยเลขเก้าถือเคล็ดเอา
ผู้ใหญ่เขาก็เห็นงาม เงินเป็นกอบกำ
- (พร้อม) ทองเหลืองอร่ามเต็มพาน
- ญ) อ้อมอกอ้อมใจ ญาติทั้งสองฝ่ายนั่งอ้อมให้กัน
- ช) ทองแผ่นเดียว เพิ่มเกลียวสัมพันธ์
เห็นเขารักกัน ร่วมใจลงขันนำยินดี
- (พร้อม) ชีวิตคู่นี้จึงสุขจีและชื่นบาน
- ญ) รดน้ำสังข์ตั้งขันหมาก นั่นถือเป็นหลักโบราณ
- ช) เหล่านเพื่อนพ้องร้องให้เขาจูบกัน
คงอีกไม่นานต้องได้หลานเชยชม ผู้คนนิยม
- (พร้อม) ว่าบ่าวสาวช่างสมกัน
- ญ) ขอให้ถือไม้เท้ายอดทอง
ถือกระบองยอดเพชรชั่วคราว
- ช) ให้มีเงินเหลือเข้าธนาคาร
มีถมมีบ้านหลักฐานมั่นคง

เพลง “พรขึ้นบ้านปีใหม่” ก็ทำหน้าที่อนุรักษ์และสืบสานประเพณีไทยเช่นกัน เนื่องจากบ้านคือส่วนประกอบสำคัญของครอบครัว การทำบุญขึ้นบ้านใหม่จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่บ้านและครอบครัว ส่วนใหญ่ก็มักนิยมเชิญเพื่อนบ้าน ญาติมิตรทำบุญและรับประทานอาหารร่วมกัน มีการอวยพรเจ้าของบ้าน ดังเนื้อเพลงว่า

- ช) แขกหรือมากมี น้องพี่ก็ร่วมดีใจ
นิมนต์พระไว้ ใสบาตรทำบุญฉันเช้า
ของขวัญขึ้นสวดย มีทั้งซองช่วยจากเพื่อนบ้านเรา
ของหวานเบียร์เหล้า กับข้าวมีบริการ
- ช) ได้ฤกษ์คงตามประเพณี
ขึ้นบ้านใหม่นี้ จงโชคดีทุกด้าน
- ญ) ให้อยู่แล้วรวย ถูกหวยได้เงินเป็นล้าน
ทุกคนในบ้าน การงานขอให้รุ่งเรือง

- ข) จงอยู่ร่วมเย็น จงเป็นเช่นเคหาสน์ทอง
สุขภาพเจ้าของ กิจสมบูรณ์ทุกเรื่อง
- ฃ) เจ้าภาพเอนอ้ม หน้าเปื้อนรอยยิ้ม ใจปรี่มประเทือง
 ขึ้นบ้านทำบุญหนุนเนื่อง ให้มีครบเครื่องอย่าขาดอย่าเกิน

เพลง “วันแรงงาน” กล่าวถึงวันที่ 1 พฤษภาคม ของทุกปีว่าเป็นวันแรงงานแห่งชาติ เป็น
 การสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญแก่ผู้ใช้แรงงาน ดังเนื้อเพลงว่า

<u>วันที่หนึ่งพฤษภา</u>	<u>เวียนมาถือว่าสำคัญ</u>
จะทำอยู่โรงงาน	โรงสี โรงทอสารพัด
คนทำก่อสร้าง	ลูกจ้างเย็บผ้าเหล็กคัด
<u>วันนี้ประกาศ</u>	<u>เป็นวันแห่งการปล่อยวาง</u>
ได้หยุดหนึ่งวัน	สังสรรค์กันตามสมควร
บางกลุ่มก็ชวน	กันไปเที่ยวเดินบนห้าง
บ้างดูคอนเสิร์ตลูกทุ่ง	เล่นปะทะหนัง
ถึงค่าแรงส่วนต่างๆ	เขายังขาดๆ เกินๆ
<u>หนึ่งปีมีหนึ่งวัน</u>	<u>คนใช้แรงงานในทุกสาขา</u>
ปลดความเมื่อยล้า	เรามาหาความเพลิดเพลิน
ซ่อมส่วนสึกหรอ	ให้ตัวเราหมดมีแรงก้าวเดิน
พรุ่งนี้ค่อยเผชิญ	กับงานเรานั้นต่อไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นทำให้เห็นว่า เพลงลูกทุ่งมีบทบาทต่อสังคมและวัฒนธรรม
 อย่างกว้างขวางและค่อนข้างลึกซึ้ง ช่วยให้ผู้ฟังตระหนักได้ถึงคุณค่า ตลอดจนความสำคัญของ
 วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม ซึ่งควรแก่การส่งเสริมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และ
 สืบสานให้คงอยู่สืบต่อไป

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์บทเพลงลูกทุ่งระหว่าง พ.ศ. 2537 – 2547 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนและบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของเพลงลูกทุ่ง ในขณะเดียวกันก็ปรารถนาที่จะกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานบทเพลงลูกทุ่งเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป ผลจากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ด้านภูมิหลังและวิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งในช่วง พ.ศ.2537-พ.ศ.2547 จะเห็นว่าเพลงลูกทุ่งมีวิวัฒนาการมาจากเพลงไทย 3 ประเภท คือ เพลงพื้นบ้าน เพลงไทยเดิม และเพลงไทยสากล เห็นได้จากกิจกรรมหรือพิธีกรรมในงานประเพณีต่าง ๆ ว่ามักจะต้องมีเพลงและดนตรีไทยเข้ามาเป็นส่วนประกอบอยู่ด้วยเสมอ ๆ นอกจากนี้บทเพลงและดนตรีไทยยังเป็นมรดกสืบทอดที่ให้ความบันเทิงแก่คนในสังคม โดยเฉพาะบทเพลงและดนตรีที่เรียกกันว่า เป็นบทเพลงไทยเดิม หรือดนตรีไทยเดิม ซึ่งต่อมาเพลงลูกทุ่งก็นำเอาท่วงทำนองของเพลงไทยเดิมมาใช้กันอย่างกว้างขวาง ส่วนเพลงพื้นบ้านก็ถือว่ามียุทธพลต่อเพลงลูกทุ่งในลักษณะที่ไม่แตกต่างจากเพลงไทยเดิม โดยมีการนำเอาท่วงทำนองของเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ ของไทยมาประยุกต์ใช้ในเพลงลูกทุ่งอยู่อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เพลงไทยสากลก็เป็นอีกพัฒนาการที่สำคัญของเพลงลูกทุ่ง ต่อมาหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เพลงและดนตรีสากลก็เข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้นเพราะการรับวัฒนธรรมตะวันตกทำให้เกิดการผสมผสานกันระหว่างเพลงไทย และเพลงสากล ดังจะเห็นได้จากการนำเอาเครื่องดนตรีสากล เช่น แตร มาใช้เป็นดนตรีประกอบในเพลงไทยมากขึ้น นอกจากนี้การที่รัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีแนวคิดที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาชาติโดยเน้นด้านของวัฒนธรรม จึงให้มีการปรับปรุงรำไท่นชาวบ้านซึ่งเป็นการละเล่นแบบชาวบ้านมาเป็นรำวงมาตรฐาน ซึ่งการถือกำเนิดขึ้นของรำวงมาตรฐานและวัฒนธรรมการละเล่นแตรวงดังกล่าวได้นำไปสู่วิวัฒนาการของเพลงลูกทุ่งในเวลาต่อมาด้วย

ในช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 สภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น มีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ส่งผลให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนมีความแตกต่างจากอดีตมากยิ่งขึ้น แม้แต่ความเชื่อค่านิยมก็มัก จะเน้นเรื่องของวัตถุ ส่งผลให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้น ตัวแปรสำคัญที่ทำให้สังคมและวัฒนธรรมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว คือ ระบบเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก แม้ว่าตัวแปรสำคัญดังที่กล่าวมาจะก่อให้เกิดผลดีต่อพัฒนาการด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนอย่างมากมาย แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมไทยอยู่พอสมควร โดยเฉพาะอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่นำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการขาดจริยธรรม รวมถึงความเสื่อมถอยทางด้านศีลธรรม เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวมานี้ได้ปรากฏเป็นภาพสะท้อนอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทยในช่วง พ.ศ.2537- พ.ศ. 2547 อย่างค่อนข้างครบครันชัดเจน

จากการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมไทยในเพลงลูกทุ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ภาพสะท้อนของสังคมเมือง กับภาพสะท้อนของสังคมชนบท

ในด้านภาพสะท้อนสังคมเมือง จะเห็นว่าบทเพลงลูกทุ่งในช่วง พ.ศ.2537- พ.ศ.2547 ได้สะท้อนภาพสังคมเมืองทั้งในด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านศาสนา ด้านครอบครัว ด้านนันทนาการ และด้านวัฒนธรรม

ในด้านภาพสะท้อนสังคมชนบท จะเห็นว่าบทเพลงลูกทุ่งในช่วง พ.ศ.2537- พ.ศ.2547 ก็ได้สะท้อนภาพสังคมชนบททั้งในด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านศาสนา ด้านครอบครัว ด้านนันทนาการ และด้านวัฒนธรรมเหมือนกับสังคมเมืองเช่นกัน

นอกจากจะได้เห็นภาพสะท้อนของสังคมและวัฒนธรรมไทยในเพลงลูกทุ่งแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า บทเพลงลูกทุ่งมีเนื้อหาที่แสดงถึงบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรมอีกด้วย บทบาทหน้าที่ที่สำคัญ ได้แก่ การให้ความบันเทิงต่อผู้ฟัง ฟังแล้วมีความสุข เคลิบเคลิ้มไปกับเนื้อหาและท่วงทำนองที่ก่อให้เกิดจินตนาการอันงดงามและซาบซึ้ง บางครั้งก็สนุกสนานครื้นเครง เพราะเพลงลูกทุ่งมีลักษณะคล้ายกับเพลงพื้นบ้าน คือมีเนื้อหาที่มีลักษณะสองแง่สองง่ามหรือมีการใช้คำที่เป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับเรื่องเพศ นอกจากนี้เพลงลูกทุ่งยังมีบทบาทหน้าที่ในการให้ความรู้

การรักษาบรรพตฐานและจรรโลงสังคม การระบายอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ การช่วยปลดปล่อย
 ประโลมใจ การช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ตลอดจนนโยบายสำคัญของราชการแก่ประชาชน
 การช่วยบันทึกภาพและเรื่องราวของสังคม เพื่อให้คนในรุ่นหลังได้รู้ และบทบาทหน้าที่ที่ถือว่า
 สำคัญคือการทำให้สังคมสงบสุข การช่วยเสริมสร้างความรักความเข้าใจอันดีระหว่างชนในชาติ

ส่วนบทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่งทางวัฒนธรรมนั้นมีอยู่ 2 ประการ คือ การปลุกจิตสำนึก
 ในการเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และ
 สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

กล่าวได้ว่า การศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของเพลงลูกทุ่งในช่วง พ.ศ. 2537 – พ.ศ. 2547 ทำให้
 เห็นสภาพสะท้อนและบทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่งที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน
 ซึ่งแสดงให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของเพลงลูกทุ่งอันเป็นเอกลักษณ์หนึ่งทางวัฒนธรรมของ
 สังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏจากบทเพลงแนวอื่น ๆ เช่น
 แนวลูกกรุง แนวสตริง แนวเพื่อชีวิต เป็นต้น
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบเพลงลูกทุ่งไทยกับเพลงพื้นบ้านของประเทศเพื่อนบ้าน

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กองบรรณาธิการมติชน. 2549. **ฝ่า ส.ว. ที่ฟังหรือผู้ฟังประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

เกษม ขนานแก้ว. 2540. **วรรณคดีกับสังคม**. กรุงเทพฯ: โอเอส พรินติ้ง เฮาส์.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน, กระทรวงศึกษาธิการ. **กึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรินทร์ พรินติ้งกรุ๊ป.

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2547. **สังคมและวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรัส สุวรรณมาลา และคนอื่น ๆ. 2547. **นามานุกรม นวัตกรรมท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2547**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ และคนอื่น ๆ. 2543. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จินตนา คำรงเลิศ. 2533. **วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง**. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จิรภา จันทร์แสง. 2544. **โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งภาคใต้ในระหว่างปี พ.ศ. 2530-2540**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยทักษิณ.

เจตนา นาควัชร. 2542. **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

ชนิตร์ ภู่อัญจน์. 2544. **แกะแค้นคนไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรพกิจ.

ชลธิ ธารทอง. 2547. **ชลธิ ธารทอง เทวดาเพลง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อินฟอร์มีเดีย บุ๊คส์.

ชูเกียรติ ฉาโธสง และคม ทัพแสง. 2545. เพลงชีวิต “ศิลปินครุบ้านป่า” สลา คุณวุฒิ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เดือนตุลา.

ณรงค์ เสียงประชา. 2544. วิถีไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ตรีศิลป์ บุญขจร. 2542. นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เต็มศิริ บุญยสิงห์. 2518. “อวัรรณกรรมมวชน.” ปากไถ่ฉบับวรรณกรรมวิพากษ์. กรุงเทพฯ: สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย.

ถาวรย์ บำรุง. 2542. การวิเคราะห์ความเป็นท้องถิ่นในเพลงลูกทุ่งภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532-2541. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ทรายน้ำ ครามทุ่ง. 2548. ลูกทุ่งดอทคอม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ปริชาธร อินเตอร์พริ้นดิง จำกัด.

ธิดิมา ถาวรรัตน์. 2535. ค่านิยมชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งไทยภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512-2534. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

ธีรภาพ โลหิตกุล. 2540. ปฐมบทเพลงลูกทุ่งและเพลงเพื่อชีวิตไทย พ.ศ. 2480-2500. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไสมสาร.

น. ณ ปากน้ำ. 2525. ประเพณีไทยต่าง ๆ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. 2541. วิเคราะห์ปัญหาสังคมไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นิตยสารลูกทุ่งเอฟ.เอ็ม. 2548. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วังสว่างการพิมพ์.

นิวัต กองเพียร. 2547. เพลงสังวาส. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

บรรเทิง พาพิจิตร. 2549. ประเพณีวัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.

บุญเหลือ เทพสุวรรณ, ม.ล. 2543. วิเคราะห์สวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

ปราณี วงษ์เทศ. 2525. นิทานพื้นเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เจ้าพระยา.

เพลงไทยลูกทุ่ง ฉบับพิเศษรวมเพลงฮิตตลอดกาล. 2545. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วรรณสาส์น.

เพลงลูกทุ่ง ฉบับที่ 2. ม.ป.ป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วรรณสาส์น.

เพิ่มพร ธนสีลังกูร. 2544. วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงของสลา คุณวุฒิ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ภักยา ภักดีนุรี. 2535. การศึกษาวรรณกรรมเพลงของไพบูลย์ บุตรขัน. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

รวมเพลงลูกทุ่ง ฉบับพิเศษ เล่มที่ 1. 2540. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วงศ์สว่างการพิมพ์.

รวมเพลงฮิต ลูกทุ่งไทยแลนด์. 2540. ลูกทุ่งเวทีไทย ฉบับที่ 3. ม.ป.ป. กรุงเทพฯ: เพ็ญอักษรกราฟฟิค.

รวมสุดยอด เพลงรักลูกทุ่ง. 2546. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอสพีวี พรินติ้ง.

รวมฮิตลูกทุ่งเพลงดัง เล่ม 7. ม.ป.ป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอสพีวี พรินติ้ง.

รวมฮิตลูกทุ่งออนไลน์. ม.ป.ป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอสพีวี พรินติ้ง.

รัชดาภรณ์ ดีพลางม. 2543. **วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของสมเกียรติ พานทอง**. วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์

เรณู โกศินานนท์. 2547. **การแสดงพื้นบ้านในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ลักขณา สุขสุวรรณ. 2521. **วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ลาวัญย์ สังขพันธานนท์. 2529. **ภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นร่วมสมัย**. วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.

ลิขิต ชีรวะดิน. 2548. **การเมืองการปกครองของไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลูกทุ่งเพลงดัง F.M. 2547. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอสพีวี พรินติ้ง.

ลูกทุ่งยอดฮิต. ม.ป.ป., ม.ป.พ.

ลูกทุ่งเวทีไทย ฉบับที่ 2. 2545. กรุงเทพฯ: ท็อปฮิต.

ลูกทุ่งเวทีไทย ฉบับที่ 3. ม.ป.ป. กรุงเทพฯ: ท็อปฮิต.

เลิศชาย คชยุทธ. 2538. **ไทยลูกทุ่ง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

วัฒน์ วรรณยางกูร. 2541. **คีตกวีลูกทุ่ง: ไพฑูรย์ บุตรขัน**. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง.

วัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ. 2532. **กึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทย**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป.

วาสนา ดอนจันทร์ทอง. 2546. **ภาพสะท้อนสังคมไทยในเรื่องสั้นจากนิยายสารเนชั่นสุดสัปดาห์ ช่วง พ.ศ. 2536-2544**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. 254. **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมชาติ.

วีรวรรณ คลังกรณ. 2541. **บทเพลงลูกทุ่งของ ชาย เมืองสิงห์: การศึกษาเชิงวิเคราะห์**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

แวง พลังวรรณ. 2545. **อีสานคดี ชุดลูกทุ่งอีสาน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสาร.

ศิริพร กรอบทอง. 2547. **วิวัฒนาการเพลงลูกทุ่งในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พันธกิจ.

ศุภสิน สารพันธ์. 2545. **ศิลปะไทย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ส. พลายน้อย. 2547. **ครูสงกรานต์ ประมวลความเป็นมาของปีใหม่ไทยสมัยต่าง ๆ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

สปัน ดันโสภณ. 2538. **วิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งแนวข้ามชน**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สมชัย สิริวัฑฒโน (ศรีนอก), พระมหา. 2538. **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่ง**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย.

สมาน นภายน. 2547. **นายใหญ่ นภายน คนรวยเพื่อน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2532. **กึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

ลำอาน กกล้าศรี. 2548. **บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.

สุกรี เจริญสุข. 2538. **จะฟังดนตรีอย่างไรให้ไพเราะ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ Dr.Sax.

สุกัญญา สุขฉายา. 2540. **เพลงปฎิพากย์ ปฎิภาณของชาวบ้านไท**. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2545. **เพลงพื้นบ้านศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์คติชนวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุกัญญา โสภิตเพ็ญสวัสดิ์ .2539. **วิเคราะห์ท่วงทำนองของการแต่งวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของ พุ่มพวง ดวงจันทร์**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สุชุมาล จันทวี. 2535. **การวิเคราะห์เพลงไทยสากลแนวใหม่ในช่วงปี พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ. 2534**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุดาจันทร์ ไชยโหวาร. 2542. **ลักษณะการสื่อความทางเพศจากวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของนักร้องสตรีในช่วง พ.ศ. 2541**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุดขญา สุทธิสร. 2545. **วิถีธรรมวิถีไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

สุพัตรา สุภาพ. 2531. **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สุรพงษ์ สังฆมณี. 2541. **ค่านิยมมราปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสาน**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

สุรินทร์ ภาคศิริ. 2549. เบื้องหลังเพลงดัง สุรินทร์ ภาคศิริ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ขวัญข้าว.

หนังสือเพลงลูกทุ่ง F.M. ฉบับพิเศษ. 2542. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วงษ์สว่างการพิมพ์.

อภินันท์ พุกกะศรี. 2532. โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งภาคใต้
ในระหว่างปี พ.ศ. 2519-2529. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

อจลรา ประสิทธิ์สกุลชัย. 2546. ประเพณีไทยที่น้ำจู้จัก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.

อาทร จันทวิมล. 2548. ประวัติศาสตร์ของแผ่นดินไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
อักษรไทย.

เอนก นาวิกมูล. 2527. เพลงนอกศตวรรษ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ –นามสกุล

นายจำลอง วงษ์ขี้

วัน เดือน ปี ที่เกิด

12 กุมภาพันธ์ 2508

สถานที่เกิด

กรุงเทพฯ

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2533 ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอก

ภาษาไทย วิทยาลัยครูพระนคร

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำ

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยรังสิต